

היחידה להלכה יישומית

יום הזיכרון לחללי צה"ל ונפגעי פעולות האיבה

אייר תשע"ד

תוכן עניינים

א	קדיש על הרוגי יום ארץ ישראל—מר ש"י עגנון
1-5	מעלתם של הנופלים-הרב יגאל קמינצקי
5-13	משמעויותיו של יום הזיכרון-הרב דוד סתיו
13-14	אבא! היכן המדינה? - הרב חנן פורת -
15-20	מקורות יום הזיכרון-הרב דוד בן מאיר
21-22	יום הזיכרון לחיילי צה"ל-הרב אליעזר מלמד
23-24	לדמותו של יום הזיכרון-רבי משה אור
25	היש בימי הזיכרון והעצמאות משום חוקות הגויים- הרב צחי הרשקוביץ
26	בדמיך חיי, בדמיך חיי- הרב ישראל ויס
26	האם יש מקור ליום הזיכרון? הרב דוד ספרלניג
26א	יום הזיכרון והגבורה—הרב שלמה אבינר
26ב	הרב אבינר מבהיר: צריך לקיים אך יום הזכרון, אך לשאוב ממנו גבורה
27	שמחה מרתקת במעמקי העצב- רבי חיים וידל
28	עם בוא הזיכרון- רבי יואל פלורסהיים
28	כיצד לקיים את יום הזיכרון- ר' דב קלמנוביץ
29	יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל הוא יום של חשבון נפש—הרב יעקב ששון
29-30	האלטרנטיבה הדתית: זוכרים, שרים ומספרים—מר יאיר קראוס
31	לקראת יום הזיכרון- הרב ד"ר יהודה ברנדס
31-32	דיוני הרבנות הראשית על יום הזיכרון- הרב שמואל כ"ץ
32-33	יומן פעילות הרבנות הראשית בנושא יום הזיכרון- הרב שמואל כ"ץ
33-37	התפילות ליום הזיכרון- נוסחים שונים- מכון עמיאל- שטראוס
37א	דיני יום הזכרון—בית מלוכה
38	הנהגות הקדוש הרב שמואל בנימין הרלינג
40	נוסח האזכרה- א.ח. שאג- הרבנות הראשית
41-43	נוסח יום הזיכרון לגיבורי קוממיות- א.ש. שזורי- הרבנות הראשית
44	שינוי נוסח הזכור- מועצת הרבנות הראשית תשנ"ח
	<u>עמידה בצפירה</u>
45-50	האם מותר לעמוד בצפירה- הרב ירון בן דוד
51-52	קימה לכבוד הנופלים ביום הזיכרון- הרב יהודה הרצל הנקין
52	עמידה בזמן צפירה- הרב צבי יהודה הכהן קוק
53-54	מנהג המדינה לקום בימי הזיכרון- הרב אליהו בקשי דורון
55	עמידת דום בשעת הצפירה- הרב א"כ שפירא והרב מרדכי אליהו

55	עמידה בצפירה הידמות למנהגי הגויים? הרב זלמן מלמד
56	מחלוקת העמידה בצפירה-הרב אורי שרקי
56	צפירה באמצע תפילה/ לימוד- הרב ש. יוסף ויצן
	<u>שאלות נוספות</u>
57-62	הנחת זר פרחים ע"ג קברים- הרב עובדיה יוסף
63	שירת נשים- הרב דב ליאור
63	מוזיקה בטקס הזיכרון- הרב יעקב אריאל
64	ליווי מוזיקלי בעצרת יום הזיכרון- שר"ת במראה הבזק
65	בר מצווה ביום הזיכרון- הרב יעקב אריאל
65	קדיש ביום הזיכרון- הרב יעקב אריאל
66	מסיבת עיתונאים- הרב יעקב אריאל
66	מדוע צמוד ליום העצמאות- הרב זלמן מלמד
67	אל מלא רחמים ביום הזיכרון- הרב זלמן מלמד
67	תחנון ביום הזיכרון- הרב זלמן מלמד
68-69	האם להכריז יום זיכרון לחרדים? הרב משה חיים שיינפלד והרב ישראל גליס
70	על יפי הבלורית והתואר-הרב דודי זילברשלג
71	יום הזיכרון והתקומה- רועי לחמנוביץ
72-75	יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל- מתוך ויקפדיה
77	חוק יום הזיכרון לחללי צה"ל
78-79	יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל- מתיא קם
81-84	עריכת טקס יום הזיכרון ברשות המקומית-משרד הביטחון אגף משפחות ההנצחה
85	זיכרון והנצחה- אתרי אינטרנט נבחרים
	<u>נספח</u>
86-89	בדין דחיית יום הזיכרון ויום העצמאות-הרב יונה מצגר
90-92	על במותינו חללים-מאמרי הראיה
93-93ה	זיכרון קדושים-הרב עודד ולנסקי
93-193ט	גיבורי כח-הרב עודד ולנסקי
94-96	תגובה על אירוע בברכת הסולטן ותגובתו של אחד מהמארגנים
97-103	קטעי עיתונות על יום הזיכרון לחללי צה"ל

"סוגיות אקטואליות במקורות היהדות"

דף הסבר

מחלקת ההדרכה של מכון פוע"ה עוסקת במתן שיעורים ובארגון ימי ציון לרבנים, לרופאים ולציבור הרחב בעיקר בענייני רפואה והלכה.

במהלך השיעורים הללו התברר, שקיימת בתקופתנו התעניינות רבה ביחס התורה לנושאים אקטואליים בכלל. בעקבות זאת הרחבנו את מגוון הנושאים, שבהם עוסקים השיעורים, מעבר לתחומי הרפואה וההלכה, ולשם כך ריכזנו חומר מתאים בנושאים השונים.

החומר שנבחר כולל בדרך כלל את המקורות היסודיים בנושא הנלמד וכן אוסף של מאמרים המסכמים את הנושא. (בשל כך, יתכן שתהיה חפיפה בין מספר מאמרים, שכל אחד מהם מסכם את הנושא בהדגשים שונים).

במקרה שלא מצאנו מאמרים המסכמים את הנושא, השתדלנו להביא את המקורות היסודיים ואת התשובות העיקריות שנכתבו בנידון, על מנת שאפשר יהיה בעזרתם להכין מאמר מסכם או שיעור.

אוסף המאמרים יאפשר ללומדים להמשיך ולהעשיר את עצמם בלימוד הנושא מעבר למה שניתן להספיק במהלך השיעור, וכן יוכל להועיל למעוניינים להכין שיעורים בנושאים הנידונים.

המאמרים המופיעים בחוברת נכתבו על דעת כותביהם, ואין בהבאתם משום הסכמה עם תוכנם. פעמים אף הבאנו מאמר שאינו מקובל, על מנת להתמודד עם הבעייתיות העולה ממנו. הקובץ הנוכחי הוא לצרכים פנימיים בלבד ועל כן אינו מיועד למכירה או למטרות רווח. ההנהלה שוקלת אפשרות של פניה למחברים, על מנת להוציא את הדברים לאור.

הנהלת המכון מודה לנדיבי העם, שסייעו בהדפסה הראשונית של החומר.

נשמח לקבל הארות והערות

בברכה,

הרב מנחם של"א
ראש המכון

המליצה

לפעילותו הברוכה של מכון פוע"ה יצא שם נכבד ובכל הארץ יצא קום ובקצה תכל מליהם.

מחלקת ההדרכה של המכון מוציאה לאור ספרים וחברות לרוב, אשר הם אבן יסוד בלימוד ענייני רפואה והלכה.

הנה בשנים האחרונות נשאם ליבם להעשיר את הציבור במפעל מיוחד של איסוף חומר על סוגיות אקטואליות במקורות היהדות.

רבני המכון ובראשם הרב מנחם בורשטיין שליט"א, שמו לב שישנה התעניינות רבה בציבור בדעת היהדות על סוגיות אקטואליות מחיינו.

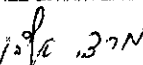
ועל כן, לקח על עצמו ראש המכון, לאסוף חומר בנושאים שונים, על מנת שיוכלו רבים ללמוד כל נושא לעומק. וכדי שיוכל כל רב או מורה להכין את השיעור כשהחומר הרב מסוכם ומוכן לפניו.

זכינו, ועל נושאים רבים ביהדות נכתב רבות, ואדם המעוניין ללכן נושא מסוים קשה לו להספיק לאתר בספריות את כל המאמרים. ויפה עשו שהביאו הכול כשולחן ערוך בפני הלומד.

במשך הזמן הספיקו כבר להכין כמה מאות חוברות וכעת הם שוקדים על הוצאתם לאור. כל מפעל שמטרתו להגביר את הלימוד בעם ישראל, יבורך. ובמיוחד יבורך מפעל זה אשר גורם ללימוד תורה מתוך העמקה, ומתוך הרחבת הדעת והוא אחד ממפעליו הרבים והמבורכים של הרב המבורך הרב מנחם בורשטיין שליט"א ראש מכון פוע"ה.

הנני מברך בכל מילי דמיטיב את כל המסייעים למפעל חשוב זה, ומרבים ומוסיפים ללא ימוש ספר התורה הזה מפיו.

הכותב והחותם בברכה,

מרדכי אליהו

הראשון לציון הרה"ג הראשי לישראל לשעבר

קדיש על הרוגי ארץ ישראל

מלך בשר ודם שיוצא למלחמה על אויביו, מוציא
חילותיו להרוג וליהרג. ספק אוהב את חיילותיו,
ספק אינו אוהב את חיילותיו. ספק הם חשובים
בעיניו, ספק אינם חשובים בעיניו. ואפילו חשובים
בעיניו - חשובים בעיניו כמחים. שכל היוצא
למלחמה, מלאך המוות כרוך בעקבותיו ומתלווה
לו להרגו. פגע בו חץ, או סייף, או חרב, או שאר
מיני משחית ונהרג, מעמידן אחר במקומו, ואין
המלך מרגיש בחסרונו. שאומות העולם מרובים
וגייסות שלהם מרובים. נהרג אחד מהם, יש לו
למלך הרבה כנגדו.

אבל מלכנו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא,
מלך חפץ בחיים, אוהב שלום ורודף שלום ואוהב
את ישראל עמו ובחר בנו מכל העמים. לא מפני
שאנו מרובים חשק ה' בנו, כי אנו המעט מכל
העמים. ומתוך אהבתו שאוהב אותנו ואנו מעטים,
כל אחד ואחד מעימנו חשוב לפניו כליגיון שלם.
לפי שאין לו הרבה להעמיד במקומו. נפקד חס
ושלום אחד מישראל, באה פחת בליגיונותיו של
המלך, ובאה תשות כוח כביכול במלכותו יתברך.
שהרי מלכותו חסרה ליגיון אחד מליגיונותיו
ונתמעטה חס ושלום גדולתו יתברך.

לפיכך אנחנו מתפללין ואומרים אחר כל מת
מישראל, יתגדל ויתקדש שמייה רבא - יגדל כוח
השם ולא יבוא תשות כוח לפניו יתברך, ויתקדש
בעולמות שבדא כרצונו. ולא נפחד על עצמנו אלא
מהדר גאון קדושתו יתעלה. וימליך מלכותיה,
שתתגלה ותראה מלכותו בשלימות ולא יתמעט
ממנה חס ושלום. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית
ישראל במוזרה ובזמן קרוב, שאם מלכותו גלויה
בעולם - שלום בעולם וברכה בעולם ושירה בעולם
ותשבחות הרבה בעולם ונחמה גדולה בעולם
וישראל קדושים אהובים בעולם וגדולתו גדלה
והולכת ומתרבה ואינה מתמעטת לעולם.

אם כך אנחנו מתפללים ואומרים אחר כל אדם
שמת, קל וחומר על אחינו ואחיותינו הנאהבים
והנעמים בני ציון היקרים, הרוגי ארץ ישראל
שנשפך דמם על כבוד שמו יתברך ועל עמו ועל
ארצו ועל נחלתו. ולא זו בלבד, אלא כל הדר בארץ
ישראל הוא מליגיונו של מלך מלכי המלכים הקדוש
ברוך הוא, שהפקידו המלך שומר בפלטרין שלו.
נהרג אחד מהליגיון שלו - אין לו כביכול אחרים
להעמיד במקומו.

לפיכך אחינו כל בית ישראל, כל המתאבלים באבל
הזה, נכוון את לבנו לאבינו שבשמיים מלך ישראל
וגואלו ונתפלל עלינו ועליו כביכול, יתגדל ויתקדש
שמייה רבא בעלמא די ברא כרעותא וימליך מלכותיה
ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה, וכן כל הפרשה
כולה. ונזכה ונחיה ונראה עין בעין, עושה שלום
במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל כל
ישראל, אמן.

את הנבלים האלו מכה גדולה... ברגעים האלה, הרגש הכלל ישראלי הוא זה שאמור להוליך אותך", כתב גדי. וממשיך הרמב"ם:

"יותר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד, כמו שצונו "בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ה, הו)"

(שם)

זאת עפ"י גרסת הילקוט שמעוני:

"רבי עקיבא אומר: אם נאמר "בכל נפשך" ק"ו "בכל מאדך", אלא [ש]

לאהוב את ה' בכל מודה ומודה שהוא מודד לך, בין במדת הטוב בין במדת

הפורענות"

(תורה, רמז תתל"ז)

"אל תשכחי, הכל לטובה, ואם זה מה שבחר רבש"ע אז זה מה שצריך להיות. לנו נשאר לקבל זאת רק באהבה. כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד, הכל לטובה גם זה", כתב גדי. וממשיך הרמב"ם:

"והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני, וכל שיר חשירים משל

הוא לענין זה"

(שם).

נראה כאילו מתוכו של גדי מתגלית בזעיר אנפין נשמתו של ר"ע.

מצינו בגמרא:

"בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע היה, והיו

סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות

שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן! אמר להם: כל ימי הייתי

מצטער על פסוק זה "בכל נפשך" - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי

יבא לידי ואקיימו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימו! היה מאריך באחד

עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא

שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: זו

תורה זו שכתב? "ממתי ידך ה' ממתים וגו'?" (יהלים י"ז, י"ח) - אמר

להם: חלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שאתה

מזומן לחיי העולם הבא"

(ברכות ס"א, ע"ב).

ויש לשאול, למה התכוונו התלמידים בשאלתם "עד כאן? וכי יתכן שהם פקפקו בכך שצריך למסור את הנפש על קידוש השם גם במחיר של יסורים? לצורך זה נענין ברישא של הגמ' שהבאנו:

"וואהבת את ה' אלקיך" (דברים סו). תניא, רבי אליעזר אומר: אם נאמר

"בכל נפשך", למה נאמר "בכל מאדך"? ואם נאמר "בכל מאדך", למה

נאמר "בכל נפשך"? אלא: אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו - לך

נאמר "בכל נפשך", ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו - לך

הרב יגאל קמיניצקי

מעלתם של הנופלים

- א. נשמת ר"ע המתגלה בזעיר אנפין בגדי וחבריו הי"ד.
- ב. נשמות הצדיקים שמתו, קרבות על מזבח של מעלה, כקרבן עולה וכליל ליה
- ג. ניווח לפני הקב"ה.
- ד. מסירות הנפש על קדושת השם, בדומה לעקידת יצחק, בנחה לבטל גזירות קשות מעם ישראל.

א. נשמת ר"ע המתגלית בזעיר אנפין בגדי וחבריו הי"ד

לא הכרתי את גדי, אך כשקראתי את מכתבו שנתפרסם בעיתונות לאחר נפילתו, נצטרררתי. בשרי נעשה חידודים חידודים. פתאום קלטתי מה פירוש דביקות ברבש"ע, מה פירוש של "זאתם הדבקים בה' אלקיכם" (דברים י"ד, יז) ממש, עד כלות. "נהיה מוכנים לשלם את המחיר, ואני מוכן להיות המחיר הזה", כתב גדי. הרגשתי באחת שאני מתרומם עם גדי. חשתי שכל מה שחינכנו, למדנו ומסרנו עליו את הנפש הופך מתיאוריה למעשים. פתאום מופיעה לה בדורנו איזו דמות עלומה, נסתרת, המדקדקת ומתורוממת באחת לפסגות ולרום כזה של ר' עקיבא, של עשרת הרוגי מלכות, של בר כוכבא ולוחמיו, של מתניהו המכבי ובניו ועוד ועוד. אין לי ספק שדרכו היתה דרך של עוד רבים טובים ונעלים, שמשרו נפשם על קדושת השם, העם והארץ, אך זיכה אותנו גדי במכתבו הנדיר, שהדברים שנתגלו שם, הופיעו את עוצם הענין מן ההעלם אל הגלוי, ובאופן היותר חזק של אהבת אין קץ לרבש"ע. "אלקים אלי אתה אשחך, צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים. כן בקדש חזיתך לראות עזך וכבודך" (יהלים ס"ג, ב"ג) נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה', לבי ובשרי ירננו אל אל חיי" (שם פ"ד, ג').

גדי זכה לקדש השם בחייו ובמותו, והגיע לאהבת ה' היותר עלאה, כמו שמובא ברמב"ם:

"וכיצד היא האהבה הראויה הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאילו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה" (הלכות תשובה י"ג, ג')

- "אני מרגיש שמצד אחד אין דבר שאני רוצה בעולם יותר מלהיות איתך לאהוב אותך, אבל מצד שני אין דבר שאני רוצה יותר מלהכות

כלביא שכן

אשרת משה' לבי רצוני ונאמלי
סכר עליה יתקדש שמי חיי

דפוס תשנ"ח י"ח

"כל העבירות, חוץ מעבויים וגלוי עריות ושייך, שאומר לו לאדם, שיעבור עליהם או יחרג, אם הוא בצנעא, אם ירצה יעבור ואל יחרג, ואם ירצה להחמיר על עצמו, וליחרג, רשאי"¹

(יורה דעה קנ"ז).

וכן כותב הבית יוסף:

"ומי שרצה על שר עבירות, שאם הוא בצניעא, אם ירצה להחמיר על עצמו, וליחרג, רשאי, הוא בדברי סמיך (ס"ג), ובדברי הר"ן בפרק במה טובנין (שם), וכ"כ הרא"ש בפרק אין מעמידין (ס"ג) והביא ראייה מהירושלמי (סנהדרין פ"ג, סוף ה"ה), וכ"כ רבינו ירוחם (נתיב חיים, קס"ה, ע"ה), אלא שכתב, דהיינו כשהגוי מותכוין להעבירו, אבל להנאתו נקרא חובל בעצמו. ודלא כהרמב"ם ז"ל... ובדברי הרמב"ן בספר תורת האדם (שער הסכה, ד"ה יולעני ע"ה) נזכרים לדברי הרמב"ם ז"ל"

(שם).

והנמוקי יוסף כתב בדברי הרמב"ם ז"ל, אבל הוסיף:

"ומכל מקום, אם הוא אדם גדול, חסיד וירא שמים, ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש את השם, ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה, כדי שיראו העם וילמדו ליראה את השם ולאחזו בכל לבם². והיינו דאמרין "מה ראו חנניה מישאל ועזריה שהפילו את עצמן לכבשן האש" (פסחים נ"ג, ע"ה). פירוש: ולא השתחו לצלם, שהרי לאו עבודה זרה היתה, אלא אמרנו של מלכין לכבוד בעלמא, אלא מתוך שהיו רבין טועין, וסבורים שהיתה עבודה זרה, היה קידוש השם במה שעשו. ואמרין נמי במדרש: "מה לך יוצא לסקלו שמלתי את בני מה לך יוצא ליצלבי שנטלתי את הלולב" (ויקרא ל"ב, א') דמשמע שהיו מוסרין עצמם על קדושת השם לפנים משורת הדין דודאי לא היו מחוייבין בכך, אפילו בשעת הגזירה, כיוון שבין להעביר ולבטלם, אלא דאפילו הכי היו נוהגין, מפני שהיתה השעה צריכה לכך"

(בסוף פרק בן סורר ומורה, סנהדרין י"ח, ע"ה בדפי הרי"ף).

משמע שלדעתו אפילו בדעת הרמב"ם, כל מצוה שאדם גדול מקיים ופועל ויש לה השלכה ציבורית וקידוש השם, מותר לאדם למסור את הנפש עליה.

מצינו אי"כ שלדעת הב"י, עפ"י דברי הרבה ראשונים, וכן לטור, מותר להחמיר ולמסור את הנפש, ולדעת הכס"מ אפילו צדקה תחשב לו. כ"כ מצינו בנמוקי ובכס"מ בדעת הרמב"ם שכשיש אדם גדול בעל השפעה ציבורית, שמעשיו יגרמו קידוש השם ואהבת ה' מותר לו למסור את הנפש. אכן, יתכן שר"ע שהיה גדול דורו, סבר שמותר לו למסור את

³ וכן מצינו שסובר הכסף משנה בדעת הרמב"ם.

נאמר "בכל מאדד". רבי עקיבא אומר: "בכל נפשך" - אפילו נוטל את נפשך"

(שם)

ויש לעיין מה מוסיף ר"ע על דברי ר"א? ומשיב המהרש"ה, שר"ע בא ללמדנו שלא נטעה בדברי ר"א ונחשוב ש"בכל נפשך", הכוונה בכל כוחנו ויכולתנו ולא מסירות נפש ממש¹, והיה מקום לטעות זאת שהרי ר"א דרש שייש אדם שממונו חביב עליו מגופו², וודאי אין להסביר שגופו זה נפשו ממש, דאין אדם שמוכן למות בשביל ממונו³. על זה בא ר"ע לומר "בכל נפשך" - נפשך ממש. מסירות נפש עד כלות, ומצינו שר"א דורש דרשה זו על ע"ה, שאם כפהו לעבוד ע"ה, יחרג ולא יעבור (סנהדרין ע"ד, ע"ה). על זה שאלו תלמידיו של ר"ע "עד כאן!!", כלומר: הפסוק המחייב למסירות נפש נאמר בע"ה, וכן מצינו לימודים דומים על ג"ע ושפיות דמים, אך כיצד אתה ר"ע מרחיב כ"כ את הלמוד שמוסרים את הנפש גם על שאר מצוות? והשיבם: "כל ימי הייתי מצטער" וכו'. ויש להסביר בפשטות, שר"ע כל ימיו השתוקק לרגע בו יוכל להתיריד עם הבורא בייחוד יותר עלא, ע"ה מסירות נפש על קדושת שמו, אך ההיתר המעשי שלו למסור את הנפש, נובע מן העובדה שמדובר בשעת שמד, שם מצווים למסור את הנפש על כל מצוה קלה (שם), ק"ו שעל מצות לימוד תורה שהיא שורש של כל הקיום שלנו, מוסרים את הנפש.

יתכן עוד לפרש את דברי ר"ע, דמצינו מחלוקת האם בדבר שנאמר בו יעבור ולא יחרג, אסור להחרג, או שאין חובה, אבל המוסר נפשו על כך קדוש יאמר לו:

הרמב"ם פוסק:

"כל מי שנאמר בו יעבור ואל יחרג, ונהרג ולא עבר - הרי זה מתחייב

בנפשו"

(יסודי התורה ה', ד').

וכתב על זה הכסף משנה:

"אבל שלמים וכן רבים, סוברים שאם נהרג ולא עבר, צדקה תחשב לו"

(שם).

וכן פסק הטור:

¹ כנאמר "ויש אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו" (מלכים ב' כ"ה), ובודאי אין הכוונה שם שהוא מת בתשובתו, ואומנם מצינו בר"א בן דורדיא שמת בתשובתו (עבודה זרה י"ז, ע"ה), אך רדאי שם מדובר בחריג.

² ומה שהוזכר בזה במחנה להרוג את הגנב, שמה יחרגנו, דאדם בחול על ממונו (סנהדרין ע"ה, ע"ה), ודאי שם הוא לא מותכוון להחרג, אלא שמתוך זה שהוא בחול על ממונו, יכול הוא לאבד את שקולו הדעת, ולהכנס למצבים של פיקוי"ג מבלי משים.

הנפש גם שלא בשעת השמד, "כדי שיראו העם ליראה את השם ולאחבו בכל ליבם..." כלשון הנמוקי לעיל, ועל זה היה משתוקק ר"ע כל ימיו. אכן, ר' עקיבא הוא סמל של עם ישראל לדורותיו, החי ומת על קדושת ה' יתברך. גדי ממשיך דרכו של ר"ע, לא רק קידש את השם במותו, אלא שמכתבו מגלה כיצד בחייו הוא כולו חי את "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהילים ס"ז, ח). כיצד דבק הוא באלקים הממלא את כל ישותו: "אלקים אלי אתה אשחרך, צמאה לך נפשי כמה לך בשירי..."¹.

אשריך גדי שיצאה נשמתך באחד, אשריך גדי, שמזומן אתה לחיי העולם הבא, כר"ע וחבריו, הרוגי מלכות המקריבים עצמם למען עם ישראל, שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם.

ב. נשמות הצדיקים שמתו קרבות על מזבח של מעלה בקרבן עולה וכליל לריח ניחוח לפני הקב"ה

הגמ' במנחות אומרת:

"לעולם זאת על ישראל" - א"ר גידל אמר רב: זה מזבח בנוי, ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן; ורבי יוחנן אמר: אלו תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה, מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם"

(ק"י, ע"א).

הפסוק בשלמותו מופיע בדברי הימים ב':

"הנה אני בונה בית לשם ה' אלקי, להקדיש לו, להקטיר לפניו קטרת סמים, ומערכת תמיד, ועלות לבקר, ולערב, לשבתות, ולחדשים ולמועדי ה' אלוסינו, לעולם זאת על ישראל" (ב', ג').

הקושי בפסוק הוא: כיצד ניתן לומר על מערכת התמיד והקרבנות שתהיה לעולם על ישראל, הרי ביהמ"ק יחרב, וממילא תיפסק עבודת הקרבנות? ע"כ רבי יוחנן מתרץ שאלו תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה גם בזמן שהבית חרב, ומעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם, והם מקריבים עליו קרבנות. דבריו של ר' גידל אמר רב - זה מזבח בנוי, ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן - דורשים יתר הבנה. על איזה מזבח ובאילו קרבנות מדובר?

ומתרץ התוספות:

"מדרשות חלוקין: יש מי שאומר - נשמותיהן של צדיקים, ויש מי שאומר - כבשים של אש, והיינו דאמרינן בשמונה עשרה בעבודה: "ואשי ישראל ותפילתם מהרה באהבה תקבל בראון", ויש אומרים דקאי אדלעיל: "והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל"."

לפי התירוץ השני של תוסי' משמע שמדובר בקרנות אש דמיוני כבש, שאותם מקריב מיכאל. ואילו לפי התירוץ הראשון מיכאל שר הגדול עומד, ומקריב על מזבח של מעלה נשמותיהם של צדיקים! ממש מזעזע! בסידור הגר"א בתפילת שמונה עשרה, הגר"א מרחיב את הענין:

"...גם חכם הודים דף ט' כתב: עד שלא חרב ביהמ"ק היה מיכאל

מקריב בדמותן קרבן ישראל לפני ה', ואחר החורבן אמר לו הקב"ה:

"לא תקריב לי דמות קרבן שור וכשב ועז, כי לא אכנס לירושלים וכו', כי

אם נפשות הצדיקים ותינוקות שלא חטאו, והם עולים לריח ניחוח" ע"כ.

ובמדרש הנעלם: "אמר ר' חייא: הקרבה זו אינה כשאר הקרבנות, אלא

כאדם המקריב דורון לפני המלך" עפ"י זוה"ק נח ל"א, ע"א"

(תפילת "תעלה ויבוא", ד"ה המתחיל "וירצהה").

מה המשמעות של הקרבת קרבנות צדיקים אלו? מצינו שעבודה הינה צורך גבוה (ספר "עבודת הקדוש" חלק העבודה, א'), וכפי שאנו אומרים בתפילה "תנו עז לאלקים" (תהילים ס"ח, ל"ח), כביכול אנו נותנים כח לרבש"ע לפעול. הקב"ה קבע עפ"י רצונו לפעול בעולם, דרכנו ועל ידינו, בבחינת "אתם עדי נאום ה'" (נשיעו מ"ג, י'). כשם שתפילה הנעשית מתוך עומקא דלבא, מתוך דכדוך הנפש, מתוך טהרת הלב, עולה היא מלמטה למעלה, ועושה נחת רוח למעלה, ומתוך כך הקב"ה פועל טוב על עמו, כך ביתר תוקף ועוז, מסירות נפש על קדושת השם העם והארץ, עושה רושם אדיר בשמים, ונחת רוח גדול למעלה, הגורם להורדת שפע גדול כאן למטה, וזה מה שנאמר שמיתת צדיקים מכפרת (נתיבא אחרי מות י'). קרבן העולה שלהם עולה לרצון לפני אדון כל, עד שיש בו כוח לכפר על טעויות הדור, ולבטל ממנו יסורים. קרבנות העולה התמימים הזכים והטהורים של גדי וחבריו היי"ד, שעלו על מזבח ה' על ידי מיכאל שר הגדול, יהיו לריח ניחוח לפני ה', וכדברי המדרש "כאדם המקריב דורון לפני המלך".

ג. מסירות נפש על קדושת השם, בדומה לעקידת יצחק, כנוחה לבטל גזרות קשות מעם ישראל

וכך מצינו בגמרא:

"אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב: "כי אתה

אבינו, כי אברהם לא ידענו, וישראל לא יכירנו, אתה ה' אבינו גואלנו

מעולם שמך" (נשיעו ס"ח, ט"ז). לעתיד לבוא יאמר לו הקדוש ברוך הוא

לאברהם: בניך חטאו לי. אמר לפניו: ריבוננו של עולם - ימחו על קדושת

שמך. אמר: אימר ליה יעקב דהוה לי צער גידול בגים, אפשר דבעי רחמי

"יאמר עם הקורבנות פסוק וישחט אותו, על ירך המזבח צמנה לפני ה'"
(ויקרא א', י"א)

(שולחן ערוך אורח חיים, א', ח')

מה הטעם? מובא בויקרא רבה:

"וישחט את בן הבקר וגו'" (שם, ה') ובאיל הוא אומר: "צמנה לפני ה'."

אמר בשעה שעמד אברהם אבינו את יצחק בנו, התקין הקב"ה שני

כבשים, אחד של שחיתות ואחד של ערבות. וכל כך למה? שבשעה שישאל

היו מקריבין תמיד על גבי המזבח, וקוראין את המקרא הזה "צמנה לפני

ה'", זוכר הקב"ה עקידת יצחק. מעידני עלי את השמים ואת הארץ, בין

גוי; בין ישראל; בין איש; בין אשה; בין עבד; בין אמה; קוראין את

המקרא הזה "צמנה לפני ה'", זוכר הקב"ה את עקידת יצחק שנאמר

"צמנה לפני ה'".

(ב', י"א).

מה הקשר בין הצפון לבין יצחק? מצינו: "וזכרתי את בריתי יעקוב, ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אזכור, והארץ אזכור" (ויקרא כ"ב, ו'). (מסביר רש"י):

"ולמה לא נאמרה זכירה ביצחק? אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור

ומונה על המזבח"

(שם).

כלומר את אברהם ויעקב הקב"ה, כביכול יכול לשכוח לזמן מה, כמו שראינו לעיל, שהקשר של עם ישראל אל הקב"ה מכוח מידת החסד והרחמים של אברהם ויעקב תלוי במעשינו, אולם יצחק הוא בלתי נשכח, שהרי מכוח גבורתו, פשוט צוואר לשחיטה להעקד על קדושת שמו, ע"כ אפרו צפון תדיר וללא הפסקה ע"ג המזבח לפני רבש"ע. ועומד לזיכרון כל בכל שעה ושעה. אמנם יצחק לא הוקרב ממש, אבל הרצון להיות קרב, עלה לרצון כאילו הוקרב, בבחינת כוונה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ומי שהקריב עצמו ממש נאכו"כ.

אמר על יצחק: "וירא אליו ה', ויאמר אל תרד מצרימה, שכן בארץ אשר אומר אלד" (בראשית כ"ב, ב'), ומפרש רש"י במקום:

"אל תרד מצרימה" - שהיה דעתו לרדת מצרימה כמו שירד אביו בימי

הרעב, אמר לו "אל תרד מצרימה" שאתה עולה תמימה, ואין חוצה לארץ

כדי לך"

(שם).

מי שהוא כולו קודש לה', מי שהוא כולו עולה תמימה, אינו רשאי לרדת ממדרגתו, ואינו רשאי להתנתק מארץ הקודש.

זכו גזי וחבריו להתקדש, להטהר ולהתעלות בקדושה של מעלה שאין למעלה ממנה, להיות מתוך קידוש השם, מתוך אהבת נצח לקב"ה, ובסופו של דבר גם לעלות בסערה השמימה על קדושת שמו על כבוד

עליהו. אמר ליה: בניך חטאו. אמר לפניו: ריבוננו של עולם, ימחו על קדושת שמך. אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדרדקי עצת. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי - אמר לפניו: ריבוננו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך? ועוד, כמה חטאו? כמה שנותני של אדם - שבעים שנה. דל עשרין דלא עשת עליהו - פשו להו חמישיין. דל עשרין וחמישה דלילותא - פשו להו עשרין וחמישה. דל תרתין סרי ופלגא, דצלוין ומיכל ודבית הכסא - פשו להו תרתין עשרין ופלגא. אם אתה סובל את כולם - מוטב, ואם לאו - פלגא עלי ופלגא עליך. ואם תמצא לומר כולם עלי - הא קריבית נפשי קמך. פתחו ואמרו: אותה אבינו."

(שבת פ"ט, ע"ב).

גמי זו תמורה היא עד למאוד. וכי יתכן שכך יאמרו אבותינו אברהם ויעקב על עם ישראל "ימחו על קדושת שמך", האם שומעות אוזנינו מה שפינו מדבר? כמו כן מהי התשובה כמה שנותני של אדם וכו', וכי בזמן שהוא אוכל ושותה פטור הוא ממצוות, וכי בלילה לא חלות עליו מצוות התורה?

בספר "נצח ישראל" משיב המהר"ל:

"...אבל דעת חכמים בזה לגלות חזברים אשר אמרנו, כי מצד יצחק ומידתו אי"א שיהיה חסרה והפרדה לישראל מן הש"י, רק יש להם דביקות וחיבור לגמרי אל השם יתברך, ולא שייך בחטא שיהיה מבדיל ומרחיק את ישראל מן הש"י, וג"כ כי מצד מידת יצחק, אשר הוא מידת הדין, כאשר ירד לעומק הדין, יש ללמוד זכות לכך ע"י יצחק שהוא התחלתם, ומצד מידת המשפט אשר הוא עומק הדין יש כאן זכות, ואם אין כאן זכות פשוט לגמרי, מ"מ יש זכות כאשר יורד לעומק הדין" (פרק י"ג, עמ' ע"ז).

כלומר אין הכוונה שבאמת אלו היו תשובותיהם של אברהם ויעקב, אלא שהתשובה באה ללמד על המצב ועל היחס בינינו להקב"ה מכוחם. כאשר הדבקות בה' באה מצד החסד (אברהם), או מצד הרחמים (יעקב) הרי היא קיימת לא מכוח זכותו של עם ישראל אלא מכוח רצון ה', וכשישראל אינם מכירים תודה להקב"ה וחוטאים כלפיו, יש זעזוע שבים לבניו, משא"כ כשיצחק שהוא מידת הדין, מוסר נפש על קדושת ה', הוא מגלה שגדלות אהבתנו לה' ודבקותנו בו הם בעצם, כך שגם אם ישראל חוטאים, זה משהו ארעי, זמני ובמקרה, ואין בו כח כהוא זה להקהות את הקשר שביניהם. בכוחה של מידת הדין לרדת לעומק הדין, ולגלות בזה את הזכות העמוקה של עם ישראל, ואת הקשר העמוק בינו להקב"ה, שהוא מעל כל חשבון ומעשה. עפ"י נוכל להבין את ההלכה הבאה:

ארצו ועל בניין עמו. תהא נשמתם צרורה בצרור החיים יחד עם כל צדיקי הדורות מקדשי השם בחייהם ובמוותם, שאפרם צבור ע"ג המזבח לעד ולנצח נצחים, ומסירות הנפש שלהם היא זו המתבררת אותנו לנצח לבורא עולם מעבר לכל השבון ומעשה.

הרב דוד סתיו^ט משמעותיותו של יום הזיכרון

הקדמה

בדרך כלל אנו רגילים לפתוח את השיחות לקראת התנים או המועדים המצויינים אבל כלשהו, בחיפוש אחר הארת הזמן של אותו המועד בעת המיוחדת שלנו.

אנחנו מבינים ומאמינים שכל זמן הקבוע בסדר זמני העולם, בו אנו חיים, ודאי יצק תוכן כלשהו לתוכו. בדרך כלל, כאשר אנחנו עסוקים בחידושים שקשורים בעולם הזמן, היסוד שמתחדש בהם הוא יסוד שאנחנו מכירים אותו, אלא שיש בו הארה מיוחדת בנקודת זמן מיוחדת, כזו או אחרת. אם זה קשור בקבלת תורה, מושג קבלת תורה הוא מושג שאנו מכירים כל השנה, ומבינים שיש לו איזו הארה מיוחדת בחג השבועות. הארת החירות הקשורה לחג הפסח וליום העצמאות, גם היא הארה, שאנו מכירים אותה מכל השנה. אנו מכירים את המושג "להיות בן חורין", הערך הזה של החירות הוא ערך שאנו מכירים בו כל הזמן, ואנחנו מבינים שישנה איזו נקודה מיוחדת שמתחדשת בפסח או ביום העצמאות שקשורה בעולם החירות. כך גם מושג השמחה של חג הסוכות וכמובן, הודאה על נס שנמצאת בפורים או בחנוכה. ההודאה והכרת הטוב לקב"ה על ניסיו אשר גמל אתנו הם ודאי מהדברים אותם אנו מכירים כל השנה, הערך הזה של הכרת הטוב, של ההודאה על הנס, הוא ערך שלא מתחדש בפורים ובחנוכה, אבל הוא מתמקד באיזו שהיא צורה מיוחדת בפורים ובחנוכה.

רעיון זה נכון גם לימי האבל. אנחנו יודעים שחז"ל ביקשו למקד כל אירוע לא בפרטי האירוע עצמו, אלא כחלק ממהלך כולל יותר. "חמישה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז, וחמישה בתשעה באב" (תענית כ"ו, ע"א), וגם אם לא בהכרח היסטורי, התרחשו כל האירועים באותו יום, חכמים ביקשו להצביע, על חוט הקושר בין האירועים ואותו היום. אנחנו יודעים גם על דברים אשר קרו בצום גדליה ובעשרה בטבת. חכמים בעצם לקחו מושג שהם הכירו, אשר מלווה אותנו כל הזמן, ולקחו וצירפו אותו ליום שמגלה אותו בצורה יותר ממצה, יותר ממוקדת.

^ט מאמר זה נכתב ע"פ שיעור שהעברתי רשמית "אור וצינור"

כאן, לכאורה, מתקדן דבר שאיננו מכירים אותו. יום זיכרון לחיילים שנהרגו במערכות ישראל, וממילא מתחייב הצורך לבאר מהו העניין שיש בו, ואיזה חידוש מתחדש כאן אשר מחייב אותנו להתבוננות? איני מבקש לחלוק איתכם, כמה מההרגשות שמלוות אותי ביום הזיכרון מדי שנה. אני לא בטוח שעם כל הרגשה, כל מי שקורא מאמר זה הזדהה, אך אני בכל אופן כותב את הדברים, כמו שאני מרגיש אותם, ובמהלך המאמר אנסה להתחבר אל הנקודות בצורה הזו. ראשית, אני חש שביום הזה מנסרת בחלל האוויר הרגשה מיוחדת, איזו שהיא **אווירה של יחד, אווירה של אחדות**, שאין לנו אותה בכל השנה כולה. אנחנו יודעים שאנו חלוקים אחד על השני, המחלוקות חוצות בנו ומחלקות אותנו בכל וכלל כיוון אפשרי. ישנו מחלוקות בין דתים לחילונים, בין ימנים לשמאלנים, בין עולים לותיקים, בין מעמדות כלכלים שונים ולפעמים גם בין עדות שונות. וכשאנו נעמוד בצפירה, כשנהיה בבית הקברות או כשניסע ונקשיב לרדיו, נרגיש שאנחנו בעצם שייכים לעם אחד, נרגיש איזה שהוא 'ביחד', באופן שאין הרבה דברים אשר יכולים ליצור את אותה ההרגשה.

רק נצא מיזם הזיכרון, ומיד אנו יוצאים מה'ביחד' למחלוקות. כנראה שאין דבר אשר מבטא זאת טוב יותר, מאשר העובדה שלבגדי חגיגות יום העצמאות מסוגל להתנהל היכוח האם קטע מסוים במופע 'פעמוני היובל' יכול להיות מוצג או לא, האם זה פוגע או לא פוגע, אם זה כן בסדר או לא בסדר. כיוון שבשמחה אנחנו בשום פנים ואופן לא ביחד. אנחנו יודעים מה האופי הכללי בבמות ההרקדה, וזאת הסיבה שאנחנו נחוג במקומות אחרים. **אבל באבל אנחנו ביחד**, בחורים דתיים ילכו לקברותיהם של בחורים חילוניים, ולחפץ. תחושת הייחוד בבית הקברות היא תחושה מיוחדת, שאנו רוצים להיות שייכים אליה, במיוחד משום שאנו גם יודעים, שמחר אנחנו כבר לא כל כך נהיה ביחד. דבר זה מחייב, כמובן, התבוננות מדוע הייחוד הזה נמצא רק עכשיו, רק ביום הזה ולא בימים אחרים? כיצד דווקא קברים מאחדים אותנו ולא החיים?

אך ישנה נקודה שניה, אשר נראית לי יותר שייכת לבית המדרש. אני מרגיש אותה על עצמי, ואני חושב שהיא אולי קשורה לחלק מהקוראים. אנחנו רוצים להרגיש את יום הזיכרון. כאשר אנו נמצאים בבית המדרש, אנחנו כמעט ולא מרגישים את יום הזיכרון, אנחנו לומדים תורה כדאשתקד. מיד אחרי סיום כתיבת המאמר הזה, לדוגמא, אלך לעיין בסוגיות אחרות. כל אחד יהיה שקוע - זה בסוגיה שלו וזה בסוגיה אחרת, ולפעמים, התחושה שלנו היא שמהות היום, החיים הממשיים, המחברים, הם להיות בלב, באוזניים, בבית הקברות ובשירים, ולא להיות בבית המדרש. מי שנמצא בבית המדרש,

א.

יום הזיכרון לחיילי צה"ל הוא לכאורה יום שאין בו הארה, מאחר וחוא עוסק בדבר שלא מוכר לנו. חיפשתי בספרי חכמינו, בדברי הימים שלנו, חיפשתי את המושג יום לחללי צה"ל או כל יום זכרון לקבוצת אנשים שמתו (להבדיל מיום זכרון לקרוב משפחה אליו יש התייחסות בגמרא, במישר של תענית, כגון יום שמת בו אבא ועיין נדרים י"ב, ע"א). ואכן היו רבנים בחוגי הציונות הדתית, אשר תהו על תפקידו ומשמעותיותו של יום זה¹.

גם במקומות בהם מצאנו איזכור לאובדן החללים, היה זה בהקשר רחב יותר. למשל, במגילת תענית מצאנו כמה תאריכים שבהם תיקנו חכמים להתענות, ימים שהיום לא נוהגים וועידן טושוע או"ח, סימן תקיפ ובנו"כ):

"ואלו ימים שמתענים בהם לא יאכל ולא ישתה עד הערב. בשמונה בנינו

מתו בני אהרן, בעשרה בו מתה מרים הנביאה. בששה ועשרים בו מת

יהושע בן-נון. בעשרה באייר מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה הארון..."

(מגילת תענית, מאמר אחרון).

באותו יום שמתו עלי הכהן ושני בניו, מתו שלושים אלף מישראל במלחמה וועידן שמואל א' ד', י"א-י"ב). זה הרי לא היה אירוע בודד, חריג, זה היה קרב גדול מאוד וקשה, שבו הובסו הכוחות של עם ישראל. אבל התענית לא ניתנה על כך שנהרגו שלושים אלף יהודים. התענית נגזרה על זה שמתו עלי ושני בניו, התענית נגזרה על זה שנשבה הארון, אבל לא שמענו שנגזרה התענית בגלל שנהרגו כמה עשרות אלפי חיילים יחודים בקרב כזה או בקרב אחר. אפילו בתשעה באב, האירוע החמישי שקרה הוא - ש"נלכדה ביתר". הרי התיאורים של חז"ל, על מספר האנשים שנהרגו באותם ימים, מחרידים בכל קנה מידה (ניטין נ"ז, ע"א). חז"ל מתארים שפך דם נוראי, כאשר נהר הדם יורד מביתר שבהר לעבר הים התיכון, שפך דם המסוגל להטביע סוס ורוכבו. מההיסטוריונים אנו יודעים שיש מחלוקת אם מדובר במיליון בני אדם, בחצי מיליון או בשני מיליון, אבל כמובן שמדובר במספרים נוראים. ובכל זאת לא על זה תיקנו תענית. תיקנו תענית על זה שנלכדה ביתר, על זה שהמרד נכשל, על זה שבר כוכבא הובס, ולא נתקנה תענית, ולא שמענו גם על איזה יום, לזכר המליונים הרבים שנהרגו באותם קרבות של בר כוכבא.

¹ ועיין, לדוגמא, במאמרו של הרב שלמה אבינר שליט"א ב"עיתוני חתנים" אלול תשמ"ו, מובא ב"נעם וארצ"י ח"י"ב, עמ' 532.

מרגיש לפעמים שהוא מנותק מן הריאליה האמיתית של היום הזה. בית המדרש נתפס, למעשה, כדבר אשר מנתק אותנו, מהדברים שבאמת קורים בהווה שלנו היום. האם זאת הרגשה נכונה? האם משהו כאן מתפספס אצלנו?

נקודה שלישית אותה אני מבקש להעלות, קשורה למעבר בין יום הזיכרון ליום העצמאות. יש לנו תמיד שאלה שצצה ועולה ביום הזיכרון - מאימתי מותר להתגלח? שאלה זו מורכבת, למעשה, משני חלקים. חלק אחד הוא הקשר לשאלה ממתי חלים כללי שמחת יום העצמאות, מבחינת הלכות ספירת העומר? אך נדמה לי שזה רק פן אחד של השאלה. הפן השני של השאלה הוא לא רק ממתי פוקעים דיני ספירת העומר ביחס ליום העצמאות, אלא חלק מהשאלה הוא בהכרח, שהרי אנו נמצאים ביום הזיכרון, ויום זה נתפס בהרגשותיו כיום אבל, ואם

כן איך נוכל להתגלח ביום הזה? השאלה ההלכתית הזאת גוזרת גם אולי על שאלה עקרונית יותר מה הוא היחס אותו אנו מטביעים ומשקיעים בנפש ביום הזיכרון וביום העצמאות? עניין זה בא לידי ביטוי במהירות בה אנו משתדלים לטשטש את הכאב של יום הזיכרון מתוך ראית השמחה. האם אנתנו לא מטשטשים מהר מדי את האבל, מתוך ראית הגודל וראית העצמאות הנפלאה שקבלנו, או שמא יש כאן אופי מיוחד של יום שהוא בעצם לא כל כך יום אבל, כמו שהוא יום חשבון והתייחדות, אבל לא יום עצוב, וממילא המעבר ליום העצמאות הופך להיות טבעי ומוכר.

אני רוצה להעיר על נקודה נוספת, בהקשר הזה של היחס הנפשי שלנו ליום הזיכרון. זאת נקודה מאוד אישית שלי, אשר אני עומד עליה בשנים האחרונות. באיזשהו מקום, לצד הרצון והכוסף, להיות מחובר לאותה אוירה כללית של אבל לאומי, אני שומע חלק לא מבוסס של השירים ושל הדיבורים, גם דברים שאומרים בני המשפחות, שכמובן, אין מי שיכול לדון אותם, אבל אני שומע צלילים, שלפחות בעולמי הרוחני, מאוד צורמים לי. אני שומע דברים אשר נותנים לי תחושה של היעדר משמעות לפילת הבנים, או קולות שכל מה שיש להם להביע, הוא בעניין הסתלקות הבנים "שלא יוכלו עוד לרקוד" וכיו... כאילו תוכם של דברים או תוכם של החיים, מתחיל וגומר באותן פעולות סתמיות. לא, חלילה, שאין ממש בביטויים אלו, אבל פעמים אני חש, שכאילו רוצה המספר לומר, שמכיוון שפעולות אלו הן תמצית האדם, הרי שאין, ולא יכולה להיות, משמעות לאובדן.

נקודה נוספת שדרכה אני רוצה לברר את הדין בנושא זה, היא השאלה, ושוב שאלה הנובעת מההרגשה, האם ביום הזיכרון תחושת האבל מלווה בתחושה של נקמה? בניגוד ליום השואה, אשר מעורר אצל כל אחד שמתחבר אל הדברים, תחושה של כעס וזעם נוראי ושל רצון

לנקום בצורה כלשהיא, כזו או אחרת. אני לא בטוח שזו התחושה שמתעוררת ביום הזיכרון.

ונקודה אחרונה חשובה מאוד, ואולי המהותית ביותר. הזכרתי את הקושי שלנו בשמחת יום העצמאות, בלילה, בכיכר, עם החברה שחוגגת אחרת מאיתנו. ובנושא זה, כמובן, אני לא יכול להתעלם מדבריו של הרב קוק במאמרו "על במוותיו חללים", באותם ייסורים נוראים אשר הרב קוק מתלבט בהם. האם הוא יכול להספיד את אותם אנשים, אותם צעירים, שבאו לבנות את הארץ, ונהרגו כאן. ישנו קטע אחד שמתאר את הלבטים הנוראים של הרב קוק. היום אני לא מאמין שיש מישהו מאיתנו שקורא את הדברים האלה, ומסוגל להתחבר אליהם, במובן הזה שהוא מסוגל להבין מה היא ההתלבטות שהרב קוק היה קרוע בה. הוא כותב זאת לאז"ר (הסופר אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ') ופורט בפניו את ייסוריו:

"ולבני הציון היקרים כאלה, שנחשבו לנבלי חרש, איזה לב לא ימס ואיזה עין לא תוריד דמעה?... אנכי, שאינני מן המעלמים את מחשבותיהם, אספרה לך דברים כהוויתם. ויכול להיות שום על מכאובי הנורא הזה, גם כן יש להזיל איזו דמעה... לא נדמנ לי הדבר לדעת את הצעירים הללו, אשר נפלו חלל בעמדם לעבור את עבודתם בארץ ישראל בתור חלוצי התחייה הלאומית... הלב הצעיר, החזומה למראה החיים העלזים, שהאירו אלו את תקוותם, הניטלים ממנו, ולוכד אם שכולה, שהוא כל נחמתה בחשכת חייה המרים, מצא מרגוע ברגעי הפרפור בין החיים והמות, ברעיון שהוא מת בעבודה לשם תחיה לישראל בארץ ישראל. למראה נורא זה, לנשמה עליונה כזאת, שמים וארץ יחדיו יענו: קדוש. בלא ספק, פחות או יותר בערך זה היתה מדתם של יתר החללים... אל תנוז לי אברי הלב, לסנטימנטליות יתירה. אינני יכול להעריך כמה חיל וכו רוחני אבדנו, כמה אש קודש נכבה יחד עם הנשמות הגדולות הללו... אבל "ידוסי", קורא קול מאחרי, את מי אותה מספיד? אמום מעשיהם של אלה ההרוגים סתומים, ואין אותה רשאי אולי לספר אחרי מותם, אבל הלא ידעת את מרביתו של הפועל הצעיר, בארץ ישראל, את יחוסי לכל קודש בישראל ובאדם. קרא אתה בפיך שמא שכחת, או שמא לא למדת, את האמור: "כל הפרש מדרכי ציבור אין מתעסקים עמו בכל דבר, אחיהם וקרוביהם לובשים לבנים, ומתעטפים לבנים, ואוכלים, ושותים, ושמהים שנאבדו שונאיו של מקום, שנאמר: "הלא משנאך ה' אשנא ובתקומתך אתקוטט; תכלית שנאח שנאתים לאויבים היו לני" (תהילים קל"ט, כ"א-כ"ב)" (מסכת שמחות פ"ב ה"ח). והכאב הולך ומתגדל, ומלחמת הרוח הטרגית עולה עד מרום קצה, למקראם של דברי הרמב"ם, המתגלמים בצורה יותר ברורה (אבל פ"א ה"ח, וחבא בשו"ע יו"ד ש"ח, ס"ח) [כאן מכניא הרב את הרמב"ם, אשר מנסח את

"שהורגלו לידור צדקה ביום הכיפורים בעבור המתים"
(מדרש יומא, סימן תשכ"ז),

וכך פוסק גם הב"י בשו"ע, כאשר הרמ"א כבר מזכיר את ה"זכור"

מפורשות:

"נהגו לידור צדקות ביום הכיפורים בעד המתים. הנה ומזכירין

נשמותיהם, דהמתים ג"כ יש להם כפרה ביה"כ".

(אורח חיים תרכ"א, ו').

מנין לנו שאפשר גם לכפר על המתים? אנתנו יודעים ש"חטאות שמתו בעליה - תמות" (תמורה פ"ד מ"א), כי אין משמעות, לכאורה, לכפרה על אדם שכבר נפטר. לכן מציינים הפוסקים למקור אחד³ (שיש לגביו התחבטויות עד כמה הוא מספיק) בפרשת עגלה ערופה, העוסקת בהורדת העגלה והטקס שבא בעקבותיה, אחרי שנמצאה גופת אדם שנרצח, ולא ידוע מי הרגו. וכך פירש ה"ספרי" את הפסוק "כפר לעמך ישראל" (דברים כ"א, ח'):

"הכתנים אומרים 'כפר לעמך ישראל' (שם) כשהוא אומר 'אשר פדית

הי' (שם), מלמד שכפרה זו מכפרת על יוצאי מצרים. 'כפר לעמך' - אלו

החיים, 'אשר פדית' - אלו המתים, מגיד שהמתים צריכים כפרה.

נמצינו למדים ששופך דמים חוטא עד יוצאי מצרים. 'אשר פדית' - על

מנת כן פדיתנו, שלא יהיו בינינו שופכי דמים. דבר אחר על מנת כן

פדיתנו, שאם נחטא אותה מכפר עלינו. ורוח הקדש אומרת: 'כל זמן

שתעשו ככה הדם מתכפר לכם'..."

(ספרי דברים, פיסקה ר"ח).

ישנה כאן מחלוקת מאוד מעניינת בפוסקים כיצד יש לפרש את המדרש, שהרי מפני מה צריכים המתים כפרה? ראשית, הם כבר אינם בין החיים, ושנית, מה רוצים מהמת, הרי לא המת הוא שרצח כאן, המת היחיד כאן הוא הנרצח, והמתים אשר מתו בדורות הקודמים, ודאי שאין כל צורך, דווקא כאן, לכפר עליהם. פירושים שונים ניתנו למדרש זה, והביאור המקובל הוא כד: מתבירים את תחילת המדרש לסופו, ומדגישים שציאת מצרים הייתה על מנת שלא יהיו בינינו שופכים דמים, גאולת עם ישראל הייתה כדי שנהיה עם מוסרי, ומאחר שהתנינו זאת עם הקב"ה בציאת מצרים, וההסכם שלנו היה שאנחנו לא נשפוך דמים, אז ממילא הייתה כאן הפרה של ההסכם. דור שלישי, שמיני, אפילו בדור השלושים, פתאום קם איזה רוצח בעם ישראל, ואז זוהי כבר בעיה שלנו, שלנו ושל הדורות הקודמים. "כפר לעמך ישראל"

³ ומעניינים הם דברי ה"משנה ברורה": "ולכן נקרא יום הכיפורים בשלון רבים, ר"ל לחיים ולמתים [מהרי"ח] (משניב שם, סי' י"ח).

⁴ ועיין לדוגמא ב"מדרשנו": "יומה שהורגלו... יש להביא ראיה מן ספרי... מלמד

שהמתים צריכים כפרה" (שם).

הדברים בצורה מאוד בוטה, מתי אדם נקרא בכלל ישראל - עשיית מצוות, כיבוד המועדים וישיבת בתי כנסת ובתי מדרש... ואתה חביב, צא ופרנס ועשה שלום בין רגשי הלב, והשקט את המלחמה הסואנת כים זועף. שמה תאמר ליישב ע"פ חסות הורגל מוסדו של מר אחד-העם: הספר הוא ספר, והלב עושה את החיים, וכיון שהלב נלחם בספר - הראשון הוא המנצח... לב האומה, הלב של נשמתה... זה הלב דווקא בספר הוא מונח וגנוז, ותוך כל גרגיר המתגלה מאוצר הספר, המון רב של לב ושל חיים מונחים... והאומה העזה שבאומות (ביצה כ"ה, ע"ב) קנאות היא ונוקמת... "כה אמר ה' אלקי ישראל, שימו איש חרבו על ירכיו" (שמות ל"ב, כ"ז)... יודעת היא האומה בדיעה פנימית, אינסטינקטיבית, שאינה חסרה גם אצל בעלי החיים כולם, ש"הפורשים מדרכי ציבור, שהם כבני חורין לעצמם כבני בלי דת" (ש"ע שם), ממיתים הם את נשמתה, נוטלים הם ממנה את המזון המחיה אותה, המשיב את רוחה, והם הם הנם אויביה, אויבי נשמתה, שונאיו של מקום..."

(מאמרי הראייה א', עמ' 91-89).

כלומר, הבחורים האלה, מבחינות מסוימות, הם אויבי עם ישראל שהרי הם "פורשים", והם "בני חורין לעצמם", אז איך אני איישוב את הסתירה הזאת? עם ישראל אינו עם ותרן ("עבודת אלילים ותרכות הלא" וילקוט שמעוני עמוס, רמז תקמ"ב). אצלנו, במצב האדישות הנוכחי, כבר אפילו לא חשים בשאלה הזאת. אנתנו כבר שומעים, שאפילו אנשי אגודת ישראל נאבקים על הזכות, להיות מספידים ביום הזכרון לחילי צה"ל. ואין כל ספק כי שאלה זאת הפסיקה להיות שאלה. ואנו שואלים: הכיצד? האם אין אנו מסוגלים לאותה רגישות של הרב זצ"ל, ולפניו גדולי ישראל כולם, אשר קבעו הלכות מאד ברורות, ביחס להסתלקותם של אנשים, אשר פרחו מדרך התורה והמצוות?!

ב.

כאשר נבקש לבחון את השאלות הללו, עלינו לחפש במסורת היהודית, כיצד מתנהלת ההתייחסות אל הזיכרון לאנשים שמתו מסיבות כלשהן, מבלי להתייחס לסיבות השונות. כיצד אנתנו מתייחסים אל אותם האנשים אשר אינם עוד איתנו? מה מצאנו במקורותינו על זיכרון או על הזכרת נשמות?

מעניין להתחקות אחר השאלה ממתי התחילה אמירת ה"זכור", מאחר שמקורה של אמירת ה"זכור" לוט בערפל. לראשונה הוא מופיע בהלכה ברמיה בדברי המדרש:

² אנתנו רק יודעים, שבארבעה מועדים בשנה אנתנו משתתפים באמירת "זכור", בין אם יוצאים מבית כנסת או לא, כל מקום ומנהגיו.

- אתה עכשיו צריך לכפר לאלו שמתו, כי נתגלה למפרע שהם לא עמדו בתנאי ההסכם. הם עשו הסכם ולא עמדו בו, ולכן הם צריכים כפרה. מתי מכפרים להם? מזכירים את נשמותיהם ביום הכיפורים. והדברים נראים עדיין סתומים, שהרי כפרה על מתים איננה עניין פשוט כלל ועיקר. אך מעבר לכך עלינו להבין, אם יש פה רק עניין של כפרה, נוכל להבין את הקשר של יום הכיפורים, אך נתקשה לקלוט מדוע "זיכור" קיים גם בשלשת הרגלים האחרים - בשמיני עצרת, שבעי של פסח ובשבועות? כמו כן, עלינו עוד להעיר הערה מדוע תפילת "זיכור" נאמרת דווקא בימים האחרונים של החג ולא בימיו הראשונים, והרי, לכאורה, הם הימים היותר מרכזיים בחג?

ג.

ניתן לנתח את משמעות הזיכרון ביום זה בשלושה רבדים: רובד ראשון - עניינו **הכרת הטוב**. על כך ראיתי שמוכא בשם הרב בצלאל זילטי זצ"ל, שכתב תשובה בעניין, על פיה יסוד הזיכרון הוא בהכרת הטוב לנפטר, ומכיוון שאנו רוצים להכיר להם טובה, אנו רוצים לעשות פעולות שהם לטובתם. במה מתבטאות פעולות לטובתם? אנו רוצים לכפר עליהם, נוטנים צדקה בעבורם ורוצים לעשות פעולות לזכותם. לפי זה, עיקר הערך של הזיכרון אינו בעובדה שאנו זוכר בצורה סתמית, אלא עיקר הערך הוא בזיכרון אשר מלווה בתפילה, כלומר, אני מתפלל לקב"ה שיצרור את נשמתם, שיכפר להם, אני נודר צדקה בעבורם ומבקש שהדבר ייזקף לזכותם, וכיו"ב. רמז לדבר נמצא כבר בספר המקבים, שם מוזכר הסיפור, שיהודה המכבי ציווה לקחת את כל החפצים מהרוגי הקרב, ולהביא אותם לירושלים, כדי לכפר על המתים:

"ויהודה אסף את החיל, וילך לעיר עדולם כי בא היום השביעי, וישבו שם אחרי אשר הטהרו כמנהג; וביום המחרת, כבוא אנשי יהודה אליו לזמן הקבוע, לקחת את גויות החללים ולהביאן לקברי אבות עם קרוביהם, וימצאו לכל אחד מן המתים תחת כותנתו כלי קדש מפסילי יבנה, דבר האסור ליהודים מן התורה, והיה ברור לכולם כי בגלל זאת נפלו אלה [היה ברור להם, שמכיוון שהיו פסילים לאותם יהודים, ולכן הם נהרגו]; ועל כן הצדיקו כלם את דין ה' המגלה נסתרות; ויפתחו בתפילה, ויתחננו כי החטא אשר נעשה יכחד כלו, ויהודה גבור החיל העיד בעם להשמר מעון, אחרי אשר ראו בעיניהם, את אשר היה בעון הנפלים; ואחרי כן אסף נדבות מאנשים יחידים אשר עלו לאלפים אדרכמונים כסף, וישלח וירושלים להביא קרבן חטאת, וטוב ופה מאד עשה בחושבו על התחיה; כי לולא היה מקוה לתחית הנפלים, הלא דבר

מיותר היה וסכלות להתפלל על המתים; ומהשינו בשכלו, כי המתים ביראת שמים מוכן להם הגמול הטוב ביותר, והיא מחשבת קדושה וחסידות, על כן הביא חטאת בעד המתים לכפר על החטא"

(ספר המכבים ב' י"ב, ל"ח-מ"ה).

מפורש, אם כן, בספר חשמונאים, שהסיבה בגללה מביא יהודה קרבן חטאת, יום למחרת שהוא מוצא שאותם חיילים ששרתו אצלו לא היו יראים ושלמים, הינה הדאגה שלו לאותם מתים, וליכולתם לקום בתחיית המתים.

אם כן, לזיכרון יש צד של הכרת הטוב. לאור רעיון זה, באו אחרים אשר המשיכו עם זה הלאה, וביארו, שזהו בעצם הרעיון, שבגללו במשך הדורות תקנו לומר את תפילת "אב הרחמים". כך כותב ש"י עגנון (כאשר לא מובא בשם מי נכתבים דברים אלו):

"יש קהילות שמזכירים נשמות גאונים ופרנסים שעמדו לנו בגלויות, וחזקו את לבם של ישראל, אלו בתורתם ואלו בתקנותיהם, לעמוד בכל הצרות, ולייחד את לבנו לייחודו של עולם [כלומר: אנו רוצים להכיר להם טובה על מה שעשו למעננו] וכן מזכירים את נשמות המומתים על קדושת השם שנהרגו ונשרפו ונסקלו ונחנקו ונטבחו וכו'..."⁵

(ימים נוראים ספר שלישי, פרק ט"ו, "הנאהבים והנעמיים").

אך הכרת הטוב הוא רק רובד אחד. ישנו פן שני, ולפן השני אני רוצה להתייחס יותר בהרחבה. הרובד הנוסף קשור בשאלה, האם הקורבן שהקריבו אותם חיילים הינו קרבן רגיל או שיש כאן קרבן בעל משמעות רחבה הרבה יותר? האם יום הזיכרון הוא יום לזכר הרוגים שנהרגו, או שהוא מבטא משהו יותר פנימי?

אנו מכירים את מאמר חז"ל כי "הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו" (בבא בתרא י' ע"ב). אנו מכירים גם את דברי המהר"ל:

"כי עה"ז הוא כולו גוף ועוה"ב נבדל למרי, ולפיכך אשר הם מוכנים אל

עה"ז תגשמי אין להם עולם הנבדל"

(חדושי אגדות, שם).

⁵ וכאן אי אפשר שלא להזכיר את הקדוש המפורסם של עגנון: "מלך בשר ודם... אבל מלכנו מלך מלכי המלכים הקב"ה... כל אחד ואחד מעמנו חשבו לפניו כלגיון שלם, לפי שאין לו הרבה להעמיד במקומו. נפקד ח"ו אחד מישראל, באה פתח בלגיונותיו של המלך, ובהא תשועת כח כביכול ממלכתו יתבדר... לפיכך מתפלל אנו ואומרים אחר כל מות מישראל: "יתגדל ויתקדש שמוה רבא..." ק"ו על אחינו ואחיותינו, הנאותים והנעמיים, בני ציון וישראל, הרוגי ארץ ישראל, שנשפך דמם על כבוד שמו יתבדר, ועל עמו, ועל ארצו ועל נחלתו. ולא זו בלבד, אלא כל הדר באיי הוא מלגיונו של ממ"ה הקב"ה, שהפקידו המלך שומר בפלטין שלו. נהרג אחד מלגיון שלו, אין לו, כביכול, אחרים להעמיד במקומו" (פניחה לקדוש אחד מיסתם של הרוגי ארץ ישראל).

כאשר אדם הולך לצבא על מנת להילחם, הוא בעצם מצהיר בריש גלי: "אני כפרתם של ישראל", ואני מוכן להיות כפרתם של ישראל בכל המובנים.

דומי, כי אין מתאים ממכתבו של גדי הי"ד, על מנת להמחיש בצורה מדהימה, כיצד חיים חיילי ישראל דהיום, את ה"אבני מילואים" הנ"ל. מה שהתנאים ניסחו "ישראל הריני כפרתם", גדי ניסח "אני מוכן להיות המחיר הזה", ומשפט זה, אשר נכתב בדם לבו, מסמל את מהותם ופנימיותם של כל חיילי ישראל.

אני מוכן אפילו לשלם את מחיר מחלליה של ממשלה פלוגית או אלמונית. זהו חידוש גדול מאד, אדם דתי חי ומאמין בזה שהוא ישלם על החטאים שלו, אך כאן גם אדם שאינו חוטא, מוכן לשלם את המחיר של חטאי כלל ישראל. זו היא בעצם המשמעות של להיות שייך לעם שנלחם על עצמאותו.

ד.

הגמרא במסכת שבת מספרת:

"נתנו רבנן: מי כתב מגילת תענית? אמרו: חנניה בן חזקיה וסיעתו, שהיו מחבני את הצרות. אמר רבן שמעון בן גמליאל: אף אנו מחבני את הצרות, אבל מה נעשה, שאם באנו לכתוב - אין אנו מספיקין" (י"ג, ע"ב).

הרב כותב בעין אייזיק, דבר מאוד מעניין על הסיבה מדוע ביטלו את מגילת תענית, כאשר הרב מבאר את הדין שם:

"כשהיתה האומה במצבה הטבעי, בארצה ובכח ממלכתה, שאע"פ שרבים קמו עליה וצריה הציקו לה מאד, מ"מ היתה הצרה הכללית אפשרית להכתב בספר, גם היתה אפשרות לבא עד תכונתה ועומקה. אבל אחר החורבן, שהאומה כולה טובעת בים של צרות, הלא כפי גודל חללם של החיים בן גדלו הצרות, כי מה אפשר לדבר ולתאר מריבוי הצרות הפרטיות ההולכות ונמשכות בכל אישי האומה מסבת חרבן האומה כולה ושפלותה, נדודה וטלטולה. אי"כ היש אפשרות לעט סופר לכתב... אי"כ אם נבא עכשיו לכתב צרות פרטיות, הלא נראה חזר כאילו הצרות הכלליות התמידיות שכן נושכות כארס נחש מדי יום ביומו את בית ישראל, את אלה שכתחו... ע"כ לנו אי"א עוד לכתב מגילות תענית משנינים פרטים שיקבו בזמנים רשומים, כי כל רגע חיינו המה פרקים פרקים מלאים רשומים רבים ועצומים של מגילות תעניות, ואם באנו לכתב אין אנו מספיקים"

(עין אייזיק שבת א', פסקה סי"ג).

המהר"ל מבאר למעשה מדוע "אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו", ומדוע אנחנו כ"כ מחשיבים את אותם הרוגי מלכות. אדם שמת, מאחר שהוא מוסר את נפשו, הוא בעצם מפסיק להיות אדם חומרי והופך להיות מחובר לשכינה, הוא הופך להיות שכל נבדל כלשוננו.

כך גם כותב בעל ה"אבני מילואים":

"וראוי לחקור במ"ש דנ"ל... "ארשב"ל: גדולה תשובה שזדונות נעשות

כשגגות... וארשב"ל... שזדונות נעשות כזכויות, שנאמר "ובשוב רשע

מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה" (יחזקאל ל"ג, י"ט) - לא

קשה, כאן מאהבה, כאן מיראה" (יומא פ"ג, ע"א)... וצריך תקירה עמוקה.

והתלענ"ד... באמת עשתה יעל עבירה בזנותה עם סיסרא, אלא שכך עלה

על דעתה לשום נפשה בכפה, ותשלך נשמתה מנגד, ותקבל ע"ע לסבול

עונש נפשי ונצחי על העבירה, בלבד שתציל את ישראל מיד אויבו

ומרוצפו, וכן עלתה בידה למחוץ ראש האויב. והנה ידוע, כי המוסר גופו

בלבד על קדושת שי"ת, הוא מקיים המצווה היותר גדולה, שנתפאר בה

קדושי ארץ וסגולת האדם, ואף אמנם אין יד הצורך שולטת בנשמתו, כי

אם במסירת נפשו, ובחייו הזמניים "קדושו" יאמר לו. עאכ"ו מי שמוסר

נפשו, רוחו ונשמתו, לסבול צער נצחי לאהבת השי"ת ואתגבר עם קדושו,

שראוי למוותו במעלת קודש הקודשים. ועל זה הדרך מצינו לחסידי

התנאים שהיה שגור בפייהם: "ישראל הריני כפרתני" (ספרא תרע"א, א,

בדומה גע"פ מ"א). וכן יראה בכוונת דברי אדונינו משה ע"ה, באמרו:

"ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות

ל"ב, ל"ב), רצונו כאומר: "בינך כן ובין כן - מחני נא, כי אם תשא חטאתם,

בזה טוב ועצם לי, כי אחיה כפרתני של ישראל, ואם לא, למה לי חיים?!

כל כך היתה נפשו קשורה בנפש כלל ישראל, ומי כמוהו רועה נאמן?⁶

(אבני מילואים, הקדמה).

זוהי למעשה מדרגה, שבדורות הקדמונים הייתה נתפסת בתור

המדרגה העליונה ביותר. פתאום אנחנו הופכים להיות לעם, שזוהי

בעצם האמירה היותר עליונה של האדם, כאשר כל אדם הופך בעצם

להיות בבחינת "הריני כפרת עם ישראל" ו"ישראל הריני כפרתם".

⁶ ועיי' עוד: "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה' (שמות י"ב) - פירש"י "ידבר אתו קשות", נראה, שאע"פ שדבר אתו קשות, מ"מ שכר אתו ופועלו לפניו, כי מרע"ה הבין וידע כי לא נכון לדבר בן עם הקב"ה "למה הרעות... למה זה שלחתני... הרע לעם הזה והצל לא הצלתי" (שם ה', כ"ב-כ"ג), וראוי היה להעניש על זה, אך להיותו מוסר גופו וגם נשמתו עבור ישראל להצלתם ולרחם עליהם, השליך נפשו מנגד, ודבר קשות, וחסיו דברים, ובזכות זה זכה למה שלא זכו האבות, כי הם לא יכלו לעשות ככה, כי לא עליהם ציבור לנהגם, על כן לא זכו כ"א לאספקלריה של א-ל-ש"י, ומרע"ה זכה לאספקלריה של אני הוי', והיינו, "וידבר אלקים אל משה" - דבר קשות על שאמר "למה הרעות", וחזר ויאמר רבות "אני הוי'" - מעתה תזכה לאספקלריה של אני הוי' (חזק סופר, ריש פרשת ודבר, שנת תשס"ה).

במילים אחרות, כותב הרב, יש הבדל גדול בין עם שחי בצורה בריאה, כאשר יש לו את כל הכלים הגשמיים והרוחניים, כלומר המדיניים והממלכתיים, הדתיים והרוחניים שאז הוא באמת יכול להתבונן, מצד אחד על הניסים הגדולים, ומצד שני על האסונות שפוקדים אותו, והוא יכול להתייחס אליהם בצורה הנכונה, לבין עם שכ"כ ספוג בצורותיו הפרטיות, וממילא איננו יכול להתייחס אל המבט הכללי.

אולי הדוגמא הבולטת ביותר לתופעה זו קשורה בעלי ובניו, ואולי אין זה מקרה שמועד הסתלקותו נופל בחודש אייר. אנוני יודעים שתקופת עלי ובניו היא התקופה שקדמה להקמת מלכות בישראל. וקודם הקמת מלכות בישראל, כאשר המצב החברתי הוא גרוע, כאשר השחיתות נמצאת בממסד הדתי, כשדברים נראים כפי שהם נראים (ועיין שמואל א' ב', י"ב-ל"ט), אז באופן טבעי, ברור ומוכן, שאי אפשר להתייחס ליום זיכרון כללי, כאשר אין כלל כלליות, אבל חברה אשר רוצה לבנות את עצמה כאומה, מתייחסת אל עצמה ברובד הכללי, וממילא היא מתייחסת אל אותם אנשים שנפלו כמיציגיה, כאשר הם ממילא חלק ממנה, חלק מהכלליות שבה.

שאלנו מה הקשר בין הזכרת הנשמות לשלושת הרגלים (שביעי של פסח, שביעיות ושמיחת תורה)? ובכן על מנת לענות על כך, אביא תחילה את הרעיון הראשוני שעלה בדעתי בנושא זה, ואז אנסה להוסיף עליו, עיני מקור שנתחדש לי. ישנו דבר אשר מאפיין את שלושת הימים הללו - כולם נקראים עצרת, ועצרת פירושו של דבר להתכנס. יתר על כן, הימים האלה, כפי שכתוב בספרי חז"ל, ומאוחר יותר בכל הספרים כולם, מגלים את הסגולה המיוחדת של כנסת ישראל. "הני שבעים פרים כנגד מי - כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה - כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו: עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו: עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך" (סוכה נ"ה, ע"ב) - כל שבעת ימי הסוכות הם כנגד כל אומות העולם, שמיני עצרת הוא כנגד עם ישראל. חג השבועות ודאי קשור לעניין של נתינת תורה - "אשר בחר בנו" - עצרת שהיא עצירה לשם נתינת התורה לעם ישראל. גם שביעי של פסח עניינו מיוחד לעם ישראל.⁷

⁷ "ויזכין בברכתו על מעמד הר סיני אשר בחר בנו מכל העמים וקידמו לפני הר סיני והשמינו דבריו מתוך האש ונתן לנו את תורתו הקדושה שהיא בית חיינו כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום" (טור או"ח, מ"ח).

⁸ הרב לימד אותנו שייציאת ישראל ממצרים תישאר לעד האביב של כל העולם כולו" (מגד רחיים, ניסן תרע"ז). יציאת מצרים היא לא דבר שהתחדש לעם ישראל לבדו. החרות שהתחדשה בעבור עם ישראל, חודשה גם בעבור העולם כולו. החידוש המיוחד שביציאת מצרים לעם ישראל, נמצא דווקא שביעי של פסח. ועיין תוס' שבת פ"ז, ע"ב, ד"ה "ואותו" על חס הגדול בהשתחררות המצרים מפרעה ה"אלוה" - "התנים הגדל הרובץ בתוך יאוריו" (יחזקאל כ"ט, ג'), ואכמ"ל.

אם כן, המעלה המיוחדת אשר מתגלית באותם הימים, היא המציאות של כנסת ישראל, וכנסת ישראל היא היכולת להתחבר למחלף הדורות כולם. זו היא כנסת ישראל השלמה. לא מציאות של מספר פרטים אשר נמצאים היום במקום כלשהו, אלא התחברות לרעיון הרוחני הזה שנקרא "כלל ישראל".

דברים נפלאים בעניין זה נמצאים בספר "ציץ אליעזר", ואני מבקש לעיין בקטע קצר מדבריו בהקשר הזה (מובא בשם "בית דוד" הספרדי, או"ח, סימן תל"ח):

"מוסיף להביא נמוק מיוחד להזכרה בני רגלים, וכותב וז"ל: ושמיני טעם הגון למה מזכירין נשמות במדינות פולין באחרית של ימים טובים, דע כי אחת מעשרה נסים שהיו במקדש היא שכל ישראל היו נכנסים לבית המקדש ג"פ בשנה, בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, והיו עומדים צופים ומשתחוים רווחים, וזהו היה נגד הטבע, והענין כך כי בכל רגל היו באים נשמות אברהם יצחק ויעקב לביהמ"ק של מעלה עם כל נשמות הצדיקים, והמקדש של מטה היה מסתלק, והבית מקדש של מעלה היה יורד למטה, ומקדש של מעלה הוא רוחני, ולכן היה יכול לקבל כל כלל ישראל. ולכן עכשין, שחרב הבית בעונינו, צריכין אנו להזכיר נשמות אבותינו הקדושים בכל רגל ורגל, כדי שיהיה זכותם עומדת לנו ולזרענו לעד עכ"ל"

(שו"ת "ציץ אליעזר" ח"ב, סימן ל"ט, ד"ה "יש להזכיר")

הדברים המדהימים הללו מתחברים אל דברינו. בכל שנה ושנה, בימים הללו, נשמות הצדיקים של כל הדורות כולם יורדות מבית מקדש של מעלה אל בית המקדש של מטה. אלו הם ימים של התכנסות של כנסת ישראל, ובימים של התכנסות של כנסת ישראל אנו מזכירים את הנשמות. המושג של "הזכרת נשמות" פירושו של דבר הכרה שאין פער בין החי והמת, תחושה שמציאות החיים החסרים היא תופעה זמנית וחולפת. ההכרה שאנחנו מחוברים לעולם של נצח, הינה מנוגדת ניגוד גמור לחשיבה על "המתים שהלכו, ולא יהיו עוד", "החללים שנפלו, ולא נזכה לראותם שוב". תפיסת הזיכרון אומרת את ההיפך הגמור. תפיסת הזיכרון לגבי אותם הנפטרים אומרת: "אנחנו והם ממשיכים להיות שייכים, מפני שהם חלק מאיתנו גם היום". תפיסת החיים החומרים כחזות הכל, יוצרת הפרעה רגשית חמורה מאוד, ומהווה נושא משמעותי וחשוב מאוד, אבל הפרדה זו אינה המהות של העניין. אנשים אלו נהרגו מאחר שהם שייכים לכנסת ישראל, בגלל האמונה שלהם בכנסת ישראל, והזיכרון של רעיון חשוב זה, מחבר אותנו שוב לכנסת ישראל.

הארת הזמן המיוחדת של יום הזיכרון היא הארת זמן, אשר נובעת בצורה ישירה מהעובדה שישנה הארה מיוחדת של "הזכרת נשמות"

בימים המיוחדים לכל ישראל, וממילא ערב יום העצמאות, היום שבו זכינו והפכנו מחדש להיות עם, הוא היום שמתאים יותר מכל, על מנת להתחבר אל אותו עולם של כנסת ישראל.

ישירות אל יום הזכרון, והיא אולי המשמעותית ביותר מכל נקודות שאל אפסר אולי להדגיש עוד פן של הדברים, בנקודה הקשורה שחללנו עד כה. נקודה זו מובעת על פי דבריו של בעל ה"אור שמח":

"יוש להבין מה שאמרו: "הטוב והמטיב" - כיבנה תקנה, על הרוב ב"תר" (ברכות מ"ח, ע"ב), דצריך הסבר, דעל ענין פרטי יתקנו חכמים ברכה קבועה... והבאור, דכל ברכת המזון נתקנה על בנין האומה, אשר נבנית ציבור ציבור באצבע ההשגחה, וזה בהשגחה פרטית במן במדבר, ונדרכו נפשות כל מי שנה, ולמדו מושכלות אלקים, וכמאמר: "לא נתנה תורה אלא לאוכלי מן" (מכילתא בשלח, י"ז), והיה להם ארץ, וירושלים מרכז הארץ, ובהמ"ק ששכן שמו עליו, והתנהג בנסים רצופים תמיד. אמנם "הטוב והמטיב" תקנו על קיום האומה, הבודדת במעדיה, להיות חולכת בגולה זה אלפים שנה, והיא קיימת ברוחה ובהודה ותפארתה, ו"כל כלי יוצר עליה לא יצלח" (ע"פ ישעיה נ"ד, י"ז). והנה אחר החורבן חשבו כי קיומה בלתי אפשרי, ועתידה לכלות ולנודד כהצוענים בלא תפארת אדם, כאשר ראו כי בבית לא נושעו ע"י מלכות בן כוכבא, שדולל עולם היו מוטעים בו (איכה רבא ד', ה'). אמנם כאשר ראו, כי עמד מלך חסד אחד, וגור עליהן קבורה, כדאמרו ירושלמי (תענית ד', ה'), הבינו כי ישראל שה אחת בין ע' זאבים (אסתר רבא נ', י"א), ובחסד ה' ע"י מלכי חסד, יחליף כח ויוסיף דעת, וכאשר יהמיון גלי הים לשוטפם, יבוא הרוח וישקטם ע"י מושלי ויועצי ארץ, אשר לבבם ביד ה' (ע"פ משלי כ"א, א') המלאה חסד. לכן תקנו הטוב והמטיב על קיום האומה. ומקום האומה הפלאי למדנו כי נאמנו דברי נביאנו ודברי אבותינו, אשר הנחילו לנו מורשה באמונת אומן, כל ההנהגה האלקית בבנין ירושלים וארץ, לכן המלכיות של הני ברכות תקנו להזכיר ב"הטוב והמטיב" [מלכנו... גואלנו... רועה ישראל... הצלה והצלחה... קוממיות לארצנו... בשורות טובות, ישועות ונחמות]"

(משך חכמה דברים ח', י', ד"ה "יאכלתה").

ה"משך חכמה" מבאר לנו כי מהותה של ברכת המזון, הוא בנין האומה הישראלית בארצו ובאדמתו.

על מנת שבנין את דבריו, יש ליתן להם רקע. הגמרא במסכת ברכות מציגה בעיה:

"אמר ליה רבינא לרבא: נשים בברכת המזון, דאורייתא או דרבנן?" (ברכות כ', ע"ב),

ומבאר רש"י⁹ את סברת הגמרא, לכך שנשים לא יחויבו מהתורה בברכת המזון:

"דכתב: "על הארץ הטובה אשר נתן לך" (דברים י"ז, י"ח), והארץ לא נתנה לנקבות להתחלק, ואי משום בנות צלפחד - חלק אביהם הם דנטלו, שהיה מיוצאי מצרים"

(רש"י שם, ד"ה "וא דרבנן").

ברכת המזון מהי? ברכת הארץ, ברכת התורה וברכת ירושלים. ברכת המזון עוסקת בקשר המהותי המחבר בין האדם והחיים. קשר שהוא בנוי, לכאורה, על אכילה פשוטה, אבל מצד האמת הוא קשור לכל שאלות הנצח, ולכל ערכי הנצח של קיומנו כעם – תורה, ארץ ומקדש. כשחרבה ביתר, כשדוכא מרד בר כוכבא, ובמיוחד לאור הצורה האכזרית בה דוכא, הבינו עם ישראל או חלקים רבים ממנו שהמצב חמור אפילו יותר מאשר בתקופת חורבן המקדש, מאחר שבחורבן המקדש "כילה הקב"ה חמתו בעצים ובאבנים" (ועי' איכה רבא ד', י"ד), יחסית לתוצאות הנוראיות שאירעו במרד בר כוכבא. כתוצאה מכך, היו בטוחים חלקים רחבים בעם ישראל שאין עוד תקומה לעם ישראל, נטש ה' את עמו, עזב את נחלתו (ועי' תהילים צ"ד, י"ז), ואין יותר קיום לחיי האומה, וכשנינו הרובי ביתר לקבורה, פתאום התחוויר והתבהר לאנשים שייצא ישראל לא ישקר" (שמואל א' ט"ו, כ"ט).

מה היא המשמעות שמתחבאת מאחרי מושג הקבורה? מדוע אינו שורפים גופת מת? מדוע אינו משחיתים גופת מת כפי שמקובל לעשות במקומות מסוימים? כיוון שאנחנו מאמינים בצנח ישראל, כיוון שאנחנו מאמינים בצנח האדם, כיוון שאנחנו מאמינים שהמוות הוא זמני, ואילו החיים הם נצח¹⁰.

וכשנינו הרובי ביתר לקבורה, כותב ה"משך חכמה", פתאום הבינו רבים שישנו עתיד לעם ישראל, גם אם עכשיו קשה, ועכשיו סובלים, ואנחנו עכשיו אחרי מרד ביתר ודיכוי האכזרי, אנחנו עדיין נמצאים כאן, ואוחזים במציאות האופטימית. אנחנו, אמנם, נמצאים במצבים לא נעימים, ולפעמים נדמה כי כשל כח הסבל, אבל ישנו עתיד לעם ישראל. ההתחברות למושג הזה של הזיכרון מתעלה מעל הכרת הטוב

⁹ אם כי יש להבחין בעובדה שזוהי מחלוקת ראשונים על אתר, ועיין לדוגמא בדברי הנוספות בד"ה "נשים".

¹⁰ זוהי גם משמעות פירושו של הרמב"ן על הפסוק "בנים אתם לה' אלקיכם, לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים י"ז, א'): "ולפי דעתי כי טעם "נשים קדושים" הבטחה בקיום הנפשות לפני יתברך, יאמר אחרי שאתה עם קדוש וסגולה ה' ולא ישא אלהים נפש וחשו מחשבות, לבלתי ידח ממנו נדח, אין ראוי לכם להתגודד ולהקרח על נפש, ואפילו ימות בנער. ולא יאסור הכתוב תבילי, כי הטבע יתעורר לבכות בפירוד האותבים ונדום אף בחיים. ומכאן סמך לרבותינו באסרם להתנבל על נפש יותר מדאי (מנחת כ"ט, ב'), (רמב"ן שם).

חג פורת

"אבא: היכן המדינה?"

לגדי עזרא היידי,
האהב והאהוב!

אשר כה אהב את ה' אלקיו ואת תורתו, בכל לבנו, נפשו ומאוזו, ואשר
כה אהב את משפחתו וחבריו, את עמו, את מדינתו ואת גלית חברתו -
אותה עמד לשאת לאישה.

ומתוך כל האהבות האלה עלה ונתעלה, ומסר נפשו על קידוש ה' לקיים
בעצמו:

"ועל כן עלמות אהבך" (שיר השירים א, ג) - אל תקרי עלמות, אלא על -

מות שנאמר: "עליך חורגנו כל היום" (תהילים מ"ז, כ"ג)

(מכילתא דרי' ישמעאל בשלח, מס' "דשירה בשלח", ג).

*

לזכרו של גדי אשר ידע אהבה כה עדינה, ואשר גילה בחייו ובמותו את
סוד הניתנה מוקדם מאמר זה: "אבא: היכן המדינה?"

*

"מעשה באב ובנו שהיו מהלכין בדרך, נתייע הבן, אמר לאביו: אבא!

היכן המדינה? אמר לו: בני סימן זה יהא בידיך, אם ראית בית קברות

לפניך הרי המדינה קרובה לך"

(מדרש שוחר טוב תהילים, כ).

אמנם, לפי פשוטו של מדרש "המדינה" היא עיר הבירה, ובית
הקברות הסמוך לעיר, מציין את הקרבה הגיאוגרפית אליה, אך עם
זאת, אי אפשר להתעלם מצפונות המדרש, ההולמים כל כך את מושגי
ימינו, ומשווים מימד מיוחד ליחס שבין "יום הזיכרון" ו"יום
העצמאות" הבאים לקראתנו.

הדרך לתקומת מדינת ישראל הנפרשת על פני אלפי שנות גלות, הינה
כה ארוכה ורצופת תלאות, עד כי אין פלא שמתייגע הבן ושואל: אבא,
היכן המדינה? תשובתו של האב לא באה ללמד רק על **סמיכות המקום**,
בין העיר לבית הקברות, אלא גם על **סמיכות הזמן**.

(למרות היותה דבר חשוב כשלעצמה) ומתעלה מעל ההתחברות לכלל
ישראל (למרות היותה דבר חשוב כשלעצמה), ומעל ההכרה בכך
שאנחנו רוצים להיות שייכים לעולם של כלל, ושהקורבנות האלה הם
חלק מהותי ופנימי של קורבנות הציבור של כלל ישראל כולו.¹¹ אנחנו
אומרים, למעשה, אמירה נוספת, משמעותית יותר, הטוענת שאנחנו
שייכים לעולם של נצח, שהמוות הוא שיקר, זמני וחולף, ושאנחנו
שייכים לעולם אחר. "בלע המות לנצח" (נשייתו כ"ה, ה') וממילא "ומחה

ה' אלקים דמעה מעל כל פנים" (שם).

להיות שייך לעולם של נצח, זה להיות שייך לעולם שבו מזכירים
נשמות, זה להיות שייך לעולם שבו עומדים בצפירה, ומבטלים את
המחיצות כולן, ומקשיבים מעט לקולות הפנימיים שיש בתוכנו. להיות
שייך לעולם של נצח, זה להיות שייך גם לעולם של תורה, לעולם שבו
אנחנו לומדים. בעולם התורה בו אנחנו ממשיכים להיות, אנחנו בעצם
מצהירים כלפי עצמינו, כלפי חללינו וכלפי העבר שלנו, שאנחנו שייכים
לעתיד, שאנחנו לא שוכחים את העבר, לא כפויי טובה ולא חס וחלילה
מוותקנים, אבל לצד החיבור שלנו אנחנו מאמינים שאנחנו שייכים
לעולם של נצח, וממילא אנחנו ממשיכים עם כל העוצמה הלאה, לדרך
של חיי הנצח של עם ישראל.

"גם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם, כי לא אדם הוא להנחם"

¹¹ "וכשחרב ביהמ"ק [של מטה], אמר לו הקב"ה למיכאל: מיכאל! הואיל והחברתי
אות ביתי ושרפתי את היכלי, אל תקריב, לא בדמות שור, ולא בדמות כבש, ולא בדמות
שעיר. אמר לפניו: רבש"ע, בניך מה תהא עליהם? אמר לו הקב"ה: הקרב לפני נשמותן
של צדיקים, שהם גנוזין תחת כסא הכבוד, ותינוקות של בית רבן, ובהן אני מכפר
עונותיהם של ישראל" (אוצר המדרשים לאייזנשטיין, עמ' ע', ד"ה י"ה בחכמה יסד").

הדרך למדינה כרוכה במסירות נפש ובקורבנות. "אין כובשים את החר אם אין קבר במורד". אך דווקא לכן, יקרה המדינה שקמה בדם בניה כפל כפליים, והאחריות לדמותה מחייבת שבעתניים.

עיוואה אחרונה

דברים מעין אלה כתב שלום קרניאל הייך, ימים ספורים לפני נפילתו ב"שירת העשרה" בדרכו לגוש עציון בתש"ח, והם מהדהדים באוזנינו כעוואה אחרונה: "המאורעות שפרצו בארץ עם ההכרזה על המדינה היהודית, לא באו לנו בהפתעה. חישנו תמיד כי לידת המדינה העברית תבוא מתוך קורבנות אדם ורכוש, והנה באו הדברים. אולם, הפעם שורת ההכרה כי דמנו לא נשפך חינם. הדם שניתן לנו לעת הזאת, דם הברית הוא בחבלי לידה של שחרור המולדת. הנו תפילה שברית זו הנכרתת כעת בין הישוב והארץ בדם המגנים, תהיה לברית עולם." וכלא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם אמר ה' אלקיך" (עמוס ט', ט"ח). שלום וחבריו לא זכו אמנם להגשמת תפילתם באותה שעה. גוש עציון הבודד והנצור נפל ממש על סף תקומת המדינה, בדי באייר התש"ח, ועל שפתי לוחמיו הסיסמא שהפכה לשבועה - "נצח ירושלים". אך תפילתם ומסירות נפשם של אנשי - לוחמי תש"ח, לא הייתה לשווא. ובזכותם קמה מדינת ישראל, בחסדי ה' יתברך.

החוב

ההתחייבות לא לשכוח את הנופלים, אינה נוסטלגיה, ואף לא יחס של כבוד למתים בלבד. עיקרה הוא למענו, החיים, למען כבודנו אנו, למען תהיה דמות המדינה ראויה לאלה שמסרו נפשם למענה. ביטוי נוגע ללב לתחושה זו נמצא אצל רחל נגב, מלוחמות הפלמ"ח.

החוב

בְּשֵׁנִת תִּשְׁחִי נִתְּנִי לִי
הַבְּחוּרִים
בֵּית וְשָׂדֶה
שִׁי.
אֲזִי הִרְמַתִּי כָּל חַיִּי מִשְׁאֵת
כָּל חַיִּי אֲמִירָתִי אֲזִי
לָתֶת.

אֲנִי יְכוּלָה
לְהַחְזִיר אֶת הַחֹב
מִשְׁנֵה לְשֵׁנִה
גְּדֹל הַזֵּיג לְכָלִי הַכֹּר
מִשְׁנֵה לְשֵׁנִה אֲנִי עֲנִיָּה
יֹתֵר וְיֹתֵר
עֲנִיָּה עַד כָּאֵב
עֲנִיָּה עַד חֲרָפָה ---

"ודגלו עלי אהבה"

זהו פשר ההצמדה, בין שני ימים טעונים אלה: יום הזיכרון ויום העצמאות. רק אם נדע להפנים בנפשנו, את מקור מסירות הנפש ולחשוף את ה"חוד שבתפארת" ביום הזיכרון, יעלה בידנו לבנות את ה"יסוד שבתפארת" שביום העצמאות, ולהרים אל-על את דגל "תפארת ישראל".

או אז לא יהיה לנו יום העצמאות, רק יום של פטישי פלסטיק, "נפקי" ו"מנגל", "במות ישחק" (עמוס ז', ט') וליצנות תפלה עד זרא, אלא יום שיש לחוג אותו בגיל וברעד:

כִּי יֵשׁ יוֹם בּוֹ יוֹנֵף אֶל-עַל דִּגְלָנוּ בֵּוֹךְ וּבִזְזֹהר
וְיַעֲטוּף פִּטְלִית אִמָּה נֶאֱסָפָה אֶל עוֹר לִבָּתָהּ.
לָבֵן וְחַכְלִית דִּגְלָהּ, כְּלִבָּנִת הַסִּפִּיר וּבְעֵצֶם הַשָּׁמַיִם לִטְהִיר,
וְעֵלָיו עֲבָאִי עֲבָאוֹת פָּנִים וְשָׁמוֹת ---
וְדִגְלוּ עָלַי אֲהָבָה.

א-לִי עֲזֹר לִי
לְזִכּוֹר מָה-
נָתַנִּי לִי הַבְּחוּרִים בְּתִשְׁחִי.
לֹא לְשִׁבוֹת אִיף
שְׁאֲבוּ לִי מִיָּם בְּנִפְשָׁם
מִן הַכּוֹר
וְאֲנִי שְׂתִיתִי
וְאֲחִי

לְעוֹלָם לֹא אוֹכֵל לְשִׁלָּם
אֶת הַחֹב ---
אֶלְזָקִים, מִן לָהֶם אֲתָה
מִיֹּאגִּזְרֵךְ הַטּוֹב
לְבַחוּיָיִם
אֲשֶׁר מִתַּחַת לְאַבְנֵים
הַלְבָּבוֹת.

הרב דוד בן מאיר

מקוריות יום הזכרון

ראשית דבר

א. שאלות על יום הזכרון

1. עצם קביעת יום זכרון
2. העמידה דום בצפירה
3. יום זכרון באומות העולם
4. אופי היום בישראל

ב. מקור אפשרי לקביעת יום הזכרון - תענית אסתר

1. מקורה של תענית אסתר
2. תענית אסתר ותענית י"ג באדר - מסירות נפש
3. הקדמת תחנונים מפורים עצמו ליום הקודם
4. אופייה המיוחד של תענית אסתר

ג. ערך הדומיה

ד. סיכום

אחרית דבר

ראשית דבר

החזיון העולה בזכרוני הוא בית מדרש השוקק חיים, מלא קולות לימוד עיון בסוגיות הגמרא, בגודל האלקי המתפרט בהוויות דאביי ורבא. ובתוך זה בחור אחד, היושב יותר קרוב לאחד מחלונות בית המדרש, נדרך לשמע קול הבוקע לא מפנימיות הלימוד, אלא קול הבא מן שופר חזק הנשמע בחוצות. אותו בחור בודק בשעון וקם פתאום. הוא מרמז בעדינות לאלו שלידו וגם הם קמים. בחורים נעמדים, זוגות, קבוצות ובודדים. לאט לאט - אך תוך זמן קצר - קולות הלימוד שמבפנים נדמים והקול החזק הקורא בחוץ חודר פנימה עד שאחרון הבחורים עומד. קול הצפירה נשמע כקול שופר בעיר פעם, ועם לא נחרדים אלא עומדים דום. יום הזכרון לחללי צבא ההגנה לישראל.

א. שאלות על יום הזכרון

1. עצם קביעת יום זכרון

יום הזכרון לחללי צה"ל מעורר כמה תהיות ושאלות. השאלה הגדולה ביותר היא מניין לנו יום כזה? במבט ראשון אין כדוגמתו במסורת ישראל וגם אין מקום שיהיה יום כזה. הסיבה לכך היא שאמנם יש לנו ימי אבל, ימי צום, תעניות צבור, אך הם בעיקרם נקבעו כימי אבל וחשבון נפש על מפלות שסבלנו. ארבעת הצומות שנוספו בדברי קבלה

הם אמנם מתייחסים גם לזכרון הנחרגים במלחמות והנשחטים בידי אכזרים בתהליך החרבת העם בארצו, כעניין המתלווה לעיקר שהוא הזכר לחורבן הלאומי - אך זהו זכרון הנהרגים בתבוסות וחורבנות ישראל. תפילות 'אב הרחמים' שנתקנה במקור לזכרון קדושי תנ"כי גם היא תפילה ביחס לנהרגים על קידוש השם בידי גויים במצב כללי של סבל חילול השם שבגלות. **אך לא מצאנו, ולכאורה אין לנו יום צום או יום זכרון, ואפילו לא תפילה מיוחדת, לזכרון הנופלים באותן מערכות ישראל שבהן, בעזרת ה', היו ניצחונות לישראל ומצב של קידוש השם!** הרי על ניצחונות יש לשמוח. על המצב הגדול שזכינו לו, מצב הקידוש השם המיוחד הגדול של ריבונות ישראל בארץ ישראל מאז הכרות העצמאות, על עניין כזה ראוי לקבוע יום הלל והודאה, וכפי שנחוג ונחוג כדינה של תורה. אך ימי אבל יש לנו רק על אובדן, חורבן, הרג של שמדות. על ניצחונות שמסדר הדורות ב"ה נותן לנו חיל לעשות יש לשמוח, ובהתרוממות השמחה על 'קידוש השם הגדול והישועה הנפלאה לישראל, מתרומם גם זכרם של אלו שמסרו נפשם במלחמות ישראל.

חנוכה הוא דומה בצד מסוים ליום העצמאות, כדברי הרמב"ם שי"חזרה מלכות לישראל" (הלכות חנוכה ג, א). במהלכים שהביאו לנסי חנוכה בודאי נהרגו חיילים שלנו במערכות נגד מלכות יון הרשעה - ואף כל בניו של מתתיהו לא מתו מיתת טבעית על משכבם. אך כיון שרבונו של עולם נתן את הניצחון בידי עבדיו הכהנים החשמונאים לישועת ישראל, אז נקבע חג החנוכה, על מנת לחיות בכל שנה כבימים ההם בזמן הזה, את קידוש השם הגדול של ניצחוננו על היוונים. לא מצאנו שיום לפני חנוכה ישנו איזה יום זכרון לנופלים. אדרבה! אסור לצום או להספיד ביום שלפני חנוכה (נביא אי"ח סימן תרפ"ז). אם כן יש לשאול מניין שיש לתקן יום כזה או לציין יום כזה? מה המקור ליום זכרון, אם יש בכלל?

2. העמידה יום בצפירה

אמנם לא די לנו בתמיכה זו של עצם קביעת יום כזה, יום זכרון לחללי צה"ל, אלא גם אופי ציון היום כפי שהונהג מעורר מחלוקת, וזהו עניין עמידת דום בצפירה. מנהג זה של דקה או דקותיים דומיה לזכר נופלים גם הוא אינו מוכר לנו ממקורות ישראל. לא זו אף זו: מנהג זה מן הגויים נלקח, ואם כן אפשר שהוא בכל יעשה משום איסור "ובחקיתיהם לא תלכיו" (ויקרא י"ח, ג), ואף אם נניח שמשום איזה שהוא

טעם אין בזה איסור, אך למה לא ינהיגו להתפלל, לומר תהלים או משניות, באותן דקות של הצפירה, ולא לעמוד דום כגלמים?

3. יום זכרון באומות העולם

לקראת סוף מלחמת האזרחים בצפון אמריקה החלו נשים, בעיקר מן הדרום, לעטר את קברי החיילים שנהרגו בזרי פרחים, על מנת לכבד ולחוקר את הקרבתם למען המטרה. באביב של שנת תרכ"ח ניתנה פקודה על ידי המפקד העליון של הצבא לציין יום לזכרון החיילים שנהרגו במלחמת האזרחים ולפקוד את קברותיהם ולהניח עליהם זרי פרחים. לאחר מלחמת העולם הראשונה משמעות יום זה הורחבה לכלול את כל החיילים שמתו עבור ארצם בכל מלחמות אמריקה.

יום שביתת הנשק של מלחמת העולם הראשונה הוא יום לכבוד כל חיילי אמריקה, המשרתים בפועל ואלו שכבר השתחררו. אך בהרבה מדינות בעלות הברית של מלחמת העולם הראשונה יום זה מצוין כיום זכרון לנופלים. בעצם זהו יום הודאה על הניצחון במלחמה, אך בתוך היום נהוג במדינות רבות לעמוד דום במשך שתי דקות לזכר הנופלים שהקריבו את עצמם כדי להשיג את הניצחון.

המקור לרעיון זה נעוץ בסיפורה העצוב של חטיבת החי"ר הדרום אפריקאי שלחמה בצרפת כחלק מצבא האימפריה הבריטית. כאשר שמעו אנשים בעיר קייפטאון, דרום אפריקה, על האבידות הקשות שספגה החטיבה - הם ציינו את אבלם בדקת דומיה בצהרי היום. אנשי קייפטאון המשיכו במנהגם זה עד סוף המלחמה. לאחר הנצחון על הגרמנים, כאשר יום שביתת הנשק נהפך ליום חג לציון סיום המלחמה, הוצע למלך אנגליה, שראוי לחקות מנהג זה, ובעצם יום החגיגות על סיום המלחמה להפסיק כל פעילות באימפריה ולציין שתי דקות דומיה לזכר הנופלים. מנהג זה נמשך באופן רשמי, אם כי לא תמיד בפועל, ברוב חלקי האימפריה לשעבר. במדינות אחדות שמצייתות את הניצחון על הנאצים במלחמת העולם השנייה נהוג גם לעמוד בדומיה לזכר הנופלים. בהרבה מדינות, בכלל, יש יום דומה, יום שמציין את שני צידי המלחמה, הניצחון והמחיר האנושי.

אם כן באמת ברור, לפחות לכאורה, שכל העניין הזה, גם של קביעת יום וגם של העמידה דום, נלמד ונלקח מן הגויים. יש לציין את העובדה שגם במדינת ישראל שהכנסת חוקקה את "חוק יום הזכרון" עד שנת תשכ"ג! בשנת תשי"ט - היא לא חוקקה את "חוק יום הזכרון" עד שנת תשכ"ג!

¹ אפשר גם לדון במנהג השנים האחרונות: עמידת מדבקה עם ציור פרח ידם המכבים. דבר זה מזכיר את עמידת הציפור האדום, מנהג ישן מימי מלחמת העולם הראשונה, שבא לכבד את זכרם של החיילים שנפלו בשדות פלגד, בלגיה.

אם כן גם במבט ראשון של המדינה לא היה מקום לתקן יום זכרון מיוחד לנופלים. בתקופה הראשונה של המדינה, לפני שהיה יום הזכרון, ואף לאחר מכן, היה נהוג להזכיר את נשמות הנופלים בתוך התפילות המיוחדות של החג, אך יום מיוחד וכל שכן דקת דומיה לא היו נהוגים. אם כן מתחזקת השאלה: אולי אין מקום ואין צורך ליום כזה?

4. אופי היום בישראל

אמנם ישנו דבר יותר יסודי ועיקרי שיש לדון בו, אם כבר יש יום כזה. עד שנדון על השאלה הפרטית של העמידה דום בצפירה, אם ראוי להנהיג ככה או שמה אסור להנהיג ככה, יש צורך לעורר על עצם אופיו של היום: האם יום הזכרון אמור להיות יום הזכרון הלאומי שבו עוסקים בלבבות שבורים וחלומות שבורים? האם זה אמור להיות עוד יום "ארצייתי" למשפחות השכולות מלבד היום שבו נהרגו וקיריהם, בהבדל החשוב שביום הזכרון אנו מציצים אל עבר כאבם ומשדרים אותו לכלי או שמה אין זה יום שאמור להיות נוגע כלל למשפחות השכולות וכאבם הפרטי אם ישנו, אלא משהו אחר לגמרי, כפי שנברר בהמשך.

ב. מקור אפשרי לקביעת יום הזכרון – תענית אסתר

1. מקורה של תענית אסתר

בלוח השנה שלנו כן מצאנו צירוף של יום צום צמוד ולפני יום שמחה, הלוא זוהי תענית אסתר הקודמת ליום הפורים. אולי יש מה ללמוד מקביעת תענית אסתר בצמוד לפורים? כדי לענות על שאלה זו צריכים לעיין במקורות לתענית אסתר, להבין למהותה של תענית אסתר. יום הכפורים שהוא מן התורה, ולמטה ממנו ארבעת הצומות של החורבן המפורשים בנביאים, אלו הצומות שמקורותיהם ידועים ומפורסמים. אך מה המקור לתענית אסתר, ממתי ולשם מה? אחת התשובות הקדומות ביותר היא מתוך דברי רב אחאי גאון, בעל ספר השאלות: "תענית בין כרכים בין כפרים בין עירות כולן מתענין בשלשה עשר באדר, דאמר שמואל בר רב יצחק: שלשה עשר זמן קהילה לכל הלא, שנאמר "וישאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם ביום שלשה עשר לחדש אדר" (אסתר ט', ט"ז). מאי קהילה? יום תענית. ומאי יום כיניסה? שמתכנסין בו ויושבין בתענית ומבקשין רחמים" (שאלות ט"ז).

מכאן נראה שתענית אסתר היתה נהוגה כבר בימי המשנה ואף היה בה סדר מיוחד של תפילות וסליחות? מה טיבן של סליחות אלו יתברר בע"ה בהמשך. אך על עצם השאלה ממותי נהגו לצום ב"יג באדר יש גם דעה אחרת:

"ועוד מתענין ב"יג באדר הסמוך לניסן, ואינו מפורש בכתוב ולא בתלמוד, אלא החכמים האחרונים תקנוהו אחר חתימת התלמוד. וכתב אבן הירחי שאינו לשם זכר תענית אסתר שהרי אין אנו מתענין ג' ימים לילה ויום. ועוד שאותם בפסח היו שנאמר "ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צוהו עליו אסתר" (אסתר ד', י"ז) מלמד שעבר יום ראשון של פסח בתענית והמן נתלה בששה עשר בניסן זכר לדבר "ויושבות המן ממחרת" (חושיע ה', י"ב)... אלא על שם ויקהלו היהודים אשר בשושן ב"יג בו ואמר קהלה לכל הוא"²

(ספר אבודרהם, סדר תפלת התעניות, ד"ה "ועתה אפשר"). גם לדעת האבודרהם יום זה הוא יום קהלה לכל אך אינו תענית מימי המשנה, אלא תקנת הגאונים. לשתי הדעות ענין הצום מזכיר את יום ההתקלות של ישראל אז בחדש אדר להלחם באויביהם, ואינו הצום שעשתה אסתר ויהודי שושן אז בחדש ניסן. וכן הם דברי הטור:

"שהכל מתקבצין לתענית אסתר ובאין בני הכפרים לעירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים ואנו עושין כמו שהם היו עושין בימי מרדכי ואסתר" (טור אורח חיים סימן תרפ"ו).

2. תענית אסתר ותענית י"ג אדר – מסירות נפש

ומה ההפרש שבין התענית של אסתר שהיתה בניסן ובין הצום שביום הלחימה באדר? נראים לי שלשה הבדלים עיקריים:

- א. התענית של אסתר היתה רק שלה, נערוותיה, מרדכי ויהודי שושן, ולא כללה את כל ישראל. זו היתה תענית של יחידים.
- ב. תעניתה של אסתר עקרה את חג הפסח, סעודות ליל הסדר ויום טוב, ולכן היא יכלה להיות רק הוראת שעה.

² וכ"ד רבנו תם המובא בראש מסכת מגילה: "זמן קהלה לכל היא הוי תענית אסתר תקנת חכמים אף קודם שבטלה מגילת תענית" (פרק א', סימן א', ושם סימן ח').

במגילת אסתר פרק ט' פסוק ב' כתוב: "נקהלו היהודים בערים בכל מדינות המלך". ושם פסוק ט"ז: "ויקהלו היהודים אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר ב"ב ובסוסקים ט"ז-י"ח: ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו... ביום שלשה עשר ב... והיהודים אשר בשושן נקהלו בשלשה עשר ב' ובארבעה עשר ב'... נמצא יום י"ג יום קהלה לכל, גם ליחודי שושן וגם לשאר היהודים אשר בכל מדינות המלך. וכן יש להבין את כוונת הדברים.

ג.

תענית אסתר היתה שלשה ימים לילה ויום, דבר שאין הציבור יכול לעמוד בו, כפי שמצאנו שלא נהגו יום הכיפורים שני בחוץ לארץ, כי אי אפשר לגזור בקביעות על כל הצבור לצום יומיים רצופים לילה ויום (אור זרוע סוף הלכות יום הכיפורים (סימן רפ"א) על פי הירושלמי חלה, פ"א, ה"א, ק"ו שלא שלשה ימים).

משמעות הדברים היא שתענית אסתר ויהודי שושן היתה מסירות נפש מיוחדת, יוצאת דופן ובמצב של הקפאת החיים, ובניגוד להוראת הנצח של התורה על שמחת הרגל וסעודת ליל הסדר. כמו כן: תענית זו היתה של יחידים בלבד אם כי כמובן למען הכלל. לכן כל המסירות נפש הזאת היתה יכולה להיות רק זמנית, ולא נשארת לנצח במתכונתה של אז. ובכל זאת התענית שאנו עושים נקראת תענית אסתר, והיא גם מזכירה את אותה התענית של שלשה ימים בשושן. כי את עצם עניין מסירות הנפש יש לנו להחדיר אל קרבנו בכל שנה ושנה בכל ישראל. ועוד עניין מיוחד היה אז, שלמדנו מתענית זו שהיתה בפסח:

"אמר לה מרדכי והלא יום שלישי הוא יום ראשון של פסח!! אמרה לו

זקן שבישראל ואתה ראש לסנהדרין ואתה אומר דבר זה, ואם אין

ישראל לעשות הפסח למי הוא פסח, ושמע מרדכי את דבריה והודה לה

מרדכי"

(פירקי דרבי אליעזר פרק מ"ט).

למדנו שוב את ערכה של כנסת ישראל, שישראל ואוריתא חד (וזהו אחרי מות ע"ג, ע"א), ואם אין ישראל אין תורה (קהלת רבה א', א') ואין שמים וארץ מתקיימים (ויקרא רבה ל"ו, ד'). הרי שמסירות נפש על כלל ישראל יש בה בחינת מסירות נפש גם על התורה כולה. בכל זאת אנו צמים ב"ג אדר ולא בניסן כי בדרך קבע אי אפשר לעקור דברי התורה, ח"ו, ואין אומתנו אומה בהוצאה לפועל של נשמתה הפנימית אלא בתורתיה (ו"האמונות והדעות" לרס"ג, מאמר שלישי, ז'). אך את עניין המסירות נפש למען כלל ישראל, שבא לידי ביטוי בעמידת כל ישראל להלחם על נפשם בחדש אדר אז, וערכה של מסירות נפש זו, וערך התורה התלוי בעליו כבודם של ישראל - את הערך הזה אנו מחדירים אל תוך התענית של י"ג אדר בקראנו לה תענית אסתר. אך התענית הממשית היא ביום הצום של כל ישראל, ביום המלחמה, ביום של הישועה שמופיעה על ידי נתינת כח לישראל לעשות חיל.

3. הקדמות תחנונים מיום פורים עצמו ליום הקודם

ראינו שהצום ב"ג באדר הוא כמו הצום שצמו ישראל ביום הלחימה. ומה עניינו בשבילנו? למה לנו לצום בגלל שהם צמו אז? אמנם ברור שתמיד ניתן לומר באופן כללי כשם שהם היו זקוקים לרחמים אז ביום

המלחמה גם אנו זקוקים לרחמים. אך אם כן למה דווקא ב"ג באדר? הרי כל אדם, וכל ישראל, זקוקים לרחמים תמיד בכל יום? ניתן להבין את ערך הצום וטעמו אם נקדים ונראה דבר שמבא הטור שנראה במבט ראשון מוזר לנו מאד, אך לאחר העיון, הסברה שבו נראית מוצקה מאד:

"כתב רב עמרם ז"ל: מנהג בשתי ישיבות ליפול על פניהם, כיון שהוא יום

נס וגנאלו בו צריכין אנו לבקש רחמים שיגאלנו באחרונה כבארשונה,

ובתשובה [לגאון] מצאתי שאין נופלים על פניהם, וכן המנהג"

(טור אורח חיים סימן תרצ"ג).

לנו נראים הדברים מוזרים: לומר תחנון בעיצומו של יום פורים!!

אמנם אם נעין בדברי סדר רב עמרם ז"ל בעצמם הדברים מתבהרים במקצת:

"ואין אומרים הלל בפורים. מ"ט, לפי שאין אומרים הלל על נס שבח"ל,

לפיכך נופל אדם על פניו בפורים. וכך אמר רב עמרם בר ששנא רש

מתניבתא: כך מנהג במתיבתא שירידין תנאין לפני ואון ואב ב"ד ואלופים

וכל ישיבה כלה, ומבקשים רחמים הרבה, ונופלין על פניהם, שאין דומה

פורים לכל המועדות ולחטוכה, שבוכלו אנו אומרים את ההלל, ואומרים

"זה היום עשה ה' גילה" (תהילים קי"ח, כ"ח), ואלו בפורים אין אומרים

אותו... ואנו צריכים לרחמים שיגאלנו באחרונה כבארשונה"

(סדר רב עמרם גאון, סדר פורים).

אין אומרים הלל בפורים על נס שבחוצה לארץ, כי גם לאחר הנס "אכתי עבדי אחשוורוש אנך" (מגילה י"ד, ע"א, נשאר רוב ישראל בגלות עדיין, ואם כן אין כאן גאולה שלמה. כאשר זכינו לישועה בתוך הגלות אך נשארו בגלות, רחוקים עדיין מגאולה שלמה, מודים אנו אמנם על הישועה שהיתה עד כה, אך מתוך מודעות שיש עוד דרך לפנינו אנו מתפללים שהישועה שהחלה תמשיך עד שתהיה שלמה. לפי המנהג שמוצא בסדר רב עמרם - דווקא ביום שנקבע ליום שמחה על הישועה שהיתה, "היום אשר נחו מאויביהם" (אסתר ט', כ"ב) - אנו ממשיכים במאמצנו הרחניים כדי שהגאולה שהחלה להאיר תמשיך, עד שאור חדש יאיר על ציון וכל ישראל בה. אם יום זה היה מסוגל לתחילת הישועה, אזי הוא יום שמסוגל לישועות ונחמות לישראל.

להלכה איננו אומרים תחנון ביום פורים עצמו, אבל ניתן להבין שבעצם העיקרון הזה - שיש להתאמץ בעבודה רוחנית ביום שהחלה ישועה כדי שתמשיך ותצא אל הפועל לשלמות גאולה - הוא עקרון המוסכם להלכה. אך לא יום המנוחה יהיה היום המיוחד לעבודה זו של המשכת הגאולה, אלא יום העבודה של אז עצמו. יום הלחימה, שהיא הגילוי של הישועה האלוהית, הוא היום שראוי להקדיש למאמצים

רוחניים של תפילה ותחנונים, של יום צום כיום מלחמה. אם כן תעיקרון המופיע בסדר רב עמרם הוא העיקרון של תענית אסתר - להתאמץ בעבודה רוחנית להמשכת הישועה האלוהית ממקורה העליון בהתעוררות העבודה שלנו.⁴

4. אופייה המיוחד של תענית אסתר

עד עכשיו הבנו שיום הצום של י"ג באדר הוא יום שאנו מתפללים ומתאמצים בסליחות וצום, על מנת להמשיך עלינו את מסירות הנפש שבלחימה אז, וכדי לבקש את המשך הגאולה שהחלה כבר. אבל יש עוד דבר מפתיע ביחס לאופי של תענית אסתר. כל שאר הצומות שמדברי קבלה הם צומות של אבלות על החורבן, הגלות ואסונותיהם לדורות. בודאי גם בהם תכלית המבקש הוא תשובה הממחזרת את הגאולה לבוא. אך אופיין של תעניות אלו הוא של אבל וצער. שונה היא תענית אסתר משאר הצומות בענין זה:

"אף הם⁵ משיבים... תענית אסתר... תענית של שמחה הוא... [ובתוך

דברי התשובה של המאיר]... ואף תענית אסתר... יש בו סוד תפלה

ופרסום הנס מבוא ליתן בו הודאה ושבח לבורא ית' על הנסים ועל

הגבורות, וכן יש בו סוד קבלת אבות יסוד אנשי כנסת הגדולה, ומדכתיב

"וכאשר קיימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם" (שם ל"א)"

(מגן אבות (למאיר) סימן כ"ג, ד"ה "הוא שהם").

מצאנו כאן תענית שהיא "תענית של שמחה", שיש בה "תפלה ופרסום הנס". אופי היום אמור להיות אירע של התרוממות הרוח, של רצון להחדיר אל קרבנו את המסירות נפש למען כלל ישראל שהיתה אז ושמנתוכה ובזכותה התגלגלו העניינים של נס פורים.

"נהנו ישראל להתענות בייג באדר זכר לתענית שגורה אסתר בימי המן,

שנאמר: "דברי הצומות וזעקתם", והוא תענית של שמחה, ולזכרון הנס

⁴ אפשר להמשיך ולומר שגם לחלכה ראוי היה לצום ולהתפלל בימי פורים עצמן, אלא מתוך שאי אפשר או מקדימים ליום י"ג באדר. כעין זה מצאנו בהקדמות סליחות "זכור בריתי לערב ראש השנה. הואיל וראש השנה הוא יום טוב ואין ראוי להאריך בו בסליחות, אין מזכירים ואין מתוודים בו על חטאים, לכן מקדימים ליום קודם. וכן לאחד השעמים של מצות האכילה בערב יום הכפורים שמתוך שהוא יום טוב היה ראוי לכבדו בסעודה כמו כל יום טוב. אך מתוך שאי אפשר מקדימים לערב יום כבוד (בית יוסף סימן תי"ח). לכן הוא הדין בפורים שתקנו בו סעודה וכעין יום טוב, תקנו יחד עם זה להקדים את התחנונים שראויים להיאמר בו ביום ליום קודם. אמנם לפי הנכתב בפנים אין צורך לכל זה אלא אדרבה, דווקא יום הלחימה הוא מתאים לסליחות ולא יום המנוחה שהוא יום טוב.

⁵ המקשים שם על המאיר.

ובאשר לשאלה: למה לא לומר משניות או תהלים באותו רגע של הצפירה? הנה מלבד מה שלעת עתה לא יעשו כן כל ישראל, ואם כן יאבד היתרון של עובדת היות כל ישראל ברגע אחד מאוחדים בדעתם של "זכרון כבוד קדושים", יש עוד דבר להעיר. הרי לימודו חז"ל

⁶ "שמחה שלא לפרוש מן הצבור כאשר הוא עושה דבר שאינו אסור, כל שכן כשהוא עושה דבר בעל ערך."

קבלוהו בשמחה באותה שעה עליהם ועל זרעם, ותענית זה נקרא תענית אסתר"

(כלבו סימן ס"ב, ד"ה "וכתב ה"ר").

לפי דברי המאיר וספר הכלבו (מדברי בעל השאילתות ור"ת) תענית אסתר היא קבלה מאז, מאותו דור שקיימו וקבלו עליהם, שלחמו למען נצח ישראל, והם קבלו עליהם ועל זרעם את הצום - ההתרוממות מעל צרכי הפרט - למען שמו יתברך הגדול הנקרא על עמו ונחלתו. האוירה אינה אורית וכאם של צער ואבל, חלילה, אלא אורית התרוממות והתקשרות לערך המסירות נפש למען הכלל שהיתה אז בימים ההם כבזמן הזה.

ג. ערך הדומיה

בשאלת העמידה דום ביום הזכרון והקושי שבה מצד איסור הליכה בחוקות הגויים כבר דנו רבים וטובים ואין צורך להאריך בשאלה. לדועים דברי המהרי"ק על גדר חוקות הגויים, שהוא רק בדבר שיש בו סוד עבודה זרה או דבר שאין בו טעם, כאמונה טפלה, שיש לחוש שמקורו מעבודה זרה. מה שאין כן כל דבר הגיוני שיש בו תועלת מוכחת - אין בזה איסור משום הליכה בחוקות הגויים (בתשובות סימן פ"ח, ומובאים דבריו בדמ"א בשו"ע יו"ד סימן קע"ז). לכן פשוט שאם יש טעם וסברה נכונה לענין העמידה דום אזי לא יהיה בזה שום איסור. וכן כתב מו"ר הר"ר צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל:

"הצפירה בימי זכרון, לזכרון קדושים, שנהרגו על קידוש השם, היא

מחיבת השתתפות זכירה של כל אדם מישראל ישר וירא-שמים. אינני

יודע הלכה שאוסרת דברים אלה ואין כוונתי"

(מכתב מיום י"ב טבת תשל"ו).

"העמידה בזמן הצפירה לחללי צה"ל, יש בה מצוה קדושה של זכרון

כבוד הקדושים ומבואר בקדושת דברי רבותינו בעלי התוס' במס' עבודה-

זרה (דף י"א, ע"א, ד"ה "ואי חוקה") בפרוש שלא כל מה שמסודר בין הגוים

יש בו משום "בחוקותיהם לא תלכו", אלא אם יש בו משום הבלי עבודה

זרה של עכרים, ועאכ"כ כאשר ניכרת הפרשה מזה ברבים⁶.

(מכתב מיום י"ג אייר תשל"ז)

- עליו קודם, ביום מיוחד בפני עצמו, להקדיש את עצמנו מחדש כל שנה, להתמלא מחדש מאותו רוח גדול ומאותה מסירות נפש מיוחדת. הגאולה אינה שלמה, וביום של קפיצה גדולה קדימה - הכרות העצמאות - דווקא אז ראוי להתאמץ בעבודה רוחנית לבקש בכל מהותנו, במסירות נפש, את המשך הגאולה עד לשלמותה. דווקא אז ראוי בשמחה ובהתלהבות הרוח להתקשר לערכם של קדושים שמסרו נפשם על קידוש השם בתקומת ישראל בארצו, להמשיך את מפעל הקוממיות שחשקו בה בעומק אמת נפש. יום הזכרון הוא יום התאמצות לקנות כפי האפשר את מידת המסירות נפש למען כלל ישראל.

אחרית דבר

הצפירה נשמעת חודרת בכל נימי לבנו של כל הלומדים בבית המדרש. לרגע קל מתגנבת לראש מחשבת פיגול של כאב אישי על אבדן החברים, ובתוכם במיוחד גדי ה"ייד. ואז אני רואה בעיני רוחי את הבחור הגדול הזה. בא אלי בהליכתו הנראית כאילו מתנדנדת מצד לצד. וראשו נוטה מצד לצד בחיזוקו הגדול והמבויש המיוחד שהוא שומר לזמנים שהוא בא להזכיר לי דבר שלמדנו יחד אבל שכחתי באותו רגע. והוא אומר לי, "הרב! אמרת לנו תמיד בשם הרב צבי יהודה: בשמחה! ובגבורה!" ואני רואה את עצמי מודה לו, וחושב רק על המסירות נפש שלו, ומתוך כך המסירות נפש של כל הלוחמים - אלו שאני מכיר ואלו שמסרו חייהם עוד לפני שנולדתי - ואני מתמלא רצון עז לחיות את חיי, ושכל ישראל נחיה את חייו, מתוך תודעת אמונה עמוקה, מתוך הטהרות והתקדושות ומסירות נפש למען שמו באהבה המביא גואל לבני בנייהם. ואז אני רואה בעיני דמיון את גדי מוציא את החלילית מן הכיס ואני מצטרף אליו בגיטרה והוא מתחיל לנגן ואני בעקבותיו: "בשם ד' אלוקי ישראל מימיני מיכאל ומשמאלי גבראל ומלפני אוריאל ומאחורי רפאל ועל ראשי שכינת א-ל".

ש"הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם" (פסחים כ', ע"א), ואם כן מניין שהם זקוקים למשניות שלנו לשם עילוי נפש. אפשר לומר, אדרבה! אנתו זקוקים להתרומם במחשבותינו ובשאיפותינו להתקשר למדרגת המסירות נפש שלהם, להחדירה ולהפנימה אל קרבנו ולחיות את היום-יום שלנו בתוך תהליך הקימעה קימעה של הגאולה על פי אותה מסירות נפש! לעומת המדרגה של הרוגי מלכות, הקדושים שנהרגו על קידוש השם למען קוממיות עמו וארצו, הרי לנו נאה לעמוד בדומיה של התפעלות ורצון להתקשר אליהם, שזו מחות הזכרון.

ד. סיכום

מצאנו שיש בלוח השנה של מנהגי ותקנות ישראל יום שמיועד להתקשר למסירות נפש למען כלל ישראל, מסירות שהתבטאה ברוח לחימה מתוך התקדושות. יום זה, יום י"ג באדר, הוא יום רציני אך בשום פנים ואופן לא יום עצוב ולא יום דיכאון, חלילה. להיפך: יום זה הוא מיוחד להמשיך אל תוכנו, להחדיר אל קרבנו, את המסירות נפש של כלל ישראל שהיתה אז על מנת להתאמץ בכל דרך כדי שהגאולה שהחלה תמשיך עד לגאולה שלמה.

גם אנתו בבואנו לחשוב על מחות יום הזכרון, עלינו להבהיר ולחדד לעצמנו את אמתות ערכו של היום. חוק יום הזכרון לחללי מלחמת הקוממיות וצבא-הגנה לישראל (תשכ"ג) מגדיר את היום:

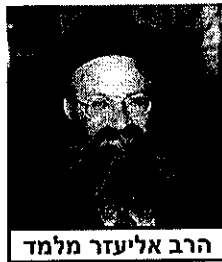
"ד' באייר הוא יום זכרון גבורה ללוחמי מלחמת הקוממיות וצבא-הגנה

לישראל שנתנו נפשם על הקמת מדינת ישראל ועל הבטחת קיומה,

להתייחדות עם זכרם ולהעלאת מעשי גבורתם"⁷

זה אינו יום לפרטיות, עצבות, דיכאון או חדלון. זהו יום זכרון, קשר, לגבורה של כל הלוחמים שפעלו עם ריבוננו של עולם וועידן שופטים ה', כ"ג הפועל להביאנו ולהולוכנו קוממיות בארצנו. זהו יום העלאת זכרם, אך לא באמצעות אבל ועצבות, אלא ע"י התאחדות עם תכונת מעשי הגבורה שלהם ולהמשיכה עלינו, להמשיך להיות פועלים עם א-ל לישועתם של ישראל וועידן תנומה אמו, וז. אנתו צריכים להבין שביום ה' באייר שנת תשי"ח זכינו לדבר גדול, דבר מהותי, לריבונות ישראל בארץ ישראל. מדינת ישראל, כפי שאנו אומרים כל שבת בתפילה, היא ראשית צמיחת גאולתנו. ראשית זו, אשר זכינו לה בחסדי גואל ישראל, אשר נתן כח לעמו ישראל לעשות חיל, ובזכות המסירות נפש שהיא יסוד הנסים שבטבע וברכות כ', ע"א, צריכה עוד לקידום, שכלול, ועליית קומות נוספות. לכן בהחלט ראוי ונכון שבבואנו לשמוח ביום העצמאות

⁷ ההצגות שלי.

יום הזיכרון לחיילי צה"ל

הרב אליעזר מלמד

הרב אליעזר מלמד (נערך על ידי הרב)

מוקדש לעלוי נשמת אשר בן חיים

שיעורים ליום הזיכרון שאלות ותשובות בעניין יום הזיכרון

מצד ההלכה אין צורך לערוך יום זיכרון כללי לקדושים שנהרגו במלחמה, אלא כפי שנוהגים בישראל לגבי כל נפטר, שביום השנה שלו (יורצייט) מזכירים את נשמתו, ובנו או קרוביו אומרים קדיש. ככל שמדובר באדם גדול יותר או יקר יותר לבני משפחתו, כך נוהגים לערוך לו אזכרה גדולה יותר ולקיים לימוד ושיעורים ולתת צדקה לעילוי נשמתו, ועל אחת כמה וכמה במי שנהרג על קידוש ה'.

במשך ההיסטוריה הארוכה שלנו היו מלחמות רבות, ופעמים רבות נהרגו בהן יותר לוחמים מאשר בכל מלחמות צה"ל יחד, ומעולם לא מצינו שתקנו חכמים יום זיכרון לנופלים. אם ניצחו - חגגו, ואם הפסידו - התאבלו אבל יחיד. רק על חורבן בית המקדש, שהוא חורבן האומה מבחינה רוחנית ולאומית, תקנו צומות. ואכן החורבן הוא שורש כל הצרות, הגזרות והרציחות שעברו על עמנו במשך הגלות. גם צום גדליה לא נתקן מפני שגדליה היה גדול הצדיקים, עד שרק עליו צריכים כל ישראל להתאבל, אלא מפני שבהריגתו כבה נר ישראל של שארית הפליטה שנותרה בארץ אחר חורבן הבית הראשון.

יתר על כן, שנים ספורות לפני הקמת המדינה נרצחו באכזריות איומה למעלה מששה מיליון יהודים. והם אחינו ממש לא פהות מהחיילים שנפלו בקרב. והם מרובים, יותר מפי שלוש מאות מכל החיילים שנהרגו בכל המלחמות של מדינת ישראל. ואיך נקבע יום אבל על החיילים כמו על הששה מיליון?

אלא שאם יש מקום לקיים יום זיכרון, הרי זה בתנאי שהוא יוקדש לחינוך לענייני ותפקידיו של עם ישראל, ולערך מסירות הנפש למען כלל ישראל. רבים טועים וחושבים, שכל שירכינו יותר את ראשם בעצבות, ויתארו בצבעים קודרים את הכאב על נפילת החיילים, כך יכבדו יותר את זיכרם. אבל האמת הפוכה, היחס הנכון לנופלים - שהם קדושים. שכל חייהם נצרכו ונתקדשו במסירות הנפש למען העם והארץ. עליהם אמרו חז"ל: הרוגי מלכות - אין אדם יכול לעמוד במחיצתם בגן עדן (פסחים נ, א). מי שאינו מאמין - חושב שהם יותר מתים, אבל יהודי מאמין יודע שבאמת הם יותר חיים מכל השאר. הם מתו בקיצור ימים בעולם הזה, אבל הם חיים מאוד בעולם שכולו ארוך - בעולם הבא. הם הרבה יותר חיים מאתנו. הם קדושים, ואמרו חכמים (סנהדרין צב, א): "קדוש לעולם קיים".

במותם על קידוש ה' הם התעלו מן המציאות הפרטית שבה שרוי כל יהודי אל המדרגה הכללית של קדושת כלל ישראל. בזה שמסרו את כל חייהם למען כלל ישראל, התרוממו להיות במדרגתו. והם קשורים יותר אל הקב"ה, אל מקור החיים. ולכן במיתתם הוסיפו הרבה חיים בעולם האמת ובעולם הזה, ובזכותם אנחנו חיים כאן, וכל מה שאנו עושים משלהם הוא.

לדאבון לבנו, השתלטו על כלי התקשורת הממלכתיים ועל חיי התרבות במדינת ישראל אנשים חסרי אמונה, רחוקים מהכרת עברו וייעודו של כלל ישראל. בתחילה עוד היתה בהם לחלוות של יהדות ממה ששמעו בבית הוריהם, אולם במשך הזמן הריחוק עשה את שלו, והם הפכו את יום הזיכרון ליום של חולשה ותבוסתנות. ליום שבו במקום לכבד את זיכרון הנופלים, להבין את משמעותו של עם ישראל, ולתת משמעות למסירות נפשם, הם מדגישים את הכאב, הייאוש והחידלון, ומעמידים את מותם כמוות חסר משמעות. הם נראים כמכבדים את הנופלים, אבל האמת שאין פגיעה גדולה יותר בכבודם של הקדושים מאשר הצביון הקלוקל שהעניקו ליום הזיכרון, שביסודו - התעלמות מהיעוד הכלל-ישראלי שלמענו מסרו החיילים את נפשם.

אם כבר מקיימים יום זיכרון, צריך להעלות בו על נס את מסירות נפשם על קידוש ה'. להדגיש כי הם גילו לנו שחזון קיבוץ הגליות ובניית העם בארצו גדול כל כך עד ששווה לתת את כל החיים למענו. ומכוח זה אנחנו מגבירים את כוחנו ולאורם אנחנו ממשיכים. הילדים שאנחנו מולידים ומגדלים - מכוחם. הישויבים שאנחנו מקיימים - מכוחם. לימוד התורה שאנחנו לומדים - שלהם הוא. החברה היהודית המוסרית שאנחנו רוצים לבנות כאן כחזון הנביאים - שלהם. ומתוך זיכרון כזה נוכל ברוב מרץ להמשיך בדרכם, דרך של מסירות נפש למען כלל ישראל. ובזה נכבד אותם באמת, כקדושים וטהורים, כזוהר הרקיע מאירים ומזהירים.

כך גם צריך לומר למשפחות השכולות, אלו שבקרבתם צמחו הקדושים הגיבורים הללו - אל תיכנעו למוות, המשיכו לחיות מכוחם. אל תרכיבו את ראשכם, אלא זקפו את קומתכם מאוד, לכבודם. הרימו את מבטכם אל מעבר לאופק הרגיל, אל חזון הגאולה ואחרית הימים. וגם אם בעיניכם דמעות, אלו דמעות של גדולה.

צפירה ודומיה ביום הזיכרון לחללי צה"ל

בחוק יום הזיכרון קבעה הכנסת, כי היום שלפני יום העצמאות יהיה "יום זיכרון גבורה ללוחמי צבא-הגנה לישראל שנתנו נפשם על הבטחת קיומה של מדינת ישראל וללוחמי מערכות ישראל שנפלו למען תקומת ישראל, להתייחדות עם זכרם ולהעלאת מעשי גבורתם". "יקיימו אזכרות, עצרות עם, וטקסי התייחדות במחנות הצבא ובמוסדות החינוך; הדגלים על הבניינים הציבוריים יורדו לחצי התורן". כמו כן נקבע כי "ביום הזיכרון תהא בכל רחבי המדינה דומיה של שתי דקות בהן תשבות כל עבודה ותיפסק כל תנועה בדרכים". לקיום דקות הדומיה נשמעת צפירה בכל רחבי הארץ, והציבור נוהג לעמוד לכבוד הנפלים. בפועל בליל יום הזיכרון בשעה שמונה נשמעת צפירה בת דקה אחת, ולמחרת בשעה אחת עשרה צפירת התייחדות בת שתי דקות. הטקסים נערכים סביב שעת הצפירה.

יש טוענים שהואיל ומנהג העמידה בצפירה אין יסודו בדברי חכמי ישראל, אלא דבר שהועתק מהגויים, לפיכך אסור לנהוג בו משום האיסור ללכת בדרכי הגויים, שנאמר (ויקרא יח, ג): "וּבְחֶק תִּיקֶם לֹא תִלְכּוּ". אולם למעשה, דעת הפוסקים, רובם ככולם, שהאיסור ללכת בחוקות הגויים הוא רק כאשר ישנו אחד משני התנאים: או שיש במנהג הגויים משום פריצת הצניעות והענווה, או שהוא מנהג ללא שום טעם ותועלת, וברור שהוא נעשה משום אמונה תפלה של הגויים (מהרי"ק שורש פח, ריב"ש קנח). וכן דעת רבי יוסף קארו והרמ"א (ב"י ורמ"א י"ד קעח, א). וכיוון שיש טעם במנהג, שעל ידי הצפירה והדומיה מתייחדים כולם יחד באותו הזיכרון, אין בזה משום מנהג גויים¹.

יש טוענים שמי שעוסק בלימוד תורה אל לו להתבטל מלימודו בעת הצפירה. אולם מו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל כתב:

"העמידה בצפירה לחללי צה"ל, יש בה מצווה קדושה של זיכרון כבוד הקדושים".

ואפשר להוסיף, שהרהור בזיכרוןם של הקדושים ובמצוות מסירות הנפש להצלת העם ולכיבוש הארץ הוא הרהור בדברי תורה. וגם מי שאינו מבין זאת, צריך לשים לנגד עיניו את דברי הלל הזקן שהורה (אבות ב, ד): "אל תפרוש מן הצבור"².

¹ א. אמנם לדעת הגאון מווילנא, גם כאשר יש טעם למנהג, אין לחקות את הגויים, ולכן אסר להניח ענפים בבית הכנסת בחג השבועות, שכן נוהגים הגויים ביום אידיהם, להניח אילנות בבית תיפלותם (ח"א קלא, יג, וע' באור הגר"א י"ד קעח, ז). אבל למעשה רוב הפוסקים חלקו עליו וקיימו את המנהג, וכפי שכתב הרמ"א או"ח תצד, ג, ומ"א תצד, ה. שהואיל ויש טעמים למנהג קישוט בתי הכנסת, אין בזה הליכה בחוקות הגויים. ואם כך אמרו על מנהג הענפים שנעשה בבית עבודה זרה, קל וחומר שאין לחוש למנהג עמידה בצפירה שאין בו שמץ ע"ז. בנוסף לכך שמעתי שמנהג זה כמעט ואינו ידוע אצל הגויים.

² ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות ב, יא: "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא... הלך לראות בסבלותן של ישראל, היינו דתנן הלל אומר: אל תפרוש מן הצבור, שלא יהיה אדם רואה צבור בצער ויאמר אלך לביתי, ואוכל ואשתה, ושלוש עלי נפשי, אלא יהא נושא בעול עם חברי". ובמדרש שכל טוב לשמות שם: "היינו דתנן הלל אומר: אל תפרוש את עצמך מן הצבור. ותנו רבנן: בזמן שהציבור בצער ופירש אחד מהם ואכל ושתה, שני מלאכי השרת מלין אותו ומניחין אוכלין על ראשו, ואומרים פלוני פירש עצמו מן הציבור בעת צרותיהם אל יראה בנחמות ציבור. תניא אידיך: בזמן שהציבור בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עלי נפשי, ואם עשה כן, עליו הכתוב אומר: הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין, אכול ושתו כי מחר נמות (ישעיה כב יג), מה כתיב אחריו: ונגלה באזני ה' צבאות אם יזכר העון הזה לכם עד תמותון".

דברי הרצ"ה הובאו בתחומין כרך ג' ע' 388. וע' בשו"ת אהלה של תורה לרב אריאל יו"ד כג. ובעשה לך רב ד, ד, כתב שמי שעוסק בתורה בביתו ימשיך בלימודו, כי זה כבוד מדומה, ואין צריך לנהוג בו אלא לעיני הרואים בלבד. וכשיושב בציבור, יכול לעמוד ולהמשיך להרהר בלימוד. וכ"כ הרב הנקין בתחומין כרך ד', ע' 125. אולם נראה כפי שכתבתי, שהרהור במצוות קידוש ה' הוא עצמו הרהור בדברי תורה, ועדיף לכלול עצמו עם הציבור במחשבות קדושות.

לשון
העברית
המקראית

התבטאויות מיוחדות לכל אחד מהם. בכל צירוף טמונה הסכנה של הבלעת ערכי יסוד והעלמת תכנים שכולנו מצויים על טיפוחם. על כן יש להשאיר את כל אחד מהם בתאריך שנקבע לו ובדמותו.
ובאשר לסמיכות שבין האבל והשמחה, נזכיר לצעמנו שהיה בעצם קו אופי במסורת היהודית. על ראש כל שמחותינו אנו מצילים. בסמלים שונים, התרחשיר יות ואירועים הקשורים בחורבן ואבל. אין כל סיבה שגנה בענין זה אחרת דוקא לגבי יום העצמאות. "ראינו במו עינינו לא רק תפארת הנצחון אלא גם את מחירי".
בדבריו אלה נתן רבי-אלוף במילואים, יצחק רבין, ביטוי נוקב ומלא לרחשי-לב רבים, ובכלל זה — של בני המשפחות השכולות. במילים אחרות ביטא זאת אחד הצנחנים, מלוחמי ירושלים במלחמת ששת-הימים: "עם ישראל, עכשו אתה יכול להכנס לירושלים העתיקה, אבל זכור כי לפניך נכנסה פה עופרת בגוף החברים שלי".

אם לא לאבל אנו מתכוונים אלא ליום הזיכרון לדורות, שבו ישתבח העם בנצחנותו והישגיו ויתברך בקיומה של מדינת ישראל, עלינו לדחות מכל וכל כל מחשבה על הפרדה בין שני הימים.
הדור שעליו אני נמנה זכה לראות במו עיניו את התגשמותו של חלום קדום, הוא גם הלום הנעורים שלו — תקומת ישראל. אך הדור הזה ידע גם את המחיר ששלמנו בעד עצמאותנו. מאז ראשית מפעלנו ההתישבותי בארץ הזאת ועד לאחר מלחמת ששת הימים ועד לעצם היום הזה. הימים ד' רה' באייר, בהיותם צמודים, מסמלים ויסמלו את שאיפותינו ומאומותינו, את מאבקינו ונצחונותינו, את יגוננו ושמחתנו, את מאמצינו והישגינו — את ישראל כפי שהיא ובפי שאנו מייחלים לדאותה.

הרב הראשי שלמה גורן:

כבוד ראש הממשלה, שרי הממשלה, הנשיא המיועד, כבוד חברי המועצה הציבורית להנצחת החייל, קהל נכבד.
אילו רצינו להגדיר במילים ספורות, איך רואה היהדות, איך ראו הנביאים שלנו את גורלו של עם ישראל — ויום הזיכרון הכללי אינו אלא ביטוי מעשי להגדרת הנביאים — לא היה לנו אלא לצטט את דברי יחזקאל, אותם אנו אומרים בכלל הסדר, בו אנו מתעלים להרגשת החרות העליונה של העם: "ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיו ואומר לך בדמיו חיי ואומר לך בדמיו חיי". בדמיו חיי! החיים שלנו נובטים מן הקרבנות. מן הדם, ממסירות הנפש, העם היהודי היה ידוע תמיד כעם של מקדשי השם. מצוות קידוש השם: "ונקדשתי בתוך בני ישראל ונקדשתי בכס לעיני גויים רבים". היתה המצוה העליונה, הפסגה להתעלותו של האדם.

אלם במשך הדכה דורות, מאות ואלפי שנים, קיימנו מצוה זאת מבלי להצמיח מן הדם ומן הקרבנות ומקידוש השם את החיים שלנו, מבלי שנראה את "בדמיו חיי", ראינו את הדמים, אבל לא ראינו את החיים — את החיים. כיום אנחנו רואים את שניהם גם יחד, את "הדמיו" ואת "החיים". לכן הצמידו את יום הזיכרון ליום העצמאות.

אני זוקף לצעמי את הזכות הזאת. אני מעלה עתה בזכרוננו את השיקולים שלנו בענין זה. בשנה הראשונה לעצמאותנו, כאשר השבנו — מתי וכיצד להנציח

את הקרבנות הקדושים שלנו. ובקשר לכך יזכר לשובה מר יוסף דקל, יאריך ימים ושנים, שהיה ראש המחלקה הראשון להנצחת החייל במשרד הבטחון.
חשבנו אז, אולי לקבוע את יום הזיכרון בל"ג בעומר — זה היום המסמל לדורות את מלחמת ברי-כוכבא, ועד היום חוגגים ילדי ישראל את היום הזה כיום הגבורה של עם ישראל — ולשלב את גבורת הקדמונים עם גבורת הבנים שלנו? אך היו לנו גם ספקות. האין אנו פוגעים במשמעות הכללית של היום ההיסטורי הזה, אם כי כל ההיסטוריה אשר התרחשה סביבו אינה ידועה היא נעלמה מאתנו כמעט לחלוטין, שהרי הוא נשאר בתודעת היהודית כיום המסמל גבורה וקדושה גם יחד?

עלתה גם הצעה אחרת: לקבוע את יום הזיכרון באחת מן התעניות שלנו בתקופת "בין המצרים", בין י"ז בתמוז לט' באב, ואולי ממש באחד הימים.

הזיכרון איננו ואסור לנו להשאירו לדורות כיום אבל. גם התייחסות, גם אבל, אבל בעיקר — כך היתה מגיר אחר — גאון וחזון, אבל, גאון וחזון.
לכן לא יכולנו להצמידו לשום תאריך יהודי אחר חשוב. אם נצמיד אותו לחדש — הרי זה רק שמחה, נצמיד אותו ליום אבל — הרי זה רק אבל, לא ידענו כיצד להכריע. אך מאחר שהגיע הזמן של יום העצמאות הראשון, והשעה היתה דחוקה עלינו, עשינו את אשר עשינו, מבלי שהזכרנו על היום הזה באופן רשמי ומבלי שנבקעו הדפוסים שלו. הלכתי בעצמי "קול-ישראל" והקראתי את פקודת היום של הממשלה, אותה כתב לפי בקשתו, וכך הייתי הקריין והקובע את יום הזיכרון בזמנו, בשנה הראשונה לעצמאותנו.

אני חושב שההצמדה הזו והקביעה הזאת מסמלים את היום הזה ואת השקפת היהדות בנושא הנצחת גיבורים אשר נופלים בכדי, ולא רק בכדי, והתוצאה היא שזום מצמיחם חיים. חיי העם צמחו מתוך הדם הזה.

כשאנחנו מדברים על יום הזיכרון, עלינו לדבר על שלושה מימדים של הזמן. גם ההגדרה של פסח מתחלקת למעשה לשלושה חלקים. יש בהגדרה סיפור, מצווה, לספר ביציאת מצרים — "למען תספר באזני בנך ובן בנתך" — להנחיל את גבורת הקב"ה ואת גבורת ישראל, את הערכים של תורת ישראל וגבורת העם לדורות, זו המטרה העיקרית של חג הפסח וליל הסדר. זאת אנו מקיימים ע"י סיפור, "היד מספרים ביציאת מצרים כל אותו לילה".

אחר כך באה ההגדרה, "הגדת לבנך ביום ההוא", לאמור: להפוך את העבר ואת הסיפור לערכי חיים בווה. חייבים לתרגם את העבר להווה. להפוך את כל מה שהתחילו לנו אבותינו לחלק אינטגרלי של החיים בווה שלנו ולחיות על הערכים הללו. "הגדת לבנך ביום ההוא", זה הווה שלנו.

וישנו החלק השלישי של ההגדה — "השירה". כוס רביעי, אומר עליו ברכת השיר, או כפי שכתוב: "והשיר יהיה לכם כליל התקדש חג הפסח, גידה לך שיר חדש על גאלותנו", זהו השיר שכולו חזון לעתיד. כל השירה שלנו היא לעתיד, כפי שנאמר: "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לאמור", אנו מכניסים את עצמנו לקראת השירה העתידה לבוא. שירת הגאולה והחזון.

אלה הם שלושת חלקי ההגדה ואלה הם החלקים, שלושת החלקים, שצריכים להיות גם המרכיבים של יום הזיכרון הכללי.

ראשית כל, אנחנו חייבים לספר את גבורתם של הבנים ושל האבות. חובה

נפשית מצפונית היא. לא לשכוח את מעשי גבורתם ואת מסירות נפשם. שלא להיות בבחינת כפויי-טובה וכדי להזכיר את התרומה הגדולה שהם חרמו לנו. אנתוני חייבים להם זאת לא כאבילים. אלא מתוך הדידה והכרת טובה. העם כולו חייב להזכיר להם טובה. אצלנו ישנו מושג: מי שנופל למען העם נקרא קדוש. זוהי הדרגה העליונה ביותר שהאדם יכול להגיע אליה. מה זאת קדושה? כשאדם נותן את כל מה שבידו, כל מה שהוא יכול לתת — למען הכלל, למען אחרים. קדושים תהיו — פרושים תהיו. כשאדם פורש את עצמו ואינו לוקח לעצמו חלק ממה שיש לו וממה שיכול להיות שלו. אלא תורם את כל כולו למען הכולל. הרייתו קדושה.

כשעסקתי בהעברת החללים מעבר לקוי האובי, ניגש אלי פעם אחד מקציני הלגיון. זה היה בבית לחם, שם מת אחרי נפילת גוש עציון חייל אחד בשם הרל"פ. הוא נפצע, נלקח לביה"ח הצרפתי ונפטר שם מפצעי. קציני הלגיון לא ידעו מה לעשות. קברו אותו בחצר ביה"ח. כשבא התור להעבירו משם, קבלתי אישור מיוחד לעבור את הקוים. היה שם קצין הלגיון בדרגת רס"ן. לא ידעו היכן בדיוק הקבר והתחלנו לחפש. כשמצאנו אותו, לא נתתי לאף אחד לנגוע בו ואני בעצמי התחלתי ללקט עצם לעצם. היו גם ערבים שחפרו שם, אבל משנתגלתה הגויה לא נמתי להם להתקרב. כשעליתי מן הקבר אמר לי הקצין: "אני רואה שאתה אל"מ, אין לך תפקיד אחר אלא להתעסק עם העצמות?" אמרתי לו: "זהו ההבדל בינינו. החרים שלנו בנויים על העצמות האלה. הן אשר נתנו לנו את החיים. אהם העתיד שלנו. זה החזון של העצמות היבשות". זהו ההבדל. ההערכה וההוקרה והכבוד שאנו נותנים לנופלים, הם הם הנותנים לנו את החיים. יש מדרש אחד האומר: כשאדם הולך בדרך ואינו יודע אם העיר כבר קרובה או לא. אם הוא רואה את בית הקברות לפניו, זה סימן שהעיר קרובה. אצלנו בית הקברות אינו מקום של כליון. בית הקברות זה מקום של חיים, ולכן גם נקרא בספרות היהודית התלמודית בית החיים.

לכן, כשאנחנו מדברים על מתן צביון וחוֹבֵן ליום הויכרון, אנו צריכים ראשית כל להשריש בליבנו, שהרגי מלכות, והם קדושים. אין כל ברייה יכולה לעמוד במחיצתם. הם לא זקוקים אפילו שאנו נעלה את נשמותיהם לגנוי מרומים ולדרגה יותר עילאית ע"י התפילות שלנו. אנחנו יכולים להתעלות על ידם. אבל כדי שנתעלה, עלינו להתייחד איתם לפחות יום בשנה. אין אנו מדבר, כמובן, על החרים השכולים. זוהי פרשה נפרדת.

אנו מדברים על גיבורים והכוונה איננה רק לאלה שנפלו, אלא גם לבני המשפחות השכולות. הם לא רק שותפים לגבורה, הם ממשיכי-הגבורה. הם ממשי-כים אותה בלי הרף. אספר כאן רק מקרים מעטים שאני בעצמי נבחרתי בהם. אוכיר אותה אם שאיננה את בנה יחידה והיא עומדת על הקבר וצויעת באידיש: "ריבנו של עולם, אין לי נגדך דבר. אתה צודק והמשפט שלך צודק". וכך פעם אחר פעם בלי סוף. צעקות איומות. בן יחיד, שכלה אותו בעיראק אל-מנשיה. זוהי גבורה עילאית. גבורה נפשית. עלינו ללקט, לאסוף ולהעלות על הכתב לא רק את מעשי הגבורה של הבנים אלא גם את מעשי הגבורה של החרים השכולים. ישנן תופעות כאלה שיכולות לשמש את הערכים הבסיסיים ביותר של חינוך הנוער שלנו. הן חייבות ליהפך לנכסי צאן ברזל של החינוך לעתיד לבוא. אוכיר גם את האב ששכל שני בנים ביום אחד, והם מובאים שניהם לקבורה בחול המועד סוכות. האב היה רב במרוקו. בחול המועד אסור להספיד. מורידים לקבר את שני הבנים

שלו והוא לבוש לבן עומד על הקבר ואומר: "החלכה אוסרת עלינו להספיד, החלכה אוסרת עלינו לבכות בתך. אבל אין החלכה אוסרת עלינו להצדיק את הדין, ואני מצדיק את הדין. אינני מבין אותו. אבל כנראה שהשמים צודקים ואני אינני צודק". לומר כך, זוהי גבורה עילאית. וישנם סיפורים כהנה וכהנה.

"גולי אש" — זה עובדנו של הבנים. נזכיר את "גולי האש" של עשרים וחמש השנים האחרונות וגם מן המחתרות. נבחרתי בקבורתו של חבר לחי, בן ישיבה שנפל בירושלים. בן יחיד לאמו. בחור צעיר שהיה בסך הכל בן 17, בחור משיבת "מרכז הרב". הביאו אותו לקבורה בסתר, אסור היה לדעת. אסור היה לגלות. את כושר עמידתו הרתחתי של האם קשה לתאר. אלה הם נכסי צאן ברזל של הערכים שלנו. על סמך הסיפור על העבר חייבים לבנות את ההנהגה שלנו.

אי השטה הוא לבנות את ההנהגה שלנו. ומן ההנהגה נסלול את העתיד. את החזון העם היהודי לא הנציח מעולם את גבוריו משדות הקרב. היו לנו הרבה מקומות מותר. הרבה נצחונות. היכן הוא הזג לזכר הנצחונות של יהושע בן נון? של דוד המלך? הג הנחלה? לזכר נצחונות השמונאים, אף הוא נעטף על ידי המסורת היהודית בעטיפה של ניסים: גם פך השמן, גם חנוכת המזבח. אין אנתוני נוטים לקדש ולקבוע הנצחות על מעשי גבורה פיזיים. אבל ערכים רוחניים — אותם אנו חייבים להעלות על הכתב. מפני שרק גבורה פיזית, אבל אפשר לתורם את הזמן לערכים נצחיים. הולפים, בלתי-מהכלים. הזמן עובר, אבל אפשר לתורם את הזמן לערכים נצחיים. כשכל יום וכל שנה מביאים בעקבותיהם ערכים ומעשים אשר העם כולו חי על פיהם. זוהי הנהגה הגדולה ביותר. אם העם יתחנך לאור הערכים הללו, לא יהיה צורך כלל ביום הויכרון.

יום הויכרון שהוצמד ליום העצמאות, אומר עליו הנביא: "והפכתי אבלם לששון ונחמתיים ושמחתיים מיוגם". קול ששון איננו מוחלט. ששון בא תמיד בכתובים לאחר צער. לאחר אביל. גם יום העצמאות צריך להיות קשור עם יגון ועם אביל ועם צער עם קרבות ועם הוויסותיה העקובה מדם של העם היהודי.

זוהי היחדות, וכל זה מבטא את החזון שלנו — חזון הגאולה השלישית של עם ישראל. אנתוני חייבים להשריש בעם את הערכים שנוביא ישראל הצמיר לקיומו הלאומי של החזון. אל לנו להסתפק רק בהגשמתו הפיזית. לא היתה עוד שעה כשרה-מזו לעסוק במסכת הזאת. להחזיר את הערכים בלב הנוער שלנו.

זהו תפקידנו, ואני מקווה שלא שגיגו בקביעת יום הויכרון בסמוך ליום העצמאות. זהו הסמל שלנו — מאבל ליום טוב, ובוה נלך.

השר ישראל גלילי:

ראש המשלה, מורי ורבותי.
בחילו ורחימו אני מעלה כמה הרגורים בנושא של הנצחת יקירינו, "כופר חיינו כחור" כמאמר המסור.

אנו דגנים. בינום הנוכח. הכלל. בהבדל מימי הויכרון הפרטים, שהרי ימי הויכרון הפרטים ליקירינו פוזרים על פני כל ימות השנה. ליחיד יש ימי זיכרון מנוגמים. יש שהוא זוכר יום הולדתו או יום התגייסותו לצה"ל, יום מאבק בשרות ההגנה ובשרות אצ"ל או לה"י או יום התגייסותו ליחידות העבריות בצבא הבריטי.

שבטון

בס"ד גליון כרשת קדושים - ה'ח גליון מס' 133 (שנה י"א) א"ת התשס"ו 5.5.03

"בדמ"ך ח"י, בדמ"ך ח"י"

ואת המחצית השנייה של יומי, אני עושה איתם שוב, והפעם במחשבה, בתחושה ובכאב.

היום, כשאת מצברי הרוחניים, אני מטעין, ובאורח פרדוקסאלי דווקא, ממשפחת השכול העוצמתי.

היום אני מבין את עומק האמת של "בדמ"ך ח"י". חיים הנובעים - דווקא, כמה מפליא - מן החיים שהיו. והם כרטייה המונחו על-גבי המורסה, אומנם כן הם (משפחת השכול) המניחים, והם כמים הניצוקים על שפתיים כלות ושוב הם (משפחת השכול) היוצקים. מתוך ההבנה וההכרה הצרופה, שתנועת חיים זו, היא המלווה את האדם הפרטי כמרגם את גורל האומה היהודי בכללותה, אני נדרשים למלא עצמנו עוז ותעצומות, בשעת זריחו של בוקר חדש, על-מנת שתהא לנו היכולת לחלוף על-פני ימים שצבעם כשל לעת ערב. החושך והאור, דרים להם כאמור בכפיפו אחת, לא רק מהיום הזה כי אם משהר ההיסטוריה, עוד טרם היותנו לעם.

תמונת הנפת הגרון הראשון של "כל הבן הילוד", עדיין מרצו ברק ההיסטורי אך כנגדו, תשובתנו האיתנה בנוסח של "כאש יענו אותו, כן ירבה וכן יפרוץ". תחנת החושך הבאה מצויה ברצו האובססיבי "להשמיד, להרוג ולאבד" וכנגדו, "ינחף להם מאב ליום-טוב". המשכו של מסע הדמים בשואת אירופה "מיום שוא ומשואה" (צנפני אי ט"ו) וכנגדו, "יש תקווה לאחריתך נאום ו שבו בנים לבבלם" (ירמיהו ל"א ט"ז).

משנאי ישראל ומנאציו, לאורך הדורות והתהוות שבתוך, אמו לא אחת "יבשו עצמותינו, אבדה תקוותינו" (יחזקאל ל"ז י"ז) ואנו משיבים כנגדו "יעוד לא אבדה תקוותינו, לשוב אל אר קדשנו" (התקווה - אימבר). באנו מ-ארץ גזרה, מארץ העמי ולא אחת מארץ רפאים ואנחנו כאן - למרות ולעיתים למורת בארץ החיים, בארץ מולדת, בארץ הצבי, בארץ קודשנו. אנה כאן לעד ולנצח נצחים - עוצמתיים, שורשיים, גאים, בוטחי ומאמינים בני מאמינים באבינו שבשמיים, צור ישראל וגואל

"בדמ"ך ח"י, בדמ"ך ח"י" - בין יום הזיכרון ליום העצמאות

ורם הפסח ודם קורבן האדם, שחברו להם יחדיו.

כשאני מבקר בחלקה "שלי", של שכונתי, של חברי בהר הרצל שבירושלים, אני רואה אותם שוכבים אחד אחד, אני רואה אותם שורות שורות, טורים טורים. שכנים היו כחיהם ושכנים נותרו לאחר מותם.

חשבתני לא אחת, שנכון היה - משום המהיר הכבד ומשום הריכוז הטרא, ומשום התלכוד האנושי שחבר לרגבי עפר - חשבתי, שיהא זה יותר מנכון באם ניצוק את צקון לחשינו ונתפלל לבורא עולם, על-מנת שיתיר את קשר השכול השכונתי. הנחתי את הרעיון כפי ידידי הרב איתן אייזמן, ששכל אף הוא את בנו יקר, צבי יהודה ז"ל, הטמון גם-כן בחלקה המזכרת. תשובתו של הרב איתן, היתה מצמררת בעומק אמונתו, וכן אמר: "ימי שמחנך את ילדיו למסירות נפש למען ארץ ישראל ולמען עם ישראל ולמען קדושת השירות בצבא החינוך הזה ולמסירות הנפש הזו, גם מחיר של דמים".

היום, יותר מאתמול ומתמיד - אני מבין. היום, כשאת המחצית האחת של יומי אני עושה במחיצת משפחת השכול הצה"לית

המשך בעמוד מנ"ה

הרב ישראל ו"ס תא"ל, הרב הראשי לצה"ל

מאוד, את אומתנו היהודית. שכן זהו בדיוק המהיר הנדרש ממסירות נפשה של האומה ומדבקותה בארץ ישראל, בתורת ישראל, בעם ישראל, בצבא ההגנה לישראל וכמדינת ישראל. מחיר הדמים נתבע מעצם אופיים של החיים היהודיים בארץ ישראל ומהותם. זה כואב, זה חז, אבל כאותה מידה נכון ואמיתי.

בלוויתיהם של אבי ואביטל וולנסקי הי"ד, שנרצחו אך לפני חודשים אחדים, "הורה" לי אלי"ם דרור ויינברג הי"ד, כבעין ציוני וצוואה "אתה חייב להספיד!". השבתי לו, שאיני מכירם אישית. הוא התעקש ותבע ממני כשאמר "אתה חייב את זה למען ארץ ישראל, למען תורת ישראל למען צבא ישראל". שהרי המשולש הזה, היה המאפיין המרכזי של משפחה יהודית זו.

בלוויתו של אלי"ם דרור ויינברג הי"ד ובביתו של דרור נחמיה י"י, התייסק שנולד לדרור ז"ל - ב"י בניסן תשס"ג - השתי פעם נוספת, את משולש הנצח היהודי הזה, כמרגם את ברית הדמים, של אב ובנו, של המת החי, של הי"בדמ"ך ח"י של דם הברית,

שמע ישראל. אתה בן העם הזה, הסכת, שמע והבן, שהי הוא אלוקינו, מאו ומעולם והי הוא אחד, מכאן ולהבא.

אחד, במובן של שלמות, אחד, במובן של אחבה ואחד, במובן של שלם. מורכבות השלם הזה, עשויה משני חצאים, שיש ולעיתים נראים בעינינו כשני הפכים, אבל בהשקפת העולם היהודית, לא דבר והיפוכו יש כאן כי-אם, השלם בהתגלמותו.

שלם בין "יהיה ערב" ל"יהיה בוקר", יום אחד. שלם של שקיעה וזריחה, של חושך ואור, של סתירה ובניין, של מוות וחיים, שלם של בדמ"ך ח"י.

כן! כך בדיוק נראית ברית הדמים והחיים, שבינינו לבין הקביה. שלם של הפכים, שלם של שואה ותקומה, שהוא אחד. של "התנערי מעפר, קומי" בחצי האחד, ושל "לבשי בגדי תפארתך עמי" בחצי השני.

שלם של מ-י"ה אמר ה' אלוקים לעצמות האלה... ועד ל-י"ג נתתי עליכם גידים והעלתי עליכם כשר וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחיותם. מחד, עצמות יבשות, של מי שהיה ואינו ומאידך, בשר וחיות, של מי שהיה והנו. כך הוא החיבור הטבעי, שבין יום הזיכרון, ליום העצמאות.

טבעי אמרתי! כן! טבעי וייחודי ומאפיין

שני תבואי צבא הרב דוד ספרלינג

ר"מ במכון מאיר ובמדרשת נשמת

האם יש מקור ליום הזיכרון?

שרפה גדולה שהיתה בביתו, בה נהרגו מספר רב של אנשים, ובגס הוא ומשפחתו נצלו. והוא כותב שם: "להראות כי-עניו על כל דרכי איש, ולמען לספר נפלאות ה' כדכתיב 'זכר עשה לפלאותיו', קבלתי עליו ועל זרעי בלי נזר, יום ט"ו כסליו לעשותו כמעט חציו לה' עכ"פ, ומי שיכול יתענה. ובלילה שאחריו יתאספו יחד תיכף אחר מעריב וידליקו נרות כמו ביו"ט, ולומר שיר הייחוד כולו במעימה ובמתן ושיר הכבוד בזמרה ואחרי זה מזמורי תהלים במתן".

מכל האמור נראה שהדרך של קביעת יום זיכרון על עצם הגזירות שבאו עלינו, לפני יום ההודאה על גודל הטוב שבהצלתנו, אינו רק מבוטס על תענית אסתר, אלא כך היה גם נהוג במשך הדורות. לכן, יום הזיכרון, שבא לפני יום העצמאות, קבעו אותו ליום שאנו מפנים את ליבנו בתפילה ושוב אל בורא עולם, ומבקשים רחמים על כל הצרות שבאו על עם ישראל בדרכו לנס הקמת המדינה, ומשם להמשך הנאולה השלימה. ויש לנהוג ביום הזיכרון כמו שקבעה הרבנות הראשית לישראל, היינו למר אורכת משמות בתפילה, להדליק נרות נשמה, לקרוא פרקי תהילים, ושהיתומים או האבות השכולים יאמרו קדיש (מתוך סיפור ירמיהו). מתוך כך להיכנס לשמחה של יום העצמאות.

לכל", שבו "מתאספין למר סליחות ותחנונים", וזר למלחמה עצמה (וכדאי להדגיש שתענית אסתר אינה מפורשת בכתוב ולא בתלמוד, אלא החכמים האחרונים תקנוה אחר חתימת התלמוד -) ספר אבודרהם, ולכן היא יכולה לשמש לט דוגמה ובסיס יפה לתוספת יום זיכרון בימינו, שלא נצטרך להסמיכו על פסוק מן התורה, או על דין דרבנן, אלא הוא רק מנהג (ישראל).

וכן מצאנו בכמה קהילות שקבעו ימי "פורים" לעצמם - זאת אומרת ימי הודאה על ניסים והצלת שהיו להם - שקבעו ביחד עם זה ימי תענית ותפילות. לדוגמה, "התוספות יום טוב", רבי יום טוב ליפמן שליט"ת (י"ח), קבע לעצמו ולזרעו אחריו יום צום ותפילה על שכמעט נהרג על ידי עלילות שווא שהוא מורד במלך, וגורש מעירו ומתפקידו "כרבן של כל פולין". וגם קבע יום הודאה על שחזר לכס הרבנות כעבור שנים. וכן בש"ת חיים שאל (הלל ב"א) של החיד"א, כתוב "ושבח אני את רבני ליוורנו ז"ל יע"א שכאשר אירע להם בשנת תק"כ - לא תקום פעמים צרה - צרת הרעש וניצולו, תקנו תענית ביום ההוא בכל שנה, ובשבת קדש למר הלל הגדול כ"ו 'כי לעולם חסדו' במקום שתקנהו רז"ל בזמירות בעימה ונגון יפה". ועוד, בסוף הספר "חיי אדם", המחבר רבי אברהם דנציג (תק"ת 'תקפ"א) מספר על

שאלה: ראיתי הרבה מקורות לחגוג את יום העצמאות, אבל האם יש מקור בהלכה לעשות יום הזיכרון לנופלים? האם יש לו איזו משמעות דתית? חשיבות זכירת נשמות הנפטרים ידועה מאוד, וכל ישראל מקפיד מאוד בעניין ימי הזיכרון ביום השנה למיתה, וגם בימי "זיכרון" - יום הכיפור, ובג' רגלים. אבל היכן מצונו שיש להוסיף יום אחר, וגם למה דווקא ערב יום העצמאות, שהוא יום חג?

תשובה: דבר דומה נמצא בחג הפורים, שבערב החג ישנה תענית אסתר. אחד ההסברים לתענית זו הוא שבערב פורים יצאו ישראל להלחם נגד זרעו של עמלק, וכמו שבמי משה רבינו, שכיום שנלחם עם עמלק היה מתענה, אם כן בדאי גם כימי מרדכי היו מתענים באותו יום. ולכן קבלו עליהם כל ישראל לתענית ציבור את ערב פורים נהי אדם, קנה, ו. וראה שהתענית לזכירת אינה זכר לתענית של שושן, דווקא, אלא זכר לעצם המלחמה. וכן כותב הרא"ש. "זמן קהילה לכל היא - שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות ולמר סליחות ותחנונים לפי שבו נקלה לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים" (רא"ש מגילה א"א). ומכאן נראה מקור ברור שיש עם יום ההודאה על הנס של הצלה ממות לחיים, יש לקבוע גם יום של "קהילה

יום הזיכרון והגבורה

הרב שלמה אבינר | כט תמוז תשס"ח

מעניי הישועה סא

עבר עלינו "יום הזיכרון לחללי צה"ל", החמישים ושלוש, ועדיין נופלים חללים ובזכותם מדינתנו קימת ואנו חיים. אנו מלאי חרדת קודש כלפיהם. יחד עם זאת, יש לציין שהתורה שבכתב ושבעל פה לא קבעו ימי אבל לאומיים על חללי מלחמות הניצחון כגון מלחמות יהושע ומלחמות החשמונאים, אלא רק על ידי חורבן וגלות כגון תשעה באב. אפשר להבין את הדבר, כי אסור להמיס את לב הלוחמים והעם במלחמה.

כמובן שיש לזכור את כל אחינו שנפלו על הגנת העם והארץ, אך המצב האידיאלי הוא לא להפריד זאת מיום העצמאות עצמו, שהרי בזכותם קיים יום העצמאות, אלא לומר יזכור ביום העצמאות עצמו, כמו שבאמת מודפס בהרבה סידורים. גם ביום שמח, אפשר לעשות פסק זמן כדי לזכור את הנופלים, שהרי גם במועדי ישראל ואפילו בשמחת תורה עושים זאת.

למעשה זהו דבר קשה לרוב העם היושב בציון, עבורו יום העצמאות הוא יום שכולו שמחה ובילוי, לכן קביעת יום לזכור עבור זיכרון חללי צה"ל לפני יום העצמאות, הוא רעיון טוב מאוד. ודוגמתו: תענית אסתר ופורים. ולא דווקא חללי צה"ל ביום העצמאות, אלא בכל מלחמות ישראל, מחתרות הלוחמים שלפני קום המדינה, נפגעי הטרור והנספים בתאונות האיומים - שכל אלה קודש יאמר להם, במלחמת קיומנו ועצמאותנו ההולכת ונמשכת בצורות שונות.

על כן יום זה אינו יום אבל במובן ההלכתי. הוא אבל יחיד. "אבל יחיד עשי לך" (ירמיהו ו כו). אך יש אבל יחיד שנחשב אבל רבים, כאשר היחיד פעל ונפל בשביל הרבים (מאמרי הראיה 389). אך בודאי אין זה יום אבל לאומי כמו תשעה באב אלא יום זיכרון.

ברצינותו ובצמידותו ליום העצמאות, יום הזיכרון הופך ליום מרכזי, אולי יום יחיד עבור האומה, של חשבון נפש לאומי. ומה מסקנת חשבון הנפש הזה? גבורה! מהשתתפות ציבורית עמוקה בצער המשפחות שאיבדו את יקיריהן, אנו סופגים לתוכנו את צוואתם של אותם גיבורים האומרת לנו: לא אבל אלא גבורה.

יש לשים לב למילותיו של דוד בקינתו, כאשר איבד את חברו הכי טוב ואת מלכו: "איל נפלו גיבורים" (שמואל ב א). (הם נפלו, אך היו גיבורים, הלווי ואף אנו נהיה גיבורים כמותם. "ללמד בני יהודה קשת", "בל נתיאש אלא נלמד מלחמה כדי להתגבר על אויבנו. "הלא היא כתובה בספר הישר", ספר בראשית, הנקרא ספר הישר, מלמדנו להלחם. אין די להרצות על יושר, כאשר הרשע משתולל, הישרות מצווה לאחוז בנשק ולהגן על עשוק. "קשת יונתן לא תשוג אחור וחרב שאול לא תשוב ריקם". הם לעולם לא ברחו מן המערכה. איך נפלו גיבורים בתוך המלחמה". זהו פסוק פזמון, שיחד עם הצער מעורר לגבורה.

אם יום השואה הוא יום "שואה וגבורה" בגלל מרד גטו וורשה, קל וחומר שיום הזיכרון לחללי מלחמות ישראל הוא יום "זיכרון וגבורה", כך הוא באמת וכך הוא יישאר.

ומי שאמר בשמי דברים שלא אמרתי ולא עלו על לבי, לא אמר אלה הרהורי ליבו, שגם הם זקוקים להתייחסות, אך לא לי הם, לא לי.

ונזכה להתגבר על הצער, להוסיף גבורה לאומית, להוסיף גבורה מוסרית וגבורה רוחנית, נזכה להגביר חיילים בצבאנו ובבניין מדינתנו. חזק ונתחזק עד הגאולה השלמה.

וואלה חדשות

פוליטי

הרב אבינר מבהיר: צריך לקיים את יום הזיכרון, אך לשאוב ממנו גבורה

מאת: מערכת וואלה!

יום שישי, 27 באפריל 2001, 14:18

רב ההתנחלות בית אל מאשר כי אמר שהאבל על חללי מלחמות הוא אישי, ולכן אין מקום ליום אבל לאומי; אך מוסיף: עם ישראל לא יכול בלי יום הזיכרון, ולכן צריך לקיימו - תוך שינוי

בעקבות הסערה שעוררו דבריו של רב ההתנחלות בית אל, הרב שלמה אבינר, הבהיר הרב בצהריים כי לדעתו יש להמשיך לקיים את יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל כיום אבל לאומי, לאחר שהמנהג השתרש במדינה, אך לשאוב ממנו גבורה, ולא רק אבל.

בראיון ל"קול ישראל" היום אישר הרב את דבריו שפורסמו בעיתון "הארץ", לפיהם מלכתחילה לא היה צריך לקבוע את יום הזיכרון כיום אבל לאומי. לדבריו, בהלכה לא נמצאו ימי אבל לאומי שנקבעו על חללי מלחמות. "אבל לאומי זה על גלות, על תבוסה. ואילו ימי אבל על חללים הם אישיים ופרטיים. לכן אני לא מתייחס אל יום הזיכרון כמו אל יום אבל, אלא כאל יום זיכרון בו אנו מכבדים ומעריצים את זכרם של אלו שנפלו, וגם יונקים מזה גבורה".

"תיאורטית היה אפשר לעשות יום הזיכרון ביום העצמאות עצמו, כמו שעושים הפסקה בשמחת תורה", אמר. עם זאת הבהיר: "אני מבין שעם ישראל לא יכול בלי זה, אז עושים יום אחד של שמחה, ויום אחד של התייחדות עם הנפלים. לכן צריכים יום כזה, אבל לא כדי לצאת ממנו באווירת נכאים אלא בגבורה. לדוגמא קינת דוד, בה הוא בכה על חברו יונתן ועל המלך שנפל, אך לא הפיח יאוש".

הרב אבינר, רב צבאי לשעבר, ציין כי הוא אינו משתתף בטקסים ביום הזיכרון, אך הוסיף כי הוא עומד בצפירה ואומר את התפילות שהרבנות קבעה לאותו יום.

במסגרת ראיון שהעניק הרב לאחד מתלמידיו ושפורסם בעיתון "הארץ" אמר אבינר כי את תפילת ה"זכור" לזכר החללים יש לקיים ביום העצמאות, אולם בדיעבד, משהשתרש המנהג, ניתן להבין גם את אמירת התפילה ביום הזיכרון. "על חללי מלחמות אין אבל. האבל שובר את הלב וממיס אותו במלחמה", אמר.

"המלחמות - טבע המציאות"

דבריו של הרב נחשבים חריגים במיוחד, שכן על יוזמיו של יום הזיכרון נמנה גם הרב הראשי לישראל בעבר, הרב שלמה גורן. בקרב הציבור הדתי-לאומי, שהרב אבינר נחשב לאחד מרבניו המרכזיים, שירות בצבא נחשב לאחד הערכים העליונים ורבים מבניו נפלו במלחמות ישראל.

הרב אמר עוד בראיון לעיתון, כי המלחמות הינן "טבע המציאות" והוא משווה אותן לקניית נכסים. "זה כמו חתן שקנה דירה יפה. הדירה היתה יקרה וכעת הוא בוכה על המחיר הגבוה ששילם. מה חשבת לעצמך, שיתנו לך חינוך? הקמת המדינה גובה מחיר". עוד אמר אבינר כי "אנו לא רואים עד היום ימי זיכרון שחכמים קבעו לחללים שנפלו במלחמות בהן ניצחנו. ימי זיכרון נקבעו רק כאשר הפסדנו במלחמה... זה מחיר כבד, אך לא צריך להמיס את לב הלוחמים והעם".

קישורים:

« פורום אצלנו בבית

שמחה מתרקמת במעמקי העצב

מיום הזכרון אל יום העצמאות

חיים וידל

ומוציאים אותו שוב ושוב למלחמות, העושות את תולדות האדם למרחץ דמים ארוך ומתמשך.

בוכים אנו על אומה אצילית ועדינה, מאמינה ואוהבת, שלא ברכת החרב היא ברכתה, הנאלצת לחיות על חרבה, במקום לכרז ולהאיר, להעלות ולקדש, את כל החיים האנושיים. בוכים אנו...

*

לא מתוך השלכתו של הצער והכאב אחרי גוונו, מתפרצת השמחה עם היגסות צללי ערב יום הזכרון וכניסת יום העצמאות, אלא מהמקור העליון של הצער, שהוא המקור העליון של האור והשמחה. שמחת יום העצמאות מתרקמת כפנינה בצדף המונח במעמקים, בתהליך נפשי פנימי נסתר ומסתורי של זכוך וטיהור, עיבוד, ושכלול, של נקודת המוות והחסרון, ההערך והשכול, העכורה והמעיקה, ועטיפתה והלבשתה בבגדי לבן של כהונה ומלכות. שוטפת ומתגברת השמחה, ממעמקי תהומות נשמתנו היא נובעת, צלילים ונגונים כמוסים, אורות וצבעים גנוזים, ריחות בשמי גן עדן מביאה היא עימה, על כנפי רוחה היא נושאת אותנו.

השמחה ביום העצמאות, על גאולתנו ופדות נפשנו, היא שמחת כנסת ישראל המתעוררת לתחייה, ומתפרקת על דודה, לחדש ימי חסד נעוריה ואהבת כלולותיה כקדם ויותר. שמחת האמונה באלהים, בטוב, בחיים, באדם, בעולם, השבה לנו בתחיית המתים הלאומית, קבוץ הגלויות, והקמת מדינת ישראל בארצו, מתוך רקבון המוות הגלותי וזוועות השואה. שמחת 'מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לד' ולזמר לשמך עליון להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות'. שמחת 'אורו של משיח המבסס את הוודאות של הטוב הגמור שבהויה בכלל'. האור הטוב והמתוק הזה, הוא המעורר ומנחם, משמח ומאשר, זוקף גו שחוח, ומוחה דמעה מעל פנים, מעטר ראשו בשמחת עולם, ממלא שחוק פינו ולשוננו רינה. היינו כחולמים.

בכינו ביום הזכרון אינו חולשה, ודמעותינו אינן יאוש, אבל בוכים ודומעים אנו.

איננו כהי חושים ואטומי לב, לא בשל סבות 'נמוכות' אך גם לא 'גבוהות'.

משערים אנו את ערך קדושתו היחודית, הבלתי נכפלת, של כל יחיד בישראל,

ובוכים יחד עם כל בית ישראל את החלל והחסרון הכללי הלא ניתן למילוי שבנפילתם.

בוכים אנו על עצמנו, על האימה, הבדידות והגעגועים שלנו.

אבל בוכים אנו גם עליהם, על ארזי לבנון שנגדעו באיבם,

על גרות שהשחירו ועשנה פתילתם בהכבותם קודם זמנם.

בוכים אנו יחד עם השכינה, המצטערת בזמן שכל אדם, יחיד,

מצטער.

בוכים על חלומות וחזונות, ערגות וכסופים, כמיהות ומאווים,

שלא יתגשמו,

על תום ויופי שהושחתו, על פרחי עלומים שלא יניבו פירותיהם.

בוכים אנו על בחורי ובחורות ישראל, טהורים וזכים, שלא טעמו

טעם חטא,

אך גם לא זכו לדעת את נעם-ענג קדושת האהבה,

פלא-שמחת ההורות, שמחת-צער גדול הילדים,

הבכרת-הבשלת החיים עם ההתבגרות,

ומנוחת השלוה של נחלת זקנה מבורכת ומאושרת.

בוכים אנו על האדם, על צלם אלקים שבו, שנשחת והשחית את

עצמו ואת עולמו,

על התורבן וההרס, שהוא זורע בעולם, שנברא בו, לשמרו

ולעבדו, לפתחו ולשכללו.

על הכאב והסבל, הצער והבושה, העלבון והחרפה, שהוא גורם,

במקום להעניק שמחה ואושר, כבוד ועונג.

על העוול והקפות, על העשק והמרמה, הגזל והחמס, שהוא עושה,

במקום לעשות את הטוב והישר, הצודק והמוסרי.

על המוות והשכול, האבל והבדידות, שהוא מרכה,

במקום להוסיף עוד ועוד חיים וחיי חיים.

בוכים אנו על עולם, שאמור ויכול להיות, גן עדן של אהבה וחסד,

אחווה ורעות, אחדות ושלוה,

והפך לגהנום על כל מדורי התופת והשאול שבו.

עולם בו רוע ורשע, אכזריות ורצחנות, שנאה ואלימות, זעם

ופחד, סכלות ואוולות,

ממלאים וגודשים את האדם, מזהמים ומטמאים אותו, מרעילים

את לבו ומעוררים את עיניו,

עם בוא הזיכרון

כל הווייתו של יום-הזיכרון לחללי מערכות ישראל המודגשת בציבור ובתקשורת היא בכי על העבר. למרות הצרות והייסורים שהיו מנת חלקנו בהיסטוריה הארוכה שלנו, מעולם לא התפתח בעם ישראל פולחן המוות. לדעתי, על פי מסורת ישראל אין מקום ליום כזה

יואל פלורסהיים

לפני שנים מספר התארחתי באחד מן היישובים: ליל יום-העצמאות, שבו התקיים, כמובן, לפני כן זקס מכובד מאוד לסיום יום-הזיכרון לחללי מערכות ישראל. באותה הזדמנות נשאלתי לדעתי על עניין זה. נשכחתי הפתיעה את השואל, משום שהייתה בלתי יפזיה. טענתי בפניו שעל פי המסורת היהודית נותרת ישראל, אין מקום ליום כזה.

אני משער שבעיון ראשון תיחשב דעה כזו בלתי זובנת, ואולי אף פוגעת בזכר החיילים שנפלו במיוחד במשפחותיהם. אך סבורני שמחשבה יצונית יותר בעניין זה תוכל למסקנה שאלה יגיעתי אני. ייאמר מיד שהשואל באותו ליל עצמאות היה נכון במידת-מה ולא ניסה לדחות את דבריי, ולא הסתפק באמירה שהעניין צריך עיון.

לנוסף של דברים. מחד גיסא, על פי ההלכה צטוונו להודות על העבר ולהתפלל על העתיד, כמו זמצינו בדין הנכנס לכרך והיוצא ממנה. מאידך גיסא, בנוגע לאסונות ובמיוחד כמות המת לא הותרה זקנה לאורך ימים. על המת נאמר בתלמוד (מועד קטן כז ע"ב): "יאל תבכו למת ואל תנודו לו" – אל נבכו למת יותר מדאי, ואל תנודו לו יותר מכשיעור. זה כיצד? שלושה ימים לבכי, ושבעה להספד, שלושים לגיהוץ ולתספורת. מכאן ואילך אמר זקודש-ברוך-הוא: אי אתם רחמנים יותר ממני? לפי כן מכיא התלמוד סיפור על אישה אחת שבכתה ותר מכשיעור ועל שאירע לה.

זטעם לכל הנאמר לעיל הוא ברור. בטווח הקצר זסמוך למות המת, כל הביטויים הללו שהוזכרו ועוד לתת כבוד לנפטר. מכאן ואילך האבל מפסיק לבטא כבוד לנפטר ועובר לצער עצמי, ובמידה זסוימת גם להתרסה כלפי מעלה. וכבר הזכרנו את זאמר התלמוד בקטע לעיל "אי אתם רחמנים יותר זמני". על כל אלה יש להוסיף שאפילו נשיאת הספד לל המת שנפטר מותרת רק עד סוף השנה הראשונה. ל הווייתו של יום-הזיכרון, כפי שמודגש בציבור בתקשורת, היא בכי על העבר. ומרבית בו הספדים. למרות הצרות והייסורים שהיו מנת זלקנו בהיסטוריה הארוכה שלנו, לא התפתח בעם זשראל פולחן המוות מעולם, אף שהיה נפוץ מאוד

אצל עמים רבים. ועד כמה סמלי הדבר תראה העובדה שהתפילה הנאמרת על הנפטר היא ה"קדיש", תפילה שיש בה שבח ותפילה לבורא עולם – או אם תרצו, צידוק הדיון – ואין בה אף לא מלה אחת בעניינו של הנפטר. ואם נשאל, למה נקבע בשעתו יום-הזיכרון לחללי צה"ל? אני טוען שהדבר נעשה כחיקוי למצוי באומות אחרות. איני יודע מה נוהג באירופה, אבל בארצות-הברית "הוגנים" את יום-הזיכרון לחלליהם ב-30 במאי, וזהו יום-שבתון כללי.

ניתן להקשות ולשאל לגבי תשעה באב ושאר הצומות. האין בהם בכי על העבר? התשובה לדבר שלילית. אילו התפילה "השיבנו אליך ונשובה חדש ימינו כקדם" לא הייתה המוטיב לימים אלה, לא היינו נוהגים בהם כלל. יותר מבכי על העבר, יש בימים האלה קינה על המצב בהווה והבעת תקווה לעתיד. בגלל הבעייתיות שבדבר וכנראה מתוך חשש שיהפוך לבכי על העבר בלבד, ביקש רבי לבטל את יום צום תשעה באב. גם ימי הצום האחרים נקבעו בתלמוד כמותנים בימי גזירות המלכות, ומילתא דפשיטא היא שלא חשבו להפוך ימים אלה לימי בכי ללא כל תכלית שבחיוב לעתיד. באשר ליום-השואה אציין כאן נקודה אחת בלבד. ראש הממשלה המנוח מנחם בגין שאף לאחדו עם צום תשעה באב, כמו שנעשה בפורענויות אחרות בעבר, אך לא נסתיוע הדבר בידו.

כדי לא רק להתנגד, אציע אלטרנטיבה יהודית לעניין. המתאימה למסורת ישראל. כיצד נקבע הזיכרון לסבל שעבר עם ישראל לפני גאולת מצרים? בליל-פסח קבעה התורה שאוכלים מרור, וכמו ששנונו במשנה, הוא נקבע בזכר ל"וימררו את חייהם". במקום להפריד בין ימי אבל כימי בכי ובין ימי שמחה וכדי למתן את האחד ולהימנע מלהפריז בשני, חוברו שני ההפכים יחד. על ידי כך נעשה חג-החירות, חג-הפסח, תג של אמת. תמהני שעולם הרוח הדתי טרם התייחס לדברים אלה, למרות הזמן הרב שעבר מיום שנקבע מועד זה בישראל.

ירושלים

עמודים

אייר תשנ"ו

197

הגליון 21.4.06

כיצד לציין את יום הזיכרון?

מאת: דב קלמנוביץ

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל עומד לפתחנו. בהתקדש היום, אנו מתחברים עם כל חלקי העם לאבל המשותף. רשויות המדינה הן שקבעו את אפיון הטקסים והאירועים המלווים יום זה. רובם באופי של ערבי שירה על אחינו "גיבורי התהילה", מלווים ב"גיבורי התרבות" וה"סלבס" הרגילים. בקרב אנשים שאינם צורכים רק את אותה התרבות, נותר חוסר חיבור לייחודו של יום, למרות שגם ציבור זה שילם מחיר כבד למען תקומת מדינת ישראל. זכאי גם הציבור הזה להתאחד יחד עם הכלל ביום מיוחד זה בתכנים

המקובלים עליו וברוח היהודות המקורית מימים ימימה.

לפני שנתיים יזמנו ערב ייחודי בשם "זוכרים שרים ומספרים". יצאנו ממנו בתחושה של "משהו אחר". לשמוע ברטט את "רחם", לבכות ביחד בשיר "על אלה אני בוכיה", לשמוע את דוד חטואל ואסתר וקסמן, טיפסנו ל"גבהים" אחרים.

השנה, אי"ה, בערב יום הזיכרון, בבנייני האומה בירושלים, עם הרב מרדכי אלון, הרב רסקין, פרופ' שלמה אומן, אב שכול וחתן פרס ישראל, אביגדור קהלני, תזמורת שלהבת וטובי הזמר היהודי.

"יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, הוא יום של חשבון נפש"

"יום הזיכרון צריך לשמש לנו לא רק כיום אבל על אבדן חללינו, אלא גם יום חשבון נפש, עלינו להתאמץ לחזור למסורת אבותינו, ולשוב לתורה ולמעשים טובים. הרי כמה וכמה מהאובדים על קדושת ה' לא נהרגו ולא נרצחו אלא בכדי שימשיך עמינו להתקיים בתורתו, ובדאי שבמותם צויו לנו החיים, חיי התורה" (דעות).

מאת: הרב יעקב ששון
יום שני 09 מאי 2011

אמר בגמרא (בבא בתרא י'): הרואה "לוח" אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם. ופירוש הרואה לוח, הם האחים פפוס וליליינס, במעשה שהיה, שבתו (הבת של) של המלך נמצאה הרגה, וחשדו הגיעם ששירתו מישראל הרג אותה, ומרד גזירה על כל העם, להשמיד ולהרג ולאבר, ועמדו פפוס וליליינס, ופירש בגמרא את ישראל, שאמר, אנחנו הרגנו, והמלך הרג אותם לדרכו. ונשאר כל ישראל לפלטיה. ועליהם אמרו רבותינו, כי אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, לרוב גודל השקר שיש להם לעולם הבא.

אין ספק שדברים אלה כותם יפה גם ללב חללי צה"ל הקבורים בארץ ישראל, אשר חרפו נפשות במערכות ישראל על גאולתנו ועל פדות נפשינו, ממשרים קול מאריות גבר, תנו, נשמתם צרורה באור החיים.

וכבר התבטא פעם הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך צ"ל לאחד ממקורביו, כי עד שאנשים הלכים למרחקים לקברי הצדיקים, עליהם לדעת כי גם כאן בהר הסמוך (כוננו היתה להר הרצל, הסמוך לבית ונו) יש כמה קברים של נשמות קדושות.

עמנו למד סכל וריו דמעות, על מרי חולי דמי אחינו שנשכר כמים, לא שלחו ולא שקטנו ולא נחתי ויבא רוגז, ומאז חורבן בית קדשים ונפארתנו, וגלות ישראל מעל אדמתנו, נשפך דם ישראל כמים. אמרו לנו ונחזיקו מגיו ולא זיכר שם ישראל מעל קול ממדברת בבכי שלוש פעמים ביום ואומרת, "אוי לי שהחזיקתי את ביתי ושרפתי את היכלי וגזלתי את בני לבין אומות העולם". תמיד היינו מטרה לשנאת הגוים, שנאת עולם לעם עולם, שכל דור דור עשיתי עלינו צלילות, כמה צאות הקלה נרצחו באכזריות במסעי הצלב והאינקוויזיציה, והאחרון הכבד, בשואה האחרונה אשר נהרגו כששה מיליון יהודים ובתוכם גדולי ישראל שיקים יסודי עולם, ועד עתה, בפרעות שמששים כנגדנו שכינים הערבים הפלסטינים, הפוגעים לא אחת בחיילינו. וכבר אמרו במסכת ראש השנה (כג.) אוי להם לאומות העולם שאין להם תקנה.

ואמרו חז"ל (לקוט שמעוני פרשת מטות), שכל אותם שנרצחו ביד אומות העולם הרשעים, הקדוש ברוך הוא טובל דמם על בגד שלובט עד שתעשה צבעו רווי דם, ונשיגוע יום הדין, אל קנא וקום מתעטף באותו הבגד, ורואה את כל גופות הנרצחים ביד בני עוולה, והיה צדק אזור מתנו, לעשות קנמה בגוים תוכחות בלאומים, לאסור מלכיהם בציקים ונכבדיהם בכבלי ברזל, וכמו שנאמר "ידן בגוים מלא גוויל".

יום הזיכרון צריך לשמש לנו לא רק כיום אבל על אבדן חללינו, שקשה סילוקם של בחרים כחורבן בית המקדש, אלא גם יום חשבון נפש, עלינו להתאמץ לחזור למסורת אבותינו, לשוב לתורה ולמעשים טובים, ולחנך את בנינו לתורה, וכמאמר הכתוב, שבו אלו ואשבות אליכם. והרי כמה וכמה מהאובדים על קדושת ה' לא נהרגו ולא נרצחו אלא בכדי שימשיך עמינו להתקיים בתורתנו, וכמה וכמה נהרגו ממנו על קדושת ה', שלא רצו להמיר דתם, ואם כן בדאי שבמותם צויו לנו החיים, חיי התורה, וכמאמר של רבינו סעדיה גאון, כי אין אומות אומה אלא בתורתה.

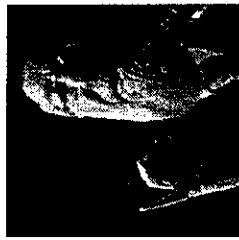
זכרם של חללי צה"ל מגיני ארץ קדשנו יחד עם כל קדושי עם ישראל תעמוד לעד להגן אף המגן על משפחותיהם, ויעמדו בתפילה לפני כסא כבודו על כל עם ישראל לכל נוסף ולאבה עוד, וכמו שנאמר, לא יבא עוד שמך וירחק לא יאסף כי ה' יהיה לך לאור עולם ושלום ימי אבלך, ויקיים בנו מקרא שכתב, ושמי מקום לעמי לישראל, וטענתו ושכן תתקין, ולא יוספו בני עוולה לענותו כאשר בראשונה. וקראת ישועה חומותיו ושערות תהלה, ותחזיקה עיניה בבני בית מקדשנו אהל כל יצען, כל יסע יתדונו למצו, וכל תבליז ב' ינתקו, וכבר נאמר, כי יום מקם בלב ושנות גאלי באה, מי יתן מציון ישועת ישראל בשב"ה שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל, ואת רוח הטומאה יעבר מן הארץ ויבא ציון גואל במהרה בימינו. אמן.

ynet
ידיעות אחרונות

שלחו להדפסה

זיכרון אחר

הרב לאו. מסר של תקווה
צילום: דודי ועקנין

judaism
יהדות

האלטרנטיבה הדתית: "זוכרים, שרים ומספרים"

איך מציין את יום הזיכרון מי שלא מתחבר לטקסי השירה בכיכר? אלפים השתתפו אמש בבנייני האומה בטקס אחר - רבנים נשאו דברים לצד רמטכ"ל לשעבר, הורים שכולים ופצועים. זמרים שרו שירי קודש לצד יהורם גאון - כמובן עם שירי ארץ ישראל. לצד הדמעה, הם יצאו משם עם מסר אופטימי

איור קוראוס

מתחברים לזכר הנופלים, בטקס דתי: 3,000 בני אדם מילאו אמש (יום א') מפה לפה את בנייני האומה בירושלים והשתתפו בטקס "זוכרים, שרים ומספרים", שעל פי המארגנים נועד להעמיד אלטרנטיבה לטקסי "השרים בכיכר" ו"דומיהם".

מטקס קטן, שהחל לפני 4 שנים בבית ציוני אמריקה בתל אביב, הפך הערב לטקס הזיכרון הבולט בציבור הדתי. בהשתתפות הרבנים ישראל מאיר לאו, הרב גרוסמן ממגדל העמק, הרמטכ"ל לשעבר, משה יעלון, ואמנים בולטים, בהם יהורם גאון וצמרת זמרי המגזר הדתי. בחוץ נותרו מאות אנשים שלא הצליחו להיכנס לאולם לאחר שהכרטיסים אזלו כבר בשבוע שעבר.

חיילי "נצח יהודה" במשמר הכבוד (צילום: דודי ועקנין)

"אנחנו מנסים להעביר חוויה של יום זיכרון אחר. כולם מתחברים אל היום הזה. דרך הטקס, באופן שלא התחברים אליו הקודש זו אווירה אחרת ואפי אחר. השנה בחרנו להעביר את המסע של 'חייבים להמשיך קדימה' ולהדגיש את המסע הזה. בשונה מאירועים אחרים אנחנו לא מתמקדים בשכול ובעצב ובאובדן, אלא בתמיכה ההדדית. המטרה שלי בסוף הערב היא שהמשתתפים יצאו עם תקווה בעיניהם".

הדתיים ומרבנות הציבור

והטורח. היום הזה הוא הגשמת דבר
 "ושאין טקס שמאחד את הרוגי צה"ל"
 להיחבר אליה. מספר קלמנוביץ,
 תרבות זיכרון במדינה שדתי יכול
 "לפני ארבע שנים נוכחתי לראות כי אין"

למה סקס דתי?

על יפי הבלורית והתואר / דודי
זילברשלג

השכול הדתי והחרדי בישראל הריגן ראש, אם מתוך תודעה עמוקה, כי זה מקום של כבוד, במתחשבים זה בזה עד כלות, ואם מתוך נמיכותות קומה אל מול יפי הבלורית והתואר. דודר זילברשלג מסביר מדוע הגיע עת הטקס האלטרנטיבי

לכתבה המלאה

זכרים, עם תקווה לעתיד. הטקס בבנייני האומה (צילום: דודי ועקבינו)

על פי קלמנטיס, יש לקשור בין זכרם של חללי צה"ל לזכר הרגיו: פעולות הטורף - "חללי הטורף הם חלקי מחללי מערכות ישראל והמלחמה האחרונה בצפון הכיחיה את זה שיש עודף וחזית ובשעת המלחמה, כולנו חזית וייעודי תושבי הצפון שישבו במקלטים אל מול אויב שירור ללא הרף. השהות פה בארץ היא חלק מהמשכבה ויש לנו חייילים במדים וחייילים ללא מדים".

יש לפידות, זמר ויוצר מהמובילים במוזיקה החסידית, כתב והלחין שיר מיוחד על סיפור חייו של דב. על השיר הוא סיפר: "הרגשתי, שביים זה אנתנו זכרים ומזכירים את הנופלים ושוכחים את אותם הפצועים שמתמודדים יום-יום עם כאב הגוף והנפש מהחוויות שעברו". לדבריו, "זהו שיר מיוחד מאוד בשבילי שמספר על הקיום ועל ההתמודדות של הפצועים עם מראות התופת שעברו. ההשראה לשיר הגיעה אלינו מספר חיון של דב. אדם שהוכיח שיצא מהתופת, המשיך ושרת ועבדו. ההשראה לשרי הגיעה אנני, אחי אהרן יצא מהתופת כנראה ושני לו עוד עבודה, תפס רבה למען הכלל".

בן לבין עלו אמנים רבים ובהם, ישראל פורטס שזו לו השנה הרביעית להשתתפותו בסקס, להקות שלהבת, אהרן רזאי, עובדיה חממה בביצוע מרגש ומויוחד "לאה בכח", הכנר אייל שילוח, החזן יעקב מוצן ששר את תפילת אל מלא חממים לזכרו של אחיו אברהם חיים שנהרג על הגנת המדינה ויהורם גאון ש"סגר" בשרי ארץ ישראל ופסקו הבטחתה.

ומשהו אישי לסיום: בשונה משאר ערבי היזכרון שהשתתפת בהם בחיי מערב זה אמנם 'צאתי עם דמעה אבל גם עם חיוך ותקווה גדולה. תקווה ואמונה כי אכן, כמו שדוד חטואל ויינשטיין היסיני לבדירי מהופילה הגדולה תבוא התקומה ובמקום שנגדעו חיים עליו להוסיף חיים.

פרשת אמור: לקראת יום הזכרון ויום העצמאות / הרב ד"ר יהודה ברנדס

מדרכי ציבור ומחלי שם שמים, שתי עבירות שעונשן חמור ביותר, והרמב"ם מנה אותן בין העבירות שהדרך לשוב מהן בתשובה קשה במיוחד.

קיימים גם טקסים רשמיים היוצרים צביון ממלכתי של ימים אלו, אך רק חלק קטן מן הציבור משתתף בהם בפועל. יתכן, שבעידן תקשורת ההמונים יש משמעות מסוימת להשתתפות בטקס באמצעות התקשורת. אפשר לומר, שיש משפחות בישראל שיש להן כבר 'מנהג' לצפות בטקסי כינסת יום הזכרון והמעבר ליום העצמאות, ואחרים ש'נוהגים' לצפות בקביעות, מדי שנה בשנה, בחידון התנ"ך או בטקס חלוקת פרס ישראל. עד כמה שהדבר נשמע מוזר, יתכן שבתוך שניים או שלשה דורות, במשפחות שבהן המנהג הזה יישמר באדיקות, הוא 'קבל' מעמד רשמי של 'מנהג' שכדי לבטל אותו יהיה צורך בהפרת מדינם! גם אם לא נגיע לכך, זה מנהג שעשוי להחשב לבעל ערך לא פחות ממדורת ל"ג בעומר או סעודת פירות בטו בשבת.

קיימים מנהגים הקרובים יותר לנוסח המסורתי של מועד 'ישראל': ההליכה לבית העלמין 'להשתטח' על קברי הקדושים שמסרו נפשם על קדושת השם ביום הזכרון. סעודת חג בליל יום העצמאות או ביומו, ו'זבח משפחה', שנעשה בחבורה או בקהל משפחה, 'צלי אש', שאינו קרבן ואין בו קדושה, אבל צביון של סעודת חג מיוחדת יש בו. כל אלה מתקבצים והולכים כמנהגים שעם הדורות, אם יזכנו ה', יתקדשו ויקדשו את הימים הללו דרך שאירע במועדים וזמנים אחרים. עד שיקום בית דין הגדול בירושלים ויוכל לתקן תקנות המתייבשות את כל האומה.

בניסיונות אלה, שבהן מנהגי הימים הללו אינם מקבעים על ידי גורם מחוקק עליון, מוטלת האחריות על עיצוב אופיו של החג על כל בית ומשפחה וקהילה בישראל. אין להתרשל מאחריות זו, וכל מי שעיניו בראשו חייב ליטול אחריות ומתוך שותפות עם בני המשפחה ועם הקהילה, לתכנן בשום שכל את מסורת יום הזכרון ויום העצמאות לדור ולדורות.

ג. "הגדת יום העצמאות" – תשי"ב (1952)

בשנה זו היו מספר חידושים. בט' באדר תשי"ב (1952), הובאה לראשונה בפני מועצת הרבנות הראשית "סדר תפילות ערבית ליום הזיכרון לגיבורי מלחמת הקוממיות" [חל בד' באייר], שהציע משרד הדתות ביוזמת מנכ"ל המשרד ד"ר ש"ץ כהנא. גם הפעם היתה זו יוזמה של אחרים. המועצה אישרה סדר זה עם שינויים קלים, והוא הודפס לראשונה בחוברת של משרד הדתות יחד עם סדר התפילות וההודיות ליום העצמאות.³¹

העצמאות.³¹

בניסוס תש"ח (1951), התקבלה הצעת "ד"ר ש"י כהנא לייחד בתפילה את ערב יום העצמאות לזכרו ו
גבורי ישראל, וזאת לאחר שראש הממשלה ד' בן-גוריון אושר את המלצת "המועצה להנצחת ההגי
לקובע את ד' באייר כיום זיכרון כללי לגבורי מלחמת הקוממיות". הרבנות הראשית קבעה את ס
התפילה, בשחיית: אחרי "זבא לציון" - תהילים טו, קמד; תפילת אזכרה מיוחדת אותה חבר הרב הרצ
אל מלא רחמים" וקדיש, הצפה, ג' באייר תשי"א, גנה"מ 4-6362/110 כבר ב"ט בניסוס תשי"ט (949)
שלח ראש אגף ההסברה במשרד הביטחון לרב הדרוג לאישור את נוסח "זיכור", שהיבר הסופר
שלום, לפי הצעת מחלקת ההסברה של הסוכנות היהודית. הרב עוזיאל זהה נוסח ו וחבר תפי
משלי [הרב הרצוג היה באותה העת בארה"ב]. גנה"מ 4/886, 5/885. בב' בסבת תשי"ח (1957) איש
הבנים הראשיים את נוסח תפילת "זיכור" לחללי צה"ל, שהחבר הרב הראשי לצה"ל הרב ד' גורן לאו
מלחמות סיני, ארכיון הרבנות הראשית. וראה להלן, סעיף 1 והערך 72 והצפה, א' באייר תשי"ח. ה
נסים חיבר תפילת אזכרה שונה [שלא קיבלה את אישור מועצת הרבנות הראשית], שכללה גם 4
לוחמי ארגוני המחתרות, הצפת, ב' באייר תשי"ח. באותה שנה פרסם הרב גורן תפילת "אל ממ
רחמים" שכללה את חללי מלחמת השחרור, סיני וששת הימים, שם, ט' בתשרי וג' באייר תשי"ח.
בהתאם להתולדות הממשלה הוא הוסיף את חללי המחתרות, שערים, ד' באייר תשי"ט. לפני פ
תש"ל (1974), חיבר הרב גורן, כתב ראשי, תפילת "זיכור" שכללה גם את חללי מלחמת יום הכיפורי
שם, כ' בניסוס תש"ל. בסיומה של אותה שנה הוא חיבר תפילה מיוחדת לעילוי נשמות חללי מלחמת י
הכיפורים, שם, י"ב באלול תש"ל. לאחר מלחמת שלום הגליל, הוא ערך את תפילת "זיכור" הנ"
שכללה גם את לוחמי המחתרות, עולי הגרדים, חללי מלחמת ההתשה, חללי מלחמת שלום הגל
ואורחים נפעלי ארגוני הסדר, שם, ז' בתשרי תשמ"ג. לאחר שנים, החליטה מועצת הרבנות הראשי
לקבל את הצעת פרופ' ד' תמר, לשנות את הנוסח המסורתי ל: "ושמסרו נפשם על קידוש השם וקדושו
העם והארץ", שם, כ"ז בניסוס תשנ"ח. ראוי להדגיש, שמספר פעמים נכתה דוקא הרבנות הראשי
לציבור, להונע מתנגנונות ושעשועים בינם זה ולהעלות את זכר הקדושים, שם, כ"ז בניסוס תשי"ח;
באייר תשי"ט, א' באייר תש"ן. וכן קראה להנציח את זכר הנרפים בהדלקת נר נשמה בבית הכנס
ובבית, שם, י"ג בניסוס תשכ"י, כ"ח בניסוס תש"ל. ב' באייר תשכ"ח (1965), קיימה מועצת הרבנ
הראשית שיבה ביום זה. היא כיבדה את זכר חללי צה"ל בעמידה ודקת זמורה, מפרוטוקול השיבו
ארכיון הרבנות הראשית. הרב שפירא והרב אליהו השיבו ב"ח באלול תשמ"א (1985), ליור ועד
הפלוגים ח"כ ד' שלונסקי - אין איסור בעמידה בעת הצפירה ו"ראוי לכל אדם השומע צפירה לעמ
ולומר בלחש פרקי תהלים או תפילה אחרת", ארכיון הרבנות הראשית. גם הרב א' בקשי דורין השי
ב"ט בתמוז תשנ"ז (1997). לח"כ ש' יהלום - אין בעמידה חשב איסור "ובחוקותיהם לא תלכו", לכ
"שם לבד את הנרפים במנחה זה ולהשתתף עם הציבור בקריאה ובזמורה". שם, גם הרב י"מ לאו סוב
כזר, ראה: הצפה, י' בניסוס תש"ס. ראה עוד על כך: ש"ר עשה לך רב, ד' ס' ד'; שחיית באהלה של תורי
ס' כ' ש"ר"ת בני נינס, א, ס' י' תחומין, ו (תשמ"ב), עמ' 388, שם, 6-7/7-8 הצפה, ג' באייר תשנ"ח; עטורי כהני
124/1 (אייר תשנ"ח), עמ' צא-צה; עמוד, 3 (אייר תשמ"ח), עמ' 6-7/7-8 הצפה, ג' באייר תשנ"ח; עטורי כהני
בר-גוריון, לקבוע את ד' באייר כיום הזיכרון לחללי צה"ל בשנת תש"ח (1949) ואחר כך זה נקבע ו
בחוק, כך הועד גם הרב בעצמ, הצפה, י' באייר תש"ח. על דעות אחרות ראה: מ' עזריה, מולחי מדינ
ת-אביב תשנ"ח, עמ' 138-139; א' כשר, מעריב, ג' באייר תשנ"ח, הצפה, י"ד באייר תש"ח.

יום ניסן הרה"ר קראה לכל בית ישראל - להנציח בליל ד' באייר את זכר חללי "מלחמת הקוממיות", על ידי הדלקת נר זכרון בכל בית ובכל בית כנסת.

כה ניסן מערה"ר החליטה - א. בערב "יום הזיכרון לחללי צה"ל" יש להדליק בכל בית נר נשמה לזכר חללי מערכות ישראל. ב. לאור נס ההצלה במלחמת יום הכיפורים, מומלץ בשנה זו לומר ביום העצמאות

ח אייר לאחר תגובות חריפות בציבור, על התעלמות תושבים חרדים בעיר עמנואל מהצפירה ב"יום הזיכרון לחללי צה"ל", קבע הרב שפירא - יש לעמוד בעת הצפירה ב"יום הזיכרון לחללי צה"ל", כי זהו מנהג המדינה שיש לכבדו, בודאי בהקשר מיוחד ורגיש זה. צוין שגם הרב אליהו נוהג לעמוד. (מע)

מכון עמיאל - שטראוס

יום הזכרון ויום העצמאות

- יום הזכרון 4
- על משמעות יום הזכרון 4
- תפקיד הרב ורעיונות לפעילות סביב יום הזכרון 4
- הלכות יום הזכרון 4
- תאריך 4
- ליווי מוסיקלי 4
- תפילות ואזכרות ליום הזכרון 4
- סדר התפילות 4
- יזכור לחיילי צה"ל וכוחות הבטחון (נוסח רשמי, מדינת ישראל) 5
- יזכור לחיילי צה"ל וכוחות הבטחון 5
- אל מלא רחמים לחיילי צה"ל וכוחות הבטחון (נוסח רשמי, מדינת ישראל) 5
- אל מלא רחמים לחיילי צה"ל וכוחות הבטחון 5
- אל מלא רחמים לחיילי צה"ל וכוחות הבטחון (הקיבוץ הדתי) 5
- אל מלא רחמים לנפגעי פעולות האיבה (נוסח אשכנז) 6
- אזכרה לנפגעי פעולות האיבה (נוסח ספרד) 6
- שירים וקריאות ליום הזכרון 6
- קינת דוד / שמואל ר, א, יז-כז 6
- תהלים פג 6
- משניות מפרקי אבות / אותיות נשמה 7
- פרקי קריאה ליום הזכרון (אתר יזכור) 7
- עזבונם הספרותי אמנותי ומדעי של הנופלים (אתר יזכור) 7
- סדר הבדלה בין יום הזכרון ליום העצמאות 7
- ברית דמים / מילים: עמנואל צבר, לחן: יאיר רוזנבלום 7
- פיוטים ליום הזכרון (אתר הזמנה לפיוט) 7
- חתונות 10

יום הזכרון

על משמעות יום הזכרון

מתוך אתר הכנסת: "ייעודו של יום הזכרון לחללי מערכות ישראל הוא התייחדות של אזרחי ישראל עם זכר הנופלים במערכות ישראל, אשר בזכות הקרבתם המדינה קיימת. יום זה מצוין מדי שנה בשנה בד' באייר או בסמוך לתאריך זה, ותמיד יום אחד לפני יום העצמאות, כדי לסמל ולהדגיש את הקשר שבין הנופלים ומסירות נפשם ובין תקומת מדינת ישראל."¹

ביום זה אנו זוכרים ומזכירים את הנופלים בשירות הבטחון מלפני קום המדינה ועד ימינו, וכן את הנרצחים בפעולות האיבה שפקדו את מדינתנו.

תפקיד הרב ורעיונות לפעילות סביב יום הזכרון

יום זכרון הוא מועד יחסית חדש בלוח השנה היהודי, ועל כן ישנה גמישות רבה באפשרויות העומדות בפני הרב לשילוב תכנים חדשים בתפילה ובטקסים שונים. הכוונה כאן היא להעמיד בפני הרב את עקרי הדברים בעניין בית הכנסת, ולהוסיף הפניות למקורות אחרים.

הלכות יום הזכרון

תאריך

יום הזכרון נקבע ליום שקודם ליום העצמאות, והוא ד' באייר. לאור בקשת הרבנות הראשית,² תאריך זה ישונה בהתחשב בקדושת השבת, וכך נקבע כחוק במדינת ישראל.³

"(א) ד' באייר הוא יום זכרון גבורה ולוחמי צבא-הגנה לישראל שנתנו נפשם על הבטחת קיומה של מדינת ישראל וללוחמי מערכות ישראל שנפלו למען תקומת ישראל, להתייחדות עם זכרם ולהעלאת מעשי גבורתם.

(ב) חל ד' באייר בששי בשבוע, יקויים יום הזכרון ביום ב' באייר של אותה שנה; חל בחמישי בשבוע, יקויים יום הזכרון ביום ג' באייר של אותה שנה; חל בראשון בשבוע, יקויים יום הזכרון ביום ה' באייר של אותה שנה."

ליווי מוסיקלי

מותר לנגן ביום הזכרון מנגינות המתאימות ליום זה אף בכלי-נגינה.⁴

תפילות ואזכרות ליום הזכרון

סדר התפילות

"מדליקים נרות נשמה לזכר הנופלים. בתפילת ערבית, אחרי קדיש תתקבל, מוסיפים מזמור ט' בתהלים, פסוק בפסוק, וקדיש על ידי הורים וקרובים. בשחרית, אחרי קדיש תתקבל, פותחים הארון, אומרים מזמור קמ"ד בתהלים פסוק בפסוק, יזכור, "אל מלא רחמים" וקדיש על ידי הורים וקרובים."⁵

¹ http://www.knesset.gov.il/holidays/heb/yom_zik.htm

² <http://www.yeshiva.org.il/midrash/shiur.asp?id=2152>

³ חוק יום הזכרון לחללי מערכות ישראל, התשכ"ג - 1963.

⁴ http://www.knesset.gov.il/laws/special/heb/chok_yom_hazikaron.htm

⁵ שו"ת במראה הבזק ח"ב, תשובה מד.

⁶ לוח דינים ומנהגים בהוצאת היכל שלמה, ירושלים.

יזכור לחיילי צה"ל וכוחות הבטחון (נוסח רשמי, מדינת ישראל)⁶

יזכור אלהים את בגיו ובעותיו, האמנים והאמיצים, חילי צבא-ההגנה לישראל, וכל לוחמי המחתרות והטיבות מלוחמים במערכות העם, וכל אנשי קהילת המודיעין והבטחון ואנשי המשטרה אשר חרפו נפשם במלחמה על תקומת ישראל, וכל אלה שגרצחו בארץ ומחוצה לה בידי מרצחים מארגוני הטרור. יזכר ישראל ויתברך בזרעו ויאכל על זר העלומים והמדת הגבורה וקדשת הרצון ומסירות הנפש אשר נספו במערכה הכבדה. יהיה חללי מערכות ישראל עטור הנצחון חתומים בלב ישראל לדור דור.

יזכור לחיילי צה"ל וכוחות הבטחון⁷

יזכר אלהים את נשמות חילי צבא ההגנה לישראל שמסרו נפשם על קדושת השם ונפלו גבורים במערכות ישראל למען ארצנו הקדושה, עיר האלחים ומקום המקדש מנשרים קלו ומאבדות גברו בצאתם להנחיל נצחון עולם לישראל. זכר עקידתם ומעשה גבורתם לא יסופו מאתנו לעולמים ונפשותיהם תהיינה צרוחות בצרור חיים עם נשמות אברהם, יצחק ויעקב ועם נשמות שאר גבורי ישראל וקדושי שבגן עדן, ונאמר אמן.

אל מלא רחמים לחיילי צה"ל וכוחות הבטחון (נוסח רשמי, מדינת ישראל)⁸

אל מלא רחמים שוכן במרומים, המצא מנוחה נכונה על פני השכינה במעלות קדושים, טהורים וגבורים, פזיזי הנקיע מזהירים, לנשמות הקדושים שנלחמו בכל מערכות ישראל, במחתרת ובצבא ההגנה לישראל ונפלו במלחמתם ומסרו נפשם על קדושת השם, העם והארץ, בעבור שאנו מתפללים לעלו נשמותיהם, לכן בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים ויצרר בצרור החיים את נשמותיהם, יהיה הוא נחלתם, פזיז עדן מנוחתם, וינוחו בשלום על משכבם ותעמד לכל ישראל זכותם ויעמדו לגורלם לקץ הימין, ונאמר אמן.

אל מלא רחמים לחיילי צה"ל וכוחות הבטחון⁹

אל מלא רחמים שוכן במרומים, המצא מנוחה נכונה תחת פני השכינה במעלות קדושים, טהורים וגבורים, פזיזי הנקיע מזהירים, לנשמות חילי צבא ההגנה לישראל שנפלו במלחמות ישראל, וכל הלוחמים במערכות העם שחרפו נפשם למות על קדושת השם, ובעזרת אלחיל מערכות ישראל הביאו לתקומת האמה והמדינה והארץ, לכן בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים ויצרר בצרור החיים את נשמותם, יהיה הוא נחלתם, פזיז עדן תהא מנוחתם, וינוחו בשלום על משכבם, ויעמדו לגורלם לקץ הימין, ונאמר אמן.

אל מלא רחמים לחיילי צה"ל וכוחות הבטחון (הקיבוץ הדתי)¹⁰

אל מלא רחמים שוכן במרומים, המצא מנוחה נכונה תחת פני השכינה במעלות קדושים וטהורים כזהר הרקיע מזהירים, לנשמות הגבורים אשר מסרו את נפשם על נאלת ישראל, לפדות אדמתנו ולחשיב שביתנו ולחרים קרננו בציון, בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים ויצרר בצרור החיים את נשמותיהם, יהיה הוא נחלתם, וינוחו בשלום על משכבם, ונאמר אמן.

⁶ הנוסח מופיע באתר הרשמי של מדינת ישראל, www.izkor.gov.il, והוא הנוסח שנקבע ע"י הרב שלמה גורן זצ"ל, בהיותו הרב הצבאי הראשי. בנוסח המקורי של ברל כצנלסון, הפתיחה היא "יזכר עם ישראל את בגיו ובעותיו", ונכתב לזכר הנופלים בתל חי,

1920. לבירור נוסף של התפתחות תפילה זו: <http://www.izkor.gov.il/Page.aspx?pid=32>

⁷ הנוסח מופיע באתר של רבני צהר, http://www.tzohar.org.il/m_year.asp?id=12224, וכן באתר דעת

<http://www.daat.ac.il/daat/tfila/tfilot-2.htm>

⁸ נוסח זה מודפס בסידור רינת ישראל, וכן במחזור בהוצאת קורן, ונמצא באתר של משרד החינוך,

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Moe/ZikaronVazmout/Zikaron/TfilotYzcor/TfilatKel.htm>

⁹ הנוסח מופיע באתר של רבני צהר, http://www.tzohar.org.il/m_year.asp?id=12224, וכן באתר דעת

<http://www.daat.ac.il/daat/tfila/tfilot-2.htm>

¹⁰ סדר תפילות ליום העצמאות וליום ירושלים, מהדורה רביעית, תשנ"ב, עמ' 92

אל מלא רחמים לנפגעי פעולות האיבה (נוסח אשכנז)¹¹

אל מלא רחמים שוכן במרומים, המצא מנוחה נכונה על פני השכינה במעלות קדושים וטהורים כזהר הקרקע מזוהרים את נשמות כל הקדושים שנרצחו בדרכים ובשוקים, ביישובים ובכפרים, בהנהגה ובמשמר, בנייהם נערים וזקנים, טף ונשים, חורים על ילדיהם, בעלים עם נשותיהם, מורים ותלמידיהם, שנהרגו במיתות משונות ואכזריות, באש ובחרב, בסקילה ובשרפה, ביריות מהמארב ובפגועי תפת, על ידי מחבלים וארמנוני הטרור. ארץ אל תכסי דמם, ואל יהי מקום לזעקתם, עד אשר ישקיף יהוה משמים ויחוס על עמו, ארצו ונחלתו יזכותם תעמד לישראל ולארצו, ויקים בנו הכתוב: הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצרינו וכפר אדמתו עמו. לכן פעל הרחמים יסתירם בסתר פניו לעולמים ויצרור בצרור החיים את נשמותיהם, בנן עדר תהא מנוחתם וינוחו בשלום על משכבם, ונאמר אמן.

אזכרה לנפגעי פעולות האיבה (נוסח ספרד)¹²

המרחם על כל פרייתו הוא יחוס וירחם על נפש רוח ונשמה של הקדושים שנרצחו בכחב ארץ ישראל, בדרכים ובשוקים ביישובים ובכפרים, בנייהם נערים וזקנים, טף ונשים, חורים עם ילדיהם, בעלים עם נשותיהם, מורים עם תלמידיהם, שנהרגו במיתות משונות ואכזריות, באש ובחרב, בסקילה ובשרפה, ביריות מהמארב ובפגועי תפת, על ידי פראי אדם חבאים לשלנו מארצנו ולהכחינו. ארץ אל תכסי דמם ואל יהי מקום לזעקתם עד אשר ישקיף יהוה משמים, ויחוס על עמו, ארצו ונחלתו יזכותם תעמד לישראל ולארצו, ויתקים בנו הכתוב: הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצרינו וכפר אדמתו עמו. רוח יהוה הניחם בנן עדר עם כל נשמות הצדיקים והצדקניות השוכבים עמכם בכלל הרחמים והסליחות, ונאמר אמן.

שירים וקריאות ליום הזכרון

כאן נביא מספר שירים וקריאות שאפשר לשלב בתפילה או בטקס נפרד, וכן הפניות למקומות ואתרים אחרים.

קינת דוד / שמואל ב, א, יז-כו

וַיִּקְנֶן דָּוִד אֶת הַקִּינָה הַזֹּאת עַל שְׂאוֹל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ: וַיֹּאמֶר לְלִמּוֹד בְּנֵי יִהוּדָה קִשֶׁת הִנֵּה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר: הַצִּבִּי יִשְׂרָאֵל עַל בְּמוֹתֶיךָ חָלָל אִיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים: אֵל תִּגִּידוּ בְּגַת אֵל תִּבְשְׁרוּ בַּחוּצוֹת אֲשַׁקְלוּן פֶּן תִּשְׁמַחֲנָה בָנוֹת פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעֲלֶזְנָה בָנוֹת הָעַרְלִים: הֲרִי בְּגִלְבַּעַל אֵל טַל וְאֵל מָטָר עֲלֵיכֶם וּשְׂדֵי תְרוּמַת כִּי שֵׁם נִגְעַל מִגֶּן גִּבּוֹרִים מִגֶּן שְׂאוֹל בְּלִי מְשִׁיחַ בְּשָׁמֶן: מִדָּם חָלָלִים מִחֶלֶב גִּבּוֹרִים קִשֶׁת יְהוֹנָתָן לֹא נִשּׁוּג אַחֲוֹר וְחָרֵב שְׂאוֹל לֹא תִשׁוּב רִיקָם: שְׂאוֹל וַיְהוֹנָתָן הַנְּאֻהָבִים וְהַנְּעִימִם בַּחַיִּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדּוּ מִנְּשָׁרִים קִלּוּ מֵאַכְזְרִיּוֹת גִּבּוֹרִים: בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל שְׂאוֹל בְּקִינָה הַמְּלִבְשָׁכֶם שָׁנִי עִם עֲדָנִים הַמַּעֲלָה עָדִי זָהָב עַל לְבוֹשְׁכֶן: אִיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים בְּתוֹךְ הַמְּלָחָמָה יְהוֹנָתָן עַל בְּמוֹתֶיךָ חָלָל: צַר לִי עֲלֶיךָ אַחִי יְהוֹנָתָן נַעֲמַת לִי מֵאֵד נִפְלְאָתָה אֲהַבְתֶּךָ לִי מֵאַהֲבַת נָשִׁים: אִיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים וַיֵּאבְדּוּ כְּלֵי מִלְחָמָה:

תהלים פג

שִׁיר מִזְמוֹר לְאַסָּף: אֱלֹהִים אֵל דָּמִי לֹךְ אֵל תַּחֲרַשׁ וְאֵל תִּשְׁקֹט אֵל: כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יִהְיִיוּ וּמִשְׁנֵאִיךָ נִשְׁאוּ רֹאשׁ: עַל עֶמֶךָ יַעֲרִימוּ סוּד וַיִּתְּעֲצּוּ עַל צְפוּנֶיךָ: אָמְרוּ לָכֵן וּנְכַחֲדֶם מִגּוֹי וְלֹא יִזְכָּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד: כִּי נִזְעַצּוּ לֵב יַחֲדוּ עֲלֶיךָ בְּרִית יִבְרָתוּ: אֱהִלִּי אֲדוֹם וַיִּשְׁמַעְאֲלִים מוֹאֵב וְהַגָּרִים: גָּבַל וַעֲמֹון וַעֲמֶלֶק פְּלִשְׁתִּים עִם יִשְׂבִּי צוּר: גַּם אֲשׁוּר נִלְנָה עִמָּם הָיוּ זְרוּעַ לִבְנֵי לוֹט סֵלָה: עָשָׂה לָהֶם כְּמִדְּנוּ כְּסִיסְרָא כִּיבִינוּ בְּנַחַל קִישׁוֹן: נִשְׁמְדוּ בְּעֵין דָּאָר הָיוּ דָּמָן

¹¹ הנוסח מופיע באתר של רבני צהר, http://www.tzohar.org.il/m_year.asp?id=12224, וכן באתר דעת

<http://www.daat.ac.il/daat/tfila/tfilot-2.htm>

¹² הנוסח מופיע באתר של רבני צהר, http://www.tzohar.org.il/m_year.asp?id=12224, וכן באתר דעת

<http://www.daat.ac.il/daat/tfila/tfilot-2.htm>

לְאֶדְמָה: שִׁיתֵּמוּ נְדִיבֵמוּ כְּעֶרֶב וְכִזְאָב וְכִזְבַּח וְכִצְלֻמָּנֶע כָּל נְסִיכָמוּ: אֲשֶׁר אָמְרוּ נִיכְשָׁה לָנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים:
אֱלֹהֵי שִׁיתֵּמוּ כְּגִלְגֵּל כְּקֶשׁ לִפְנֵי רוּחַ: כָּאֵשׁ תִּבְעֶר יָעַר וְכִלְהָבָה תִּלְהֶט הָרִים: כִּן תִּרְדָּפֶם בְּסַעֲרְךָ וּבְסוּפֶתְךָ תִּבְהַלֶּם:
מִלֵּא פְנֵיהֶם קֶלֶן וּיִבְקֹשׁוּ שְׁמֶךָ יְהוָה: יִבְשׁוּ וְיִבְהֻלוּ עַד יָעַד וְנִחְפְּרוּ וְיִאֲבֹדוּ: וְיִדְעוּ כִּי אַתָּה שְׁמֶךָ יְהוָה לְבַדְּךָ עָלֵינוּ
עַל כָּל הָאָרֶץ:

משניות מפרקי אבות / אותיות נשמה

נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע ואל תתיאש מן הפורענות: (א, ז)
שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות: (א, טו)
משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה
הם אמרו שלשה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה: (א, א)
הלל ושמאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את חבריו ומקרבן
לתורה: (א, יב)

פרקי קריאה ליום הזכרון (אתר יזכור)

<http://www.izkor.gov.il/Songs.aspx>

עזבונם הספרותי אמנותי ומדעי של הנופלים (אתר יזכור)

<http://www.izkor.gov.il/Page.aspx?pid=66>

סדר הבדלה בין יום הזכרון ליום העצמאות

כאן מובאים מספר שירים, קריאות ורעיונות לטקס מעבר בין שני הימים. יש לשים לב שחלק מהטקסטים, במיוחד הברכות, עלולים להוות בעייה הלכתית.

<http://www.btfila.org/material/sidur/Et%20Sefod%20VeEt%20Rekod.pdf>

ברית דמים / מילים: עמנואל צבר, לחן: יאיר רוזנבלום

על דעת המקום, ועל דעת הקהל רכבנו סופה וגם סער, בוטחים, "אל תשלח ידך אל הנערי".	עוד זה מדבר וזה בא, אמא, יובל על במותיך חלל.
ובישיבה של מעלה, ובישיבה של מטה עוד זה מדבר וזה בא הלילה ההוא, יקחהו האופל, הלילה ההוא בא.	בלילה ההוא, אבא, היתה צעקה גדולה. עוד זה מדבר וזה בא הראל גם יובל, יובל גם הראל, ועיר תלפיות שכולה.
למודים ושבעים, יודעים את השעה, שעטו הראלים, יובלים, חילים לבנון ושריון, וקול שובר ארזים.	ובישיבה של מעלה...
ובישיבה של מעלה...	תלפיות לך ארצי, הראלים בשערך. ברית דמים, ברית עולם בבשרך, את אימת הימים ינחמו ילודיך ואת בדמיך חיי.
בלילה ההוא, אמא, הראל לקינות יובל,	

פיוטים ליום הזכרון (אתר הזמנה לפיוט)

http://www.piyut.org.il/cgi-bin/close_search.pl?act=yearcycles

ומעיד חתנו, הרב מנחם בורשטין:

"היה לו קרוב משפחה מדרגה רחוקה שנפל במלחמת השחרור ונקבר בעפולה. כל שנה ביום השנה לנפילתו היה הרב הרלינג עולה לקבר. כשראיתי כמה הוא חס על כל רגע, וכמה ארוכה ומסובכת הנסיעה השנתית הזו לעפולה, הפניתי את תשומת לבו לכך שכתוב בספרים שלימוד תורה לעילוי נשמה עדיף במובנים רבים על פני עלייה לבית העלמין, ואם כן מדוע לא יחוס על זמן ההיטלטלות וביטול התורה הכרוך בה.

תשובתו היתה, שלא נותר כלל מי שיפקד את הקבר מלבדו, ולכן ראה בכך חובה אישית."

וזה סיפור המעשה:

אחות אביו של ר' בנימין, דודתו חיה ('חיצה'), נישאה לאחר המלחמה לרפאל המר, יהודי מבוקבניה שאיבד את אשתו בשנות השואה. בנו יחידו של רפאל ושל אשתו הניה הי"ד, גדליהו (שבארץ נקרא גידי או גדעון), יליד תרפ"ח (1927), עלה לארץ עם יתומים אחרים מטרנסניסטריה ולמד במוסדות של עליית הנוער, נעשה לרועה צאן בקיבוץ חניתה ופעל להעלות את אביו ארצה. במלחמת השחרור, מעט לפני שהגיע אביו ארצה, נורה בראשו על ידי צלף ערבי בעמדו על משמרתו סמוך למשמר העמק, וביום ד' בניסן תש"ח נפטר ונקבר בעפולה.

231

איש ימינך

גדליה (גדעון) המר הי"ד

שנים רבות פקד רפאל המר את קברו של בנו יחידו, כשלצדו אשתו חיה, שלא זכתה לפרי בטן. בשנת תש"מ נפטר רפאל, ומעט אחריו נפטרה אשתו חיצה, דודתו של ר' בנימין. מאותו הרגע לא נותר קרוב לאותו חייל צעיר שנפל במלחמת השחרור, ור' בנימין נטל על עצמו להקפיד ולבוא בכל שנה לחלקת הקבר שבעפולה.

אחרי פטירתה העביר ר' בנימין לביתו את מעט החפצים ששימרו הזוג מעזבונו של גדליה – גדעון הי"ד. חפצים אלה, לצד תמונתו ותעודות הנצחה הקשורות בו, לא הניח ר' בנימין במחסן צדדי, אלא הניחם בארון מיוחד במקום מכובד באחד מחזרי ביתו, ושמר עליהם כך כל ימיו.

סיפורי ראשונים

"יום השנה של אבי, שמנוחתו במושב שדה יעקב, חל בג' בניסן", מספר צבי אפריון (אופנהיימר) מקדומים. "מדי שנה היה ר' בנימין פונה אלי ושואל אם יוכל להצטרף לנסיעתנו, על מנת להמשיך משדה יעקב לעפולה, לבית העלמין הצבאי, לפקד את קברו של חייל שנפל בד' בניסן, ושהוריו נפטרו."

"פעם אחת הקדמנו להגיע לאזכרה של אבא ז"ל, והיה סיפק בידי להביאו לעפולה. היה לנו ריב של ממש, ור' בנימין לא ויתר בשום פנים ואופן ולא הניח לי לקחתו. כזה היה – ענו, צדיק, לא מפריע ולא מטריח.

לעתים היינו מתאמים גם חזרה משותפת. הנסיעה היתה רצופה, כמובן, דברי תורה, מוסר וחסידיות, ותמיד תמיד גם סיפורי ראשונים של ציונות וחלוציות – בהשראת עמק יזרעאל."

אזכרה שנתית

בכל שנה היה נוסע לחיפה, באסרו חג של סוכות, כדי להשתתף באזכרה של תלמידו הרצל ברבי הי"ד, שנפל במלחמת יום הכיפורים. הנסיעה נערכה כרגיל בטרמפים ובאוטובוסים, כשרק בשעות הערב היה שב לביתו.

"גם על כך טענתי באזניו", ממשיך הרב בורשטין, "שאולי נכון שיחסוך לעצמו טרחה רבה זו וביטול תורה גדול שכזה, ולא יסע בכל שנה. על כך השיב לי, שהוא יודע שביקוריו מנחמים את המשפחה וסועדים אותה בצערה הגדול."

בית ירושלים ס"ג ב.ס.נ. תשג"א

לכבוד

הרבנות הראשית לישראל

כ. א. נ.

1619
ניסן תש"ג
4/2/י

ר. מ. נ.

בן הנני מתכבד להמציא לכב', במצרך,
נוסחא של תפלת אזכרה ליום הזכרון, שהוכנה ע"י
ועדה מחברי המועצה להנצחת החיל, ואושרה ע"י
הרבנות הראשית לישראל וע"י משרד הדתות.

בכבוד רב

א.ת. שאן

אבינו שבשמים א-ל-א-להי הרוחות לכל
בשר זכר-נא את הנשמות הזכות והטהורות של בנינו
ובנותינו אשר הערו נפשם למות מות-גבורים בהחלצתם
לעזרת העם והארץ.

מנשרים קלו ומאריעות גברו במלחמתם
למען שחרור עם ומולדתם.

בעלותם על מזבח תקומת ישראל בארץ-
קדשו - הפיחו רוח עוז וגבורה בכל בית ישראל,
בארץ ובתפוצות, להתעורר לקראת גאולתו ופדות
נפשו.

יזכרם א-להינו לטובה עם רבבות אלפי
קדושי ישראל וגבוריו מאז ומעולם, בצרור החיים
יצרור את נשמתם בגן עדן תהא מנוחתם וינוחם
בשלום על משכבם ויעמדו לגורלם לקץ הימים. אמן?

4567
י' אדר תשי"ב

י' 4/3

לכבוד
מסדד הדתות
לידי ה' א.י. (אכ"י"ם) לכנון
י ר ו ש ל ב

הנדון: סוד התכלות ליום הזכרון
לגבורי מלחמת הקוממיות

א.י. 1.

נדוניתי לאשר קבלת מכתבכם 37824/15/11/8
מיום כ"ב שבט תשי"ב, ולהודיעכם כי בישיבה מיום
כ' אדר דנא אושרה הטעתכם בזה.

בכבוד רב

הרבנות הראשית לישראל

המזכיר הראשי:

הרב ש. א. כזורי

טאש/שע

מנהל - י"נ

ל/שר

מדינת ישראל

בתשובה או להוכיח

משרד הדתות

תשס"ב 37224/15/11/8

ב"ה ירושלים, כ"ט בשבט תשי"ב
25.2.52

42/3
י/3/4

לכבוד
הרבנות הראשית לישראל
ירושלים

ר.נ.

הנדון: סדר התפלות ליום הזכרון לגבורי מלחמת הקוממיות

בסדר התפלות כנז' אין כלום לתפלת ערבית - הננו מציעים

לכח"ר בזה סדר תפלת ערבית ומחכים לאישורכם.

- בתפלת ערבית לפני התפלה מדליקין נרות לזכר גבורי הקוממיות -

אחרי קדיש תתקבל אומרים פסוק בפסוק תהלים מזמור ט' - ההורים והקרובים
אומרים קדיש.

בתפילת שחרית - אחרי קדיש תתקבל אומרים פסוק בפסוק תהלים

מזמור קמ"ד - פתיחת ארון הקודש - אזכרה - ההורים והקרובים אומרים

קדיש - אל מלא רחמים - עלינו, שיר של יום - ואין כאלהינו.

יואיל כח"ר להשיב לנו למכתב זה בהקדם כדי שנוכל למסור את

החומר לדפוס.

בכבוד רב

א.י. (אבי"ם) לבנון

ג' 3/4
ה' 3/4

ל/שר

ליום הזכרון **לגבורי מלחמת הקוממיות** **וליום חג העצמאות**

א. יום הזכרון - ד' אייר תשי"ב -
ערב יום חג העצמאות, מיוחד הוא
לזכרם של גבורי ישראל שהשליכו
נפשם מנגד במלחמת השחרור והקוממיות.
יום שני בערב (ג' אייר) - אור ליום הזכרון -

בתפלת ערבית מדליקין נרות לזכר גבורי הקוממיות
 אחרי קדיש תתקבל אומרים בסוק בפסוק תהלים מזמור ט' -
 ההורים והקרובים אומרים קדיש.

יום שלישי בתפלת שחרית אחרי קדיש תתקבל, יפתחו בכל
 בתי הכנסיות את ארון הקודש לאמירת פרקי תהלים קמ"ד,
 עריכת האזכרה המיוחדת לשם זה, ולאמירת אל מלא
 רחמים וקדיש ע"י ההורים והקרובים לאורם של נרות
 שידליקו לעילוי הנשמות הזכות והטהורות כפי הסדר
 שנקבע ע"י הרבנות הראשית לישראל.

ב. יום העצמאות יום רביעי ה' אייר תשי"ב -
עם מלאת ארבע שנים להקמת מדינתנו, שעל
הקמתה הוכרו ביום ערב שבת ה' אייר תש"ח,
על הצבור להתאסף בבתי הכנסת לתפלות הודייה כפי
שהותקנו וחוברו מטעם הרבנות הראשית לישראל.

ויהי רצון כי יערה עלינו רוח קדושה וטהרה, להחדיר את התורה והמצוה ללב
 כולנו ותמלא הארץ דעת את ה' כמים לים מכסים, ובמהרה בקריב גזרה
 לגאולה השלמה בחומר וברוח, אמן!

יצחק אייזיק הלוי הרצוג **בן-ציון מאיר חי עוזיאל**
 הרבנים הראשיים לישראל

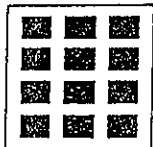
ביום ג' ד' אייר תשי"ב, בשעה 5 אחה"צ תתקיים בהר ציון,
ההכרזה המסורתית על חג העצמאות, לפי הסדר שנקבע על
ידי הרבנים הראשיים לישראל.

הועדה להר ציון

ירושלים, א' אייר, תשי"ב

הרבנות הראשית לישראל THE CHIEF RABBINATE OF ISRAEL

לשכת הדובר ונציב פניות הציבור
Spokesman, Ombudsman and Public Relations Office

בס"ד, כ"ו ניסן, תשנ"ח

22 אפריל, 1998

מועצה 3

עבור:

מועצת הרבנות הראשית לישראל החליטה לשנות נוסח תפילת היזכור לחללי צה"ל ונוסח התפילה לשלום החיילים

**הוחלט כי התפילות המיוחדות ליום העצמאות יאמרו בבתי הכנסת רק ביום
חמישי. המועצה דנה בבעיות כשרות והחליטה להקים ועדות שונות**

מועצת הרבנות הראשית לישראל החליטה היום (יום ד') לשנות את נוסח התפילה לשלום חיילי צה"ל הנאמרת בבתי הכנסת מידי שבת ותפילת היזכור לחללי הצבא הנאמרת בשלושת הרגלים. את ההצעה לשנות את נוסח התפילה לשלום חיילי צה"ל הביא לפני המועצה נשיאה, הרב הראשי לישראל הראשון לציון, הרב אליהו בקשי דורון, אשר ניהל לראשונה את ישיבת המועצה. הרב בקשי דורון סיפר כי הגיעו אליו פניות לפיהן תיקון נוסח התפילה מתבקש מאחר וחיילי צה"ל וכוחות הבטחון פועלים גם מעבר לקווי האויב ולא רק כפי שנאמר בנוסח התפילה הנוכחית "מגבול הלבנון ועד נחל מצרים". הוא הסביר כי לדעתו יש להחיל תפילה זו על כלל כוחות הבטחון באופן שהיא תכלול גם את השוטרים.

בעקבות הערות אלה החליטה המועצה לשנות נוסח התפילה תוך ציון כי חיילי צה"ל פועלים "מכל מקום" ולאזכר גם תרומתם של השוטרים לאבטחת הבטחון והשמירה על הסדר בדמות הוספת המילים "ואנשי הבטחון" לתפילה.

עוד החליטה המועצה, פה אחד, לאמץ את ההצעה לשנות את נוסח תפילת היזכור לחיילי צה"ל שהביא בפניה הרב הראשי לישראל, הרב ישראל מאיר לאו, אשר הסביר כי יש מקום לשנות את נוסח התפילה המתייחסת לנפילת החיילים בה נאמר כי נפלו על "קידוש השם, העם והארץ" ל"קידוש השם וקדושת העם והארץ".

מועצת הרבנות הראשית החליטה עוד כי התפילות המיוחדות ליום העצמאות ואמירת ההלל יאמרו בבתי הכנסת ברחבי הארץ רק ביום חמישי. ליום השישי שלמחרת, עליו הכריזה הממשלה כיום שבתון, יש להתייחס, בתפילות אותו היום, כאל יום רגיל.

המועצה דנה בישיבתה היום (יום ד') גם בבעיות כשרות אשר התעוררו בכמה מוקדים ובהם מלוונות אילת ודנה בבעיות הכשרות בעיר יהוד. כמו כן נידונה סוגיית כשרותם של יינות שמקורן מיקבי ברקן. בנושאים אלה החליטה המועצה להדק את הפיקוח על הכשרות ולעקוב מקרוב אחר מוקדים בהם מתעוררים בעיות בנושא זה.

בישיבת המועצה הוחלט עוד להקים ארבע ועדות אשר בהן ירוכז הטיפול בנושאים הנוגעים לכשרות; הסמכת דיינים ורבנים; רבנויות מקומיות ונשואין, ערובין וקבורה.

בראש ועדת הכשרות יעמוד הרב יוסף גליקסברג. בראש הוועדה אשר תגבש מדיניות וסדרים בנושא בחינות ומתן כושרים לרבנים ודיינים יעמד הרב שלמה בן שמעון. בראש הוועדה שתעסוק בהידוק הקשרים בין הרבנות הראשית לישראל לרבנויות המקומיות ותטפל בחילוקי דעות המתעוררים בין בעלי התפקידים השונים ברבנויות המקומיות יעמוד הרב משה ראוכברגר ובראש הוועדה אשר תרכז את הטיפול בנושאים הנוגעים לנשואין, ערובין וקבורה יעמד הרב שמחה הכהן קוק.

בברכה,

דניאל אביב

דובר הרבנות הראשית לישראל

פורטל הדף היומי

פורטל הדף היומי < להעמיק > האם מותר לעמוד בצפירה...

הרב ירון בן-דוד
בארות יצחק

האם מותר לעמוד בצפירה ביום השואה וביום הזכרון?

בכל שנה, לקראת יום הזכרון לחללי צה"ל, ישנו פולחן קבוע של אנשים שאינם עומדים לזכר חללי צה"ל. מדובר בשתי קבוצות שונות לחלוטין, שבשם עקרון אמוני חזק הם מעדיפים לעשות משהו אחר בזמן הצפירה: צלמי העיתונות, בשם 'זכות הציבור לדעת', וחלק מהציבור החרדי, בשם 'ובחוקותיהם לא תלכו'. אגב, יש להדגיש שהחרדים שאינם עומדים בזמן הצפירה לא מתעלמים מהצפירה מפני שלא אכפת להם על מותם של יהודים, אלא שהם אינם מקבלים את דרך העמידה בצפירה כדרך יהודית מתאימה לזכר הנפלים.

בסוגיה במסכת סנהדרין ניתן לראות כי איסור ההליכה בחוקות הגויים השליך גם על אופן ביצוע גזר דין מוות לדעתו של ר' יהודה:

1. משנה מסכת סנהדרין פרק ז משנה ג

מצות הנהרגים היו מתיזין את ראשו בסיף כדרך שהמלכות עושה. רבי יהודה אומר: ניוול הוא זה, אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ. אמרו לו: אין מיתה מנוולת מזו.

תנא קמא סובר שהדרך לבצע את דין ההריגה הוא ע"י חיתוך הצוואר בעת שהנידון עומד על רגליו, ואילו ר' יהודה אומר שזהו ניוול, ויש להשכיבו ולערוף את ראשו. ואולם, גם הריגה באופן כזה היא ניוול. במה, אם כן, נחלקו ר' יהודה וחכמים? - הגמרא מסבירה את מחלוקתם בשאלה האם מותר להרוג כפי שהיה מקובל להרוג ע"י הגויים באותה תקופה:

2. תלמוד בבלי סנהדרין נב, ב

תניא, אמר להן רבי יהודה לחכמים: אף אני יודע שמיתה מנוולת היא, אבל מה אעשה, שהרי אמרה תורה "ובחוקותיהם לא תלכו!" ורבנן: כיון דכתיב סייף באורייתא - לא מינייהו קא גמרינן. דאי לא תימא הכי, הא דתניא: שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי, הכי שרפינן? והכתיב ובחוקותיהם לא תלכו! אלא, כיון דכתיב שריפה באורייתא, דכתיב "ובמשרפות אבותיך" וגו' - לאו מינייהו קא גמרינן. והכא נמי, כיון דכתיב סייף באורייתא - לאו מינייהו קא גמרינן.

ומסביר היד רמ"ה את המחלוקת כך:

3. יד רמה (ר' מאיר הלוי אבולעפיה, המאה ה-13, ספרד), סנהדרין נב, ב

שפי הקופיץ עב ואינו חד כסיף, וכשהוא חותך אינו חותך בלבד אלא משבר את הבשר הסמוך למקום חתך מכאן ומכאן ואין לך מיתה מנוולת מזו. אבל סייף אינו כן לפי שפיו דק וחד יותר מדאי וחותר כדרכו והולך. ולהכי אהדר להו ר' יהודה בברייתא דטעמיה ידיה לאו משום ניוול ממש הוא, דבעינן מיתה יפה וליכא, אלא משום "ובחוקותיהם לא תלכו" ודרך מלכות להתיז את ראשו בסיף. והיינו דקאמר להו 'ניוול הוא זה', כלומר דין מנוול ומאוס הוא זה ללמוד מדרכי האמורי אלא עבדינן בקופיץ, דקופיץ נמי חרב קרו ליה. ורבנן

דאמרי בסייף סברי כיון דכתיב באורייתא דכתיב "החרם אותה ואת כל בהמתה ואת כל זכורה לפי חרב", וחרב משמע בין סיף בין קופיץ, לאו מינייהו קא גמרינן ובדין הוא דליעביד בין בסיף בין בקופיץ דהא חרב משמע בין סיף בין קופיץ, אלא משום דכתיב "ואהבת לרעך כמוך" ברור לו מיתה יפה.

המחלוקת בין ר' יהודה וחכמים היא האם יש איסור הליכה בחוקות הגויים כאשר ישנו מנהג גויים שיש לו מקור גם אצלנו. לפי דעת חכמים, אם יש מנהג שמקובל בקרב הגויים, אך יש לו מקור גם בתורה או בנ"ך, אין איסור לקיימו, ואין זה הליכה בחוקות הגויים.

משמע מכאן שאם ישנו מנהג של גויים שאין לו שום מקור ביהדות, הוא אסור משום הליכה בחוקות הגויים. האם זה גם אומר שאסור לבנות בתים כמוהם, לדבר בשפתם או להתלבש כמוהם?

המקור לאיסור זה מופיע, בין השאר, בפרשת אחרי מות, כהקדמה לעריות:

4. ויקרא פרק יח, ג

כַּמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וְכַמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֶק תִּיהֶם לֹא תֵלְכוּ:

גם בפרשת קדושים מופיע פסוק דומה, וגם הוא מופיע כסיכום של כל דיני העריות:

5. ויקרא פרק כ, כג

וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֶק תִּיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת כָּל אֵלֶּה עָשׂוּ וְאַקֵּץ בָּם:

שני מקורות נוספים שמובאים כמקור לאיסור הליכה בחוקות הגויים הם אלו:

6. שמות פרק כג פסוק כד

לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָאֵל תִּיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הִרְס תִּהְרָסֶם וְשֹׁבֵר תִּשְׁבֹּר מִצֵּב תִּיהֶם

7. דברים פרק יב פסוק ל

הַשֹּׁמֵר לֹךְ כִּן תִּנָּקֵשׁ אֲחֵרֵיהֶם אֲחֵרֵי הַשְּׂמֵדִם מִפְּנֵיךְ וְכֵן תִּדְרֹשׁ לָאֵל תִּיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֵל תִּיהֶם וְאַעֲשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי:

כל המקורות האוסרים הליכה בחוקות הגויים, אם כן, נאמרו בהקשר של עבודה זרה או גילוי עריות. מה הם הגבולות של האיסור הזה? שלוש דעות מובאות במדרש:

8. ספרא אחרי מות פרשה ט פרק יג אות ט

"ובחקותיהם לא תלכו". וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו? והלא כבר נאמר "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו' וחובר חבר" וגו', ומה תלמוד לומר 'ובחקותיהם לא תלכו'? - שלא תלכו בנימוסות שלהן - בדברים החקוקין להם, כגון תיאטריות וקרקסאות והאסטריות. ר' מאיר אומר: אלו דרכי האמורי שמנו חכמים. ר' יהודה בן בתירא אומר: שלא תנחור ושלא תגדל ציצית ושלא תספור קומי

נתחיל בדעת תנא קמא: הוא מבין שהאיסור הוא ללכת בחוקיהם בענייני המבנים. מסביר הרמב"ם שהסיבה לאיסור זה היא משום שמבנים אלו שימשו לעבודה זרה:

9. ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה ל

והמצוה השלישית היא שהזהירנו מלכת בדרכי הכופרים ומהתנהג במנהגותיהם ואפילו במלבושיהם וקבוציהם במושבים. והוא אמרו 'תעלה' ולא תלכו בחוקות הגוי אשר אני משלח מפניכם'. וכבר נכפלה אזהרה זו ואמר 'ובחוקותיהם לא תלכו' ובא הפירוש בספרא 'לא אמרתי אלא בחוקים החקוקים להם ולאבותיהם'. ולשון ספרא 'ובחוקותיהם לא תלכו' שלא תלכו בנימוסות שלהם בדברים החקוקים להם כגון תרטיאות וקרקסיות והאסטריות. ואלו הם מינים מן המושבים שהיו מתקבצין בהם לעבודת הצלמים. ר' מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים. ר' יהודה אומר שלא תנחור ולא תגדל ציצית ושלא תספר קומי. ומי שיעשה דבר מאלה חייב מלקות.

לעומת תנא קמא, שמדבר על כניסה למבנים של ע"ז או בניית מבנים דומים, ר' מאיר מדבר על 'דרכי האמורי'. מה כוונת הדברים?

הגמרא מדברת על דרכי האמורי ומביאה דוגמאות רבות לעניינים שונים:

10. תלמוד בבלי מסכת שבת דף סז עמוד א

אביי ורבא דאמרי תרין: כל דבר שיש בו משום רפואה - אין בו משום דרכי האמורי. הא אין בו משום רפואה - יש בו משום דרכי האמורי? והתניא: אילן שמשיך פירותיו סוקרו בסיקרא וטוענו באבנים. בשלמא טוענו באבנים - כי היכי דליכחוש חיליה, אלא סוקרו בסיקרא מאי רפואה קעביד? - כי היכי דליחזייה אינשי וליבעו עליה רחמי. כדתניא: 'וטמא טמא יקרא' - צריך להודיע צערו לרבים, ורבים יבקשו עליו רחמים. אמר רבינא: כמאן תלינן כובסי בדיקלא? (רש"י: אשכול תמרים, וסימן הוא שמשיך פירותיו.) - כי האי תנא. תני תנא בפרק אמוראי קמיה דרבי חייא בר אבין, אמר ליה: כולהו אית בהו משום דרכי האמורי, לבר מהני: מי שיש לו עצם בגרונו מביא מאותו המין ומניח ליה על קדקדו, ולימא הכי: חד חד נחית בלע, בלע נחית חד חד - אין בו משום דרכי האמורי. לאדרא לימא הכי: ננעצתא כמחט, ננעלתא כתריס, שייא שייא. אומר: גד גדי וסנוק לא אשכי ובושכי (רש"י: התמזל מזלי, ולא תהיה עייף יומם ולילה) - יש בו משום דרכי האמורי. רבי יהודה אומר: גד אינו אלא לשון עבודה זרה, שנאמר 'העורכים לגד שלחן'. הוא בשמה והיא בשמו - יש בו משום דרכי האמורי. דונו דני (רש"י: התחזקו, חביותי) - יש בו משום דרכי האמורי, רבי יהודה אומר: אין דן אלא לשון עבודה זרה, שנאמר 'הנשבעים באשמת שמרון ואמרו חי אלהיך דן'. האומר לעורב צרח ולעורבתא שריקי והחזירי לי זנבך לטובה - יש בו משום דרכי האמורי. האומר: שחטו תרנגול זה שקרא ערבית, ותרנגולת שקראה גברית - יש בו משום דרכי האמורי. אשתה ואותיר אשתה ואותיר - יש בו משום דרכי האמורי. המבקעת ביצים בכותל בפני האפרוחים - יש בו משום דרכי האמורי. והמגיס בפני אפרוחים - יש בו משום דרכי האמורי. המרקדת והמונה שבעים ואחד אפרוחין בשביל שלא ימותו - יש בו משום דרכי האמורי. המרקדת לכותח, והמשתקת לעדשים, והמצווחת לגריסין (רש"י: כשעושה כותח מרקדת לפניו, וכשנותנת עדשים בקדרה משתקת את כל העומדים, כדי שיתבשלו, ולגריסין מצווחת) - יש בו משום דרכי האמורי. המשתנת בפני קדירתה בשביל שתתבשל מהרה - יש בו משום דרכי האמורי. אבל נותנין קיסם של תות (רש"י: של עץ תות, וחזק הוא כחומץ, ומועיל לבשל ואין זה לנחש) ושברי זכוכית בקדירה בשביל שתתבשל מהרה, וחכמים אוסרין בשברי זכוכית מפני הסכנה. תנו רבנן: נותנין בול של מלח לתוך הנר בשביל שתאיר ותדליק (רש"י: שאין זה ניחוש אלא מסייע ממש, שהמלח צולל את השמן וימשך אחר הפתילה). ונותנין טיט וחרסית תחת הנר בשביל שתמתין ותדליק (רש"י: מצננין את השמן ואינו דולק מהר). אמר רב זוטרא: האי מאן דמיכסי שרגא דמשחא ומגלי נפטא - קעבר משום בל תשחית (רש"י: שעושה לו כיסוי מלמעלה וממהר לידלק). חמרא וחיי לפום רבנן - אין בו משום דרכי האמורי. מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו, ועל כל כוס וכוס שהביא אמר: חמרא וחיי לפום רבנן, חיי וחמרא לפום רבנן ולפום תלמידיהון.

המשותף לכל הדוגמאות האסורים הוא שהם דברים שדומים לעבודה זרה, ואין בהם שום טעם. הם מה שמוגדר בדברי חז"ל ניחוש - וכמובן שיש מקום לדון מה זה מוסיף על האיסור 'לא תנחשו'. יכול להיות שמי שעושה את המעשים האלה עובר תמיד על שני האיסורים.

הדעה השלישית היא דעתו של ר' יהודה בן בתירא שמדבר על התספורת של האדם. יש פירושים שונים לצורת

התספורות האלה, אבל המשותף להם הוא שזו היתה צורת תספורת של עובדי ע"ז, ואסור להידמות להם בתספורת.

שני מדרשים נוספים המביאים דוגמאות לאיסור ההליכה בדרכי הגויים:

11. ספרא אחרי מות פרשה ט אות ח

"כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו", יכול לא יבנו בנינות ולא יטעו נטיעות כמותם? -תלמוד לומר: "ובחקותיהם לא תלכו", לא אמרתי אלא בחוקים החקוקים להם ולאבותיהם ולאבות אבותיהם. ומה היו עושים? -האיש נושא לאיש והאשה לאשה, האיש נושא אשה ובתה והאשה ניסת לשנים. לכך נאמר "ובחקותיהם לא תלכו".

כל הדברים האלה, שאסורים מצד עצמם, הן מצד עבודה זרה והן מצד גילוי עריות, אסורים גם מצד הליכה בחוקות הגויים.

אבל מדרש נוסף של חז"ל עוסק לא רק בעבירה עצמה, אלא גם ברצון להידמות לעובדי עבודה זרה באופן כללי:

12. ספרי דברים פסקא פא

"השמר", בלא תעשה. "פן" בלא תעשה. "פן תנקש אחריהם", שמא תמשך אחריהם או שמא תדמה להם. שמא תעשה כמעשיהם ויהיו לך למוקש. "אחרי השמדם מפניך", מפני מה אני משמידם מפניך? -שלא תעשה כמעשיהם ויבואו אחרים וישמידו פניך.

"פן תדרוש לאלהיהם לאמר", שלא תאמר הואיל והם יוצאים בטנא אף אני אצא בטנא הואיל והם יוצאים בארגמן אף אני אצא בארגמן הואיל והם יוצאים בתולסין אף אני אצא בתולסין ואעשה כן גם אני.

טנא (יש גורסין טגא) ארגמן ותולסין הם סוגי בגדים שהיו מאפיינים את הגויים. לפי המדרש הזה האיסור אינו רק במה שקשור לעבודה זרה, אלא בכל מה שמידמה לגוי.

לסיכום: יש כמה סוגים של איסור הליכה בחוקות הגויים: השתתפות פעילה בענייני עבודה זרה או גילוי עריות, עשיית דברים שיש בהם משום ניחוש, ועשיית מעשים שנועדו להידמות להם. כמובן שלענייננו אנחנו מתעניינים בתחום השלישי, שהוא הכי פחות מוגדר. שני הדברים הראשונים אסורים כשלעצמם, גם בלי האיסור של הליכה בחוקות העכו"ם, מצד עבודה זרה ומשמשיה ומצד גילוי עריות.

השאלה היא איך נגדיר מה אסור מצד הליכה בחוקות הגויים בדברים שהם עושים. הרי לא יעלה על הדעת שכל מעשה שהגויים עושים אסור לנו לעשות! מעניין לציון שדוקא לגבי הסוג השלישי מצינו גמישות בהלכה, שהרי התירו לאנשים מסוימים להידמות לגויים מתוקף תפקידם:

13. תלמוד בבלי, מסכת סוטה דף מט, ב

דתניא: מספר קומי הרי זה מדרכי האמורי, אבטלוס בן ראובן התירו לספר קומי, שהוא קרוב למלכות; של בית רבן גמליאל התירו להן חכמת יוונית, מפני שקרובין למלכות.

אם אכן מדובר באיסור תורה של 'ובחקותיהם לא תלכו', כיצד התירו לאדם לעבור על איסור תורה רק בגלל שהוא מקורב למלכות? -מסביר הבית יוסף:

14. בית יוסף, יורה דעה סימן קעח

ואם תאמר: כיון דמדאורייתא אסירי הנך מילי ומילקי גמי לקי עליהו, היאך היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות? ויש לומר דמשום הצלת ישראל יש כח בידם להתיר דכשיש ישראלים קרובים

למלכות עומדים בפרץ לבטל הגזירות.

...ועוד יש לומר שהתורה לא פירשה דבר אלא סתמה וכתבה 'ובחוקותיהם לא תלכו' ומסרה הדבר לחכמים, והם אסרו דברים אלו לשאר בני אדם ולא ראו לאסורם לקרובים למלכות. וקרא ד'ובחוקותיהם לא תלכו' יתקיים בקרובי מלכות בדברים שאינם מעלים ולא מורידים לענין קורבתם למלכות: כתבו הגהות מיימוניות בשם רא"מ דמסבירא אין להוסיף על מה שמנו חכמים שהיתה קבלה בידם שהוא מחוקות הגוים. וכתב סמ"ג: בתוספתא דשבת (פרק ז') מונה כל מה שהיתה קבלה ביד חכמים מחוקותיהם ודרכי האמורי עכ"ל. ובאמת שהרבה דברים שנויים באותה תוספתא שיש בהם משום דרכי האמורי והרבה בני אדם נכשלים בהם ואין איש שם על לב. ושמא משמע להו שאין לחוש משום דרכי האמורי אלא לדברים שהזכרו בגמרא בלבד, וכל שאר דברים השנויים בתוספתא הוו דלא כהלכתא דאם לא כן לא הוה שתיק תלמודא מיניהו:

מדברים אלו אפשר ללמוד שמה שאסור הוא רק הדוגמאות שנכתבו בגמרא. רמת האיסור של הדברים האלה היא מדאורייתא, אך ההגדרות שלהם הן מדרבנן.

עם ישראל בשנותיו הארוכות בגולה, נתקל פעמים רבות בהתלבטויות הקשורות לאיסור זה, ותשובות רבות נכתבו במהלך השנים בעניין חוקות הגוים. אביא דוגמאות לשני ראשונים שפסקו בעניין זה:

15. שו"ת הריב"ש (ר' יצחק בר ששת, ספרד, המאה ה-14) סימן קנח

עוד שאלת להודיעך, על מנהג רע שעושין בארץ ההיא, לצאת לבית החיים בוקר כל שבעה ימי אבלות, כל מחוייב אבלות כזולתו. ולקחו זה המנהג מהישמעאלים, ואמרת להם שהוא אסור. ...וכן יש לומר במנהג עירכם; כיון שאין הולכים לשוק לעסקיהם, אלא שהולכין לבית החיים, אם לספוד על המת או לאמר עליו נוחות נפשא, אין לבטל מנהגם, כיון שהוא לכבוד המת. שהרי אפילו להלין את מתו, שהוא אסור בלא תעשה מן התורה, אם הלינו לכבודו מותר. ואם מפני שעושין כן הישמעאלים, אין זו חוקה שיהא אסור משום: ובחוקותיהם לא תלכו. כדאמרינן בפ"ק דע"ז (יא): שורפין על המלכים, ואין בו משום דרכי האמורי; ומפרש התם, דשרפה לאו חוקה היא, אלא חשיבותא. וכן שורפין על הנשיאים מטתן וכלי תשמישן; ואע"פ שגם העובדי כוכבים עושין כן, לא נאסר משום דרכי האמורי; שאם באנו לומר כן, נאסור ההספד, מפני שהעובדי כוכבים ג"כ מספדין. ואע"פ ששנו בתוספתא בסנהדרין: כשם ששורפין על המלכים, כך שורפין על הנשיאים, אבל לא על ההדיוטות; כבר פירש הרמב"ן ז"ל הטעם בספרו: משום דאיכא יוהרא והשחתה. וכבר בקשתי ממך כמה פעמים לבלי תדקדק לשנות מנהגיהם בדברים כאלה, אם תרצה לעמוד עמם בשלום; ועוד, שלא יקבלו זה משום אדם. ואפי' בדבר שהוא אסור גמור, כל שאין מקבלין, אמרו ז"ל (שבת קמח): 'מוטב יהו שוגגין ואל יהו מזידין'.

16. שו"ת מהרי"ק (ר' יוסף קולון, צרפת, המאה ה-15) סימן פח

על דבר הקפ"א (=מלבוש של כבוד שהיו לובשים הגוים) אשר כתבת והיא ארוכה עד לארץ הולכת פנים ואחור ופתוחה מן הצדדין ואמנם מתוקנת תקון הגון להיות פטורה מציצות ועמעמו עליה קצת אנשים לפי דבריכם באמרם היות בזה משום 'ובחוקותיהם לא תלכו'. לעניות דעתי נראה דדבר פשוט דלא לאסור משום חק אלא בא' משני חלקים: האחד הוא הדבר אשר אין טעמו נגלה כדמשמע לשון חק. וכדפירש רש"י בפירוש החומש בפרשת קדושים וזה לשונו: 'חקים אלו גזרות המלך שאין להם טעם לדבר' עכ"ל. והרמב"ן כתב וזה לשונו: 'החקים הם גזרות המלך אשר יחוק במלכותו בלי שיגלה תועלתם להם' עכ"ל. הרי שהושוו שניהם דלשון חק משמע דבר אשר טעמו נעלם, אלא שרש"י תפס בלשונו כאלו אין בו טעם כלל לא נסתר ולא נגלה, והרמב"ן תפס עליו בכך ואמר שיש טעם אלא שאין נגלה. ובכיוצא בזה הוא שהזכירה תורה שלא לילך בחקותיהם דכיון שהוא עושה דבר משונה אשר אין בו טעם נגלה אלא שהם נוהגים כן אז נראה ודאי כנמשך אחריהם ומודה להם דאם לא כן, למה יעשה כדברים התמוהים האלה.

...וענין השני יש לאסור משום חקות הגוים לפי הנזכר לעניות דעתי הוא הדבר אשר שייך בו נדוד פריצת גדר הצניעות והענוה ינהגו בו הגוים, גם זה אסור ואם הלכה בתנא דברייתא דספרי דקתני 'שלא תאמר הואיל ויוצאין בארגמן אף אני יוצא בארגמן וכו'. הואיל ויוצאין בקלוסין אף אני' וכו' שדברים הללו דברי שחץ

וגאווה הם ולא באלה חלק יעקב אלא דברי ישראל ודרכם להיותם צנועים וענוים ירשו ארץ ולא לפנות אל רהבים ואף גם זאת נראה דהיינו דווקא כשהוא עושה כדי להדמות אליהם ולא לתועלת ידועה כדמשמע הלשון דקאמר 'שלא תאמר הואיל והם יוצאים' וכו'. ולא קאמר סתם 'שלא יצא בארגמן או בקלוסן כמו שהם יוצאים'. אלא ודאי נראה דלא שייך לאסור משום הולך אחר חקותיהם אלא היכא שהדברים מראים שהישראל מתדמה אליהם כגון שעושה מעשה התמיה אשר אין לתלות טעם בעשייתו אלא מפני חקם... הרי לך דכל שהוא משום תועלת וכבוד מותר ואע"ג דהרגילו בו אמוריים משום חוקם, אפילו הכי כיון שאינו מתכוין אלא מפני הכבוד מותר...

ויפה כתבתם שאם כן הוא שיצטרך הישראל לשנות מלבושיו ממלבושי הגוים עכ"פ, אם כן אין אדם צדיק בארץ ודור שכולו חייב הוא זה, שאין אדם בדור הזה שלא ילבש לבוש הדומים ללבוש זקניהם או ללבוש ילדיהם והיאך יפצה אדם פה מצפצף לאסור מה שנהגו כל ישראל בפומבי. לכל הפחות היה להם לירא ולומר אם אין ישראל נביאים בני נביאים הם וק"ו בן ק"ו שיש להם על מי יסמכו מתוך דברי רבותינו ז"ל ואין הישראל מחוייב להשתנות מן הגוי כלל ועיקר רק שלא יהא מלבוש מיוחד להם וכדפירשתי

השו"ע פסק כך:

17. שולחן ערוך יורה דעה סימן קעח סעיף א

אין הולכין בחוקות העובדי כוכבים (ולא מדמין להם). ולא ילבש מלבוש המיוחד להם. ולא יגדל ציצת ראשו כמו ציצת ראשם. ולא יגלח מהצדדין ויניח השער באמצע. ולא יגלח השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפרע. ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עובדי כוכבים כדי שיכנסו בהם רבים, כמו שהם עושים. הגה: אלא יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו. וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשום פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים, והוא מלבוש שרים וכדומה לזה ממלבושי הפריצות, או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר דאיכא למיחש ביה משום דרכי האמורי ושיש בו שמץ עבודת כוכבים מאבותיהם, אבל דבר שנהגו לתועלת, כגון שדרכן שכל מי שהוא רופא מומחה יש לו מלבוש מיוחד שניכר בו שהוא רופא אומן, מותר ללבושו. וכן שעושין משום כבוד או טעם אחר, מותר. לכן אמרו: שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי.

לסיכום: כל מה שנעשה לכבוד ויש בו טעם (נתינת פרחים על הקבר. מטחי כבוד בלויה צבאית, סרט שחור כזכרון, קימה לכבוד המת, עמידה בצפירה וכו'), יש להתיר שהרי אין בזה משום עבודה זרה, ואין זה מוגדר משום 'ובחוקותיהם לא תלכו' כי אין זה חוק. וודאי כשמדובר במה שנעשה לכבוד המת – כפי שהתירו לשרוף על המלכים ולבקר בבתי הקברות בימי השבעה.

ובמה שנוגע לעמידה בצפירה – הרי יש עוד סברא להתיר, שהרי אמרו חכמים לר' יהודה שכל דבר שיש לו מקור בתורה אין בו איסור. והרי בפרשת השבוע ראינו תגובה לטרגדיה בדרך של עמידה בדממה:

18. ויקרא פרק י', פסוקים א-ג

וַיִּקְחוּ בְּנֵי אֶהֱרָן נָדָב וָאֶבְיָהוּא אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ בָּהֶן אֵשׁ וַיְשִׁימוּ עָלֶיהָ קֶטֶר וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ לִפְנֵי ה'. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרָן הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בֶּקֶר בִּי אֶקְדֹּשׁ וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכְבֹּד וַיֵּדֶם אֶהֱרָן:

לכן נראה שאין בעמידה בצפירה משום הליכה בחוקות הגוים. בנוסף לכך, מי שלא עומד בצפירה גורם לחשש הרבה יותר גדול של איסור דאורייתא של 'לא תתגודדו', וגורם לשנאת ישראל מיותרת. ובכל זאת, הדרך הראויה ביותר לדעתי להנציח את המת היא ללחוש בזמן הצפירה משניות לע"נ חללי צה"ל, או פרק תהלים.

קימה לכבוד הנופלים ביום הזכרון

ראשי פרקים

- א. גדרו של איסור "בחוקותיהם לא תלכו" – מחלוקת הרמ"א והגר"א
1. מנהג עמים שהותקן עבור כולם, גם ליהודים
2. קימה לכבוד מדאורייתא
- ב. "ביטול בית המדרש" לצורך קימה
- ג. סיכום להלכה

ד

ה

ו

ז

ח

ט

י

יא

יב

יג

יד

טו

טז

יז

יח

יט

כ

כא

כב

כג

כד

כה

כו

כז

כח

כט

ל

לא

לב

לג

לד

לה

לו

לז

לח

לט

לך

לא

לב

לג

לד

הונג בארץ לקום לדקת דומיה בעת צפירת האזכרה ביום הזכרון לחללי צה"ל וביום הזכרון לשואה ולגבורה. יש בזה שתי שאלות:

האחת, האם מותר לעשות כן משום איסור "בחוקותיהם לא תלכו", שכן, מנהג זה הובא ממדינות זרות, ואילו במסורת ישראל נהגו לכבד את אלה שהלכו לעולמם בתפלה, בלימוד חזילים ומשניות, וכדומה.

הב', האם מותר ללמוד תורה להפסיק מלמודו כדי לקום לדקת דומיה?

א. גדרו של איסור "בחוקותיהם לא תלכו" – מחלוקת הרמ"א והגר"א

לרוב הדעות אין איסור "בחוקותיהם לא תלכו" חל על מנהגים שטעמם הוא תועלת או כבוד. כן פסק הרמ"א ביורה דעה סימן קע"ט סעיף א': "... יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו, וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשם פריצות... או בדבר שנהגו למנהג וחק ואין טעם בדבר... אבל דבר שנהגו לתועלת כגון דרכן שכל מי שהוא רופא מומחה יש לו מלבוש מיוחד שניכר בו שהוא רופא אומן מותר ללבוש וכן שעושים משום כבוד או טעם אחר מותר, לכן אמרו 'שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי'. שריפה על המלכים נדונה במסכת עבודה זרה דף יא, א ושם אמרו שהגויים עושים כן, לא משום חוק לעבודה זרה, אלא משום "השיבותא" כלומר כבוד, ולכן אינו אסור. ומכאן פסקו הרי"ן ועוד ראשונים ומהר"ק והרמ"א ורובם ככולם של אחרונים שבדבר שיש בו תועלת או כבוד אין בו משום "בחוקותיהם לא תלכו".

ולכן במנהג הקימה שבדאי יש בו תועלת, כיון שעל ידי קימה ושתיקה מסתייע אדם בזכרון והתבוננות בנפולים ובנסיבות מיתותם, וגם הוא טכס של כבוד, אין בו איסור בחוקותיהם לדעת רוב רובם של ראשונים ואחרונים.

ואולם דעת הגר"א ביורה דעה שם היא שאפילו מה שיש בו משום כבוד ותועלת מכל מקום אסור משום "בחוקותיהם לא תלכו" אם נלמד מן הגויים, וזאת אם המנהג כתוב בתנ"ך שאז אנתנו אומרים "לא מינייהו גמרינן" – אין אנתנו לומדים מהם. מקורו של הגר"א הוא במסכת סנהדרין

דף נב, ב, ששם הסבירו את מנהג שריפת רכוש על מיתת מלכים, לא משום שהגויים שורפים רק ל"חשיבותא", אלא מפני שיחביב שריפה באוריתא, דכתבי (ירמיה לז, ה) 'בשלוש תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך'.

הרב התעסק בפרש הסוגיות האלה, ולא נחזור על הדברים. כבר כתבתי בשו"ת בני בני סי' ז' שלהלכה העיקר בדעת ראשונים ואחרונים ולא כדגר"א. ומכל מקום, יש שחשו לדעת הגר"א. ועיי' בשנתון נעם כרך ב' עמוד ק"ע שיש מי שפסק בדעת הגר"א, ואף שלא הביא שום טעם להכריע כהגר"א נגר רוב רובם של ראשונים ואחרונים, ולע"ד הפריז על המידה, וגם בהקדמה ל"משנה בירורה" לא כתב להכריע כהגר"א אלא במחלוקת אחרונים, אבל לא נגר מסקנת ראשונים ואחרונים, וכל שכן כשאין המנהג כהגר"א – מכל מקום יש מקום לחוש לדעת הגר"א. שהרי, אין אנו נדונים לקום לתועלת עצמנו, אלא לכבוד הנפלים, וכלום יש כבוד לנפלים במנהג שיש עוררים עליו משום איסור חזרה?

לכן אבאר שגם לדעת הגר"א אין בקימה לכבוד הנפלים שום נדנד איסור של "בחוקותיהם לא תלכו", אלא הוא היתר גמור. והוא משני טעמים:

1. מנהג עמים שהותקן עבור כולם, גם ליהודים

לפי מה שכתב בשו"ת אגרות משה חלק יורה דעה חלק ראשון סימן פ"א, שלא נקרא מנהג עמים אלא מה שנהגו בעצמם בשביל עצמם ולא עבור היהודים גם כן. שם דן להיתר מלבוש ואופנה ושאר ענינים שלאכארה אסורים משום מנהג עמים לדעת הגר"א ויש להעיר, שהרבה מאלה שעוררו על הקימה לכבוד הנפלים לדעת הגר"א לא שמו לב לעורר על שאר מנהגים ומצרכים ומעשים בכל יום שגם כן נלמדו מן הגויים, על זה הירץ בשו"ת אגרות משה שדברים אלה לא נתקנו מלכתחילה בשביל גויים כלבד, אלא בשביל כל התושבים בארצות ההם בין גויים ובין יהודים, ולכן אין בהם איסור גם לדעת הגר"א. לפי זה גם הקימה לכבוד הנפלים אינה נכנסת בגדר מנהג עמים, שכן, המנהג לקום לזכר חללי המלחמות הונהג בארצות הגויים באופן שכל התושבים גויים ויהודים כאחד קמים, וכן קמים הם לכבוד כל החללים שהם חיילים גויים ויהודים כאחד כידוע. ואין זה דומה למד שאסר בשו"ת כתב סופר חלק יורה דעה סימן קע"ט לישא את המת בעגלה, כיון שהיה המנהג מיוחד ללוחיות של גויים כי אין יהודים נקברים בלוחיות של גויים, ולכן חשש לחוקותיהם, מה שאין כן כאן שיקמה לכבוד הנפלים הונהגה מלכתחילה גם לגויים וגם ליהודים. ולכן גם דינא דמלכותא דינא אינו אסור אף הוא לדעת הגר"א

2. קימה לכבוד מדאורייתא

קימה לכבוד, אכן כתובה באורייתא. הן בתורה, "מפני שיבה תקום" (ויקרא יט, לב); בנביאים "מלכים יראו וקמו" (ישעיה מט, ז) ועיי' במסכת תענית דף יד, א; בכתובים "וישיש קמו עמדי" (איוב כט, ח), ובעד פסוקים ולכן הקימה לכבוד הנפלים "לא מינייהו גמרינן" ומותר לכל הדעות גם לדעת הגר"א.

ואם ישאל השואל, הלא הקימה הספציפית לכבוד הנפלים, שאינם בחיים ואינם עומדים לפנינו, אינה מותרת בכתוב? לזאת באה התשובה, שגם משרפות המלכים אינן מזכרות בירמיהו

אלא לגבי מלכי בית דוד, ואילו בתוספתא ובגמרא למדו "שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי" גם לגבי מלכי ישראל ומלכי החשמונאים. ועוד למדו "כשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים", והנשיאים בוראי לא נכללו בפסוק בירמיה. וגם לפי הסוברים שהיה נשיא הסנהדרין מעין מלכות לא מלכות ממש קאמר, ועיין בספרי שו"ת בני בנים בחלק המאמרים בדין נשיא ומלך. אלא על כרחך, כיון שהמעשה כתוב בתורה בענין אחד אין בו מחוקות עבדים גם בענין שונה, כיון שהוא לאותה התכלית לשם כבוד, והוא הדין קימה לכבוד הנופלים, כיון שקימה עצמה כתובה בתורה.

וזו כוונת המאמר במסכת עבודה זרה שם, שכתב "כיון ששריפה כתובה בתורה אין בה משום דרכי האמורי וכמו שאמרנו עליו בתלמוד בסנהדרין אנו לא מינייהו גמרינו, ומעתה שורפין אף למלכי ישראל או אף לנשיאים". ועיין בשו"ת חתם סופר חלק השו"ת משפט בהשמות סימן קצא שכתב שכיון ד"ישל נעליך" כתוב בתורה לכן אין איסור מטעם חוקות עבדים להחלל יחף אפילו במקום שהגויים הולכים יחפים לפני מלכיהם. הרבה אפשר לחלק בין התנלות ד' למשה בסנה והמלאך ליהושע לבין תפלה יחפה, ועוד לפי הסוברים שקדושת בית הכנסת אינה אלא מדרבנן, בודאי אינה דומה לנוכחות הקב"ה הכתובה בתורה. אלא כיון שהענין של יחפות כתוב בתורה, שוב לאו מינייהו גמרינו גם בשאר ענינים.

וכן יש לדייק מן הסוגיא במסכת סנהדרין דף נב, ב שלמדו למיתת רוצח שהיא כחרב מן הצוואר אף שהוא מנהג מלכות עבדים, כמו שאמרנו במשנה: "מצות הנהרגין, היו מחיין את ראשו בסיף בדרך שהמלכות עושה". בגמרא שם התקוף רבי יהודה את דעת חכמים כיון שלדעתו יש כזה משום בחוקותיהם לא חללו, ותיצו חכמים שהוא כתוב בתורה. ושם הביאו שיעיקר סייף הכתוב בתורה נכתב אצל עיר הנדחת ולא אצל רוצח, ופירש רבנו יונה "דכיון דאשכחן סייף בעיר הנדחת לית ביה משום בחוקותיהם לא חללו ואיכא לאוקמא נמי נקימה הרוצח בסיף". כלומר, כיון שבענין אחד הוא כתוב בתורה, הפעולה עצמה אינה מחוקות הגויים ולכן אפשר להשתמש בו גם בענין שלא נכתב בפרש, אף על פי שבאותה מדה יכולנו להוציא להורג את הרוצח על ידי קופיץ מן הצוואר כמו שעורפים עגלה ערופה, שבוה אין מנהג מלכות עבדים, וגם זה היה במשמעות הכתוב כמו שכתב ביד רמ"ה.

ומה שבגמרא שם הכריעו להרוג בסיף ולא להרוג בקופיץ משום "ואהבת לרעך כמוך" – ברור לו מיתה יפה, פסוק זה כוחו להכריע רק אחרי שנתברר שבין כזה ובין כזה אין בו משום חוקות עבדים, אבל לא לבטל את האיסור של בחוקותיהם לא חללו אילו היה קיים בסיף, וכמו שכתב בחידושי הר"ן שם שמשום "ואהבת לרעך כמוך" גם אי אפשר להסב ממיתה אחת לשניה.

ב. "בטול בית המדרש" לצורך קימה

השאלה הב' אחר שבררנו שאין איסור באופן כללי לקום לכבוד הנופלים, היא ספציפית לאלה שלומדים תורה בשעה שנשמעת הצעירה: האם יש להם להתבטל מלימודיהם כדי לקום לדקת דומיה? במי שלומד לבדו, אין הדבר מהווה שאלה שהרי אפילו להפסיק בדבור באמירת "מרפא" למי שנתעטש, לא הקפידו אלא בצוותא בבית המדרש אבל לא ביחידות, וכמו שאמרנו במסכת ברכות דף נג, א "של בית רבן גמליאל לא היו אומרים 'מרפא' משום ביטול בית המדרש". ועיין בספר גליוני הש"ס במסכת סנהדרין דף נב, ב שם. וכל שכן להפסיק שלא על ידי דבור.

ג

השמי"ב

הוצא ח
"צמח" – צוות מדע ותרנה
אלון שבת, נש ענין מל' 741442
מיסודו של י"ד שטרא – מפעלי תצורה לצור של הטי י"ד שטרא

השמי"ג – מפעלי תורה, ידנות וחברה בישראל
מיסודו של מנחם מאיר מילר והמדרשה תבונה לתורה מייסדים

הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

ה. העמידה בזמן הצעירה לחללי צה"ל, יש בה מצוה קדושה של זכרון כבוד הקדושים ומנואר בקדושת דברי רבוהינו בעלי התנ"ך במס' עבודה זרה⁴ בפירוש, שלא כל מה שמסודר בין הגויים יש בו משום בחוקותיהם לא חללו, אלא אם יש בו משום הבלי עבודה זרה של עבדים, ועאכ"ו כאשר ניכרת הפרישה מזה בריבים.

ELIYAHU BAKSHI-DORON
RISHON-LEZION CHIEF RABBI OF ISRAEL

אליהו בקשי-דורון
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ב"ה, י"ט תמוז, תשנ"ז
18-2-472/נ"ז

לכבוד
ח"כ שאול יהלום הי"ו
הכנסת

השלום והברכה,

בדבר שאלתכם, אם יש במנהג המדינה לקום בימי הזכרון לזכר הנופלים בדקת דומיה, חשש איסור של "בחוקותיהם לא תלכו", כיון שלא נזכר במקורות מנהג זה.

נכון להשיב בענין דברים ברורים, כיון שלצערנו עדים אנו לתופעה מצערת, שיש הפורשים מן הציבור והולכים בין העומדים בשעת הצפירה בשער בת רבים, וגורמים לצער ועגמת נפש למשפחות הנופלים ולציבור הרחב, הרואה בכך פגיעה בכבוד הנופלים, ויש אף המתריסים כנגד המנהג וגורמים לחילול ה' ולמחלוקת שאינה רצויה, על כן הנני להבהיר ההלכה בזה.

על יסוד הפסוק "ובחוקותיהם לא תלכו" (ויקרא י"ח), נצטוונו שלא להדמות לעכו"ם וללכת בחוקותיהם, כמבואר בשו"ע יורה דעה סימן קע"ח, אולם לא כל מנהג שנהגו הגויים נכלל בכלל האיסור, וד"ל הרמ"א שם "וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשם פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים וכו', או בדבר שנהגו בו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר דאיכא למיחש ביה משום דרכי האמורי ושיש בו שמץ של עבודה זרה שנהגו מאבותיהם, אבל דבר שנהגו לתועלת כגון שדרכם שכל מי שהוא רופא מומחה שיש לו לבוש מיוחד שניכר שהוא רופא אומן מותר, וכל שעושים משום כבוד או טעם אחר מותר", ומפורש שהאיסור רק על "חוק" שפירושו הנהגה ללא טעם והסבר, אבל מנהג מובן שיש בו טעם ותועלת, אינו בכלל חוקות הגויים ומותר, מקור ההלכה הוא מדברי התוספתא בשבת פרקים ד' ח' ובר"ן פ"ק דעבודה זרה, ובמהרי"ק שהגדיר את הדברים, ולפ"ז המנהג לעמוד דקת דומיה לזכר הנופלים ברור שאינו חוק, אלא מנהג שיש בו כבוד ותועלת, שהעמידה היא לכבוד הנופלים, והדומיה יש בה כדי להזכיר להתייחד ולהעלות בדרך הולמת צבורית וממלכתית את כבוד הנופלים, וגם אם מקור המנהג מהאומות אין איסור בדבר.

ואמנם בביאור הגר"א שם העיר על דברי הרמ"א, והביא דברי התוס' במסכת סנהדרין נב: ד"ה אלא הסוברים שגם מנהג שנהגו עובדי ע"ז ויש בו טעם צריך שיהא לו מקור מהתורה, ואם לא כן כיון שנהגו בו האומות אסור, אולם רוב הפוסקים פסקו כרמ"א וכתבו שהסוגיות חלוקות, והלכה כדברי הגמ' בע"ז.

והנה גם לחומרת הגר"א שרוב הפוסקים אינם חוששים לה, בנידון דידן אין חשש איסור, לפי שיש למצוא מקור למנהג לקום לכבוד הנופלים מהתורה, שהרי הקימה בדרך כבוד מקורה בתורה, וכן הדומיה יש בה משום כבוד ותהילה על יסוד הפסוק "לך דומיה תהילה" (תהילים ס"ה), וכן השתיקה יש בה דרך כבוד והבעת צידוק הדין כמבואר בפסוק "וידום אהרון" (ויקרא י'), מכאן שקבל שכר על השתיקה (רש"י שם), וכבר אמרו חז"ל אגרא דבי טמיא שתיקותא (ברכות ו'), ועיין בגמ' בע"ז ובסנהדרין שם שהמקור למנהג אינו חייב להיות מקור ברור רק כדמיון, להוכיח שאין זה דוקא מחוקות העמים.

ELIYAHU BAKSHI-DORON

RISHON-LEZION CHIEF RABBI OF ISRAEL

אליהו בקשי-דורון
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

והנה העמידה בדקת דומיה לא ידועה כחוק קבוע אצל העמים, ועצם העמידה אין בה מנהג דתי אלא טכס ממלכתי אנושי, וביארו הפוסקים שרק חוקות הגויים כחוק דתי אסור בחיקוי, אבל מנהג ממלכתי הכולל את כל האזרחים כיניהם יהודים ונכרים, אינו בכלל חוק הגויים האסור בחיקוי, ועל כן ברור שאין איסור בעמידה לכבוד הנופלים, וחשש "ובחוקותיהם לא תלכו", וכיון שאין איסור בדבר, ויש בו לכבוד לזכר הנופלים, יש לכבד את הנופלים במנהג זה, ולהשתתף עם הציבור בקימה ובדומיה, בפרט שהמשפחות השכולות רגישות לדרך כבוד זו שנתקדשה בעיניהם ובעיני הציבור הרחב, וכבר נאמר "אזלת לקרתא הלך בנימוסיה" (שמות רבא פרשה מ"ז), ויש לנהוג כמנהג המדינה ולא לפרוש מהציבור.

עד כמה יש חיוב לקיים המנהג, ואם נכון לבטל תורה בשעת הצפירה ולהעמיד את בית המדרש לדקת הדומיה, הדברים צריכים בירור ותלוי הדבר במקום בזמן ובלומדים עצמם, ובלא נדר ארחיב הדיבור ומקורות ההלכה בזה, בשיעור מיוחד בכינוס לתורה שבעל פה בשנה זו שיעסוק בהל' מדינה, ותהא זו במה מכובדת לשרש הטעות שיש חשש איסור בדבר, והאמת והשלום אהבו.

בברכה,

אליהו בקשי-דורון
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

100

[illegible]

המלך המשיח
המלך המשיח
המלך המשיח

הנהגתו של המנהל, אשר נעדרה כל סמכות, נעדרה כל סמכות, נעדרה כל סמכות.

אבל כרי למנוע מחלוקת וחילול חשב"י כן משמשים מאובט מבינים ידואו בשר

מחלקת המחקר והפיתוח, משרד החינוך, תל אביב

צ"ל

סבלנו את מחבר אינו נפוץ מאוד על עמידה דום בשם המצוינו לזר חללי

מחלקת המחקר והפיתוח

Chlorine

הכנסת

מדינת ישראל

U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE

1572

71235

Jerusalem

WFO/736-1

Call 2424 178044

ה'תש"ח 100%

[illegible]

עמידה בעת הצפירה ב"יום הזכרון לחללי צה"ל"

אתר ישיבה / שאל את הרב

חגים וזמנים * ימי הזיכרון והעצמאות

כל חיי עמדותי בצפירה. לאחרונה (יום העצמאות האחרון) יצא לי לשמוע מאנשים שאני לומד בסביבתם, שהם לא עומדים בצפירה בגלל כמה סיבות כמו הידמות למנהגי הגויים(שאין זה החמרה לפיהם, אלא מובן מאליו). הרגשתי התרעמות פנימית גדולה. פניתי לראש הכולל. קיבלתי את התשובה הנ"ל ותוספת שקצת הרגיעה אותי, שכן מה יותר טוב מלהמשיך ללמוד תורה בשביל אותן נשמות קדושות, ולא להפסיק בשביל איזה מנהג גויים שלא עוזר כלל וכלל לגשמה. יש לציין שהכולל בנוי רובו אם לא כולו מחוזרי בתשובה, בדיק כמוני. אודה לרב אם יוכל ליישב את דעתי.

**הרה"ג זלמן מלמד
שליט"א**

בודאי שתפילה ולימוד תורה מועילים לעילוי נשמת הנופלים. אך מאחר שהעמידה המשותפת של כל הציבור ביחד לזכרם היא כבוד הנופלים מן הנכון לכבד את זכרם של מי מסר נפשו על עם ישראל. זה דומה ללויה שמלווים את הנפטר וזה כבודו. וכיון שחלק מהנופלים לפני נפילתם ראו בזה יחס נכון לנופלים וכך שמעתי מבחור אחד שראה בזה כבוד הנופלים ואתר כך אותו בבחור עצמו נהרג. מן הנכון לכבדם. כמובן באותו הזמן יש לומר תהילים או תפילה לזכרם. איני מכיר מה עושים הגויים ולא ידוע לי שזה מנהגם. לפיכך איני מוצא סיבה לפרוש מהציבור המכבד את זכר הנופלים.

השאלה נענתה בתאריך כ"א אייר תשס"ו

Yeshiva.org.il

למאגר

מחלקת העמידה בצפירה

ו', כ"ט בניסן תשס"ז

שאלה 1:

מה ענין המחלוקת הידועה בין הזרמים השונים לגבי עמידה בזמן הצפירה בימי הזיכרון? מהי תפיסת הרב בעניין זה? ועל מה מתבסס?

תשובה 1:

הטענה הרשמית של המתנגדים לעמידה בצפירה היא שזה מנהג גוים, והכתוב אומר "ולא תעשה כמעשיהם". הטענה הפנימית היא שהם אינם מזדהים עם הציונות ועוד פחות עם רוח הלחימה. טענת המחייבים לעמוד בצפירה, ואני בכללם, היא שאין איסור במנהג טוב של גוים, וכמבואר בשו"ת אה"י יעקב של הרב יעקב אריאל. מלבד זאת, העמידה לכבוד נפטרים היא מנהג ישראל קדום בכל פעם שעושים השכבה, והשתיקה אף היא ממנהגי האבלות. כמפורש בכתוב "וידום אהרן" וביחזקאל: "האנק דום", וכנפסק בשולחן ערוך. מלבד זאת אמרו חז"ל אל תפרוש מן הציבור.

שאלה 2:

עינתי בתשובה שלך בענין עמידת דום בזמן הצפירה: אך אתה פוסק שלציבור שלם (הכוונה היתה החרדים) אין חז לחימה? זה נראה ממש פסילה. מתוך הכירות קרובה (אני חי בשוב ציוני דתי) אני יכול לספר לך שעמידת דום בימי הזכרון הפכה להיות מנהג קדוש. היה רצוי יותר להתפלל תהילים או לקבוע לימוד לעילוי נשמתם.

תשובה 2:

איני זוכר בדיוק את תוכן התשובה. כמדומני שהשאלה היתה אם מעבר לדיון ההלכתי יש גם יסוד השקפתי. כפי הנראה עניתי שלציבור החרדי יש רתיעה מצבאותיות, וזה אכן נכון שההשקפה החרדית היא שאין זה ראוי לתת ערך לעניינים של צבא וגבורה של מלחמה, כי ה' הוא המושיע, ולימוד התורה טוב מכל מלחמה. אין זו פסילה, זו פשוט דעתם. לא נראה לי שאמרתני שאין אצלם רוח לחימה.

איני רואה כל בעיה מכך שהעמידה בצפירה הפכה למנהג קדוש, אדרבה, מנהגי ישראל תורה הם. איני חושב שטוב יותר לומר תהילים או ללמוד לעילוי נשמתם, כי לכל מנהג יש משמעות משלו שאין המנהג האחר יכול לבטא. העמידה בצפירה היא לכבוד ולא לתפילה או לימוד, שאפשר לעשות בזמן אחר. מלבד מה שיש בכך משום פרישה מהציבור.

נושא: צפירה באמצע תפילה/לימוד

השנה הצפירות של יום הזכרון נפלו בדיוק באמצע תפילת שמונה עשרה בערבית, ובבוקר - באמצע לימוד סדר גמרא.

מה צריכים לעשות בכגון זה? (יש לציין שאין חשש של מראית עין של אנשים אחרים)

Yeshiva.org.il

תשובה:

יש ערך גדול לעמידה בצפירה. הערך של העמידה בשעת הצפירה אין בה מחוקי הגויים משום שאנו מוצאים גם בתורה שבדרך זו אנו מכבדים ובדרך זו אנו זוכרים. תקיעת החצוצרות או לחילופין השופר דומים לצפירה. כך גם בערב שבת מצאנו את הצפירות כמעוררות לקראת דבר חשוב. העמידה ככבוד נלמדת ממקומות רבים. הדבר נלמד מהלכות כיבוד אב ומהלכות כיבוד רב.

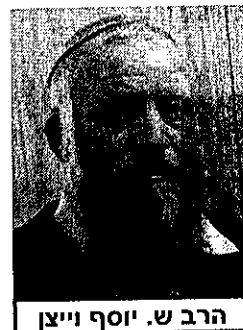
יש ערך מוסף לצפירה בכך שכל עם ישראל כולו עושה מצווה זו באותה עת. יש בכך את המעלה של מצווה שנעשית ב"כנופיה" - בהקהל.

אולם במקום שאדם עוסק במצווה אחרת יש פטור של עוסק במצווה פטור מהמצווה. ודאי שהדברים נכונים לגבי תפילה שאסור להפסיק בה לשום דבר שהרי עומד בפני מלך וכיצד יכול כשעומד בפני מלך להפנות למצווה אחרת. לכן בודאי שאין להפסיק באמצע שמונה עשרה בשביל שמיעת הצפירה.

בנוגע לצפירה באמצע סדר בוקר. ראיתי על כך הנהגות שונות בין תלמידי חכמים. למרות שלגבי לימוד תורה לא נאמר הכלל העוסק במצווה פטור מהמצווה כשהמצווה לא יכולה להעשות על ידי אחרים, אולם ביטול בית המדרש באופן כללי הוא דבר שלא מבטלים אפילו למצוות גדולות. למעשה הייתי ממליץ לעמוד, אולם להמשיך ללמוד. את הכבוד לנופלים ניתן לעשות בבית המדרש בצורה ציבורית לאחר זמן.

לפי דעתי צריך מראש לזכור את שעת הצפירה ולארגן את היום בצורה שבצפירה תכובד מתוך ישוב הדעת והתאמה לעיסוק שאנו עוסקים בו.

בברכת שלום

הרב ש. יוסף וייץ

יביע אומר

חלק שלישי

כולל

שאלות ותשובות וחקרי הלכות ובירורי דינים להלכה ולמעשה

על ארבעה חלקי השלחן ערוך

אורח חיים יורה דעה אבן העזר וחושן משפט

חברתיו וערכתיו בחסד ה' עלי

הצעיר באלפי ישראל

עובדיה יוסף ס"ט

סימן כד

פעה"ק ירושלים ת"ו

שנת ישתבח (תשך) לפ"ק

מהדורה שניה שנת תשמ"ו

עיה"ק ירושלים חובב"א

חידושי סימן כג

אומר

לכומריהם, ובבנין היכלות כשלהם, עד שיחשוב הרואה עליו שהוא משלהם, אעפ"כ הדבר מתפשט, מדברי סופרים בהרבה דברים שאינם ממין זה, כדי שיתרחקו מהם ומאליליהם, ולא ימשכו אחריהם מזון לזו, ומ"מ כל מה שמצאנו כתוב בתורה או בנביאים כו', מעתה דנין בסיף אע"פ שהם ומלכיהם דנים כן שהרי התורה הזכירה וכו', וכן שורפין על מלכי ישראל שהרי כ' ובמשפחות אבותיך ישרפו לך, עכ"ל. נמצא שדברים אלו אינם אלא מדרבנן, גזרה משום חקי ע"ז, וכל שמפורש בכתוב, ואפי' בנביאים, לא מצאו חז"ל לנכון לגזור נגד המפורש בקרא, וכמ"ש מרן הכ"מ (פ"ג מה' מלכים ה'), דהא דאמר' בסנהדרין (יט) גבי מלך לא דן ולא דנין אותו, לא שגו אלא במלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דנים ודנים אותם, שנא' בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט, אע"פ דהא דמלך לא דן ה"ט משום מעשה שהיה בימי שמעון בן שטח, מ"מ כיון שהזכיר הכתוב בפ"י שבית דוד צדיקים לדון, אפי' אירע תקלה על ידם לא היו גוזרים עליהם שלא לדון, שלא לחלוק על הנאמר בכתוב, ורק במלכי ישראל רשאים לגזור, ע"ש, וכו' בשטה מקובצת כתי' בשם תוס' והובא בשעה"מ (פ"ה מיסוה"ת ה"ח), ע"ש, וה"ל לא גזרו ע"ז כיון שמפורש בכתוב ובמשפחות אבותיך ישרפו לך, (וע' רש"י תענית טו.) ד"ה ובקבלה, שכל מקום שהנביא מצוה ומוזהיר את ישראל קרי לה דברי קבלה, אבל כשהוא מספר והולך לא קרינן ליה קבלה, אף דיליף מניה מילתא אגב אורחיה, ע"ש, אולם כאן הואיל ומ"ש בנביא, ובמשפחות אבותיך ישרפו לך, נאמר בלשון כה אמר ה', חשיב גמי ד"ק, ומכ"ש שבשטות הלק"ט ח"ב (ס"י קיב) כ', שתלמיד טועה כ"כ ברש"י הנ"ל, שהרי בב"ב (ב:) קרי לקרא דצדקיה בן כנענה ד"ק, וכ"כ כיו"ב בחי' מהר"ץ חיות (תענית שם) בשם החו"י, ע"ש, איברא דבסנהדרין (נב:) אמרינן, אגן היכי שרפינן והכתוב ובחקותיהם לית, מוכח דהוי דבר תורה ולא מדברי סופרים, והסוגיא שבסנהדרין היא לאחר המסקנא שבע"ז (יא), דלאו חוקה לע"ז היא שריפה אלא חשיבותא היא, דאי לאו, הכי לא הוה מהני מאי דכתיב באורייתא, וכמ"ש התוס' והמאירי, ודוחק לומר דלאי דוקא מיתיי מקרא, אלא דהו"ל למיגור משום חק ע"ז, דפשוטא דהש"ס ל"מ הכי, (וכ"מ מדקאמר אמרה תורה ובחקותיהם לית, וע' תוס' ר"ה (ה) ד"ה אמרה), ומ"מ י"ל עפ"מ מרן הכ"מ (פ"א מה' ע"ז ה"ג) דהא דשרינן לישראל הקרבן למלכות ללבוש כמלבושיה, אע"פ שלדעת הרמב"ם לוקה ע"ז מהת', הואיל והתורה לא פרטה דבר אלא אמרה בדרך כלל ובחקותיהם לית, מסרה הדבר לחכמים, והם ראו שלא לגזור על הקרבן למלכות, ע"ש, ולפיז מה"ט גמי ניהא מה שלא כללו בגזירתם מה שזכר בנביאים, וע' ברכ"י בשו"ב (ס"י קמז סק"ב), ודו"ק.

ומ"מ בלע"ד כמשי"כ לעיל בד' התוס', דלא בעינן שיהיה מבואר במקראות, אלא בכדי, להוכיח' בלבד שהוא מנהג קדום, וכיון דלאו מנייהו גמרינן ליכא הכ"י משום ובחקותיהם לית, וכדמשמע גמי בס' האשכול, ולפיז י"ל שכל מה שזכר בש"ס ומדרשים שפיר דמי, ומעתה הואיל ומצינו בדברי רז"ל שהיו נוהגים לתת בשמים על מטת המת, וכן לפניה, אין לחוש בזה משום איסור ובחקותיהם לית, דהכי אשכחן במתני' (ברכות נא:) אין מכריז על בשמים של מתים, וכ' הלח"מ (פ"ג מה' אבל ה"ו), דייקנין מהכא, "הא אתווי מיתתינן", וכדדייק בגמ' (מ"ק כו.), והיינו שמשמים בשמים בבית המת או על המת עצמו להעביר הריח, ע"כ, ובירושלמי (פ"ה דברכות ה"ו), ולא על הבשמים של מתים, דהא דאית אמר בנותנים למעלה ממטתו של מת, אבל אם היו נתונים לפני מטתו של מת מברכים, שאני אומר לכבוד החיים הם עשויים, ע"כ, וכן פסקו הסור אי"ח (ס"י רצז) והש"ע (ס"י ר"ז), ע"ש, וכן מצינו בביצה (ו:) יו"ט שני לגבי מת כחול שויה רבנן אפי' למיגור ליה אסא, ופרש"י, שהיו מניחין הדם על מטת המת, לכבודו, וכן פסקו הסו"ס אי"ח (ס"י תקנ"ט) ובאחרונים שם, וכן בגדה (לו), בעובדא דר' שילא ורב אסי חזו דפרחא אסא מהאי פוראי להאי פוראי, ע"ש, ומכיון שמצאנו שבימי רז"ל נהגו כבר בהנחת והולכת בשמים והדס על מטת המת, וכן לפני המת, לאו מנייהו קא גמרינן, ולדידן גמי משרא שרי, (ומסתברא

ושאלתי אם מותר לתת זר מרחים על ארנו של המת, או יש בזה משום ובחקותיהם לא תלכו, שכן מנהג אזה"ע לעשות למתיהם, א גרסינן בע"ז (יא) מכלל דרבנן סברי שרפה חוקה היא, והתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי, ואי חוקה היא אגן היכי שרפינן והכתוב ובחקותיהם לא תלכו, אלא דכ"ע שריפה לאו חוקה אלא חשיבותא היא, ובתוס' שם, תימה מאי קפריך דילמא לעולם חוקה היא וכיון דכתיב באורייתא לא מנייהו גמרינן, כדאמר' בסנהדרין (נב:) גבי מצות הנהרגין, דרבנן אמרי בסיף כדרך שהמלכות עושה, ור' יהודה סבר בקופיץ, ותניא א"ל ר"י להכמים יודע אני שמיתה מנוולת היא זו, אבל מה אעשה והתורה אמרה ובחקותיהם לית, אמרו לו כיון דכתיב הריגה בתורה לא מנייהו גמרינן, דאלת"ה הא דתניא שורפין על המלכים, אגן היכי שרפינן, והכתוב ובחקותיהם לית, אלא כיון דכתיב באורייתא לאו אגן מנייהו גמרינן כו', ופי' ר"י דהרי גזני חוקה הוה, דהכא בשמעתין ס"ד דהוי חק שעושינן לע"ז כו', ואע"ג דכתיב באורייתא יש לאסור בכח"ה, דומיא דמצבה שכשהיו מקריבין עליה האבות היתה אהבה לפניו, ומשעשאוה עכו"ם חק לע"ז שנאה והזהיר עליה, ומסיק דשרפה לאו חק ע"ז היא, ומ"מ הוא חק הכל ושטות, ובסנהדרין (נב:) משתעי בכח"ג דמשום חשיבותא הוא לפי מסקנא דהכא, ולהכי אפי' ד"י מודה דלא מנייהו גמרינן אם כתובה בתורה משום דלאו חק ע"ז הוא, אבל ודאי אי לא הוה כתיבא באורייתא לא היה לנו להתנהג אף במנהגן של שטות, ובתורה לא כ' סיף רק הריגה ויש לקיימו בקופיץ כו', ורבנן סברי דאיכא טעמא התם דקופיץ מיתה מנוולת לא עבדינן, ע"כ, וכן מבואר במאירי ע"ז (שם), ולכאורה נראה בכוונתם, שכל שאינו חק לע"ז אי לא מנייהו גמרינן אע"ג דאינהו גמי עבדי הכי ליכא בכח"ג משום ובחקותיהם לא תלכו כלל, והא דבעינן דכתיבא באורייתא, אינו אלא כדי להוכיח' שהוא מנהג קדום אצלינו ולא מנייהו גמרינן, ולכן כל מנהג שזכר בדברי חז"ל בש"ס ומדרשים, אע"פ שגם העכו"ם עושים כן בזה"ל, אין לחוש בו כלל משום ובחקותיהם לא תלכו, וכן משמע מלשון ה"א אב"ד בס' האשכול ח"ג (עמוד ק"ו) שם, ת"ר שורפין על המלכים ואין בזה משום דרכי האמורי שנא' בשלום תמות ובמשפחות אבותיך ישרפו עליך כו', ולא מקרי השחתה כיון שהוא לכבודו, ולא אסור משום בחקותיהם לית, שאין חק לע"ז, אלא לכבוד עושים, וקרא, "מוכית" שנהגו כן בישראל בימי נביאים, ע"כ, אלמא דלא בעינן שיהיה כתוב בתורה אלא בכדי להוכיח' בלבד שהוא מנהג קדום, ובהכי ניהא מאי דסגי לן קרא דדברי קבלה (דכתיב במשפחות אבותיך ישרפו עליך) להחזיר שרפה, אע"ג דאיסור של ובחקותיהם לא תלכו הוי דבר תורה, וד"ה מדיק לא ילפינן, (ב"ב ב:) ומיהו אי משום הא לא אירא, שיה"ל כמ"ש המאירי סנהדרין (עמוד ר"ב) חז"ל: אע"פ שעיקר מניעת הליכה נחקת העכו"ם אינה אלא לענין שרשי עבודה זרה, שלא יתדמה להם בלבושיהם המיוחדים להם, ובחספוסת ערשם ובשאר דברים המיוחדים

בארגון אף אני זכור, שדברים אלו דברי שחץ וגאווה הם, ואף גם זאת נראה דהיינו דוקא כשהוא עושה כן כדי להזדמות להם בלא הועלת אחרת. ודקדק כן מלשון רש"י, וסיים, ואפי' מנהג ישראל במלבוש אחד והעכו"ם במלבוש אחר אם אין מלבוש הישראלי מורה על יהדות או צניעות יתר מאותו של העכו"ם, אין שום איסור לישראל ללבוש את המלבוש שנהוג בין העכו"ם, ע"כ, ומבואר ג"כ דנקיט כשיטת הר"ן והריב"ש שכל שיש בו טעם ותועלת מותר, ואין צורך שיהיה כתוב בתורה, גם הרמ"א בהגה (סי' קצח) פסק כד' הר"ן והרי"ק הנ"ל, וכ"פ מהריק"ש בהגהותיו שם, ע"ש, וקשה טובא דמה יענו כל הני רבותא להסוגיא דסנהדרין (נב:) דקאמר דלא שרינן שריפה על המלכים אלא משום דכתיבא באורייתא, וכן סיף, וכבר תמה מאד כביאורי הגר"א (סי' קצח) ע"ד הר"ן בזה, וכי לדחות דבריו מההלכה, גם במנחת חינוך (סי' רסב) עמד ע"ד מהריק"ש הנ"ל, והניח בצ"ע, ע"ש.

ג) ור"איתי למהר"ח ישראל בשו"ת כהנא עולם (סי' עד) בד"ה ואמנם הר"ן, שישב על מרוכה זה, ותיירץ וז"ל, ונראה שדעת הר"ן שהסוגיא מתחלפות הן מפ"ק דע"ז לפקד ד' מיתות, ונאלה רבות בש"ס, וכמ"ש הרמב"ן במלחמות בפ"ק דסוכה (ט), ולפי הסוגיא דע"ז כיון דשרפה לאו חוקה היא לית בה משום ובחקותיהם לית, אע"ג דלא כתיבא באורייתא, דחקה של הבל שלהם לא מקריא חקה, א"נ אפשר דהתם בסנהדרין רבנן דבריו דר' יהודה קאמרי, דכיון דקריית לסיף חוקה א"כ שריפה גמי הוה לך למיסר, אלא דע"כ שרית לה כיון דכתיבא באורייתא, ה"נ סיף לשתי נמי מה"ט, ע"כ, והנה כתיבא הירשון מתבאר בחי' הריטב"א ע"ז (יא) וז"ל, ובתוס' תירצו דהסוגיא פליגי אהדדי, וההיא דהתם עיקר דהיא דוכתא, ע"כ, ולדעת הר"ן וסיעתו אדרבה סוגיא דע"ז חשיבא סוגיא בדוכתא והיא עיקר, שהרי כל איסור ובחקותיהם לית אלא מפני גנימוס ע"ז וחקותיהם, וכמ"ש בחי' הר"ן (סנהדרין נב:) הנ"ל, וכן מצאתי להגאון מהר"ם שיק בתשובותיו (חיו"ד סי' קסה), וכן בפסרו על תרי"ג מצות (סי' רסג), שאחר שהקשה כאמור ע"ד הר"ן ומהריק"ש ורמ"א, כי ליישב דב"ע"כ צ"ל שהסוגיא דע"ז וסנהדרין פליגי אהדדי, וכמ"ש הריטב"א בע"ז שם, אלא דלהריטב"א קי"ל כהסוגיא דסנהדרין, ולהר"ן וסיעתו אדרבה הסוגיא דע"ז היא עיקר, שהיא סוגיא בדוכתא, דאיסור זה שייך בע"ז וכמ"ש הר"ן שם, וכן קבעו הרמב"ם (בפי"א מה' ע"ז), ואע"פ שהתוס' חולקים ע"ז, מ"מ הרמ"א פוסק כהר"ן וסיעתו שרבים הם, עכ"ל, ודע' דלמהר"י עייאש בס' מטה יהודה (סי' תכפא סוף סי' א), שהקשה ע"ד מהריק"ש הנ"ל מהסוגיא דסנהדרין דבעינן כתיבא באורייתא, וחילק דשאני סיף ושריפה המלכים שהם דברים המסורים לרבים, ומש"ה קפדינן שיהיה כתוב בתורה, כדי שלא יראה שאנו חולקים בחקותיהם, משא"כ דברים שנעשים ע"י יחידים בתוך ביתם ולא מפרסמא מילתא אין לאסור אלא בדבר התמורה ואין בו טעם, אלא שד"ר קשה על הר"ן והרמ"א שכי' דה"ט דשורפין על המלכים משום טעמא איכא לשרוף כלי תשמישן לכבודן לומר שאין אחר עשוי להשתמש בו, ואיני יודע איך הלכו אחר המסקנא דהסוגיא דע"ז (יא) ולא שתו אל לבם ליישב הסוגיא דסנהדרין (נב:) ודוחק לומר דס"ל דהסוגיא חולקים הם בזה, וקי"ל כהסוגיא דע"ז משום דסוגיא בדוכתא עדיפא, וצ"ע, ע"כ, ובספר נה שלום (חי' פוסקים סי' טז) העיר על המס"י, מדברי הריטב"א הנ"ל, וכי דאפשר דסי' נפל בדברי הריטב"א (וצ"ל וההיא דהכא עיקר), וכדמוכח מתחלה דבריו שיש חיסור לשון וט"ס בקושיא, ע"ש, עכ"ל, גם הלום ראיתי להגאון מליבאוויטש בשו"ת צמח צדק (חיו"ד סי' צא) שהביא קו' הגר"א ע"ד הר"ן, וכי לתרץ דס"ל להר"ן דסוגיא מתחלפות הם, וסוגיא דסנהדרין סברא דשרפה חוקה היא ואפי' שרי משום דכתיבא באורייתא ולא מנייהו גמרינן, ולסוגיא דע"ז לאו חוקה היא כלל, כיון שיש בה טעם משום חשיבותא, (ועוד כי הציץ שם לתרץ ד' הר"ן, דס"ל דמ"ש בסנהדרין כיון דכתיב באורייתא, לא דוקא הוא, אלא כיון שהוא דבר שיש בו טעם שרי, וראייתו מתולין (עו סע"ב) בשלמא טעמו באכנים זכור, (וכמ"ש בחי' הר"ן סנהדרין שם), ע"ש.) גם בשו"ת אמרי אש (חיו"ד סי' נה) יהיה דעתיה לתרץ דברי מהריק"ש.

ודאי שאין חילוק בין שושנים ופרחים לשאר בשמים), איברא דהוי הוית בחי' הר"ן (סנהדרין נב:) שכי', כיון דכתיב סיף באורייתא לאו מנייהו קא גמרינן, י"מ דה"ט משום שהתורה קדמה להם, ואינו מספיק, שבכל הדברים ג"כ יש לך לומר שלא קדמו הם, אלא הטעם הנכון שהתורה אסרה כל מנהג מיוחד לגימוס ע"ז, שמא ימשכו אחריהם כמותם, (ולא ס"ל להר"ן שיש ב' עניני חקים, חק ע"ז וחק הבל ושטות, כמ"ש התוס' (ע"ז יא) הנ"ל, וכמו שיתבאר להלן בסמוך.) ע"כ, אלא שי"ל דהתוס' יסברו כה"מ שהביא הר"ן ד"ל, וס"ל שאין לומר כן בכל הדברים, עד שיהיה לנו הוכחה שאנחנו קדמנו להם במנהג זה, שבלא זה הו"ל ספקא דאורייתא ולחומרא, ומיהו במה שפבאר בדברי רז"ל אמרינן דלא מנייהו גמרינן, שאל"כ לא היו חז"ל מניחים לנהוג כן, ובלא"ה יש להעמיס גם בדי' הר"ן שהוא דרך הוכחה, שאילו היה בזה חק וגנימוס ע"ז לא היתה התורה כותבת, אלא היתה אורכה מהירה עליו פן ימשך אחרי ע"ז וגנימוסה, (ושוב מצאתי למהר"ש שולל בס' נה שלום (חידושי פוסקים סי' טז) שכי' ע"ד חי' הר"ן הנ"ל, דהא דבעינן כתיבא באורייתא הוא להורות ולאמת שאין בו צורך לע"ז, אבל באמת כל שאנו יודעים שאין בו צורך ע"ז, ויש טעם למנהג, אין בזה משום ובחקותיהם לית, ע"ש.) ומעשה ה"נ במה שהוזכר בדברי רז"ל שנהגו כן, אין בזה משום ובחקותיהם לית, ומה גם שי"ל קצת דהאי דנ"ד גמי חשיב כאילו כתוב בתורה, דכתיב בדברי הימים ב' (טז יד), גבי אסא מלך יהודה, ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד, וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים, ופי' רז"ל (ב"ק טז:) מאי בשמים וזנים ארשבין בשמים שכל המריח בהם בא לידי זמה, ע"ש, ואף שיש לצדד בראיה זו, ע"פ נראה שיש לנו סמוכין לומר דאף בנ"ד לאו מנייהו גמרינן, ומה גם שי"ל דלא חשיב חק הבל ושטות, שהרי חשבוהו רז"ל לכבוד המת, והתירו לחלל י"ט שני בעבור זאת, וד"ק.

ב) והנה הר"ן פ"ק דע"ז (יא) כי בזה"ל, שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי, פי' אינו מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם, לפי שלא אסרה תורה אלא חוקת של ע"ז, אלו דברים של הבל ובטלה, וכולן יש בהן צורך (נ"א סדך) ע"ז, אבל דברים של טעם שרי, ובשריפה על המלכים טעמא איכא לשרוף לכבודן כלי תשמישן לומר שאין אדם אחר עשוי להשתמש במה שנשתמש בו הוא, ע"כ, ומבואר דס"ל שכל שאינו חק ע"ז ויש טעם לדבר משרא שרי, ודלא כמ"ש התוס' דתרי גוויי חוקה איכא, וכן מתבאר בחי' הר"ן סנהדרין (נב:) ע"ש, גם בשו"ת הריב"ש (סי' קנח), נשאל על הנהגים לצאת לבית הקברות בכל ז' ימי אבלות בבוקר, אם יש לאסור ד"ז ולומר שלקחו מנהג זה מהישמעאלים, והשיב, שאף שיהי' מנהג הישמעאלים, אין זו חוקה שיהא אסור משום ובחקותיהם לית, וכדאמרי' בע"ז (יא) שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי, ומפרש התם דשרפה לאו חוקה היא, וכן שורפין על הנשיאים מסחן וכלי תשמישן, ואע"פ שגם העכו"ם עושים כן, לא נאסר משום דרכי האמורי, שאם באנו לומר כן נאסור ההספד מפני שהעכו"ם ג"כ מספידים, ואע"פ ששנינו בתוספתא שאין שורפין על ההדיוטות כבר פי' הרמב"ן דה"ט משום דאיכא יוהרא והשתתה, עכ"ל, והביאו הרמ"א בדרכי משה (סי' שצג אות ב) לדינא, ומבואר דלדעתו וז"ל אין חילוק בין היכא דכתיבא באורייתא או לא, שאל"כ מה הוכיח מדין הספד שמפורש בתורה, ומרן הב"י (סי' קצח) הביא מ"ש מהרי" קולון (שרש פח), שאין לאסור משום ובחקותיהם לית אלא בא' מבי' ענינים, הא' הוא הדבר שאין טעמו נגלה, כדמשמע לשון חק, וכפרישי ורמב"ן פ"ר קדושים, שכיון שעושה דבר משונה שאין בו טעם נגלה, אלא שהם נוהגים כן, או נראה ודאי כנמשך אחריהם ומודה להם, שאל"כ למה יעשה כדבריהם התמיהים ההם, ותדע שכי' הסמ"ג במצות חקוקת העכו"ם, ח"ל, במס' שבת (סז) מונה כל מה שהיתה קבלה ביד חכמים מחקותיהם ודרכי האמורי, ועיינתי שם ובתוספתא דשבת ולא מצאתי אפי' א' שלא היה ניתוש ודבר תימה שלא נודע טעמו, כאותן המובאים בש"ס, שאין בהם לא טעם ולא סברא זכור, והענין השני הוא הדבר ששייך בו פריצת דרך הצניעות והענוה ונהגו בו העכו"ם ג"כ אסור, להבירייתא דסמרי דקתני שלא תאמר הואיל והן יוצאין

שהבי' והרמ"א והבאים אחריהם פסקו כן, דשאני סיף שהוא דבר גימט בענין דין ומשפט, וכן שריפה על המלכים, ואילולא היו כתובים בתורה, אין ללמוד מהם למען לא יראה כמוקיר ומגדיל עניני גימטסיהם, ויבא להמשך אחר שאר דעותיהם. משא"כ בענין המלבושים, ע"ש, וקורבים דבריו לר' המט"י הנ"ל, אם כי חלוקים בטעמן וגימטון.

ד) ולכאורה עוד יש לאלוה מלין לתרץ ד' מהר"י קולון הנ"ל, דס"ל שעיקר איסור ובחקותיהם לא תלכו לא שייך אלא בשאנו מחקים את העכו"ם דרך חובה וחזק הכרחי, כגון מצות הנהרגים בסיף שהוא דרך חיוב על הב"ד, וכן שורפים על המלכים והנשיאים שהוא דרך חובה, וכמ"ש הב"ח (סי' שמח), ובשבט יהודה (שם), וב"כ הט"ו באו"ח (סי' שיא סק"ד), ע"ש, ומש"ה בעינן כתיבא באורייתא כיון שהוא כדרך העכו"ם שעושים כן דרך חזק וחוב, משא"כ בענינים שהם רשות אי בעי לא בעי לא מקרי חזק לאסור אסר לעשות כמותם אם לא שהוא דבר שאין בו טעם או שהוא דרך שחץ וגאווה ומתכוין להדמות לעכו"ם, ויסוד זה נמצא גם בשו"ת נטע שורק (תאו"ח סי' ב'), בענין מ"ש הט"ו (סי' ח) שיש איסור לאו של ובחקותיהם ל"ת בגילוי הראש, וכתב דהמוש"ע ומהרש"ל דס"ל דליכא בהכי אלא מדת חסידות, ס"ל דלא שייך איסור ובחקותיהם ל"ת אלא כשעושים הדבר דרך מצוה על דרך שהעכו"ם עובדים, אבל בשאר דברים מהיכא תיתי לאסור, ואה"נ אם עושה דבר מצוה של עבודת ה' בגילוי הראש, כגון שמברך בשם ומלכות בנה"ר, כדרך שעובדים הגוים לע"ז איכא איסור של ובחקותיהם ל"ת, ע"ש, ולפ"ז ניתא דברי מהר"ק שלא תקשה עליו מהסוגיא דסנהדרין (נב:), והרי הוא כמבואר, אולם יש להקשות ע"ז מ"ש בחולין (מא:), ובשוק לא יעשה כן משום ובחקותיהם לא תלכו, ואע"ז דדרך רשות הוא, [ויר"ל]. וכן בספרא (פ"י אחרי סי' קלט), ובחקותיהם ל"ת שלא תלכו שלא תלכו בנימוסות שלהם בדברים החקוקים להם כגון תיאטרות וקרקסאות ואסטריות, ר"מ אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים, ריב"ב אומר שלא תנקור ושלא תגדל ציצת (הראש) ושלא תספר קומי, (פ"י הראב"ד), שלא תנקור הרואה עצמו במראה לנאות אע"ז והוא דרך הגוים שמקשטים את עצמן לזנות כדי שיתנו הנשים עיניהם בהם), ע"ש, וכל אלו דרך רשות הם ולא חובה, ועכ"ז עובר על איסור ובחקותיהם ל"ת, וכן הרמב"ם (ר"פ יא מה"ל ע"ז) הביא כל הדברים המובאים בספרא, שהעושה כן לוקה משום ובחקותיהם ל"ת, וכן מהר"ק (שרש פח) הביא דברי הספרי, שלא תאמר הואיל והן יוצאים בארצם אף אני אצא בארצם, ע"ש, ומתורתא כדשינן מצינו דברי הר"ן והריב"ש ומהר"ק הנ"ל, וע"ע בשו"ת בית שער (חיו"ד סי' רלז), ע"ש, ובתשובה אחרת בדין גלוי הראש כתבנו ע"ד הט"ו ושאר אחרונים בזה, ואכמ"ל.

ה) ולענין הלכה נראה שהואיל ומרן הב"י הביא דברי מהר"י קולון להלכה, וכ"ה דעת הר"ן והריב"ש, וכן פסקו הרמ"א ומהר"ק"ש בנהגותיהם, נראה שכן עיקר לדינא, וכן ראיתי בשו"ת כהונת עולם (סי' עז), בענין המלבושים המיוחדים לישמעאלים אם מותר לישאול ללבוש כמותם, והרב הפוסק מהר"ח ישראל העלה להחמיר בזה, ובא רעוהו וחקרו מהר"ש שפמי והעלה להתיר עפ"ד הר"ן ומהר"י קולון, ועיניהם נשאו אל רבם הרב המחבר כהונת עולם מהר"ם הכהן ז"ל להכריע ביניהם, ושרטט וכתב, דלענין דינא ג"ל דלית דין צריך בשם, דהו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, וכ"ש שרבו המתירים, ואע"פ שהרמב"ם סובר שאיסור תורה הוא, מ"מ כיון דמהר"ק"ו ראה דבריו ועכ"ז פסק להתיר, מסתיין דרב גובריה אמרה ואין אנו רשאים להרהר אחריו, ומה גם שמרן הב"י ורבותינו האחרונים הבאים אחריו הביאו דברי מהר"ק"ו בפשיטות, ואין חולק בדבר, הא ודאי דמדינא שרי, ומנתנו של ישראל תורה הוא בהלכותיה וכטעמיה של הרב הפוסק להתיר, ואין ספק שמרוב חסידותו של הרב מהר"ח ישראל לא פנה לצדדי ההיתר, אך אנא אמינא ולא מסתפינא דסמון לבו לא יירא נכון לבו בטוח בה, ע"כ, (ובמה שאסרו שם לצנוף במצנפת לבנה מפני שהוא חק דתם, הנה בסי' יפה ללב ח"ה (סי' קעח סק"ב), מתיר גם בזה להולך בין העכו"ם ולבוש מין המיוחד להם כגון מצנפת לבנה

שיחשבוהו שחא גוי ולא ויקוהו, ע"ש, וי"ל דמירי במקום חשש סכנה, ומש"ה שרי אפי' במלבוש המיוחד להם, וכן העלה בשו"ת סמא דה"י (חיו"ד סי' ז), ע"ש, ומ"ש בסי' חסידים (סי' קצט) שמותר ליהודי לשנות בגדיו שלא יכירוהו אבל לא יתקן עצמו כעין כומר, ע"ש, מירי שיכול להנצל בשינוי בגדים בעלמא, הלא"ה מותר ללבוש בגדי כומר, וכמ"ש בסי' ברכות שמים (ד"ס"ב ע"א), והובא בעקרי הד"ס (סי' יט אות ט), והוכיח כן מהס"ח עצמו (סי' חשב), שהתיר לאשה שהולכת בדרך ללבוש בגדי כומרת כדי שלא ישכבו עמה, וסכנת נפשות ודאי חמירא טפי, ע"ש, ועי' ביו"ד (סי' קנז ס"ב) ובאחרונים שם, ואכמ"ל, וכן ראיתי להגאון אמרי אש (חיו"ד סי' נה), שהביא דברי הגר"א שחולק על מהר"ק והרמ"א בזה, והוא ז"ל העלה שאין לדחות דברי מהר"ק אחר שהב"י והרמ"א והאחרונים הבאים אחריהם הביאורו להלכה, ע"ש, וע"ע בשו"ת כרך של רומי (סי' א) בענין העמדת כלי השעות (שעון) בבית הכנסת, שיצאו עוררים ע"ז, בהיות שכן מנהג הנוצרים לתלות המורה שעות בבתי כנסיותיהם, ויש בזה משום ובחקותיהם, והרהמ"ח עמד וימודד ארש והעלה בכחא דהיתרא עפ"ד מהר"י קולון דקמ, וה"נ טעמו ידוע לדעת את השעה ולדון את העם לעבודת ה', ואינו דבר תמוה וכו', ע"ש, (ועי' בשו"ת ומשיב תליתאה (ח"א סי' רצט) בענין זה, ע"ש), ועי' בשו"ת תעלומות לב ח"ג (סי' נז ס"ג), שהסתמך ג"כ על מהר"ק"ו והרמ"א לגידונו, ע"ש, וכן בקדש חזיתיה להגאון כתב סופר (חיו"ד סי' קעח), שנשאל בענין מה שרצו להנהיג לקחת את המתים לבית הקברות ע"י עגלות המיוחדות לכך רתומות בסוסים, והשיב, כי הנה מטעם חזקות העכו"ם שמוליכים בעגלות, כבר קבע הרמ"א בהגה (סי' קעח) שכל שעושים משום כבוד או לטעם אחר אין בו משום ובחקותיהם ל"ת, והוא מתשובת מהר"י קולון (סי' פח), ואף שיש לדחות ראיותיו וכו', מ"מ מסבירא הדין נכון, ומי יבא אחרי הרמ"א אשר כבר עשהו וקבעו כן להלכה, עכ"ל, וכי"ז כי הגאון מהר"ם שיק (חיו"ד סי' שנא) דרשאי לעשות עגלה מיוחדת לפי כבוד המתים ואין בזה משום ובחקותיהם ל"ת, וכמבאר ברמ"א (סי' קעח) שכל שהוא להועלת או לכבוד אין בזה משום ובחקותיהם ל"ת, וכמ"ש כן גם הרה"ג השו"ת אב"ד דסטמאר, ובלא"ה י"ל דלאו מנייהו ילפינן ויש לזה שורש במקרא וכו', וכן נהגו בק"ק פרשבורג להוליך המתים בעגלות מכוסים, וכן עשו בחי' רבינו החת"ס זצ"ל ובית דינו ולא היה פוצה פה ומצפצף, וכן הוא בשאר קהלות, ועכ"פ יתורו שלא תהיה העגלה המיוחדת לזה כדוגמת העגלה של אחר, שכיון ששניהם להדמות להם אסור משום ובחקותיהם ל"ת, ע"ש, גם בשו"ת מחנה חיים (ח"ג מאה"ע סי' עז) העיד בגדלו שכן היה המנהג בזמן החת"ס ובית דינו וכ"ל, ע"ש, וכן פסק להקל בשו"ת הגאון מהר"ק חיות (סי' ו), ע"ש, וכן פסק הרה"ג מהר"א בן שמעון בשו"ת ומצור דבש (תאו"ח סי' ז), ובספרו נהר מצרים (ר"פ ע"ב) הזהיר, שלא תהיה העגלה כדוגמת העגלות של מתי הגוים, משום דהוי חזקת העכו"ם, ועוד טעמים, ע"ש, הן אמת שידוע שהגאון מהר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה ח"ב (סי' רלה), חגר בעזו מתניו ורגו וקצף נגד אלה שרצו לחדש בקהלנו להוביל את המתים בעגלה, אי משום שבכתף הוא יותר כבוד למתים מאשר להובילו ע"י סוסים, וככתוב בארז הקודש בכתף ישאו, והוי הורדה מכבודם, "אי משום חזקת העכו"ם", ע"ש, וכמה נצטער אותו צדיק ע"ז, וכמ"ש בסי' תולדות שלמה, גם בשו"ת בית שער (חיו"ד סי' תכו) העלה לאסור בזה, ושם כי להשיב ע"ד מהר"ם שיק הנ"ל שאין זה דומה למ"ש מהר"ק והרמ"א, שאינה תועלת יש בעגלה שחורה וסוסים מעוטפים שחורים, אלא שאוה"ע נהגו כן ושמוהו לכבוד, וממילא היהודים שעושים כן עוברים על ובחקותיהם ל"ת, ע"ש, ואין דבריו מכריעים, שהרי מבואר בתשו' מהר"ם שיק שההובלה נעשתה להקל על הח"ק לבל יסבלוהו על כתף דרך רחוקה עד ביה"ק, (ושחורים הוא ענין אבלות כנודע), וכל שיש טעם לדבר ליכא משום ובחקותיהם ל"ת, כמ"ש הר"ן והריב"ש, וכ"פ הרמ"א, ועי' בשו"ת פקודת אלעזר (סי' קט וקל וקלא), כי בקהלנו אוהעל ניסו לחדש מנהג של הובלת המתים בעגלה, והתפטר מרבנותו בגלל זה, וכשנתקבל לרב באונגוואר מצא שכבר נהגו כן בימי הגאונים

שהיו לפניו והחריש, שאין לסתור מה שעשו הראשונים וכו'. ע"ש. וע"ע בשו"ת דודאי השדה (סי' מא), ובשו"ת מנחת אלעזר ח"א (סי' כו), וקרוב אני לומר שהגרש"ק בקעה מצא וגדר בה גדר, בידעו שאלו הרוצים לחדש מנהג זה, כוונתם אינה רצויה, בחשבם להתדמות לעכו"ם ויעשו להם כוונים, ולמרות עיני כבודו התקוממו לחקות את העכו"ם במשכס העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה, אשר ע"כ דרך קטנו וירק את חניכיו וירדפם עד חובה, אבל כשאנו יודעים שאין הכוונה להתדמות לגוים מותר בלי פקפוק, וכמו שפסק הרמ"א בש"ע, ולכן גם ג"ע החת"ס, וכל קדושים עמו הניחו למנהג זה בקהללם, ומי לנו גדול ממשה אשר יצא לקראת המתחדשים ומרגלא בפומיה לומר החדש אסור מן התורה בכ"מ, וע"כ מפני שידע שהנהוגים כן במקומו כוונתם לשמים, ולא עלה על דעתם מחשבות און להדמות לעכו"ם, (וע' בשו"ת חת"ס (חאו"ח סי' קנט) ובשו"ת בית שער (סי' תכו) הג"ל), ובכגון זה אמרו אין לדין אלא מה שענינו רואים, ואשר על כן גם הרה"ג מהר"א בן שמעון הנהיג כן בארץ מצרים ואגפיה, וכן נהגו בחברה מקומות, ולית דחש להא לדי' המחמירים. מפני שיש לנו ע"מ לסמוך היה הר"ן והריב"ש ומהר"ק והרמ"א הג"ל, וע' בס' צרור החיים (קול השיר ד"ו ע"ב), ובשו"ת פרי השדה ח"א (סי' מח), שסמכו ג"כ ע"ד מהר"ק ורמ"א הג"ל, ע"ש.

ו) ובאמת שמלבד כל האמור, יש להעיר עוד ממש"ה הר"א ממין בס' יראים (סי' פח), שאזהרת התורה ובחוקותיהם לית היינו אפי' דברים שאינם עבירות אלא מעשים וחוקות שהורגלו לעשות לשם תורה שלהם, וחכמים פירשו מה המעשים והחוקות הללו, ובפי' במה אשה (סו), ובתוספתא דשבת מונה כל מה שהיתה קבלה ביד חכמים שהיו מתקוותיהם, ואין להוסיף עליהם כי אינם מסבירא רק בקבלה, עכ"ל, ומרן הב"י (ס"ס קעז) הביא דברי הגמ"י (פ"א מהע"ז) ש"כ בשם הרא"ם, והוסיף הב"י בשם הסמ"ג, דבתוספתא דשבת מונה כל מה שהיתה קבלה ביד חכמים מחוקותיהם ודרכי האמורי, וכ' ע"ז הב"י, ובאמת שהרבה דברים שנויים באותה תוספתא שיש בהם משום דרכי האמורי, והרבה בנ"א נכשלים בהם, ואין איש שם על לב, ושמא משמע להו שאין לחוש משום דרכי האמורי אלא לדברים שהוכחו בגמ' בלבד, וכל שאר דברים שבתוספתא הוי דלא כהלכתא, דאל"כ לא הוה שתיק תלמודא מנייה, עכ"ל, (וכעין זה כ' בשו"ת הרשב"א ח"א (סי' לא) ח"ל, ומה שלא כתבוהו (לתוספתא) בעלי ההלכות אפשר דס"ל שכיון שלא הובאה בתלמוד אינה הלכה, ע"ש, וכן בהר"ן (ספ"ד דריה) ד"ה ותמיהני, כ' כיו"ב לגבי הירוש', וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"א (סי' לה), ע"ש, והנה כן מבואר גם בתשו' הרשב"א (סי' קס"ז ותתכ"ה), שאין לאסור משום דרכי האמורי אלא באותם שהוכחו בגמ' בלבד, ע"ש, וכן ראיתי להגאון החיד"א בשו"ת ברכה (סי' קעט סק"ד), שהביא בשם מר זקנו הרב חסד לאברהם בהגהותיו כותי, כלשון מרן הב"י הג"ל, וכתב ע"ז, ותחלת דבריו הוא כלשון מהר"ק"ש שגם הוא כ' בהגהותיו שאין להוסיף עליהם מסבירא, והוא דעת הרא"ם כפי יראים והובא בהגמ"י, ומ"ש שהתוספתא אינה כהלכה אלא כגמ' דידן, הכונה דסתמא דהש"ס ידע דאיכא תנאי דפליגי על תוספתא זו ונקיט כותיה, עכ"ל השו"ב, ונראות נפלאות על הרב ז"ל דכל רז לא אניס ליה, וכאן במחכית אשתמטיתיה דברי מרן הב"י הג"ל, ודברי החס"א מועתקים מהב"י מרישא עד גמירא אות באות תיבה בתיבה, כאשר יראה היראה, ובאמת שהב"ח כ' ע"ד היראים והב"י דליתא, והעיקר שבכל מה שמיחד לעכו"ם צריך הישראל להיות נבדל מהם, אע"פ שאינו נזכר בדברי רז"ל, ושכן שיטת הפוסקים, ומ"מ אותם הדברים המפורשים בש"ס ובתוספתא ובשאר מקומות אע"פ שאין העכו"ם נוהגים בהם עכשיו במקצת מקומות, אסור לישראל לנהוג בהם, שכיון שכבר היה קבוע חוק זה לשם תורה שלהם נראה כמורה להם וכו', עכתי'ד, וע' בשו"ת חת"ס (חאו"ח סי' קנט) ש"כ, ואשר שם פניו (הרב השואל) נגד מגלחי הזקן, לא ידעתי מה הרעש הגדול הזה, לכו נא ונכתה, אי משום חוקות הגוים, אשאלהו ויודיעני מי התיר לנו נעלים שחורים המבואר בש"ס לאסור, ע' תענית (כד), דהוה מסיים מסאני אוכמי, וע' תוס' ב"ק (נ"ט:), האם נאמר שגם זה מקור משחת כאשר כתב על עם ה' אלו, לא נראה

למרייהו למימר הכי, ולא נמצא בדחו"ל שיהיה הפרש בין ישראל לעכו"ם בגילוח הזקן, כי אז כל האומות ג"כ היו מגדלים זקנם וכו', וברור שאילו תחלת המנהג לגלח באיסור היה בזה משום חוקות העכו"ם, אבל אחר שכבר נהגו ישראל לגלח תו אין בו שום נדנוד ופקפוק כלל, ואפי' ריח איסור אין בו, וגם בההיא דמסאני אוכמי צ"ל שנתפשט בתחלה בהיתר וכיון שהותר הותר, ע"כ, ולכא"ו זה היפך הב"ח דס"ל שכל שהיה פעם אסור משום חוקות העכו"ם לא פקע איסורו לעולם, ומה נענה במסאני אוכמי הג"ל, וע' להגאון מהרש"ם בס' דעת תורה יו"ד (סי' יב סק"ד), ע"ש, ובאמת שאחרונים רבים סוברים כדברי הרא"ם והגמ"י ומרן הב"י הג"ל, ומהם הגאון נר מצות ח"א (דף ריג), והובא להלכה בשו"ת רב פעלים ח"ב (חיו"ד סי' כט), שכל שלא הובא בש"ס אין בו משום דרכי האמורי, ע"ש, וכן בשו"ת כהונת עולם (סי' עה), ובשו"ת בית שער (סי' רל), ובשו"ת תעלומות לב ח"ג (סי' נז), סמכו ע"ד הרא"ם והגמ"י הג"ל, וכ"כ מהר"י עייאש במטה יהודה (סי' תקפא), להתחשב בסברת הרא"ם ממין והב"י הג"ל, וע' בס' דינא דחיי (לאין נ) ש"כ לסייע למרן הב"י הג"ל מתשו' הרשב"א (סי' קסז), ע"ש, גם בשו"ת אדמת קדש (חיו"ד סי' ה) סמך ע"ד הרשב"א (סי' קסז) הג"ל, (וע' בב"י ובש"ע א"ח (סי' תרה) ובאחרונים שם), וע"ע בס' שם חדש ח"א (דמ"ד ע"ג), ע"ש, וע' נזה שלום (בחי' פו' סי' טז) מ"ש להעיר על המט"י מדי הב"ח, ואנן בידן בודאי דמצינן לסמוך ע"ד האחרונים, שמצריפין סברת הרא"ם והגמ"י והב"י להקל.

ח) ובה"ל"ל בזה ראיתי בשו"ת דברי חיים מצאנז (חיו"ד סי' ל) ש"כ בוה"ל, והנה הב"ח מתרץ בזה קו' התוס' (סי' מרובה), שהקשו, דאמאי התירו לו לרבי ראובן לספר קומי, ומתוך הב"ח שהאיסור הוא דוקא בבא להדמות לעכו"ם, והם לא עשו להתדמות להם, ע"ש, ובאמת דלפע"ד הקשו שפיר התוס' לשטתם, שהם מפרשים דלמספר קומי הוא מגזרת ותקנת חכמים כו' ולכא"ו ל"ל תקנה הא אסור מהית משום ובחוקותיהם ל"ת, וכמ"ש הרמב"ם דלוקה מהית, ופי' התוס' דהתקנה היא שגם אם לא יכיון להדמות לעכו"ם שאו מותר מהית אפי' אסור מפני התקנה כו', ולכן תירצו דעל קרובי מלכות לא גזרו מתחלה, ע"כ, ובאמת שהב"ח (סי' קעז) לא כ' כן ע"ד התוס', רק שבא ליישב קו' מרן הב"י ע"ד הרמב"ם שזכר שבכ"ז לוקה מהית, וא"כ היאך התירו לקרובי מלכות, וע"ז כ' הב"ח ליישב שמי שאין דעתו להתדמות להם אלא שצריך ללבוש מלבושיהם ולהדמות להם רק בכדי שלא יהיה לו גנאי אם לא ידמה להם ד"ו לא אסרה התורה כלל, ואין ספק שמפי השמועה למדנו שכן הוא פי' הלאו דובחוקותיהם ל"ת, ע"כ, והוא תי' נכון לפמ"ש מרן הב"י עצמו בשם מהר"ק"ש שאין איסור אלא כשעושה כדי להדמות אליהם בלא שום תועלת, (והיינו גם לדי' הרמב"ם, וכמ"ש בתשו' מהר"ק"ש וכ"כ בשו"ת דבית שם), וס"ל להב"ח דלהתוס' מעיקרא לק"מ דאיננו ס"ל שכל איסור זה אינו אלא מדרבנן, וכמ"ש ג"כ המאירי בסנהדרין (נב:), שכל שאינו חק ע"ז אינו אסור אלא מדר"ס, וא"כ פשיטא שהיה ביד חז"ל שלא לגזור על הקרובים למלכות, ורק הקי' על הרמב"ם דס"ל דלוקה מהית, ואיתו תנא ופליג על התוס' דס"ל דאיסור זה אינו אלא מדרבנן, (ומיהו מהר"א בס' מקראי קודש (דף ס"ג ע"ב) כ' להשוות ד' הרמב"ם לתוס' הג"ל, וע"ש, אך בשו"ת כהונת עולם (סי' עה) מבואר דהתוס' והרמב"ם פליגי בהכי, ע"ש, וע"כ, דשאני היכא שאינו עושה להתדמות, ואע"ג דבסנהדרין (נב:) גבי הריגה בסיף, קאמר ר' יהודה, ומה אעשה שהרי אמרה תורה נבדל מהם, אע"פ שאינו נזכר בדברי רז"ל, ושכן שיטת הפוסקים, ומ"מ אותם הדברים המפורשים בש"ס ובתוספתא ובשאר מקומות אע"פ שאין העכו"ם נוהגים בהם עכשיו במקצת מקומות, אסור לישראל לנהוג בהם, שכיון שכבר היה קבוע חוק זה לשם תורה שלהם נראה כמורה להם וכו', עכתי'ד, וע' בשו"ת חת"ס (חאו"ח סי' קנט) ש"כ, ואשר שם פניו (הרב השואל) נגד מגלחי הזקן, לא ידעתי מה הרעש הגדול הזה, לכו נא ונכתה, אי משום חוקות הגוים, אשאלהו ויודיעני מי התיר לנו נעלים שחורים המבואר בש"ס לאסור, ע' תענית (כד), דהוה מסיים מסאני אוכמי, וע' תוס' ב"ק (נ"ט:), האם נאמר שגם זה מקור משחת כאשר כתב על עם ה' אלו, לא נראה

ולכן גם הרמ"א סובר להתיר בזה, ולא חייש למראית העין, וכד' מהרי"ק אשר ממנו מקור דברי הרמ"א בהגה, ושוב מצאתי בשו"ת בית שער (תא"ח סי' נח) שהשיג על המהר"ם שיק מדברי מהרי"ק הנ"ל, והעלה שמכיון שיש איזה טעם ותועלת למנהג הגויים, לא שייך מראית העין כלל, שהרי כל העושה כן הוא משום התועלת המגיע לו מזה, ואיך יעלה על הדעת לחשוש שעושה כן להתדמות להם, ע"ש. ועכ"פ בנ"ד שאף הגויים עושים זאת רק לכבוד המה מותר, כיון שיש טעם לדבר, וכמ"ש הר"ן והריב"ש ומהרי"ק הנ"ל, וע' בתשובה דלהלן בענין לבישת שחורים בימי האבל.

(י) ואנכי הוראה בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד (סי' סא), שהביא מ"ש מר זקנו הרב בשו"ת שם שלמה כתי"י, אודות השאלה אם מותר לנטוע פרחים על קבר איש נכבד לנו, והשיב לאסור מכמה טעמים. ומהם שהחולץ סמוך אליהם מריח ריח טוב מהשונים, ואנן קי"ל שהקבר וכל אשר עליו אסור בהנאה, ועוד והוא העיקר שיש לאסור משום ובחוקתיהם לא תלכו, שכן דרך הגויים לעשות, ע"ש. גם בשו"ת בית שער (חיו"ד סי' תכח) נשאל בזה, אם מותר לנטוע אילנות ופרחים על הקברות, והשיב, הנה הוא מעשה הבל ותענוע, ומעשה בורות והתדמות לעכו"ם, והעושה כן ראוי לגעור בו בנוספה, ע"ש. אולם לפי האמור לעיל כיון שיש בזה טעם שעושים כן לנו ולכבוד, י"ל דליכא בהכי משום ובחוקתיהם ל"ת, וכן מצאתי הלום בשו"ת מלמד להועיל (סי' קט), שנשאל ג"כ בדיון נטיעת פרחים על הקברות, והביא מאוה מכתבי עתים שהובאו שם פסקים מאת הגאונים ר' עזריאל הילדסהיימר ור' ש"ד הירש ומהר"ם לעהמאנן ז"ל שאוסרים פה אחד מכמה טעמים, וכתב, ומ"מ מ"ש שם טעם לאסור משום חוקות העכו"ם, לע"ד אינו נכון, למפ"ש הריב"ש (סי' קח), שכל שאינו חקק בלי טעם אינו אסור משום ובחוקתיהם ל"ת, ומטע"י החיר לבקר בבית"ק כל שבעה אע"פ שכן נהגו הישמעאלים, דמתי"נ נמי שורפין על המלכים, ע"ש. אלא דמ"מ יש לאסור מטעמים אחרים שבי הגאונים הנ"ל, עכ"ל. גם הגאון הראגצובי בשו"ת צפנת פענח (סי' עד) אסר נטיעת גן ואילני סרק על בית הקברות, ואפי' במקום שאין שם קברים, וכמ"ש הראב"ד בהשגות (פ"ח מה' טומאת מת ה"ג), ע"ש. ואילו משום ובחוקתיהם ל"ת לא קאמר, (והא דחנן בטהרות (פ"ג מ"ז) תינק שנמצא בצד ביה"ק והשושנים בידו ואין השושנים אלא במקום טומאה טהור, דתלינן באתר שנתנם לו, ומכאן שהיו נוטעים שושנים בצד הקברות, כבר תי' המנה"א שם דמייירי שגדלו מעצמם על הקברים, וע"ש), והלום ראיתי בשו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' לא) שנשאל ג"כ בזה והעלה לאסור גם מטעם ובחוקתיהם ל"ת, ע"ש. ואין דבריו מחזירים, והרי הוא כמבואר, ולפי דרכנו למדנו לנ"ד דלא שייכי הנך טעמי דנטיעת שושנים על הקבר, משה' משרא שרי להוליד זר פרחים לפני הארון של המת או על גבי הארון.

(יא) ונחזיתיה לידידינו הרב הגאון ר' עובדיה הזאיה שליט"א בשו"ת ישכיל עבדי ח"ד (חיו"ד סי' כה) שנשאל בנ"ד, אם יש סמך להנהיגים להניח זרי פרחים על ארון המת בעת שמוליכין אותו לביה"ק, וכי, מנהג זה לא שמענו ולא ראינו פה א"י, ורק זה עתה חדשים מקרוב באו מערי אירופא שהביאו מנהג זה עמהם, ונראה שנשתרבו מנהגם זה ממנהגי הגויים המודרנים שעושים כזאת, בהיות שאינם מאמינים בחומר מרת הדין והעונשים הבאים לאחר מיתה, ורק אומרים שהוא כחתן יכהן פאר שהולך להקביל פני המלך מלכו של עולם וכו', ולכן מעטרים אותו בזרי פרחים, אך לא כאלה חלק יעקב דבמה יזכה ילוד אשה על רוב פשעיו וחזונו וכו', ולכן כל העושה כן מלבד שמראה עצמו כאלו כופר ח"ו בחשבו דלית דין ולית דיין, אלא הוא עובר ג"כ על ובחוקתיהם ל"ת, ולכן כל מי שיש בידו יכולת עליו לשרש את המנהג הרע הזה מעיקרו שלא תחפש ותפשה המספחת יותר ח"ו, עכ"ל. ועמו הסליחה שלא זכר שר מכל דברי הפוסקים הנ"ל, אשר מבואר יוצא מדבריו קדשם דנקטינן כמהר"י קולון ומרן הב"י והרמ"א ומהרי"ק וסייעתם דליכא בבה"ג משום ובחוקתיהם לא תלכו, וכשיטת הר"ן והריב"ש, שחולקים על התוס' בזה, וס"ל שכל שיש איזה טעם בדבר שפיר דמי לעשותו, ומכ"ש בנ"ד שהוא מנהג קדום עוד מזמן התלמוד לתת על ארון

כן, שבי בקרית ספר (פיא מהע"ז), הוהירנו מלכת בדרכי העכו"ם ומלתהדות להם במלבוש או בשיער וכיו"ב וכו', וכל אלו קבלה ביד חכמים שכן היה מנהגם, ונכללים בפסוק ובחוקתיהם ל"ת, וכן כל שארי הדברים המנויים בחוספתא כולם מה"ת ונכללות בפסוקים כפי קבלת ד"ל שהיו חוקי ע"ז, ולוקים עליהם, ע"כ, ומשמע שאפי' אינו מתכוין להדמות אסור, שאל"כ למה אמר וקבלה ביד חו"ל, הלא אם מתכוין להדמות על כרחך איירי שמנהגם כן, א"ו דס"ל להמבי"ט שאפי' אינו מתכוין להתדמות אסור, ולכן אפי' אין העכו"ם בעת הולכים כן אסור מצד קבלת חו"ל, כיון שכן עשו לחק האומות הראשונים, עכ"ל. ולפ"ד ג"ו אינו מוכרח, שיי"ל שכוונת המבי"ט לומר שדוקא אלו שקבלה ביד חו"ל שהיו מחזקות העכו"ם, אבל להוסיף עליהם מסברא אין לנו, וכמ"ש הר"א ממין והגמ"י והב"י הנ"ל, ומהרי"קו עצמו בתוך דבריו העתיק לשון הסמ"ג, שבי, בס"י שבת (סו), מונה כל מה שהיתה קבלה ביד חכמים שהם מחזקותיהם ודרכי האמורי וכו', והבא בב"י, (וגם המבי"ט מסתמא צדיק עתק עפ"ד הסמ"ג הללו), וע"כ לא נחזיקו הסמ"ג לפי הדברי חיים הנ"ל, שא"כ לא היה מביאו מהרי"קו לסיוע לדבריו, מבלי להעיר שהוא מתנגד למה שהתנה שאינו עובר אפי"כ מתכוין להדמות להם, א"ו כמשי"כ, וע' בעקרי הד"ס (סי' יט אות ט) שהביא בשם הרב עזריאל דיאנא בתשו', שג"כ העלה שאינו עובר אפי"כ מתכוין להדמות להם, והכי עבד עובדא בנפשית מהר"ש מילכו ז"ל, ע"ש.

(ט) ותבט עיני בשו"ת ערוגת הבושם (חיו"ד סי' קלו), שהביא מ"ש המנה"א בשם המשנה חכמים, דמה שהתירו הפוסקים כשאנו מתכוין להתדמות לעכו"ם, לא דמי לפסיק רישיה, דהכא ליכא איסורא כלל אלא באופן שכוונתו להתדמות להם, וכי, ע"ז, ובאמת צ"ע דהיא גופא מנא לן, ואדרבה מדכתיב ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, משמע דרחמנא קפיד שתהיה הברולתו ניכרת מהם, וכ"מ מ"ש הרמב"ם שצריך שיהיה מובדל מהם במלבושים וכו', ומתוך כך נ"ל הבאמת צריך שתהיה מחשבתו ניכרת שאין כוונתו להתדמות להם, הלא"ה אסור, ובוה ניחא ג"כ שאין לחוש לחשדא פן יחשדוהו הוראה שכוונתו להתדמות להם, וכבר העיר בזה המהר"ם שיק (מצוה רטג), ולפי האמור ניחא, עכ"ל. והנה הגאון מהר"ם שיק בתשו' (חיו"ד סי' קסה), וכן בספרו על המצות (שם) כתב, שמדברי המהרי"ק משמע דבעינן שיהיה מוכח מתוך מעשיו שאינו עושה להתדמות להם הלא"ה אסור, אלא שסיים (מההר"ם שיק), אבל מדברי הרמ"א בהנה" (סי' קעז) משמע דלא חיישינן לחשדא ומראית העין, ע"כ, וגמשיכו אחריו בזה בשו"ת נהרי אפרסמון ח"א (חיו"ד סי' קלח), ובשו"ת פרי השדה ח"א (סי' מה), ע"ש, ואנכי בעניי תימה תימה אקרא שיהיו למהרי"ק מילתא דלא ס"ל, ואדרבה יש להוכיח מדבריו כל בתר איפכא, שהרי כתב (בשרש פח), דמדקאמר בברייתא דספרי שלא תאמר הואיל והן יוצאין בארגמן אף אני יוצא בארגמן וכו', ולא קאמר סתם שלא יצא בארגמן כמו שהם יוצאים, מוכח דלא שייך לאסור משום ובחוקתיהם ל"ת אלא היכא שהדברים מראים שהישראל מתדמה אליהם, כגון שעושה מעשה התמנה אשר אין לתלות טעם בעשייתו אלא מפני חקם, וכן האומר הואיל והן יוצאין וכו' שהוא מכוין להתדמות אליהם כדפי', אבל בעינן אחר לא, וכ"ש בלבישת הקאפה שאין איסור בדבר, שהרי טעם לבישתה ידוע בסמך היותם משיגים בתכמה ההיא ואין לתלות לבישתה אלא לתועלת הנמשך מזה הן מחמת הכבוד הן מחמת ריוח ממון, שמתוך כך יצא לו שם באותה חכמה, ובכ"ה"ג לא שייך לאסור מאחר שהדבר מוכיח שאינו מתכוין להדמות להם, וגם הם לא הנהיגו זאת אלא לכבוד ולתועלת, עכ"ל. הא קמן דס"ל שכל שיש איזה טעם שהוא בדבר, אין לאסור משום ובחוקתיהם ל"ת, אלא כשמגלה דעתו להראי שעושה כן להדמות אליהם, הלא"ה משרא שרי ולא חיישינן לחשדא ולמראית העין, הואיל ויש לתלות שעושה כן מפני איזה טעם, ורק העושה מעשה תמנה שאין לתלות שום טעם בעשייתו אלא מפני חקם, שהדברים מראים שכוונתו להדמות אליהם אסור, ושלא כתבנת המהר"ם שיק וסיעתו בדי המהרי"ק, (וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' שנא), וכמו כן דברי הערוגת הבושם דחויים מההלכה ונסתרים מדברי מהרי"ק הנ"ל.

המת וכן לפניו בשמים והדס לכבוד המת, וכמו שנתבאר לעיל. וכאשר דמית מצאתי ראיתי להרה"ג החסיד מהר"ד הכהן סקלי ז"ל בשו"ת קרית חנה דוד ח"א (בליקוטין שבסוף הספר סי' ג), שכי, שמה שנהגים אנשי אירופא להניח שושנים ופרחים על מטת המת יש לזה סמך ממ"ש בנדה (לו), חזו דפרת אסא מהאי פוריא להאי פוריא, ופרש"י שהיו רגילים להניח הדסים על מטת המת, וכן בביצה (ו) למיגו ליה אסא, ופרש"י שהיו נותנים הדסים על המת לכבודו. עכ"ל. וכן נהגים זה מכבר במצרים ואפ"ה, ואין פוצה פה ומצפצף, ואשר חשש שהעושה כן מראה עצמו ככופר ח"ו בחומר מדת הדין וכו', הנה גם זה אינו מוכרח, מכיון שאין בזה אלא כבוד המתים, וא"כ למה לנו לדנום לכך חובה, ולחשוב כך על עם ה'. (ומכ"ש באדם צדיק שנפטר שהולך בשמחה לחיי עוה"ב, וכמ"ש במ"ק (כה:) קצף על עולמו וחמס ממנו נפשות ושמח בהם ככלה חדשה, רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק, ע"ש, וממילא נהגו כן בשאר המתים שמחזיקים אותם בכשרים, ובעין מ"ש הרמ"א (ס"ס שער, וזה י"ל), ומ"ש עוד בישכיל עבדי שם שיש בזה ג"כ משום בל תשחית, ובעין מ"ש הרמב"ם (פ"ד ה"ב) ואסור לקבור בתכריכין של משי ובגדים מוחזבים אפי' לנשיא שבישראל, שזהו גסות הרוח והשחתה ומעשה עכ"ל, ע"כ, והנה בנ"ד, עכ"ל. יש לחלק בפשיטות דשאני התם שהם בגדים יקרים מאד, הלא"ה משרא שרי מעיקר הדין, ורק ע"פ תקנת ר"ג נהגו בתכריכין וזלים, כמ"ש בכתובות (ח:), וכן מבואר בס' שבת יהודה (סי' שנב), ע"ש, וא"כ בודי פרחים שאינם יקרים כי"כ שפיר דמי.

(יב) המור"ם מכל האמור שהנהגים להניח זרי פרחים ושושנים על ארון או מטת המת (וכן לשאתם לפניו), יש להם ע"מ שיטמכו במנהגם זה, ואין בזה משום ובחוקותיהם לא תלכו, ובכל זאת גראה שכדאי להעיר למוסר אונם לבל יחדשו מנהג זה בארצנו הקדושה, (ובפרט דהיישיון משום יקרא דקמאי, ובדאי שאם אומרים להם זאת בדברי חז' ונועם והסברה יקבלו את דברינו ברצון, וכמ"ש על כיו"ב בשבת (לד), צריך למימרינוהו בניהוחא כי היכי דלקבלו מניו, ומכ"ש בזמנינו זה בדרות החופש וההריון, ולפעמים מחמת מרירות לב האבלים, יתריסו נגד המוחים בידם בעז ובתוקף, ובפרט בחשבנם שמיצית דבר זה פוגע בכבוד המת, בהיות שהסכין הסכיניו במנהגם זה בחזק ארץ, ועכ"פ אם הוכיחם ולא קבלו הנח להם לישראל שיש להם ע"מ שיטמכו, ולפי דרכנו למדנו שאינו נכון לנטוע אילנות או שושנים ופרחים בבית הקברות, ולא טוב עשו בעצמם אלו העושים כן בקברות צבאיים, נטעו נוסעים וחללו את קדושת המקום, ה' הטוב יכפר בעד, והנלע"ד כתבתי.

סימן כה

נשאלתי על הנהגים שעושים סרט שחור על זרועותיהם, ועונבים עניבה שחורה, בתקופת ימי האבל, אם יש בזה איסור משום ובחוקותיהם לא תלכו, וצריך למחות בידם, או יש להם ע"מ שיטמכו. (א) הנה בעיקר לבישת שחורים לאבל, יסודותו בהררי קדש בש"ס ומדרשים, וכמ"ש בשבת (קיד), א"ל ר' ינאי לבניו אל תקברוני לא בכלים לבנים ולא בכלים שחורים, לבנים, שמא לא אזהר (פרש"י, ואשב בין הגידונין לגיהנם שפניהם דומין לשולי קדרה), ואהיה כחתן בין אבלים, שחורים, שמא אזהר ואהיה כאבל בין חתנים, ע"ש, ובמנחות (קט:) אותה שנה שמת שמעון הצדיק א"ל שנה זו הוא מת, א"ל מנין אתה יודע, א"ל כל יוהכ"פ נודמן לי זקן א' לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויצא עמי, שנה זו נודמן לי זקן א' לבוש שחורים ועטוף שחורים נכנס עמי ולא יצא עמי, אחר הרגל חלה ימים ומת, ובילקוט איכה ספ"א (רמז תתרכב) אמרו לו אבל לובש שחורים אף אני לובש שחורים וכו' ע"ש, ובבב"ק (נט:) אליעזר ועירא הוה סיים מסאני אוכמי (פרש"י מנהג אבלים), א"ל מאי שנא הני מסאני, א"ל דקא מתאבלנא אירושלים, והרמב"ן בס' תורת האדם (דכ"ז ע"ד), והארחות חיים יו"ד (עמוד תקסג), והרא"ש סוף מ"ק (פ"ג סי' צג), הביאו מ"ש (בפ"ב דשמחות), כל הפורשים מדרבי

נושא: טקסי זיכרון

שלום
אני סטודנט ובאוניברסיטה ישנם טקסים בהם ישנה שירת נשים, האם מותר להשתתף? האם צריך לצאת באמצע אך זה יכול לפגוע באנשים שעובדים איתי וגם נמצאים בטקס?

תודה

תשובה:

אתה יכול להיכנס, אבל בזמן שתהיה שירת נשים - תמצא תירוצים כלשהוא לצאת, לשירותים או משהו כזה.

הרה"ג דוב ליאור

למאגר

Yeshiva.org.il

השאלה נענתה בתאריך ט"ו אייר תשע"א

מוזיקה בטקס יום הזיכרון-הדפסה שאל את הרב

נושא: מוזיקה בטקס יום הזיכרון

הוטל עלי להכין טקס יום הזיכרון בבית הספר, וכמובן שהימים הם ימי ספירת העומר האסורים בשמיעת מוזיקה. המנהלת דורשת כי הטקס יהיה מלווה בשירים המתאימים ליום ומתנגדת לשירים ווקאליים.

1. האם אני יכולה לתת למורה אחרת לשיר מוזיקה במהלך הטקס?
2. האם אפשר לשיר מוזיקה עצובה בשקט והתלמידים ישירו בקול?
3. האם מראש היה נכון להתחמק מעריכת הטקס, ומורה אחרת שאינה מקפידה הייתה עורכת טקס עם שירים בימי הספירה?

תודה.

תשובה:

אין איסור לשמוע מוזיקה שקטה ובפרט עצובה בספירת העומר גם אם היא בכלים.

הרה"ג יעקב אריאל

למאגר

Yeshiva.org.il

השאלה נענתה בתאריך י"ט אדר תשס"ט

מד. ליווי מהיקלי בעצרת יום הזיכרון לחללי צה"ל

טורונטו, קנדה (Toronto, Canada), אדר ב' תשנ"ב

שאלה

האם מותר להשתמש בליווי של נגינה (פסנתר) בעצרת של יום הזיכרון לחללי צה"ל שתתקיים ביום ד' באייר השנה? למותר לציין שהנגינה תהיה של מגינות נוגות ושל שירי עצב וזכרון בלבד. התשובה חשובה מאוד מבחינת צרכי הקהילה היהודית של טורונטו.

תשובה

מותר לנגן ביום הזיכרון מגינות המתאימות ליום זה אף בכלי-נגינה¹.

1. במקומות מספר בתלמוד מוזכר מנהג שהיה נהוג בזמנם לנגן בחלילים בחספד, עיין כתובות (מו ע"ב משנה) "אפילו עני שבישראל לא יפחות משני חלילין ומקוננת", וכתב רש"י: "משני חלילין, להספד". מוכח איפוא, שלא זו בלבד שאין מניעה לנגן בכלי נגינה, אלא זהו אחד מחיובי הבעל לאשתו באבילותו עליה. אם כן אין מניעה מצד יום הזיכרון שהוא יום אבילות, וכך אין מניעה מצד ימי ספירת העומר שגם הם ימי אבילות, לנגן מגינות המתאימות לאופיו של יום זה.

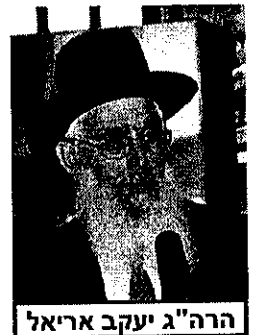
נושא: בר מצוה ביום הזכרון וספירת העומר

בננו נ"י נולד ביום העצמאות שחל ביום ד' אייר. השנה הוא מגיע למצוות היום הזכרון לחללי צה"ל. כידוע יש לקיים סעודת מצוה בו היום, אך זה לא נראה לנו מתאים לחגוג ביום זה. כמו-כן אנו מתחבטים לגבי המועד המתאים לחגיגת בר המצוה, בהנחה שיום העצמאות אינו מתאים שכן "אין מערבין שמחה בשמחה", מה הם הימים המתאימים לכך? האם פסח שני ול"ג בעומר הם ימים שבהם נפסקת אבלות ימי הספירה וניתן לחגוג בהם ללא מגבלות, כולל השמעת מוסיקה, ריקודים וכדו'?

בתודה מראש.

תשובה:

יום העצמאות מתאים ביותר לחוג בו בר מצוה. בגרות היא עצמאות. אלא שהיא מכילה גם תכנים של אחריות של לימוד תורה וקיום מצוות. וכן עצמאותה של מדינה חייבת לכלול בתוכה אחריות לערכיה של המדינה על מנת שהמדינה תהיה ראויה לשם "ישראל" על כל המשתמע ממנו. האיסור של אין מערבין שמחה בשמחה נאמר רק לענין נישואין במועד ואינו נוגע לעניננו. מזל טוב והרבה נחת.

הרה"ג יעקב אריאל

למאגר

Yeshiva.org.il

השאלה נענתה בתאריך י"ט ניסן תשס"ג

קדיש ביום הזכרון המקומי-הדפסה שאל את הרב

נושא: קדיש ביום הזכרון המקומי

איזה קדיש קוראים ביום הזכרון לחללי מערכות ישראל, במידה ונתבקשתי לקרוא קדיש בטקס, יום הזכרון המקומי ומותר לי לומר קדיש?

תשובה:

קדיש לא קוראים אלא אומרים אותו כחלק מתפילה בציבור כשיש מניין גברים מתפללים. אחרי תפילה של פסוקים אומרים קדיש יתום (יהא שלמא) ואחרי לימוד אומרים קדיש דרבנן (על ישראל).

אם הטקס כולל גם תפילה שיש בה פסוקים אפשר לומר אחריהם קדיש יתום, אך יש להניח שהאווירה במקום שיש בה תערוכות גברים ונשים ולבוש לא הולם אינה של תפילה, עדיף לומר פרק מתאים מהתנ"ך.

הרה"ג יעקב אריאל

למאגר

65

Yeshiva.org.il

השאלה נענתה בתאריך כ"א ניסן תשס"ז

נושא: מסיבת עיתונאים ביום הזיכרון ויום השואה

שאלתי את הרב את השאלה אולם היא לא הייתה מספיק ברורה, ולכן אשאל אותה שוב.

אני נוסע השנה לגרמניה כעיתונאי בכדי לסקר תחרות שירים ממדינות שונות. ביום הזיכרון וביום השואה אהיה באולם העיתונות בדיסלדורף.

האם ניתן להשתתף במסיבות עיתונאים בהם בפתיחה יש את שיר האומן (שיר האומן שמייצג את מדינתו בתחרות השירים. בתחרות משתתפים כ-43 מדינות מיבשת אירופה) המייצג את מדינתו?

תשובה:

הימים הם ימי ספירת העומר והשאלה היא אותה שאלה
אלא שהאומנים אינם חייבים בשמירת ימים אלו. העיתונאי רק מסקר את הופעתם, הוא לא מחפש שעשוע אלא זוהי עבודתו, ולכן מבחינה זו הדבר לא אסור.

הרה"ג יעקב אריאל

למאגר

Yeshiva.org.il

השאלה נענתה בתאריך ג אדר א' תשע"א

יום העצמאות ויום הזיכרון-הדפסה שאל את הרב

נושא: יום העצמאות ויום הזיכרון

מדוע יום הזיכרון לחללי צה"ל צמוד ליום העצמאות?

תשובה:

תקומת מדינת ישראל עלתה בהרבה קורבנות. הרבה חיילים מסרו את נפשם על עם ישראל ועל ארץ ישראל. בעזרת ד' ובזכות מסירותם קמה ומתקיימת מדינת ישראל ועל כן מן הנכון עשתה מדינת ישראל שקבעה יום זכרון ותפילה לעילוי נשמתם והיום המתאים הוא ערב יום העצמאות לבטא את ההכרה שאנו מכירים שבזכותם קמה ומתקיימת המדינה.

הרה"ג זלמן מלמד שליט"א

למאגר

Yeshiva.org.il

השאלה נענתה בתאריך כ"ח ניסן תשס"ד

אל מלא רחמים ביום הזיכרון-הדפסה שאל את הרב

חגים וזמנים * ימי הזיכרון והעצמאות

אתר ישיבה / שאל את הרב

יום ב', ד' סיוון ה'תשע"א

נושא: אל מלא רחמים ביום הזיכרון

ביום הזיכרון מתכננים במקום עבודתי לבצע טקס. בטקס הם רוצים להגיד גם את תפילת אל מלא רחמים. האם בכלל יש מקום והאם מותר להגיד בטקס את התפילה הזאת? האם מותר שאשה תאמר את התפילה? האם הדבר ראוי?

תשובה:

מותר להגיד בטקס של יום הזכרון את תפילת א-ל מלא רחמים. אבל אף על פי שגם אשה לעצמה אומרת תפילה זו ב"זכור" אך בצבור הסדר הוא שאיש אומר את התפילה.

הרה"ג זלמן מלמד שליט"א

תחנון ביום הזיכרון לחללי צה"ל-הדפסה שאל את הרב

חגים וזמנים * ימי הזיכרון והעצמאות

אתר ישיבה / שאל את הרב

יום ב', ד' סיוון ה'תשע"א

נושא: תחנון ביום הזיכרון לחללי צה"ל

האם אומרים תחנון ביום הזיכרון לחללי צה"ל?

תשובה:

יש בזה דעות. בשנה רגילה שיום הזכרון הוא בד' באייר אצלנו אומרים תחנון בשחרית ולא אומרים תחנון במנחה.

הרה"ג זלמן מלמד שליט"א

למאגר

Yeshiva.org.il

השאלה נענתה בתאריך ח אייר תשס"ז

הגיע הזמן להכריז על יום זיכרון לחרדים? • בעד ונגד

משפחות השכול החרדיות אינן משתתפות
בטקסים הנערכים על טהרת החילוניות • יש
אלטרנטיבה? • הרב משה חיים שינפלד,
ששכל את בנו, והרב ישראל גליס - חלוקים
בדעתם • ומה דעתכם?

ישעיהו בוימל, בחדרי חרדים 09/05/2011 11:43

יום הזיכרון השנתי לחללי מערכות ישראל ולנפגעי פעולות האיבה, נוצר לזכרונם של כל חללי המערכות שנפלו על קדושת ה' מאז שנת תר"ך, עת החלה היציאה מן החומות בירושלים ועד ימינו.

בשנת תשנ"ח, החליטה הממשלה להוסיף ליום הזיכרון גם את הנצחת נפגעי פעולות האיבה, והוא נקרא מאז בשם: "יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ולנפגעי פעולות האיבה".

הציבור החרדי הקריב קרבנות משלו בכל החזיתות, הן בהגנה על הארץ והן בפעולות איבה שונות.

אין זה סוד שהאוכלוסייה החרדית אינה נוטלת חלק בטקסים הממלכתיים על טהרת החילוניות, ולפיכך הציבור הרחב אינו מודע דיו לקרבנות שהקריבו החרדים על המזבחות האמורות במרוצת השנים.

האם יום זיכרון חרדי קולקטיבי, יכול להיות פתרון רצוי וראוי?

האם ראוי שהמשפחות השכולות, שמנציחות לרוב את יקיריהן באמצעות הקמת בתי מדרש ומוסדות תורה וחינוך או בכתיבת ספרי תורה לזכרם, יקבעו יום זיכרון מיוחד בעל אופי חרדי מובהק, שבו ילמדו משניות, ייאמר קדיש ופעולות נוספות שכולן תהיינה על טהרת הקודש, בשונה מצביון הטקסים המקובל ביום הזיכרון על פי אמות המידה שקבעה המדינה?

הרב משה חיים שינפלד שאיבד את בנו בפעולת איבה, סבור כי מדובר ברעיון חיובי ורצוי.

"עד היום כנהוג במסורת ישראל, כל אחד מקרב המשפחות השכולות, עשה לעצמו אבל יחיד על פטירת יקירו, בין אם זה על חלל של פעולת איבה ובין על חלל שנפל באחת המערכות. אין ספק שלציבור החרדי קשה להתחבר לטקסים הקיימים כיום, למרות שיש לציין לשבח המחוקקים, שמכיוון שלעיתים רבות כמו השנה למשל, יום הזיכרון המקורי חל במוצאי שבת, הוא נדחה ליום ראשון בערב, זאת כדי לאפשר לכל ההורים למשפחות השכולות הדתיות והחרדיות, להשתתף בטקס וכדי שהאירוע לא יהא כרוך בחילול שבת.

"אבל מעבר לאקט שצינתי, הרי ברור לכל, שהטקס במהותו ובעיקרו נושא אופי חילוני מובהק.

"ראוי איפוא לייסד ולקבוע יום זיכרון בעל תכנים דתיים המבוסס על אופני אזכרה על פי ההלכה, כמו תפילה בציבור, אמירת קדיש ולימוד משניות וכיוצא בזה. למעשה יש לנו תעניות שנועדו לקבוע ימי אבל, אז אין מקום לעשות יום צום נוסף מעבר למה שקבעו חז"ל, אולם יום לימוד ואמירת קדיש כללית לזכר נשמות הנספים, יכול לבוא בהחלט לידי הכרה הלכתית על ידי הרבנים.

"לצערנו, למרות הקורבנות שהקרבנו, עדיין נוצר הרושם כאילו איננו שותפים כחרדים ליום הזיכרון הממלכתי, זאת מחמת היעדרותו המופגנת של הציבור החרדי מהטקסים הללו. לטעמי, אילו היו משפחות חרדיות שכולות פונות לרבנים ומבקשות היתר לקביעת יום זיכרון בעל אופי חרדי טהור ובכך לתקן את הרושם המעוות ואת הסטיגמה שדבקה בנו בעקבות האמור, אפשר ולא הייתה לכך התנגדות מצידם. וראוי הדבר שייבדק".

הרב ישראל גליס לא מסכים עם קביעת יום זיכרון לחללים החרדים במערכות ישראל, אולם מצדד בקביעת יום לימוד וכיוצא בזה לחללי פעולות איבה.

"בכל הנוגע לקביעת יום זיכרון לחללים חרדים, עדיף שלא להרחיב את הדיבור על כך ולא לעורר דוברים מרבים. במרוצת השנים, החיילים שהתגייסו מקרב הציבור החרדי בצה"ל, שירתו בעיקר בבקו"ם, בתפקידי אדמיניסטרציה ואחרים, וכמעט שלא השתתפו ביחידות קרביות. אי לכך, אין לנו כל סיבה לערוך יום זיכרון מיוחד לציבור שלנו.

"לפני כשלושים שנה, ערכו הרב דוד נחמן בלוי והרב משה חיים שיינפלד טקס מיוחד לנופלים מקרב חיילי הנח"ל החרדים ביישוב חזון יחזקאל. באירוע השתתפו כשבע משפחות משכילות. למדו כמובן משניות והשתתפו בו חזן וכו'. אך מאז לא ידוע לי, וגם אין מקום לדעת, לעשות יום זיכרון מעין זה.

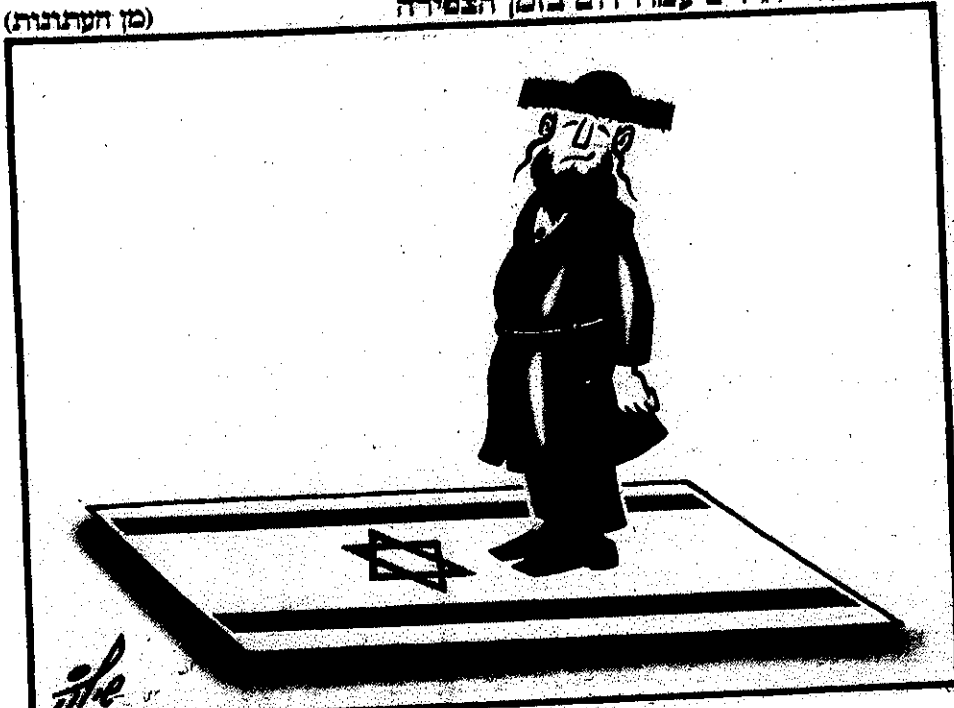
"מה שהייתי מציע, לחבור לשיבות שעורכות ימי זיכרון פנימיים ועצמאיים בנוסף לאלו הקולקטיביים, כמו מרכז הרב, כרם ביבנה, נתיב מאיר ומדרשת נוער ואחרות, והמשפחות השכולות החרדיות יכולות להשתלב באותם ימי לימוד מיוחדים, שבהם נעשה הכל על פי ההלכה כמובן.

"שונים פני הדברים בכל הנוגע לחללי פעולות איבה. הציבור החרדי ספג אבדות קשות בזירה זו. בנפשות כולנו צרובות עדיין המראות הקשים של הפיגוע בקו 2, הפיגוע באוטובוס ליד עממאל, הפיגוע בשכונת בית ישראל ועוד. כאן ראוי להרים את הכפפה ולהתאגד תחת עמותה מיוחדת שתדאג לזכויות המיוחדות המוקנות בחוק למשפחות נפגע האיבה.

"אתן לך דוגמא מה ניתן לעשות. משרד הביטחון וארגון יד לבנים, מעניק למשל, תקציב מיוחד ליתומים למשפחות שכולות, והם טסים לטיולים באירופה על חשבון המדינה. למה שילדים מקרב המשפחות החרדיות לא ייהנו מתקציבים דומים? אני רוצה לגלות לך, שלפני חמש שנים, אספתי בשקט וללא תרועה, שלושים יתומים חרדים, שעונים לקריטריונים האמורים, וקיבלנו עבורם תקציב מיוחד מטעם הרשויות הרלוונטיות. לקחנו אותם לאוקראינה, וערכנו להם מסע מופלא על קברי צדיקים במעז'בוז', בז'יטומיר ועוד למשך עשרה יום.

"יש למשפחות אלו זכויות שונות בביטוח הלאומי, כמו במשרדי הביטחון ויד לבנים וברשויות נוספות. צריך רק גוף שיוקם וירכז את הזכויות הללו והוא גם יוכל ליזום וליישם ואולי לערוך יום לימוד מיוחד. הייתי מציע למשל את ערב חג השבועות, שבו יתאספו כל המשפחות ויעשו סיום ש"ס לעילוי נשמות הנפגעים, או כל דרך אחרת. ויהי רצון שלא ישמע שוד ושבר בגבולנו".

לראשונה - חרדים עמדו דום בזמן הצמידה (מן העתונות)

על יפי הבלורית והתואר

השכול הדתי והחרדי בישראל הרכין ראש, אם מתוך תודעה עמוקה, כי זה מקום של כבוד, בו מתחשבים זה בזה עד כלות, ואם מתוך נמיכות קומה אל מול יפי הבלורית והתואר. דודי זילברשלג מסביר מדוע הגיע עת הטקס האלטרנטיבי דודי זילברשלג

אין עוד מקום המצדיק ומשווע אל הביחד, כמו מקום השכול, מקום הדווי והכאב מחייב יציבות שתאפשר ליפול אל זרועות ה"אחר", להניח ראש על כתף תומכת ולהזיל דמעה, על חיי אנוש שנגדעו באבם.

ממקום זה נחצב הניסיון להקנות אופי חד מימדי, אחיד, לאומי וישראלי, לאירועי יום הזיכרון. הממלכתיות שלטה בכיפה והעניקה לדגלים, לתרועת החצוצרות לצפירה, למטחי הכבוד את הכבוד המרכזי בעוד כבודו של הזיכרון היהודי התגמד נוכח מאוויי יפי הבלורית והתואר - היהודי החדש, החסון, וה"פייטר" קשתה השיחה בסגנון הישן הגלוי, שפוף הקומה של ה"עולם הישן" אותו חפצו להחריב. השכול הדתי והחרדי בישראל הרכין ראש, אם מתוך תודעה עמוקה, כי זה מקום של כבוד, בו מתחשבים זה בזה עד כלות, אם מתוך נמיכות קומה אל מול יפי הבלורית והתואר, או משום שהמיעוט התקשה להכתיב גינוני זיכרון לרוב הישראלי.

הדתיים הלאומיים נמצאו אז בהזדהות מוחלטת עם סמלי המדינה הצעירה, גם הם התרפקו על שיר הרעות כמו על זמרי אותה עת, רבים מהם הסתפקו במעט סממנים היהודיים ששובצו בכל טקס זיכרון. כיום במכלול השאלות הצפות ועולות בקרב הציבור הדתי הלאומי, גם שאלת ההשתתפות בטקסים אלה נדונה מחדש.

החרדים כמו תמיד היו מחוץ למשחק, בראשית ימי המדינה עוד היו נופלים חרדיים אך מיעוט נופלים מקרבם במלחמות ישראל מאז הפך את האופי הטקסי לשולי, בחברה הישראלית בהשפעת מיעוט חרדי מיליטנטי, נתפסו כולם כמחללי הזיכרון, עד שבנוהל קבוע בתקשורת כל ערות מקצה שתי נייודות שידור לסיקור אירועי היום, הראשונה נעה לכיוון מאה שערים ורק השנייה מופנית ל"הר הרצל".

ביום הזיכרון השנה ערוץ 1 משדר את "בכל נפשך" על חייו ומותו של רס"ן רועי קליין הי"ד שנפל בבינת ג'בל נפילת גיבורים במלחמת לבנון השנייה. הסרט יצק תוכן חדש לזיכרון הישראלי, מתוכו מתנשאת לגבהים דמותו של זן חדש של יפה הברית והטוהר, מפקד שכרת ברית עם האומה הישראלית, מכח דבקותו בבורא עולם ובתורת ישראל והברית ההיסטורית ביניהם. עמלו בטרם שחר בעסק התורה, בנין הבית בישראל, שרותו הצבאי, עיסוקו היומיומי, אהבותיו, כל העולם הזה ומלואו, שאבו מאותו מקור של טוהר. זיכרון העקוד בעבותות, אל הברית ואל הטוהר, מחייב זיכרון אחר, מאחד לצידוק הדין נוכח האובדן. הוא מצדיק מהלך בנתיבים ההולכים מרבי עקיבא, שיצאה נשמתו באחד, "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", דרך החייל נתן אלבז הי"ד שהשליך את עצמו על רימון להציל את חבריו ועד לרועי קליין הי"ד שגם הוא השליך את נפשו מנגד להצלת חייליו.

המאמינים בעילוי הנשמה ובשובה אל המקור ממנה חוצבה, מתקשים להתחבר אל קטעי קריאה וזמר המתריסים ומעקרים את יסודות האמונה, תופעות שהם פגיעה ישירה במסורת ישראל או בהלכה היהודית פוצעים את הנפש השכולה, המאמינים חשים כי לא זכר יש כאן לא זיכרון אלא חילול זכרם הקדוש. טקס הזיכרון החלופי בא למלא את הריק שהיה נחלת המאמינים עד הנה, תוך התחשבות מוחלטת גם במימד הישראלי המצוי. שילוב ערכי זיכרון כמיטב המסורת עם מוטיבים ישראליים ממלכתיים באופן שמאפשר גם למשפחות חללי פעולות האיבה, מכל המחנות, להתייחד עם זכר יקיריהם בדרכם.

יום הזיכרון והתקומה

כמה רייטינג יש לטקס פרס ישראל וחידון התנ"ך העולמי? כמעט אפסי. יום העצמאות נטש את יעודו והפך ליום של במות בידור. רועי לחמנוביץ' סבור כי התקומה יכולה לצמוח ביום הזיכרון רועי לחמנוביץ'

דעה

אפתח בסיום דברי: אני קורא לוועדת השרים לסמלים וטקסים להוסיף ליום הזיכרון לחללי מערכות ישראל את התוספת הנדרשת על גבורת הלחימה ותקומת הלוחמים.

אסביר מדוע: מרגע כימן יום הזיכרון לשואה ולגבורה החל תהליך מעניין שיש בו השלכות ומשמעויות סוציולוגיות. ככל שמדינת ישראל התחזקה ברמת המדינה התעורר הצורך בקרב קברניטים ומובילי דעה להתחיל ולעסוק גם בגבורה ולא רק בשואה. בשנים הראשונות לייסוד תקומת המדינה הצורך הראשוני והברור היה "למען תספר באזני בןך ובן בןך", "זכור את אשר עשה לך עמלק". הרצון הראשוני ובעיקר בהשפעת הדור הראשון היה – לספר מה עברנו, ועם השנים היו כאלה שאמרו (וכוחם רק התעצם) גם מה שעשינו.

רועי לחמנוביץ'

שנים רבות הייתה קיימת הנחה חברתית כי תקומת יום הזיכרון באה לידי ביטוי ביום העצמאות. הסמיכות בין יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ויום העצמאות הייתה סמיכות בין מאבק קיומי לגבורה, בין חשש מקריסה לגיוס תעצומות.

אם נביט על התהליכים שעבר יום הזיכרון נראה עיסוק מתמיד באל, תוך מתן אינטרפרטציה לתהליכים שעוברת החברה. בתחילה היה עיסוק באל 'הקונבנציונאלי' – הורים על ילדיהם, ילדים על הוריהם. בהתקדמות השנים ומצוי הסיפורים (עם כל הצער מתהליך המיצוי מושפע השיח התקשורתי) עברה תודעה לשיח אבלות אחר – אחים ומעמדם, חברות וחברים של חללים. השנה ראינו פנייה לחללי צה"ל שנהרגו בתאונות דרכים ועל תחושות המשפחות שהם מחוץ ליום הזה.

אם נעיף מבט על יום העצמאות נראה שתחושות התקומה כמעט הלכו והתפוגגו להם. גם תחושות התקומה העקיפות כמעט ואינן. עבורי טקס "פרס ישראל" זה תמצית התקומה. חוקרים ישראלים מקבלים כבוד ויקר על עשייה מדעית עם תהודה עולמית. חידון התנ"ך זה תקומה. יהודים מכל העולם מתמודדים ומאדירים את מקומו של ספר הספרים. אבל כמה רייטינג יש לשני האירועים האלו? כמעט אפסי. ואני לא מתכוון לשנה שבה משתתף בנו של ראש הממשלה וכולם עסוקים בשאלה מי ישאל את שאלת ראש הממשלה.

יום העצמאות הפך להפנינג של ספריי שלג וטירונות לאמנים. ומי יודע אילו שינויים יעבור בעתיד היום המציין את ראשית צמיחת גאולתנו.

הפיתרון בעיני הוא להשיב את התקומה למרכז השיח. שיבתו צריכה להיות לא למרכז השיח של יום העצמאות, היות שמדובר בגזרה שהציבור לבטח לא יעמוד בה, אלא למרכז השיח של יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל. אופיו של יום העצמאות מושפע מתהליכים חברתיים שהצליחו להרחיק את היום הזה מצורתו בשנים עברו. יום הזיכרון, בגלל רגישות האבל לאור עוצמות האיום הקיומי, שומר ביתר שאת על אופיו – ולכן ראוי שהתקומה תתבצר שם.

בצד המשמעות הלאומית בדבר סוגיית התקומה אני סמוך ובטוח שגם משפחת השכול, שיש בה תעצומות לקיום יומיומי לאחר האסון הנורא, תוכל להפגין את התקומה על גווניה – תקומתו של הלוחם, תקומתה של משפחתו לאחר לכתו.

זו חובתנו לשמר את הזיכרון, זו חובתנו ליידע על הגבורה – גבורת ההולכים וגבורת הנותרים. יום הזיכרון, הגבורה ותקומת הלוחמים לחללי מערכות ישראל מועיל לכל בית ישראל.

רועי לחמנוביץ' יועץ תקשורת לסגן רה"מ ושר הפנים ומרצה במכללת "ספיר"

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל

מתוך ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית

פרח דם-מכבים אדום, סמלו של יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות האיבה

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, המצוין מדי שנה בדי' באייר (או מוזז ליום סמוך), הוא יום זיכרון שנועד להנצחת זכרם של חללי מערכות ישראל וחללי פעולות האיבה.

החל משנת 1953 שימש היום להנצחת זכרם של חללי מערכות ישראל, ובשנת 1963 נקבע ייעודו זה בחוק יום הזיכרון לחללי מלחמת הקוממיות וצבא-הגנה לישראל. בשנת 1998 החליטה ממשלת ישראל להוסיף ליום הזיכרון את הנצחת חללי פעולות האיבה, והוא נקרא מאז "**יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ולנפגעי פעולות האיבה**".

תוכן עניינים

- 1 מועדו המדויק של יום
- 2 מנהגי יום הזיכרון
- 3 סקירה היסטורית
- 4 זיכרון לנופלים בראי ה
- 5 מניין החללים
- 6 ראו גם
- 7 לקריאה נוספת
- 8 קישורים חיצוניים
 - 8.1 אתרי הנצחה
 - 8.2 קישורים נוספים
- 9 הערות שוליים

מועדו המדויק של יום הזיכרון

יום הזיכרון חל יום לפני יום העצמאות, כסמל למחיר שמשלמת המדינה על הקמתה.

תחילתו של יום הזיכרון בשקיעת החמה, וסיומו עם צאת הכוכבים למחרת. על-מנת למנוע התנגשות בין יום הזיכרון (ויום העצמאות, שחל מיד אחריו) ובין השבת, נקבעו בחוק הכללים הבאים:

- אם חל ד' באייר ביום חמישי, מוקדם יום הזיכרון ביום אחד, ומתקיים ביום רביעי, ג' באייר.
- אם חל ד' באייר ביום שישי, מוקדם יום הזיכרון בימיים, ומתקיים ביום רביעי, ב' באייר.
- אם חל ד' באייר ביום ראשון בשבוע, נדחה יום הזיכרון ביום אחד, ומתקיים ביום שני, ה' באייר (כלל זה חל החל משנת תשס"ד).

בכל המקרים הללו זז גם יום העצמאות בהתאם, כך שיתחיל מיד עם תום יום הזיכרון

מנהגי יום הזיכרון

סעיף 3 לחוק קובע את אופיו של יום הזיכרון:

ביום הזיכרון תהא בכל רחבי המדינה דומיה של שתי דקות בהן תשבות כל עבודה ותיפסק כל תנועה בדרכים; הדגלים על הבניינים הציבוריים יורדו לחצי התורן; יקוימו אזכרות ועצרות-עם; ייערכו טקסי התייחדות במחנות צבא-הגנה לישראל ובמוסדות חינוך; תכניות השידורים יביעו את ייחודו של היום.

חיילים במשמר כבוד בטקס המרכזי בליל יום הזיכרון, בבניי האומה בירושלים

בליל יום הזיכרון, בשעה שמונה בערב, נשמעת ברחבי הארץ צפירת זיכרון בת דקה אחת, המתחילה את אירועי יום הזיכרון. אירוע מרכזי נערך ברחבת הכותל בירושלים בהשתתפות נשיא מדינת ישראל, הרמטכ"ל ובני המשפחות השכולות, ובו מודלקת אבוקת זיכרון. אחריו מתקיים טקס מרכזי בבניי האומה הנערך על ידי ארגון זוכרים בהשתתפות משרד הביטחון, המוסד לביטוח לאומי ועיריית ירושלים; אירועים נוספים נערכים בכל רחבי הארץ (כגון האירוע 'שירים בכיכר' הנערך בתל אביב). ביום הזיכרון, בשעה 11 לפני הצהריים, נשמעת ברחבי הארץ צפירת דומיה בת שתי דקות, שלאחריה מתקיימים טקסי זיכרון בכל בתי הקברות הצבאיים. האזכרה המרכזית מתקיימת בחלקה הצבאית שבהר הרצל, אירועים נוספים מתקיימים באנדרטאות השונות, בבתי יד לבנים, במוסדות חינוך, בבסיסי צה"ל, באתרי זיכרון ובמוסדות ציבור.

נהגים עומדים דום לצד מכוניותיהם בתל אביב, בעת צפירת יום הזיכרון

בשעה 13:00 נערך טקס אזכרה ממלכתי לחללי פעולות האיבה, באנדרטת חללי פעולות האיבה שבהר הרצל בירושלים.

אירועים נוספים שנערכים הם:

- טקס לזכר החללים הבדואים, נערך באנדרטה לזכרם שבצומת המוביל.
- טקס האזכרה הממלכתי לחללי ההעפלה, נערך במוזיאון ההעפלה בחיפה.
- טקס האזכרה הממלכתי לחללי המחתרות ולעולי הגרדום, נערך במוזיאון אסירי המחתרות בעכו.
- טקס האזכרה המרכזי לחללי משטרת ישראל נערך בחלקת המשטרה בהר הרצל.
- החל משנת 2004 נערך בבניי האומה שבירושלים טקס המיועד גם לאוכלוסייה הדתית-חרדית וגם לציבור החילוני ומשלב בין חללי צה"ל וחללי האיבה.
- בשנת 2006 נתקיים לראשונה טקס לזכרם של יהודים שנרצחו בפיגועים ובאירועים על רקע אנטישמי ברחבי העולם.

דגל ישראל מונף בחצי התורן במהלך טקס אזכרה בבית עלמין צבאי

בטקסים בבתי הקברות הצבאיים נוהגים להוריד את הדגל לחצי התורן, לקרוא תפילת "יזכור" מיוחדת ליום זה, ישנו נאום של נבחר ציבור, חזן שר את תפילת "אל מלא רחמים" בגרסה לזכר חללי צה"ל, מניחים זרים ברחבת

האנדרטה מטעם מוסדות וארגונים שונים ומסיימים לרוב במטח ירי כבוד של חיילי צה"ל. בטקסים אחרים נוהגים להציג מסכת בזמר ובקטעי קריאה לזכר הנופלים. רבים נוהגים לפקוד את בתי יד לבנים ביישובים השונים ולעייין שם בספרי ההנצחה המתארים את החללים. בחלק מהיישובים נוהגים לערוך בערב יום הזיכרון, לאחר הטקס הרשמי, ערב שירי לוחמים, הכולל שירי שכול וזיכרון לנופלים.

על מנת לאפשר לקרובי משפחתם של חללי מערכות ישראל להשתתף ללא קושי בטקסי יום הזיכרון, נקבע בחוק שקרוב משפחה (הורים, הורי הורים, בן זוג, ילדים, אחים ואחיות) רשאי להיעדר מעבודתו ביום הזיכרון ויראו אותו כאילו עבד. החל משנת 2010 ניתנת זכות זו גם לקרובי משפחתם של חללי פעולות איבה. סמוך ליום הזיכרון מקבלות משפחותיהם של חללי מערכות ישראל איגרת משר הביטחון בתוך מעטפה מיוחדת המעוצבת במיוחד ליום זה.

אמצעי התקשורת מקדישים ביום זה מקום נכבד לכתבות העוסקות בנופלים ובהתמודדות עם השכול. דגלי ישראל מורדים לחצי התורן. בתי העינוגים דוגמת מסעדות, בתי קפה ובתי קולנוע נסגרים במהלך היום. רבים נוהגים להדליק בביתם נר זיכרון.

סמלו של יום הזיכרון הינו פרח דם המכבים הצומח, ע"פ המסורת, בכל מקום בו נפלה טיפה מדמם של המכבים. משרד הביטחון מנפק מדבקות עם תמונת הפרח והן מחולקות בטקסי הזיכרון השונים ונענדות על דש הבגד. מקורו של מנהג זה הוא במסורת שהתפתחה במדינות חבר העמים הבריטי לאחר מלחמת העולם הראשונה בה עונדים בימי הזיכרון של חודש נובמבר פרחי פרג (ה-Poppy) מנייר או פלסטיק על דש הבגד (פרחי הפרג הצומחים בשדות הקטל של פלנדריה מסמלים את דמם של החיילים הבריטיים שנפלו במקומות אלו, בעקבות השיר בשדות פלנדריה).

טקס הדלקת המשואות, שנערך ברחבת הר הרצל, חותם את אירועי יום הזיכרון ומתחיל את חגיגות יום העצמאות.

סקירה היסטורית

בול יום הזיכרון משנת 1975

בול יום הזיכרון משנת 1968

לפי עדותו של ההיסטוריון מוקי צור, יום הזיכרון נקבע לראשונה בד' באייר בשנת 1940 לזכר הנופלים במאורעות תרצ"ו-תרצ"ט, ורק כתשע שנים לאחר מכן, במלאת שנה להקמת המדינה, ביום ה' באייר 1949, נקבע יום העצמאות.

הסיבה הנפוצה שנחקקה בתודעה הלאומית בקביעת תאריך יום הזיכרון לפני יום העצמאות היא לתזכורת גבורת הנופלים שנתנו את נפשם למען הארץ, ועקב סיבה זו, שחילחלה עמוק לתוך התודעה הישראלית, נקבע באופן רשמי על ידי הכנסת בחוק יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, ה'תשכ"ג-1963, שבתחילתו נאמר:

ד' באייר הוא יום זיכרון גבורה ללוחמי צבא-הגנה לישראל שנתנו נפשם על הבטחת קיומה של מדינת ישראל וללוחמי מערכות ישראל שנפלו למען תקומת ישראל, להתייחדות עם זכרם ולהעלאת מעשי גבורתם.

מלחמת העצמאות נסתיימה בסמוך ליום העצמאות הראשון ב-1949, והאזכרות לזכר חללי מלחמת העצמאות, התקיימו בשנתיים הראשונות במהלך יום העצמאות עצמו. בקרב המשפחות השכולות הייתה תחושה קשה, קיום האזכרות לצד החגיגות היה קשה מבחינה רגשית, והם חשו שלא מכבדים את קרוביהם בצורה נאותה, ולכן דרשו לייחד יום מיוחד לזכר הנופלים. שר הביטחון דאז דוד בן-גוריון, הקים ב-1951 מועצה ציבורית להנצחת הנופלים, וזו המליצה על ד' באייר כ"יום הזיכרון הכללי לגיבורי מלחמת הקוממיות" ועל אופיו. הצעה זו אושרה בממשלה לקראת יום הזיכרון השלישי (מידע נוסף בעניין זה נמצא בערך יום העצמאות). בשנת 1963 חוקקה הכנסת את "חוק יום הזיכרון לחללי מלחמת הקוממיות וצבא-הגנה לישראל", והוסדרו בו מנהגיו ומועדו. במהלך השנים הוכנסו בו שינויים וב-1980 שונה שמו ל"יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל", ונוספו לו גם חללי המחתרות, המוסד והשב"כ.

בעבר, בנוסף לצפירה המושמעת בערב היום ובבוקרו במהלך טקסי הזיכרון, נהוג היה להשמיע צפירה שלישית לציון תום יום הזיכרון ותחילת יום העצמאות. ביקורת על המעבר החד שגרמה צפירה זו בין תוגת היום לחגיגות

העצמאות, הביאה לביטול הנוהג בתחילת שנות ה-80. בתחילת שנות ה-2000 החליטה הממשלה שגם נפגעי פעולות האיבה יוזכרו ביום זה, תוך הפרדה בין טקס הזיכרון הממלכתי לחללי מערכות ישראל לטקס הזיכרון לנפגעי פעולות האיבה. המחלוקת בשאלות אלה עודנה נמשכת. את הגישה שיש לאחד איחוד מלא בין כל החללים מייצגים, למשל, שלושה אבות שילדיהם נרצחו בפיגוע התאבדות, האומרים:

"מדוע המדינה בוחרת להתייחס לילדינו כאל חללים "אחרים"? למה חללי הטרור אינם כלולים באתוס הלאומי של המדינה שקראה להם לחיות חיי שיגרה, חיים נורמליים בנסיבות לא נורמליות? מדוע מדינה, המתגאה בכל הזדמנות שהטרור לא מכריע אותה, נוטשת את חלליה לאחר שנפלו במערכה? ומה עם אחדות העם, אחדות הדם? ההפרדה הזו, שמלווה אותנו מדי יום ביומו, צורמת ביום הקשה הזה יותר מתמיד. הגיע הזמן לומר במפורש כי נפתח יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, הכולל בתוכו גם את חללי הטרור."^[1]

דוגמה לדעה המנוגדת מופיעה בדבריו של אסא כשר, אב שכול שבנו (יהורז) נהרג בעת טיול בסיני:

"אי אפשר להשוות את האדם שהיה לוחם למי שמטייל ברחוב וטרוריסט נפשע שם לו פצצה שגרמה לו למות. הוא לא התנדב להסתכן, הוא לא התנדב לשרת, הוא לא היה במסגרת של מסירת כל זמנו ומרצו ומחשבותיו להגנה על המדינה ועל האזרחים שלה. הוא נמצא במסגרת אחרת ולכן מגיע לו יחס אחר."^[2]

זיכרון לנופלים בראי היהדות

ביהדות שמור מקום מיוחד של כבוד לחלליה; אמירת חז"ל כי "הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתם בגן עדן" (מסכת פסחים נ, א) ממחישה כי בראי היהדות אנשים המוסרים את חייהם במלחמה למען עם ישראל מקדשים את חייהם וזוכים למעלה רוחנית מיוחדת הנובעת מקרבנם זה. בשיבות רבות (גם חרדיות) נוהגים להקדיש את לימוד התורה ביום זה לעילוי נשמות הנופלים, ולאמירת פרקי תהלים מיוחדים לאחר התפילות.

מניין החללים

ביום הזיכרון ה'תשע"א (2011) היה מניין חללי מערכות ישראל 22,867, ומניין החללים בפעולות האיבה - 2,443.^[3]

לקריאה נוספת

- א' בן-עמוס וא' בית-אל, "טקסים, חינוך והיסטוריה: יום השואה ויום הזיכרון בבתי ספר בישראל", בספר: ר' פלדחי וע' אטקס (עורכים), **חינוך והיסטוריה - הקשרים תרבותיים ופוליטיים**, תשנ"ט, עמ' 457 - 479.

אתרי הנצחה

- רשימת חללי מערכות ישראל וסיפור חייהם אתר רשמי של מדינת ישראל, באחריות משרד הביטחון
- אתר לזכר האזרחים נפגעי פעולות איבה רשימת נפגעי פעולות איבה, תמונותיהם וסיפור חייהם. אתר רשמי של מדינת ישראל, באחריותו של המוסד לביטוח לאומי
- אתר יד לבנים
- זוכרימפדיה אנציקלופדיית הנצחה לזיכרון וגבורה

קישורים נוספים

- הטקסט המלא של חוק יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, על כל תיקוניו, באתר הכנסת
- יום הזיכרון הכללי לחללי מערכות ישראל, באתר משרד הביטחון
- יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, באתר מטיח
- יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ולנפגעי פעולות האיבה, באתר משרד החינוך, התרבות והספורט
- יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, באתר הכנסת

הערות שוליים

- ¹ יוסי צור, רון קרמן ויוסי מנדלביץ' (טור דעה), קורבנות האוטובוס - חללים סוג ב', באתר ynet, 2 במאי 2006
- ² אורי קליין, מי חבר במשפחת השכול?, באתר הארץ, 2 במאי 2006
- ³ כתבי הארץ, יום הזכרון: ישראל מתייחדת עם נופליה, באתר הארץ, 9 במאי 2011

מקור: <http://he.wikipedia.org/wiki/> **יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל**. שונה לאחרונה ב־18:22, 9 במאי 2011.

סימלי יום הזיכרון לחללי צה"ל - מדינת ישראל חולקת כבוד לחללים שנפלו בכל מערכות ישראל

החיים במדינת ישראל אינם דבר מובן מאליה, לוחמים רבים חרפו נפשם כדי שלנו כיהודים תהיה זכות קיום על פיסת קרקע קטנה בכדור הארץ. אותה פיסת קרקע שבה חיו אבותינו - אברהם יצחק ויעקב, אותה פיסת קרקע שבה גרו בני ישראל שחזרו מעבדות במצרים וחיו בה בתקופת הנביאים, המלכים בינהם שאול המלך, דוד המלך ושלמה המלך שהקים בה את בית המקדש בירושלים לעם ישראל. לאורך כל ההיסטוריה לעם ישראל או חלקו (אחרי חורבן בית המקדש הראשון והשני - מרד המכבים) הייתה נוכחות מתמדת בארץ ישראל. מאז 1860 - עת החלה היציאה מן החומות בירושלים ועד עצם ימים אלו אנו נלחמים על קיימונו כיהודים - ללא ארץ ישראל היודעת להגן על אזרחיה החשש הכבד הוא שתהיה שואה שניה. יום זיכרון הוא יום גבורה ללוחמי צבא ההגנה לישראל ושאר כוחות הביטחון שנתנו נפשם על הבטחת קיומה של מדינת ישראל. פרח דם מכבים אדום, סמלו של יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות האיבה.

בערב יום הזיכרון נשמעת בכל הארץ צפירת דומייה בשעה 20:00, למשך שתי דקות. ומיד מתחיל טקס יום הזיכרון הממלכתי ברחבת הכותל המערבי בירושלים. את הטקס פותח נשיא המדינה אשר מדליק את המשואה לזכר הנופלים. הרמטכ"ל - ראש המטה הכללי של צבא הגנה לישראל נושא נאום בפני הורים וחיילים שכולים.

ביום הזיכרון עצמו, נשמעת צפירת דומייה בשעה 11:00 בבוקר. למשך שתי דקות נעמדת מדינת ישראל דום, לזכרם של הנופלים. מכוניות נעצרות בצידי הכבישים ודגלי ישראל מורדים לחצי התורן. בבתי הקברות הצבאיים נערכות אזכרות לחללי צה"ל ובבתי ספר מתקיימים טקסי זיכרון שאותם מנהלים התלמידים. תלמידים וחיילים עומדים במשמרות כבוד ליד אנדרטאות ומצבות זיכרון.

בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים נפתח טקס הזיכרון הראשי בתפילת "יזכור", מפי הרב הראשי לצה"ל, בהשתתפות נשיא המדינה, חברי הממשלות ומשפחות הנופלים. בתי השעשועים סגורים, ברדיו משמיעים שירים שקטים ועצובים ובטלוויזיה משדרים תכניות אודות הנופלים. במהלך יום הזיכרון מתנהלים החיים בארץ בצל השכול והזיכרון. יום הזיכרון חל יום לפני יום העצמאות, כסמל למחיר ששילמה המדינה על הקמתה.

קישור לאתר הנצחה לחללי מערכות ישראל

חוק יום הזכרון לחללי מערכות ישראל, התשכ"ג - 1963 * [תיקון מס' 2]

1. ד' באייר - יום הזכרון (תיקון מס' 2 ו-4)
(א) ד' באייר הוא יום זכרון גבורה ללוחמי צבא-הגנה לישראל שנתנו נפשם על הבטחת קיומה של מדינת ישראל וללוחמי מערכות ישראל שנפלו למען תקומת ישראל, להתייחדות עם זכרם ולהעלאת מעשי גבורתם.
(ב) חל ד' באייר בששי בשבוע, יקויים יום הזכרון ביום ב' באייר של אותה שנה; חל בחמישי בשבוע, יקויים יום הזכרון ביום ג' באייר של אותה שנה; חל בראשון בשבוע, יקויים יום הזכרון ביום ה' באייר של אותה שנה.
2. תחילתו של יום הזכרון היא משקיעת החמה אור לאור ד' באייר או ג' באייר או ב' באייר, הכל לפי הענין, וסיומו עם צאת הכוכבים למחרתו.
3. דרכי קיום של יום הזכרון
ביום הזכרון תהא בכל רחבי המדינה דומייה של שתי דקות בהן תשבות כל עבודה ותיפסק כל תנועה בדרכים; הדגלים על הבניינים הציבוריים יורדו לחצי התורן; יקוימו אזכרות ועצרות-עם; ייערכו טקסי התייחדות במחנות צבא-הגנה לישראל ובמוסדות חינוך; תכניות השידורים יביעו את ייחודו של היום.
4. איסור עינוגים ציבוריים (תיקון מס' 1 ו-2)
(א) ביום הזכרון לא יקוימו עינוגים ציבוריים.
(ב) בליל יום הזכרון יהיו בתי קפה סגורים מתחילת יום הזכרון ועד לזריחת השמש למחרתו.
(ג) העובר על הוראות סעיפים קטנים (א) או (ב), דינו - קנס.
(ד) לענין סעיף זה, "עינוג ציבורי" - כמשמעותו בחוק רישוי עסקים, התשכ"ח - 1968 [1].
4. היעדרות קרוב משפחה של חלל מערכות ישראל רשאי להיעדר מעבודתו ביום הזכרון; לענין זה יראו עובד שנעדר מעבודתו כאילו עבד.
(ב) לענין סעיף זה, "קרוב משפחה" - הורים, הורי הורים, בן זוג, ילדים, אחים ואחיות.
5. הוראות לקיום יום הזכרון
שר הביטחון, בהתייעצות עם המועצה הציבורית המייעצת שנתמנתה לענין חוק בתי קברות צבאיים, תש"י - 1950, רשאי להורות הוראות לקיום יום הזכרון בהתאם לחוק זה.

יום הזיכרון לחללי מלחמות ישראל מחברת: מתיא קם

ד באייר - יום הזיכרון לחללי מלחמות ישראל

מדינות רבות נוהגות לציין יום הזיכרון לחיילים שנפלו במלחמות העצמאות*, אלא שבדרך כלל יום הזיכרון מתקיים בתאריך נפרד ושונה מיום העצמאות. לדוגמה: יום הזיכרון האמריקני חל בחודש מאי, ואילו יום העצמאות – בחודש יולי. מדינת ישראל – שלא כמו מדינות אחרות – בחרה לציין את יום הזיכרון בצמוד ליום העצמאות, ומיד עם סיום יום הזיכרון, בשעות הערב, נערך בהר הרצל בירושלים טקס ממלכתי לפתיחת חגיגות העצמאות.

יום הזיכרון במדינת ישראל קיבל אופי מיוחד שנקבע בחוק, והוא מחייב התנהגות מיוחדת ברשות הרבים, בציבור, וכולל סמלים, אזכרות וטקסים מיוחדים הנערכים בכל רחבי הארץ. ועל כך – בהמשך.

יום הזיכרון הנציח תחילה רק את חללי מלחמת העצמאות, אך במשך שנות קיומה של מדינת ישראל הפך ליום זיכרון לכל ההרוגים בכל מלחמות ישראל, בפעולות צבאיות נגד האויב (ובכלל זה – גם במלחמת העולם השנייה) וכן יום זיכרון לחיילים שנהרגו במהלך השירות הצבאי. בשנים האחרונות נוהגים לציין ביום הזיכרון גם את זכרם של ההרוגים בפעולות טרור – בארץ ובחו"ל.

יום הזיכרון נקרא גם "יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל" וגם "יום הזיכרון לחללי צה"ל".

***מלחמת העצמאות נמשכה כשנה ורבע, והיו בה שני שלבים:**

השלב הראשון של מלחמת העצמאות התחיל לפני הקמת המדינה – למחרת ההחלטה באו"ם על חלוקת ארץ ישראל (29 בנובמבר 1947 – תש"ח). בשלב הזה התמודד היישוב בארץ בעיקר עם התקפות של ערביי ארץ ישראל (וגורמים נוספים שתמכו בהם) השלב השני החל כחצי שנה אחר כך, למחרת ההכרזה על הקמת המדינה (ה באייר תש"ח – 14 במאי 1948). בשלב זה פלשו למדינת ישראל צבאות סדירים של חמש מדינות ערב – מצרים, ירדן, סוריה, לבנון ועיראק (ואתם חיילים מתנדבים מסעודיה ומתימן) מלחמת העצמאות נמשכה, עם שתי הפסקות-אש באמצע, עד המחצית הראשונה של שנת תש"ט – 1949. לאחר שצה"ל הדף את ההתקפות של מדינות ערב, נחתמו בתיווך האו"ם הסכמי שביתת נשק: תחילה עם מצרים ולבנון (שבט תש"ט – פברואר 1949); חודשיים אחר כך – עם ירדן, ולבסוף, בתמוז תש"ט – יולי 1949 – עם סוריה.

יום הזיכרון – השנים הראשונות

החל בשנת תשי"א (1951) – שלוש שנים לאחר הקמת המדינה – נקבע יום ד באייר כיום הזיכרון לחללי צה"ל. בשנתיים שקדמו לכך היה המצב שונה: יום העצמאות השני של מדינת ישראל (אייר תש"ט) חל עם סיום מלחמת העצמאות, והאזכרות לחללי המלחמה נערכו במהלך יום העצמאות עצמו, וכך היה גם בשנה שלאחר מכן.* באותן שנים ראשונות לא הייתה הפרדה בין שמחת החג ובין העצב והכאב על הרוגי המלחמה, ובקרב משפחות החללים הייתה תחושה כי המדינה אינה מכבדת בצורה ראויה את זכר יקיריהם, וכי יש צורך לקבוע יום מיוחד ונפרד שבו יתייחדו כל אזרחי המדינה עם חללי המלחמה. שר הביטחון וראש הממשלה באותן שנים, דוד בן גוריון, הקים מועצה ציבורית מיוחדת להנצחת הנפלים במלחמות ובפעולות צבאיות. רוב חברי המועצה היו הורים שכולים. המועצה הציעה לקבוע יום זיכרון מיוחד, שלא יהיה מנותק מיום העצמאות ויחול יום לפניו – ביום ד באייר. הצעה זו קיבלה את אישור הממשלה, והתאריך ד באייר נקבע כיום הזיכרון לחללי מלחמות ישראל.** כאמור, בשנים האחרונות מציינים ביום זה גם את זכרם של הרוגי פעולות הטרור (בארץ ובחו"ל).

* חשוב לציין, כי בשנת תש"ח היו במדינת ישראל רק 600,000 תושבים יהודים, ומלחמת העצמאות גבתה מחיר יקר מאוד: 6,100 מחייליה ואזרחיה (היהודים) של מדינת ישראל נהרגו במלחמה. מבחינה זו ומבחינות אחרות הייתה מלחמת העצמאות הקשה במלחמותיה של מדינת ישראל.

** בכל שנה ביום הזיכרון מפרסם משרד הביטחון (היחידה להנצחה) את המספר המעודכן של חללי מערכות ישראל. ביום הזיכרון תשס"א (2001) (הגיע מספר הנפלים במערכות ישראל ל-19,312 חללים (לא כולל אזרחים שנהרגו בפעולות טרור).

"ובמותם ציוו לנו את החיים"

ההחלטה לקבוע את יום הזיכרון בצמוד ליום העצמאות התבססה על התפיסה, כי חללי מלחמות ישראל "ובמותם ציוו לנו את החיים". ביטוי ספרותי זה* מנסה להמחיש את ההערכה העצומה לכל אלה שהקריבו את חייהם למען הגנת העם והמדינה, ומביע את הקשר ההדוק והכואב בין המוות ובין החיים: חללי מלחמות ישראל הם שהעניקו לנו, במותם, את החיים – את האפשרות להמשיך ולחיות במדינה. "ובמותם ציוו לנו את החיים" – ולכן מדי שנה בשנה אנו מצווים לעצור ולזכור בכאב את המתים, יום לפני שאנו חוגגים את שמחת העצמאות.

ויש פרשנות נוספת לביטוי "ובמותם ציוו לנו את החיים", והיא: החללים השאירו לנו במותם מעין צוואה להמשיך הלאה, לחיות ולשמוח – ולא לשקוע בזיכרונות הקשים ובכאב השכול. פירוש זה מציע להביט קדימה, להמשיך לחיות ולעשות מתוך תקווה לעתיד טוב. כי

אופיו של יום הזיכרון

את יום הזיכרון לחללי מלחמות ישראל מציינים באירועים ממלכתיים, בטקסי זיכרון ובאזכרות, והוא מחייב את כל הרשויות והמוסדות הממלכתיים וגם את המקומות הציבוריים, כולל מקומות הבילוי והבידור. האדם הפרטי יכול לנהוג בביתו לפי תחושתו, אך ברחוב הישראלי יש ליום הזיכרון אופי מיוחד: בערב יום הזיכרון, עם השקיעה, נשמעת צפירת דומייה הפותחת את אירועי יום הזיכרון. בערב זה וביום שלמחרת סגורים כל מקומות הבילוי והבידור. דגלי המדינה בכל מקום מורדים לחצי התורן, ומעל בנייני ציבור (וכן בבתים פרטיים רבים) מדליקים נרות נשמה.

יום הזיכרון נפתח בצפירת דומייה בת שתי דקות, המציינת את תחילת טקסי הזיכרון והאזכרות בבת: הקברות הצבאיים. טקסי אזכרה מיוחדים נערכים בכל מחנות צה"ל, בכל בתי הספר ובמוסדות ציבור אחרים. שידורי הרדיו והטלוויזיה כוללים תכניות מיוחדות ליום הזיכרון (בלי פרסומות ובלי תשדירי שירות).

פרח דם המכבים נבחר כסמל ליום הזיכרון לחללי מלחמות ישראל, והוא מופיע על מדבקות וסיכות שעונים ביום הזיכרון. כל אלה (ועוד) נקבעו בשנת תשכ"ג – 1963 בחוק מיוחד שנתקבל בכנסת: "חוק יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל".

הנה קטעים מתוך "חוק יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל":

1. ד באייר – יום הזיכרון

(א) ד באייר הוא יום זיכרון גבורה ללוחמי צבא הגנה לישראל שנתנו נפשם על הבטחת קיומה של מדינת ישראל וללוחמי מערכות ישראל שנפלו למען תקומת ישראל, להתייחדות עם זכרם ולהעלאת מעשי גבורתם.

(ב) חל ד באייר ב[יום] שישי בשבוע, יקום יום הזיכרון ביום ב באייר של אותה שנה; חל ב[יום] חמישי בשבוע – יקום יום הזיכרון ביום ג באייר של אותה שנה.

2. תחילתו של יום הזיכרון

תחילתו של יום הזיכרון היא משקיעת החמה אור ליום ד באייר... וסיומו עם צאת הכוכבים למחרתו.

3. דרכי קיום של יום הזיכרון

ביום הזיכרון תהא בכל רחבי המדינה דומייה של שתי דקות, בהן תושבת כל עבודה ותיפסק כל תנועה בדרכים; הדגלים על הבניינים הציבוריים יורדו לחצי התורן; יקוימו אזכרות ועצרות עם; יערכו טקסי התייחדות במחנות צבא הגנה לישראל ובמוסדות החינוך; תכניות השידורים יביעו את ייחודו של היום.

4. איסור עינוגים ציבוריים

(א) ביום הזיכרון לא יקוימו עינוגים ציבוריים.

(ב) בליל יום הזיכרון יהיו בתי קפה סגורים מתחילת יום הזיכרון ועד לזריחת השמש למחרתו.

ביבליוגרפיה:

כותר:	יום הזיכרון לחללי מלחמות ישראל
שם האתר:	קופצים ללוח העברי
מחברת:	קם, מתיה
בעלי זכויות:	מטח : המרכז לטכנולוגיה חינוכית; קרן אבי חי
הוצאה לאור:	מטח : המרכז לטכנולוגיה חינוכית; קרן אבי חי
הערות:	1. המידע שלפניך נכתב במסגרת מבחר - תכנית בתרבות ישראל בגישה רב תחומית. התוכנית פותחה בסיוע קרן אבי חי ובשיתוף משרד החינוך.
הערות לפריט זה:	1. תחקיר: שלומית טור-טז

אשנב אישי

הודעות וטקסים

טקסים

הוראות

משפחות בחו"ל

אחים שכולים

יתומים

אלמנות

הורים שכולים

עמוד הבית >> יום הזיכרון >> סדר עריכת טקס יום זיכרון ברשות המקומית

סדר עריכת טקס יום זיכרון ברשות המקומית

הצעה לרשות מקומית העורכת טקס אזכרה לחללי מערכות ישראל:

- כללי
- טקסים
- אירועי יום הזיכרון
- מנהגי זיכרון
- פרסום
- הסדרי תנועה, חנייה ונגישות נכים לבתי העלמין הצבאיים
- סדר עריכת טקס יום זיכרון ברשות המקומית
- הנצחה ממלכתית לחללי מערכות ישראל

- הזמנת האישיות המרכזית.
- תיאום משמר הכבוד (תלמידי בית הספר, תנועות נוער וכדומה).
- הזמנת זרים לאישיות המרכזית, לראש הרשות המקומית וזר צבא ההגנה לישראל.
- הטקס ייערך בחלקה הצבאית הנמצאת בתחום שיפוטכם- כולל:
- התקנת מערכת הגברה (בעת הצורך), ניקיון, שילוט, מגרשי חניה, דרכי גישה, בורות ביטחון, יציאות חירום וכד'. יש לדאוג לכך שהאנדרטאות בתחום שיפוטכם יימצאו במצב תקין ומכובד.

הנציגות בטקס:

- א. ראש הרשות המקומית
- ב. איש המועצה המקומית- מנחה
- ג. נציג סניף יד לבנים
- ד. הרב המקומי
- ה. חזן אזרחי
- ו. איש ציבור
- ז. נאום ראש הרשות המקומית או איש ציבור
- ח. הנחת זרים
- ט. "התקווה"

כל חגיגי שנת זיכרון למדינת ישראל, משרד החינוך, תנאי שימוש

ז. 2 נציגי תנועת נוער (או אגודות ספורט) למשמר נר הזיכרון

ח. 16 תלמידי בית ספר למשמר הכבוד

מהלך הטקס:

- א. משמר הכבוד תופס את מקומו (בשעה 10:55)
- ב. משמר יום הזיכרון תופס את מקומו (בשעה 10:55)
- ג. צפירת דומיה בת שתי דקות: (11:00)
- ד. תפילה לנשמות הקדושים
- ה. "קדיש"

אגף משפחות הנצחה

מדינת ישראל
משרד החינוך

הורים שכולים אלמנות יתומים אחים שכולים משפחות בחו"ל הוראות טפסים הדעות וטקסים אשגב אישי
עמוד הבית >> יום הזיכרון >> אירועי יום הזיכרון

אירועי יום הזיכרון

- כללי
- טקסים
- אירועי יום הזיכרון
- מנהגי זיכרון
- פרסום
- הסדרי תנועה, חנייה ונגישות נכים
- לבתי העלמין הצבאיים
- סדר עריכת טקס יום זיכרון
- ברשות המקומית
- הנצחה ממלכתית לחללי מערכות ישראל

היחידה להנצחת החייל (לינק למידע על היחידה באתר) במשרד הביטחון היא הגוף המופקד על ההיערכות וההפקה של יום הזיכרון. היחידה להנצחת החייל מתאמת בין כל הגופים השותפים לאירועי יום הזיכרון – משטרת ישראל, צה"ל, תנועות הנוער, תחבורה ציבורית, מגן דוד אדום וספקי השירותים השונים.

ביום הזיכרון ניצב דגלון זיכרון על קברו של כל אחד מחללי מערכות ישראל. דגלון הזיכרון מורכב מדגל המדינה עטור סרט "זכור" שחור, בא לבטא כבוד ממלכתי לנופלים והשתתפות המדינה ברחשי ליבן של המשפחות השכולות, האלמנות והיתומים.

הנחת הדגלים על קברי החללים מתחילה בטקס הנחת דגלון על קברו של החלל האחרון בהר הרצל, אשר מתקיים בסמוך ליום הזיכרון, במעמד ראש המטה הכללי בצה"ל.

טקסים ממלכתיים ביום הזיכרון

טקס פתיחת יום הזיכרון נערך ברחבת הכותל המערבי במעמד נשיא המדינה והרמטכ"ל. הטקס נפתח בשעה 20:00 בצפירת זיכרון בת דקה, במהלכה מופסקת כל עבודה ונעצרת התנועה בדרכים. בטקס מודלקת משואת הזיכרון.

טקס האזכרה המרכזי נערך ביום הזיכרון בשעה 11:00, בבית העלמין הצבאי בהר הרצל.

טקסי אזכרה ממלכתיים נוספים מתקיימים בכל אחד מבתי העלמין הצבאיים והחלקות הצבאיות המפורטים:

בתי העלמין הצבאיים:

אופקים, אילת, אשדוד, אשקלון, באר טוביה, באר שבע, בית ג'אן, בנימינה, דגניה א', דימונה, הר הזיתים, הרצליה, חדרה, חולון, חורפיש, חיפה, טבריה, כפר ורבורג, כפר סבא, לוד, מגדל העמק, נגבה, נהריה, נחלת יצחק, נס ציונה, נצרת עילית, נתניה, עוספיה, עפולה, פרדס חנה, פתח תקוה, צפת, קרית ענבים, קרית שאול, קרית שמונה, קרית גת, ראש פינה, ראשון לציון, רביבים, רחובות, רמלה, רעננה, אתר ההנצחה בצומת המוביל לזכר החללים הבדואים.

החלקות הצבאיות:

זיכרון יעקב, יבנה, נתיבות, קרית אתא, קרית טבעון, ראש העין, שדרות, תל-מונד.

טקסים ברשויות המקומיות

ביום הזיכרון בשעה 11:00 מתקיימים גם טקסים הנערכים על ידי הרשות המקומית, בכל בתי העלמין בהם טמונים חללי מערכות ישראל.

בנוסף, מתקיימים טקסי זיכרון במוסדות חינוך וציבור, במחנות צה"ל וליד אנדרטאות ואתרי זיכרון ברחבי המדינה.

כל הנחיות שמועמדות לזיכרון ישראל: משרד החינוך, תנאי ציבור

אגף משפחות הנצחה

מדינת ישראל
משרד הביטחון

הורים שכולים אלמנות יתומים אחים שכולים משפחות בחו"ל הוראות טפסים הודעות וטקסים אשנב אישי

עמוד הבית << יום הזיכרון >> מנהגי זיכרון

מנהגי זיכרון

במהלך השנים גובשו תכנים ערכיים ונקבעו דפוסי הנצחה לציון יום הזיכרון הלאומי. ביום זה נחשפת בעוצמה מחודשת הזיקה הכואבת שבין עצמאות לשכול.

במהלך יום הזיכרון מורדים דגלי המדינה לחצי התורן, עונדים את תג דם המכבים, מושמעת בכל הארץ צפירת התייחדות, נערכים טקסים בהם כלולות תפילות זיכרון ושמות הנופלים מוקרנים במהלך כל היום בערוץ 33.

מאז ראשית ימי המדינה ועד היום, מקבלת כל משפחה שכולה איגרת ליום הזיכרון אשר נחתמה במהלך השנים על ידי נשיאים, ראשי ממשלה, ושרי ביטחון והיא מצורפת למעטפה ובול המופקים במיוחד לציון יום הזיכרון.

כל יום זיכרון שמורח ומזכיר את משרד הביטחון - תנאי עיבוד

כללי

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, הוא יום זיכרון להתייחדות עם זכרם של חללי המחתרות, חללי צבא-ההגנה לישראל וחללי כוחות הביטחון, אשר נפלו למען תקומתה והבטחת קיומה של מדינת ישראל.

המועד והמאפיינים של יום הזיכרון קבועים בחוק יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, התשכ"ג – 1963 (קישור לנוסח החוק באתר הכנסת). עיקרי החוק:

- « יום הזיכרון יחול מדי שנה בשנה בתאריך ד' באייר, משקיעת החמה ועד לצאת הכוכבים למחרת.
- « ביום הזיכרון בשעה 11:00 תישמע צפירת דומיה בת שתי דקות, במהלכה נעצרת התנועה בכבישים והמדינה כולה שובתת מכל מלאכה.
- « דגלים על בניינים ציבוריים יורדו לחצי התורן.
- « יקוימו אזכרות ועצרות התייחדות במחנות צה"ל ובמוסדות החינוך.
- « השידורים יוקדשו לייחודו של היום.
- « לא יקוימו עינוגים ציבוריים.
- « קרוב משפחה של חלל מערכות ישראל יהיה רשאי להיעדר מהעבודה והדבר ייחשב כאילו עבד.

לציון זכר הנופלים נקבעו שני ימי זיכרון ממלכתיים בלוח השנה:

יום הזיכרון הכללי לחללי מערכות ישראל ד' באייר, היום הקודם ליום העצמאות.

יום הזיכרון לחלל שמקום קבורתו לא נודע - ז' באדר הוא יום מותו של משה רבנו על פי המסורת היהודית.

ימי הזיכרון מהווים נדבך מרכזי בהנצחה הממלכתית של הנפלים. זהו ביטוי החוב המוסרי של המדינה כלפי אלה, שנתנו את חייהם למען תקומת ישראל.

זיכרון והנצחה		
יום הזכרון - מידע כללי	http://207.232.9.131/moe/hagut/yom_z.htm	
אתר ההנצחה לחללי מערכות ישראל	http://www.izkor.gov.il/	
הקמת אנדרטות	http://207.232.9.131/moe/hagut/andartaot.htm	
קטעים על הזכרון	http://207.232.9.131/moe/hagut/zikaron_k.htm	
שמות ישובים שנקראו על שם הנפלים	http://mop.ort.org.il/projects/52/zikaron.htm	
על יום הזכרון, אפיון, השנים הראשונות	http://www.cet.ac.il/main/jump/Eiar-new/info.asp	
אתר ההנצחה לצנחנים	http://www.zooloo.co.il/55/main/	
אתר ההנצחה לשיריון	http://www.arc-m-latrun.org.il/	
סיפורה של הצוללת דקר	http://dakar.coral.co.il/	
יום הזכרון לחללי צה"ל ולנפגעי פעולות האיבה-קטעי קריאה	http://www.chagim.org.il/idfmemorial.html	
יום הזיכרון-זכור, תפילה ורשימת אתרים ליום הזכרון	http://www.zooloo.co.il/more/yizcor/yizcor.asp	
יום הזכרון-תפילת יזכור	http://www.amit.org.il/hagim/azm-aut/zikaron.asp	
הצעות לשני סקסים ליום הזכרון	http://www.jafi.org.il/education/ivrit/yomhazikaron/page1.html	

בדין דחיית יום הזכרון ויום העצמאות

הרב הראשי לישראל, הרב יונה יחיאל מצגר שליט"א

מאמר לספר היובל ישיבת כרם ביבנה

השנה חל ד' באייר, שהוא יום הזכרון לחללי מערכות ישראל, ביום א'. הטקס הראשי, הנערך כל שנה, אמור להיערך במוצש"ק. עקב המצב הביטחוני הרגיש, ההיערכות לקראת הטקס, שבו משתתפים ראשי המדינה, היה, ללא שום ספק, גורם לחילול שבת המוני. על כן, הוחלט ברבנות הראשית לבקש מהממשלה, לדחות את יום הזכרון ליום שני ה' אייר, וממילא, את יום העצמאות ליום שלישי ו' אייר. דחיה זו מעוררת כמה שאלות, שעלינו לברר לאור ההלכה.

א) מהי סמכותה של מועצת הרה"ר לישראל לדחות את יום הזכרון ויום העצמאות.
ב) האם ניתן לדחות את יום הזכרון לחללי צה"ל ליום ה' באייר, שנקבע ליום חג, ולהופכו ליום שכול ובכי.
ג) מה יהיה צביונו של יום ה' באייר לאחר דחיית יום הזכרון, האם יש לומר בו הלל או לא, ואם לא, האם יש להופכו ליום אבל ככל יום זכרון - ולומר בו תחנון או לא.

א. האם יש סמכות למועצת הרה"ר לדחות את ימי הזכרון והעצמאות?

הגמרא במסכת פסחים (דף קי"ז ע"א) אומרת, "נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל, שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבוא לישראל, ולכשנגאלו אומרים אותו על גאולתן". מכאן קיבלו חכמי ישראל את סמכותם לתקן ימים טובים על גאולת ישראל מצרת.

ויש מקום לחקור, מהו תוקף היו"ט שקבעו ליום העצמאות. האם תוקפו נובע מכח חכמי הדור, כשמועצת הרה"ר פסקה עם קום המדינה כי חלה חובת הלל ושמחה ביום זה מדי שנה בשנה, הרי שתוקפו הפך להיות ליום טוב, כדוגמת הימים הטובים האחרים שנכתבו במגילת תענית, וזכרו כזכר לנצחונות ולכיבושים בימי בית שני.

או דילמא, קביעת היו"ט נובעת מהאירועים שאירעו בו. והוא קיבל את תוקפו וייחודו מתוקף היום עצמו, כלומר - "יומא קא גרים", ולא חכמי ישראל הם אלה שגרמו לייחודו.

הנפקא מינא בין שני צידי החקירה הוא, בנידון דיין: אם תוקפו של יום נקבע ע"י חכמי הדור, הרי ש"הם אמרו והם אמרו", וממילא כאשר מועצת הרה"ר לישראל קובעת שמפני חילולי השבת הצפויים להיגרם, היא דוחה את היום ליום שלמחרת, ממילא דחיה זו גורמת לכך שהיו"ט עובר ליום הנדחה.

אך אילו ננקוט כצד השני של החקירה, שזהו דין ביום ולא בחכמי ישראל, ממילא אין סמכות לחכמי ישראל לעקור יום טוב ממקומו, כי קביעתו נובעת מעצם התאריך שלו - ה' באייר. וממילא לא ניתן לדחות ליום ו' באייר.

לכאורה, מלשון תז"ל נראה באופן ברור, כצד הראשון שבחקירה;

שכן, תז"ל במסכת שבת (דף כ"א ע"ב) מעידים בענין חנוכה, "לשנה אחרת קבעו ועשאו ימים טובים בהלל ובהודאה". משמע, שרק, ע"י קביעת הסנהדרין בשנה האחרת נקבעו ימים אלה לימים טובים, שאומרים בהם הלל והודאה.

וכן נראה ממסכת מגילה (דף ז' ע"א) לגבי פורים: "שלחה להם אסתר לחכמים, קבעוני לדורות...", ופרש"י (שם): "ליום טוב ולקריאה להיות לי לשם". הרי, שרק אחרי שהחליטו חכמי ישראל - אנשי כנסת הגדולה וקבעו את קביעתם חלו תוקפם של ימים טובים אלה.

הגר"ש גורן זצ"ל מביא ראיה נוספת לצד הראשון של החקירה האמורה, בצטטו את הר"ן (על הרי"ף בתחילת מסכת מגילה), הר"ן דן, מדוע קבעו שני ימים שונים בפורים, האחד לערים המוקפות חומה והיום האחר לערי הפרזים.

הסביר הר"ן, מפני שהיהודים היושבים בערי הפרזות והיהודים אשר היו בשושן - לא נחו מאויביהם ביום אחד. שהרי היהודים הפרזים נחו ב"ד, והיהודים אשר בשושן נחו ב"י.

וכי תימא תינח לרבי יהושע בן קרח הסובר דבמוקפין חומה מימות אחשורוש תליא מילתא, אבל לתנא דמתניתין דאמר מימות יהושע בן נון, הא לא דמיא לשושן, ומה ראו לקבוע להם יום ט"ו. י"ל דהיינו טעמא, כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל. כדגרסינן בירושלמי (שהיתה א"י חריבה באותם הימים, ואילו תלו הדבר מימות אחשורוש, היתה א"י שהיתה חרבה באותם ימים, נידונת כפרזים, והיה גנאי בדבר, לפיכך תלו הענין בימות יהושע בן נון, כדי שתהא נדונת ככרכים).

הר"ן בהמשך מביא את דברי הרמב"ן, כי בשנים הראשונות לאחר הנס, עמדו הפרזים ונהגו מעצמן לעשות ב"ד משתה ושמחה ויו"ט, אבל מוקפין לא עשו כלום. לפי שלא היה נס גדול כפרזים. ולאחר זמן, שהאיר הקב"ה עיניהם ומצאו סימן מהתורה, עמדו מרדכי ובית דינו וראו דבריהם של פרזים שראוי הנס הזה לעשות לו זכר לדורות, וקבעוהו על כל ישראל וקבעו למוקפין ביום של שושן... ע"כ.

רואים אנו מכאן, כהצד הראשון של חקירתנו. כי אם נדון רק לפי הנס, לא היה ראוי לקבוע את יום ט"ו למוקפין, וכשם שהם עצמם לא נהגו שום חג בשנים הראשונות, מפני שלא היו בסכנה. על כל פנים, ודאי שלא היה צריך לקבוע להם יום מיוחד, ורק משום כבודה של ארץ ישראל קבעוהו ליום ט"ו.

א"כ מה שקובע את חובת ההלל וההודאה אינו דוקא היום בו היתה התרחשות הנס, אלא ניתן לקבעו ליום אחר, כפי שהיה שיקול דעתם של אנשי כנה"ג - מדין חכמי הדור.

ממילא, הוא הדין בנידון דידן, אין הכרח לומר, שקביעתו של יום העצמאות כיום הלל והודאה מוכרח שיהיה דוקא ביום ה' באייר, יום הכרזת המדינה, כי אם מתעורר הצורך להעביר יום זה ליום אחר ניתן לעשות כן. ובפרט, שמדובר לצורך חשוב כשמירת השבת והתחשבות במשפחת השכול.

אמנם, מה"מאירי" (פסחים קי"ז) משמע, שזהו דין ביום כפי שכתב וז"ל: "כל יהודי שארעתהו צרה ונגאל הימנה, רשאי לקבוע הלל לעצמו באותו יום בכל שנה, אלא שאינו מברך עליו. וכן הדין בכל ציבור וציבור. כך היה יסוד הנביאים לאמרו על כל צרה וצרה כשנגאלים ממנה". מדבריו משמע, שרק באותו יום שחל בו הנס עצמו רשאים לקבועו יום טוב ואמירת הלל ולא לדחותו ליום אחר, שאז פקעה חובת ההודאה.

כן משמע גם מדברי החת"ס (יור"ד סימן קל"ג), שרק ביום הנס ממש חלה חובת השמחה וההלל מדאורייתא. (אלא שמן התורה די זכר כל שהוא לאותו הנס ולא דוקא הלל).

אולם, מדברי רבנו תם, המובאים בדברי תלמידו רבינו יונה (ברכות פ"ה), לא משמע כן, שכתב שם, כי עיקר ההלל נתקן על כל צרה וצרה שלא תבוא על הציבור בשעה שהיה לכלל ישראל, והיה הקב"ה עושה עמהם נס, היו עושים יו"ט והיו אומרים הלל.

הנה כי כן, ר"ת איננו מזכיר כי חובה זו כרוכה בקביעה לדורות ע"י נס לשעתו, אלא כתב "היו עושים יום טוב", משמע לפי דבריו, שכל יום שעליו החליטו חכמי הדור לקבועו לזכר אותו הנס, דינו כאותו יום ממש.

וכן נראה שאפשר לקבוע יום אחר לנס ולזכרו, מקביעת יום צום גדליה בן אחיקם, שנהרג בראש השנה כמבואר ברד"ק (ירמיהו מ"א, א') ובי"אבן עזרא" (זכריה ח', י"ט). וכ"כ הבית יוסף (או"ח סוסי"י תקמ"ט) בשם רבינו ירוחם. ואעפ"כ איתא במסכת ראש השנה (דף י"ט ע"א), יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם בזמן הבית השני נהפך ליום טוב ככתוב בזכריה "וצום

השביעי... יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה". הרי שיום זה לא נקבע ביום המדויק שארע בו הגורם ליו"ט. שמע מינה, שאין יום המאורע בהכרח קובע את היום טוב לדורות. (אמנם ב"סדר עולם" פכ"ו משמע שבג' בתשרי עצמו נהרג גדליה, וכן הוא להדיא בגמ' במס' ר"ה (דף י"ח ע"ב), ועיי"ש במתיר"א. וממילא לפי דעה זו אין כל ראייה משם לנידוי וע"ע בשו"ע (או"ח סי' תקמ"ט בטי"ז, נפק"מ לדינא, אם צום גדליה דינו כ"נדחה", ועיין מה שציין בשע"ת סק"א).

מן הראיות המצוטטות לעיל משמע לכאורה, שתוקפו של יום נובע מקביעת חכמי ישראל, ומכיון שמועצת הרה"ר החליטה לדחותו עקב חשש לחילולי שבת ברורים, יש לכך תוקף הלכתי שבכוחם לדחותו! מלבד כל מה שנתבאר, נראה דכל הנידון הוא על נס שאירע ביום מסוים, אך לפי מה שכתבנו לקמן (עמ' 6) דנס מלחמת השיחרור לא אירע ביום מסוים, רק שהוחלט לקבועו ליום ה' באייר - יום הכרזת המדינה, כו"ע יודו, דאין כל חשש לדחותו.

ב. החשיבות שבמניעת חילול שבת

יש להדגיש את החשיבות הגדולה שבמניעת חילול שבת, אף אם הדבר כרוך בהעתקת מצוה ליום אחר, שכן מצינו בגמ' מסכת מגילה (דף ד' ע"ב), דכשחל פורים בשבת מקדימים את קריאת המגילה ליום שיש, גזירה שמא מי שאינו בקי בקריאתה יטלנה בידו, וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירה ארבע אמות ברה"י.

וגדולה מזו, מצינו שם בגמרא, דאף מצוות דאורייתא כשופר ולולב מבטלים לגמרי כשחל יו"ט בשבת משום חשש זה. ואף דהחשש הוא כל כך רחוק, שיהיה מי שאינו בקי שירצה ללמוד בעיצומו של ר"ה לתקוע, ולא יהיה בבית הבקי בשופר, ויהיה זה במקום שקיים רה"י דאורייתא, ראו חז"ל צורך לבטל תקיעת שופר, שהוא עיקרו של ר"ה, לכל הדורות כשיחול ר"ה בשבת, משום חשש רחוק זה של חילול שבת בשוגג. ק"ו שדבר חשוב מאוד הוא, לדאוג לדחיית טקסי יום הזכרון, וממילא את חגיגות יום העצמאות, כדי למנוע חילולי שבת המוניים באופן ודאי ובמזיד.

אכן, כבר נהגו כן מימי ראשיתה של המדינה להקדים או לאחר את יום העצמאות, כאשר יום ה' באייר חל בשבת או בערב שבת, על פי בקשת הרבנות הראשית.

ג. מהו אופיו וגדרו של יום העצמאות שנדחה

ומעתה, יש מקום לדון, על אופיו של יום הזיכרון השנה, שבכל שנה הוא התאריך שבו חל יום העצמאות. א. האם יש לומר תחנן ביום זה?

ב. האם יש לקיים את התפילות המיוחדות ולקרוא את ההלל ביום זה, או שמא יש לדחותם למחרת, ליום הנדחה, בו יערכו כל החגיגות והטקסים הממלכתיים?

יסוד השאלה הוא, האם כאשר דוחים את יום העצמאות ליום אחר, עוקרים את היום על כל דיניו ליום אחר, ולא נשארים כלל דינים ביום המקורי, או שמא העקירה אינה עקירה גמורה, אלא עקירה לדינים מסויימים, ומהות היום נותר על מקומו.

ד. ראייה מט' באב שנדחה

הפוסקים דנו, האם קטן שנתגדל ביום א' בשנה שבה ט' באב חל בשבת ונדחה ליום א', חייב לצום. יסוד השאלה הוא, האם ט' באב שנדחה ליום א' הוא מדין תשלומים לשבת, וממילא כיון שבשבת הקטן היה פטור מלצום, אין

עליו חובה להשלים את הצום, או שמא כאשר קבעו חז"ל, שיש לצום בטי' באב מונח היה באותה תקנה, שבשנה בה יחול ט' באב בשבת יצומו ביום א', ולא בתורת תשלומין לשבת, וממילא לפי צד זה הקטן יהיה חייב לצום משום שביום א', שאז חל חיוב הצום, הוא כבר גדול.

ה"אבני נזר" (חאו"ח סי' תכ"ו) תלה שאלה זו במחלוקת הראשונים, שהביא הטור (או"ח סי' תקנ"ד), האם בטי' באב שחל בשבת ונדחה ליום א' נוהגים בשבת אבילות בדברים שבצינעא, והביא את לשון הרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' תקכ"ב), שלא הובא בטור, וז"ל: "נראה לי, שאין נוהג בו שום אבילות וכו', וכ"ש דלגמרי עקרוה מתשיעי ואוקמוה [אעשירי], ומעיקרא היה ראוי לקובעו בעשירי, כדאיתא התם בתענית (דף כ"ט ע"א) ע"כ.

וכתב האבני נזר, דמהרשב"א נשמע, שאין עשירי מצד תשלומין, דהא לגמרי עקרוהו מתשיעי. וסיים האבני נזר, אך לדעת הפוסקים, שאנחנו בני אשכנז נגרים אחרים, שסוברים, דינהג דברים שבצינעא, שפיר הטעם בעשירי מצד תשלומין.

בשו"ת דברי מלכאל (ח"ה סי' ק"ל) העלה, דהקטן חייב להתענות, והוא ג"כ תלה הדבר בחקירה הנ"ל, האם יום א' הוא בתורת תשלומין או לא, וכתב בפשיטות, דהעיקר שהקטן חייב להתענות, כי כן היתה התקנה מתחילה, שאם יחול ט' באב בשבת יתענו למחר.

וכן הסיק כדבריו, אחרי אריכות דברים, בשו"ת "ציץ אליעזר" (ח"ט סי' כ"ז). גם בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ע"ב אות ד') פסק כ"דברי מלכאל", דעיקר התקנה היתה לצום ביום א' כשחל ט' באב בשבת, ודחה את ראיית ה"אבני נזר" מאיסור דברים שבצינעא בשבת.

דהאיסור אינו מטעם דנהגין בשבת עיקר הדין דט' באב אלא כיון דבעלמא הוא יום צום לחורבן, ראוי לנהוג בו פרישות. וע"ע בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' ע"א).

ואם כנים הדברים, דגדר הדבר הוא, דכשנדחה היום הקבוע, דיני היום חלים על היום שאליו דוחים אותו, ורק נוהגים דברים מסויימים בתאריך המקורי מטעם דברוב השנים הוא היום הקבוע, ומסתמא, מתקני התקנה הם אלה הקובעים אלו דינים ינהגו ביום המקורי בשנים שבהם הוא נדחה. כמו"כ ניתן לומר, דזה יהיה הגדר גם ביום העצמאות שנדחה, דכל התפילות המיוחדות, קריאת ההלל, הטקסים והחגיגות מתקיימים ביום שאליו נדחה יום העצמאות, וביום ה' באייר, כיון דהוא היום הקבוע ליום העצמאות, אין לומר תחנן.

יתירה מזאת, הרי נס מלחמת השחרור לא התבטא רק ביום ה' באייר - יום הכרזת המדינה, שכן אף אחרי יום זה נמשכו המלחמות. אלא שהוחלט לקבוע את יום העצמאות ליום הכרזת המדינה כמסמל את כל תקופת המלחמה. אבל כל שאין אפשרות לקיימו בזמנו, אפשר להעתיקו ליום אחר. וכל התפילות, קריאת ההלל והדינים המיוחדים ליום זה חלים ביום שאליו נדחה.

טעם לשבח נוסף יש, שלא לחלק בין הטקסים הממלכתיים לבין התפילות וההודאות. והוא משום שכל עיקר התקנה של העתקת יום העצמאות ליום אחר עלולה להתערער, אחרי שהציבור החילוני יראה, שהציבור הדתי ממשיך לחגוג את היום בזמנו המקורי, ורק הציבור החילוני נאלץ, בלחץ הרבנות, להעתיק את חגיגותיו מהיום המקורי, עלול הדבר לערער את כל רעיון הדחיה מפאת חילולי השבת.

ה. דחיית הראיה מפורים שנדחה.

יש מי שרצה להביא ראיה מדין פורים שחל בשבת. דנפסק בשו"ע (או"ח סי' תרפ"ח סעי' ו') ע"פ הירושלמי, שקריאת המגילה ומתנות לאביונים ביום שישי, אמירת על הניסים וקריאת פרשת "ויבא עמלק" בשבת, סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ראשון, והוא המכונה "פורים המשולש".

נמצא, איפוא, שאם חל פורים בשבת, למרות שמקדימים את קריאת המגילה מחמת הגזירה שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר, כמבואר בגמ' מגילה (דף ד ע"ב), הרי עיקר החג להזכרת הנס זמנו נותר בשבת. וכמאמר הגמ' מגילה (דף ד ע"א), "פורים שחל בשבת שואלין ודורשין בעניינו של יום". אי"כ משמע מדין "פורים המשולש", שקוראים בתורה בשבת ואומרים "על הניסים" בשבת, ורק את קריאת המגילה מקדימים ליום. מוכח, איפוא, שבעצם עיקרו של פורים נשאר בשבת, ורק קריאת המגילה הוקדמה לע"ש - שאינו זמנו העיקרי, ורק אם היו קובעים את כל הלכות פורים לערב שבת היה ערב שבת נחשב לזמן העיקרי של פורים.

אך אולי נאמר, אדרבא, מזה גופא שלא נעקרו כל הלכות פורים לערב שבת, ניתן ללמוד שכשחל פורים בשבת אין לעקור את כל הלכותיו ליום אחר, משום שלשבת נשאר דין של זמנו העיקרי של פורים, והוא הדין לגבי יום העצמאות שלא תיעקרה כל הלכותיו ממקומן, ויאמרו הלל ביום ה' באייר, אע"פ שנדחה ליום ו' בו.

עפ"י ניתן אולי להקיש גם לגבי דין יום הזכרון ויום העצמאות. כי עיקר החשש מחילול שבת הוא בגלל הטקסים הממלכתיים שיש חשש שיחללו בהם את השבת, אך לגבי אמירת הלל והודאה, שאין בהם חשש חילול שבת - יש להותירם, לכאורה, בזמנם. ולפיכך נוכל אולי להקיש לנידון, שגם אנו נוותר ליום ה' באייר את צביונו לענין אמירת הלל והודאה, ואילו שאר ענייני החג אכן יידחו. אם כן נאמר, לכאורה, שכן יש לנהוג ביום העצמאות שחל בשבת, שכל ענייני היום, שאינם כרוכים בחילול שבת, כקריאת ההלל והתפילות המיוחדות יתקיימו בשבת.

אך ניתן לדחות זאת, מכיון שבפורים החל בשבת החשש היה רק לגבי טלטול המגילה "שמה יטלטלנה ד' אמות ברה"ר", לפיכך הקדימו רק את "קריאת המגילה", אך הקריאה בתורה ו"על הניסים", שבהם אין לגזור שום גזירה, אכן הם נותרו במקומם בשבת, ואילו היה קיים חשש שגם באמצעותם יגרם חילול שבת, היו עוקרים גם אותם, וכל הלכות הפורים היו מוקדמים משבת לערב שבת.

ועוד, נראה, שיש לחלק בין פורים לבין יום העצמאות. כי בזמן שאנשי כנה"ג קבעו את פורים לדורות, טרם חששו עדיין לגזירה דרבה של שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר. ולכן בזמן שחז"ל גזרו לחוש ל"שמא יעבירונו" לא היו יכולים לעקור את פורים לגמרי מזמנו הקבוע, שנקבע לדורות ע"י אנשי כנה"ג, ולכן הקדימו רק את קריאת המגילה. לעומת זאת, יום העצמאות מיד כשנקבע היה קיים חשש של חילול שבת באם יחול בשבת, הרי שבזמן קביעת היום, כאילו נקבע, שאם יחול בשבת ידחה או יוקדם ליום אחר לגמרי.

ועוד, הרי קשה ליצור מצב שכזה, שיגרם לפילוג בעם ביחס לצביון היום. שכן כל העם יתאבל ביום זה על חללי מערכות ישראל, ואילו לציבור הדתי יהיה זה יום של הלל ושמחה. ויתרה מזו, קראתי בשם הרצ"י קוק זצ"ל, שהדגיש, כי שנה שחל יום העצמאות בשבת או ביום שישי והוקדם ליום חמישי, בזה גופא יש קידוש השם גדול, כי בכך יש הוכחה שמדינה יהודית נמנעת מחילול שבת, ויש בכך קידוש השם כלפי הכלל.

המסקנות למעשה

לאור כל מה שנתבאר, השנה, שנת תשס"ד, אם יום העצמאות ייקבע ליום ב' ה' אייר יגרום הדבר לחילול שבת המוני מפאת הטקס הראשי של יום הזכרון, שיחול במוצ"ש.

על כן החלטנו במועצת הרבנות הראשית לישראל, לדחות את יום הזכרון ליום ב' ה' באייר, ואת יום העצמאות ליום ג' ו' אייר. כל טקסי יום הזכרון הנהוגים מדי שנה יתקיימו בליל יום ב' וביום ב'. כל הטקסים, החגיגות, קריאת ההלל והתפילות המיוחדות ליום העצמאות יתקיימו ביום ג' ו' אייר, כפי שנתבאר לעיל. ובפרט השנה, אין זה מן הנכון, לקרוא הלל ולהתפלל תפילה חגיגית בשעה שכל עם ישראל מתייחד, יחד עם המשפחות השכולות, עם זכר בניו שנפלו במערכות ישראל.

מיהו זאת נראה, דביום הזכרון השתא, שיתקיים ביום ה' אייר, אין לומר תחנון מפאת שזהו התאריך שבו חל יום העצמאות כל שנה [כפי שנתבאר לעיל כעין זה לענין ט' באב שנדחה ליום א', דגם בשבת נוהגים קצת מדיני היום]. ואף אם יש מקום לבעל דין לחלוק, כבר כתב ה"כף החיים" (סי' קל"א אות צ"ה) בשם פוסקים רבים, כשיש ספק אם יפלו על פניהם, יותר טוב שלא ליפול, דנפילת אפים רשות, ואם לא יפול אין בכך כלום. כמו כן בעניין אי אמירת תחנון ביום זה.

סדרי יום הזכרון ויום העצמאות הלכה למעשה

א. מוצ"ש ויום א' ד' אייר - לא מתקיימים טקסי זכרון.

ב. ליל ב' ויום ב' ה' אייר - יום הזכרון לחללי מערכות ישראל. אין אומרים בו תחנון.

ג. ליל ג' ויום ג' ו' אייר - יום העצמאות. חגיגות וטקסים ממלכתיים. תפילות חגיגיות כבכל שנה, אמירת הלל ופיוטים.

על במותינו חללים

סופר נעלה, מר א. ז. רבינוביץ,

שאלה קטנה שאלת ממני, שאלה כזאת אשר אדם שאינו-סרבן שכמוני בודאי, חושב אתה ובצדק, שימלאנה תיכף ומיד בוריונות של קורת-רוח: דמעה אחת, לתוך נאד של הדמעות, על חללי בת עמנו. נאד חדש, ודמעות חדשות, על חללים חדשים, על חללים צעירים ורעננים, שנשפך דמם בידי בני נכר פה בארץ-אבות. ולא סתם צעירים, אלא צעירים בעלי לב ורגש, בעלי נשמה שלהבית, שבאו לשם תחית האומה והארץ, שמאסו בכל אידיאלי החיים, ובחרו להם את האחד לבנות בבנין האומה, בשובה אל אדמתה.

ולבני ציון היקרים כאלה, שנחשבו לנבלי-חרש, איזה לב לא ימס ואינו עין לא תרד דמעה ?!

אמנם אם חושב אתה, סופר נכבד, שבלא כל יסורים ודכדוכי-נפש נוראים אוכל לתן לך את דמעותי, יש כאן איזה העלם-דבר, שאנכי, שאינני מן המעלימים את מחשבותיהם, אספרה לך דברים כהוייתם. ויוכל להיות שגם על מכאובי הנורא הזה גם-כן יש להזיל איזו דמעה, והיתה גם הדמעה הזאת מתערבת ועולה בלולה, אל תוך הנאד החדש הזה. כי מכאובי זה איננו מכאוב פרטי, מכאוב הוא הבוקע ועולה מתוך גשמתה של האומה, החשה את שברה הגדול כים.

הרמב"ם בפרקי הרפואה שלו אומר: "אני אומר לכל חכם וחסיד, הלואי שישמר את-גופו כמו ששומר החמר את חמורו". והחזיון הזה, שהדברים היותר יקרים העומדים ברומו של עולם הם מזולזלים, וכשאנו צריכים לעורר את הלבבות להתיחש אליהם במדה של כבוד ראש הראוי להם, אנו צריכים לבא מן הקל אל החמור, "הלואי שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר-ודם"¹, זהו דבר שאנו פוגשים אותו בחיים על כל צעד. וכשהדבר בא לידי מדה גדולה וגסה מאד, לידי מדה מוחלטת של "השפלה הגבה והגבה השפיל"², אז מתמלא כוס היגונים על כל גדותיו, ואימה חשכה מקדרת את החיים.

רגילים אנו להתחשב עם כל מחזה טבעי, גם הקטן שבקטנים, המופיע לעינינו מהעולם המקיף אותנו, בחשבון ודעת — בבני-דעה הכתוב מדבר, — יחש חקי. כלומר אין אנו תולים אותו החזיון באיזה מקרה בודד היוצא מן הכלל, שדבר אין לו עם חקים איתנים וכלליים, אז אין אנו צריכים כ"כ להתחשב עמו, אלא אנו זוקפים את כל חזיון הבא לעינינו — על חשבונם של חקים קבועים. כדמות שריג אחד של עץ גדול ורב הענפים והשרשים, שרק קצהו נגלה לעינינו, ויתרו טמיר הוא

1 ברכות כה. 2 יתקאל כ"א, ל"א.

עדיין ממנו, אבל ברור לנו יודעים, שאותם החקים השולטים בקצה השריג שולטים הם בכל מלא העץ, מראשית צמרתו עד תחתית שרשיו, והעץ כולו גם הוא רק חזיון יחיד המתגלה מתוך מלא-עולם מלא, שחקיו איתנים והם רודים בנו מדעתנו ושלא מדעתנו, עד שאנו מחוייבים להתחשב עמהם חשבון חקי.

כשמתגלה לפנינו חזיון רוחני, רעיוני, מחשבה ומהלך דעת, מתוך גשמתה של האומה, והאומה היא האומה שלנו, שכ"כ אנו קשורים וחבוקים בה, שכל כך הגנו חיים רק בחייה, וקיימים קיום חמרי, מוסרי, ושכלי, בקיומה, בודאי שכן המדה צריכה להיות להתחשב עם המציאות הזאת כמציאות חקית, להסתכל עד כמה עמוק עמוק הוא הרוח, במעמקי הנשמה הכללית של האומה, שהוא גורם שצורה רעיונית כזאת, בדמות דעה והלכה, המטפלת עם רגשי נפש, מתגלה בו.

גדול בכל ערכי חיינו. יוכל להיות שיתגלה לנו עולם מלא ואדיר, שאנו זקוקים לחיות בחוכו, תחת אשר השבנו שיש לנו עסק עם איזה דברים קטועים ובודדים.

לא נודמן לי הדבר לדעת את הצעירים הללו, אשר נפלו חלל בעמדם לעבוד את עבודתם בארץ ישראל בתור חלוצי התהיה הלאומית, לפי הלך-רוחם. מהאחד [פרל] אשר נודמן הדבר שהיה לפני איזה דין-דברים על-אודות עובונ, נוכחתי לדעת ע"י מכתביו ותעודותיו, שהיה צעיר נחמד, בעל כשרון מצויין, בן-תורה, מטפסם של החשובים שכנגד-השיבות, בעל לב טהור ונפש עדינה, בא לא"י בכל חס-לב של האהבה הלאומית ותחיות העם והארץ. בשעות אשר חי אחרי היריה, בעת אשר ידע ברור שהוא הולך למות, הביע במגוחה שנפשו שוקטת, כי מת הוא בעד עבודת ההתהיה הישראלית בארץ-ישראל. הלב הצעיר ההומה למראה החיים העליונים שהאירו אליו את תקותם, הניטלים ממנו, ולזכר אם שכולה, שהוא כל נחמתה בחשכת חייה המרים, מצא מרגוע ברגעי הפרפור בין החיים והמות. — ברעיון שהוא מת בעבודה לשם תחיית ישראל בארץ-ישראל. למראה נורא זה, לנשמה עליונה כזאת, שמים וארץ יחדו יענו: קדושי. בלא-ספק, פחות או יותר בערך זה היתה מדתם של יתר החללים. "מי יתן ראשי מים, ועיני מקור דמעה, ואבכה יומם ולילה את חללי בתי עמי".³

אל תגורו לי, אבירי-הלל, לסנטימנטליות יתרה. אינני יכול להעריך כמה חיל וכוך רוחני אבדנו, כמה אש קודש נכבה יחד עם הנשמות הגדולות הללו. "שבעים איש וחמישים אלף איש, — שבעים איש שכל אחד שקול כחמישים אלף איש".⁴ ומו זה יוכל לחזור עד נכבי ההתהיה של הערכים הנשמתיים, וענו יגון זה די הוא עד כדי להחשיך בו את הניצוצים הקטנים של האורה, שהם חודרים אל מאפל חיינו הלאומיים.

הלכה י: "כל הפרש מדרכי ציבור אין מתעסקים עמו בכל דבר, אחיהם וקרוביהם לובשים לבנים ומחטטפים לבנים ואוכלים ושותים ושמהים שנאבדו שונאיו של מקום, שנאמר הלא משנאיד ד' אשנא, ובתקומתו אחקוטט, תכלית שנאש שנאחיתם לאויבים היו לי". והכאב הולך ומתגדל, ומלחמת הרוח התרגית עולה עד מרום קצה, למקראם של דברי הרמב"ם, המתגלמלם בצורה יותר ברורה (פ"א מהלכות אבל הלכה י והובאו בשו"ע סימן שמו ס"ה): "כל הפרשה מדרכי ציבור, והם האנשים שפיקו עול המצות מעל צוואם, ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי-כנסיות ובתי-מדרשות, אלא הרי הן כבני-חורין לעצמן, — אין מתאבלין עליהן, אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים ומחטטפים לבנים, ואוכלים ושותים ושמהים, שהרי אבדו שונאיו של הקב"ה, ועליהם הכתוב אמר הלא משנאיד ד' אשנא".

ואתה חביבי צא ופרנס ועשה שלום בין רגשי הלב, ותשקט את המלחמה הסיוגת כים וזעף.

שמה תאמר ליישב ע"פ הנוסח הרגיל מיסודי של מר אחד-העם: הספר הוא ספר, והלב עושה את החיים, וכיון שהלב נלחם בספר — הראשון הוא המנצח. במשואת מנך חביבי, אל נא תרפא שבר גדול על נקלה. הספר וכל אנפיו — גילוייו של הלב הם, ואיזה לב — לב האומה, הלב של גשמתה, הלב של תמצית כל היותה, של מעמק חיותה, זה הלב דוקא בספר היא מונח וגנון, ותוך כל גרגירי המתגלה מאוצר הספר המון רב של לב ושל חיים מונחים. וחשבוננו של עולם גדול המקיף אותנו ברחבו, ומושל עלינו בעיון וחקיו הכבירים, אנו צריכים להביא כאן, השבונו של עולם ברור, הנראה לנו עין בעין, כמו שהוא עם כהליו וגוראותיו. אחים חביבים — שונאים, נשמות קדושות — משוקצות כטומאת הנדה, אי מה היה לנו!

והאומה עוזה שבאומות — קנאית היא ונוקמת, נוקמת היא בקנאה קשה כשאול מעוכרי חייה, לא תשא פני כל, את אחיה לא תכיר ואת בניה לא תדע. עוד חי בלבך קול הכרוז של הדרעה הראשון: "כה אמר ד' אלהי ישראל, שימו איש חרבו על ירכו, עברו ושובו משער לשער במחנה, והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובה".⁵ ידעת היא האומה, בידיעה פנימית, אינסטינקטיבית, שאינה חסרה גם אצל בעלי-החיים כולם, ש"הפרשים מדרכי ציבור, שהם כבני חורין לעצמן כבני בלי דת" (לשון הש"ע). ממיתים הם את גשמתה, נוטלים הם ממנה את המזון המוחית אותה, המשיב את רוחה, — והם הם הנם אויביה, אויבי גשמתה, שונאיו של מקום, שונאי ד' אלהי ישראל השוכן בקרבה, שהוא אלי-חייה. ובעם תקפץ רחמיה, למען עמדתה וקיומה, — כדי להחזיק את גשמתה לדור דוריהם.

אמנם יש נטף של איזה עסיס, שהוא יכול להחליש את הארס המר. אם על דבר היחש הנועם שבין ישראל לעובדי-האלילים באה התרבות אשר פעלה את פעלה על גוי ועל אדם והיא גרמה שתצא מכוזה הוראה כזאת: "אומות-העולם שבחו"ל כלומר שבומו הזה לאו עובדי ע"ז גמורים הם, אלא מעשי אבותיהם בידיהם",⁶ כלומר נחלש התוכן האלילי המזוהם והמסואב. אמנם אין חיים ואין טוהר במקום שיש

שריד למות ולטומאה, אבל הוזהמא היותו מטאבת כבר פסקה, וחיים הולכים ומתבססים, הולכים ומתקרבים להאידיאלים הטהורים של "כי מלאה הארץ דעה את ד'".⁸

בחוגנו הפנימי הדברים יכולים להיות נאמרים ביותר חוס-לב: "הפורשים מדרכי ציבור שבזמן הזה לא פורשים מדרכי ציבור גמורים הם, אלא מעשה תקופת ההתבוללות בידהם". הוזהמא של ההתנכרות בכל עומק טומאחה פסקה מהחוג של הדוגלים בשם האומה וחפץ החיותה וגאלתה. הגרעין של התחיה הלאומית כולל בתוכו, באופן טמיר עוברי-לוג, את כל סעיפי החיים, המעשה והרעיון, שמקורם הוא מקור נשמת האומה. תאר החולשה של תכונת הדת, הנובלת בעמים, ודלדול החיים שבישראל בגולה, שדלדל את מכון היי הקודש והחול של האומה, וטשטש את צורתם הבהירה, — הוא ספק את ציור החולשה והנבילה, השנואה על דור הפך באומץ ופריחה, אל כל קדוש ומרומ, והוא שגרם להשפלת-הרוח ולעבדות גוראה שתפשט בידה עם צללי החלומות של הגבורה וההתנערות. שוגגים הם הצעירים המתפרקים על אהבת האומה וחפץ החיותה, כשהם מתרחקים ממקור חיות ברעיון וברכיה החיים, וחלילה לנו לדון את השוגג כמזיד. הפורשים מדרכי ציבור שבדורות הראשונים, כשם שהחריבו את האומה, בפעל-כפיהם ובהלך-רוחם, כך היתה כונתם והתפצם. הפורש מדרכי ציבור המצייר בדברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה הלכה יא) הוא גם פורש כזה "שלא עבר עבירות אלא נבדל מעדת ישראל, ואינו עושה מצות בכלל, ולא נכנס בצרתו, ולא מתענה בתעניתו, אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהם". כמובן אין אני יכולים כלל להעלים עין מהעד של הפרישה מדרכי ציבור של "אינו עושה מצות בכלל ולא מתענה בתעניתו", אבל עם זה יש לנו קורטוב של נוחם, כי בנינו אלה, אם כי נדחים הם, דחינו-רוח גורא מאד, הם נכנסין בכל מלא נשמתם בצרתו של הציבור, הצרה האומית נוגעת עד נימיו לבם ויותר פנימיים, ובשום אופן לא יחשבו בלבם שהם בכלל "כאילו אינו מהם".

אמנם אין הדעה מתקררת עדיין לגמרי, הקצף העז של האומה אינו מתפייס עדיין כל צרכו מכחן של חילוקי סברות שבין פורשי מדרכי ציבור קמאי ובתוראי. הגרעין נמצא, אבל המכאוב לא נסתלק בזה. סוף-כל-סוף המצב גורא, המעשים הורים, המחשבות הורות, דוקא, האדיקות של רוח דוקא זו, עושה שמות ומרבה חרבן ומשטמה גוראה. האומה יכולה לשנא כשם שהיא יכולה לאהוב, ושנאתה אי כמה מרה היא, כמה מכאבת. הגיע זמן לשנא קץ לטרגדיה איומה זו ע"י שינוי ערכים של תשובה, הגיע הזמן לתור דרכים ומחשבות חדשות-עתיקות, להעלות על לב לפחות, אולי צריך לכפור בכפירת, אולי אין המחשבות הללו, שאתם כ"כ מחזיקים אותן לראיות, בדרות, אולי אין ארחות החיים המנותקים מכל אוצרה של האומה הולמים עם חחיותה ותקמת דגלה, שכה תפצץ בה אותם האחים השנואים — ותביכים.

אמנם לאושר-אסוננו אנו יכולים להספיד, כחפץ לבנו, על החללים התביכים הללו, מבלי להתחשב כלל עם הרוח הור המרחף על דגל בני גילם.

אלה החללים התביכים, מלבד מה שאיני יודע את פרטיותם, הם זוכים ביקרא

דשכב, מתאבלים עליהם ומספידים אותם לא לבד מתוך הרגש חליבי, אלא גם מתוך והלכה, גם אם היו, חלילה, כמרבית המון של הפועל הצעיר באורח החיים והדעה.

בני-מזל אנו לדמעות, מוצלחים אנו שהבנים היקרים הללו נהרגו בידי נכרים. החמלה הלאומית מוצאה כאן את מנוחתה. למראה האסון האיום גם הלב המר נמתק, אבל אינו לנו, אם באושר כזה אנו מוכרחים להשתמש.

שבים אנו אל ההלכה, שאנו רואים בה את המית האהבה אחרי הועם העצור: כשנהרג ע"י נכרים — מתאבלים על הכל.

גם על הנבדלים הגמורים כנפי הסד של אהבת-אם פרושות, אחרי אשר נהרגו בידי זרים, קול ענות חלושה היא זו, אבל את הד נפש האומה הרצוצה ממכאוב הננו מקשיבים ממנה:

"יש אומרים שמומר שנהרג בידי נכרים מתאבלים עלי" (ש"ע יו"ד, ש"מ ס"ה בהגה).

חלילה לנו להכניס גם את הגורעים שבפורשים מדרכי ציבור שלנו, האוחזים בידם את דגל האומה וקניניה באיו צורה שתהיה, בכללם של המומרים הנבדלים וקרוצים לגמרי.

כשאנו באים לחשובנו של עולם ברור, אנו שואבים דלי מלא של מים קרים על נפשנו העיפה, ואנו מקשיבים בשימת-לב את האגדה בתלמוד: "יוסף בריה דרבי יהושע הלך אינגיד [כמעט שמת ויצאה נשמתו. כשחזר לבריאותו] אמר לו אבוא מאי חיות, אמר לו עולם הפוך ראיתי עליזים למטה ותחתונים למעלה, א"ל עולם ברור ראית, — ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו. מאן גינתו, אילמא רבי עקיבא וחבירי, משום הרוגי מלכות ותו לא, פשיטא בלא-הכי נמי [הא איכא תורה ומעשים טובים]. אלא הרוגי לוד" (פסחים ג, בבא בתרא י').

וע"פ עומק חשבוננו של עולם נוכח להקשיב ולשמע בקול ברמה של רחל המבכה על בנייה, המאמנה להנחם על בניה: תחתונים הללו, אשר מצד ארחות-חיותיהם של בני-גילם והלך רעיונותיהם הנם מושפלים כ"כ בעיני המון רבה של האומה, אשר בעד תקותה באו עד כדי מסירות נפשם, כמה הם למעלה, במעלת קדושים וטהורים כוזהו הרקיע מוזהרים.

ויחד עם ה"הקול המחובב את התורה ומעשיה על ישראל, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", שומעים אנו ג"כ ברגשי תנהומים "הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו".

בתקופ לנחומים, שגבורי התחיה העתידיים יחיו חיים טובים וארוכים, ולא יהיה שור ושבר בגבולנו, ויחד עם כל העם המצפה לתשועה יענו תמיד: בית יעקב לכו וללכה באור ד'.

(סני כרך י"ז)

שניתק - לא בגין סיבה פרטית קופר. אמת המידה להערכתם היא כללותית, פנימית עליונה, הבוחנת את הדברים מצד הסדר האלהי של ידילוגו עלי אהבה, שביסוד התהליך של שיבת ציון ותקומת האומה לתחייה.

כל יחיד יחיד מִישראל שייך לנצחיות המהלך של "מן העולם ועד העולם" (עפ"י נחמיה ט, ה) מצד חלקו בנשמה הכללית, באידיאל הישראלי העושה את האומה לדרוניתה לחטיבה אחת, מראשית ועד אחרית. בדרך כלל כמוסה ונסתרת אמת זו בצפונת הנשמה, ולעתים - כגון בהיות האדם נהוג על קידוש-השם - נדחפת הנשמה ממקורה האלהי להחשף ביסודותיה ושוורשיה הפנימיים האלה, כפי היותה מוערכת כחלק בלתי נפרד מהמהותיות העלמה של "קדש ישראל לד' ראשית תבואתה" (ירמיה ב, ג) ויכל הנברא לכבודו ברא' (עפ"י אבות פרק ו, משנה יא).

החשבון הזה שונה לגמרי, שכן שוב אין האדם נעזר כפי שיעור הקומה הגלוי של אישיותו הפרטית, אלא על-פי מה שעומד ביסוד אותה אישיות, בהתאם לשיעור קומתה הכמוס, הסתום והחחום, הפורץ לחץ העולם ומאיר באור יקרותו.

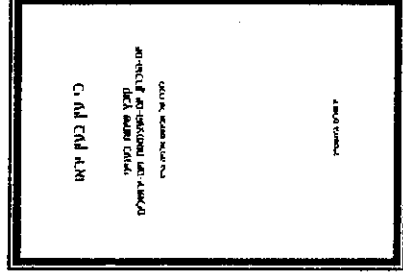
"הרוגי מלכות", בתוקף נסיבות אלו או אחרות, נהרגים על קו מיתאר האידיאל האלהי העליון, בהיותם במעמקי נשמתם מנושאי נשמת כנסת-ישראל העליונה, כפי היותה משוקה מנחלי העדנים של האידיאל האלהי היותו נשגב ומרומם משמי שמי קדם. ובאמת, לזה מכן האויב. את הטובה העליונה הזו מנסה הוא ברשעתו לעכב מלהופיע בעולם. "אמרו לנו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד" (החלים פג, ה). ומפני כן "אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן", כי כאן מדולג הוא שיעור הקומה הנשמתי העליון של האישיות הפרטית, אל כמוסה מהותיותה האידיאלית הכלליות העליונה, אל מחיצת רוממותה היותר עליונה, בה אחוזה היא בכסא הכבוד, אחרת ושפועה מהאידיאל האלהי העולמי, כבוד ד' עליון, והוא תפארתה.

יש נשמות של הרוגי מלכות ויש נשמות.

יש נשמות שהן פעילויות, עמלניות, נשמות של בונים ולוחמים, המסתערים תמיד קדימה. ויש מהן הנפלות במערכות ישראל, בכיבושה של הארץ ובהגנה עליה, ויש הנפלות במסירות נפש על ישובה של הארץ ועמל בנייה.

יש נשמות של יושבי אוץ-ישראל, הנשאבות למחיצת עליון בנפילות מאד עליונה. שור בנפשכם, הולך אדם לשיבה של מטה, ובלא שהתכוון, לפתע פתאום, מוצא הוא את עצמו במחיצת עליון, בשיבה של מעלה. הנה כי כן, "דורו ירד לגנו לעצגות הכשם לרעות בגנים וללקט שושנים" (שיר השירים ג, ב).

ואלו וגם אלו נחשפים במעלות של קדושה עלאית, שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתה.

זכרון קדושים

הרב עודד ולנסקי

תוקף קדושת הזמן המיוחדת, של גאולתנו ופדות נפשנו - קדושת עצמאותנו - מתחדשת בכל שנה ושנה בסדר מיוחד המתחיל בגנות ומסיים בשבח' (פסחים קטז, א). 'מתחיל בגנות' - ביום הזכרון לחללי מערכות ישראל, בהתכנסות והתרכבות פנימית, העמקה והקשבה, מתוך התיחדות עמוקת טהרה עם כל בית ישראל עטופי היגון, המחוברים ומדובקים ביום הזה באחדות שקשה לתארה. כבירה התיכון, מכריחה היא רוח הטהרה המתפשטת את כל העם היושב בציון מן הקצה אל הקצה. ודקא מתוך נוראת הגנות, הצער והיגון, מתפרץ אז כבת אחת השבח הגדול, ובוקעת ועולה רגנת השמחה ועדנת ההודיה, בתוקף קדושתו של יום עצמאותנו המתחדש ובא.

הגנות והשבח בהכללם האחת, בונים את כנסת-ישראל, מוסיפים מילמד של עומק להויתת הכללית, ולחיים הפרטיים של כל יחיד מיחידיה. כך נבנית ומזדקפת מהות תכונת קוממיותנו מדי שנה בשנה. "האי יומא דקא גרים" (פסחים סח, ב), יומא אריכתא, "מנה של קודש כפול היה" (בבא בתרא צ, ב).

וביום המיוחד הזה, יום הזכרון, אנחנו רואים אותם, את כולם, נפגשים איתם לדורותיהם.

מראשית ההתנצצות של הקץ המגולה, של סדר "זאתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא" (יחזקאל לו, ח), ועד לימינו אלה ממש, הקריבה האומה עשרים ואחד אלף מאה שמונים ושנים חללים על קדושת השם העם והארץ.

'הקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בס' (עפ"י החלים טז, ג) הם אותם "הרוגי מלכות שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן" (עפ"י בבא בתרא י, ב). אותם אין להעריך ולמדוד באמת-המידה הרגילה של שבר ועונש, מפני שפתיל חייהם הפרטי

• דברים שנאמרו ביום הזכרון היתשטיב בשיבת הרי-המור. הדברים נאמרו בתוך ימי השבעה על אבינעם הי"ד.

ביום הזה מתברר לעין כל ישראל בעומק ליבותם, שהמרחק מארצות החיים, מחיינו הממשיים, הגלויים, בארץ-ישראל, למחיצת עליון - הוא מאד קטן. ביום הזה, מאירים אלינו, בתוכיותנו, באור יקרתם, ניצוצי אורות נשמות הקדושים אשר בארץ המה, ממקור משגב עליון. אותיותיהן הנשמיות, המזהירות בזוהר מאד עליון של הכתובים שעליהן, של הערגה התגנית המתפשטת בקויה האידיליים לאורך גמגמת יחוד-ד' וקדושת שמו העליון, המתנשאת לעילא ולעילא מן כל ברכתא ושירתא, חדרות אלינו - הנשארים כאן בארץ וממשיכים להילחם על חיינו ופדות נפשנו, בתוקף המלחמה בה אנו עומדים - ומלבבות אותנו, עטופי היגון, מלאי הצער והחסרון, כעדרת צפונת שפען האחרת העליון המחיה. המרחק הוא, אפוא, קצר מאד. הם, ממעלות קדושתם וטוהרם העליון, מאירים ומזהירים אלינו, לארצות החיים, ומלחם מחצצים אנו ונבנים מחדש.

גם אם נדמה לנו לעיתים, בנפתולי מעלה דרך הגאולה המתארכת, שצורתנו הלאומית המתגבשת, בממשותה החרתית והתרבותית ובדרך התנהלותה המדינית מרובת הבעיות, כהה אורה, וכמו מתמהמה אידיאלה האלהי להבהיק בקירבה, הנה כבוא עת פצם בקירבה רוחה העליון, המפכה ממקורותיה העליונים, ומהירות המאוגד באידיאליות האלהית היותר עליונה, הולך ובוקע בקרב העם היישוב בציון, - ו'לא ידח ממנו נדח', - מעין החיים בשפעו ההולך וגובר. וכמו שבכל דורות התחיה פועל השפע המפכה מבפנים להחיות כל, כן בעת הזאת ממש, בימים אלה, מצעם ומחיה הוא את כל קהל עדת ישראל, בחיות טוהר של טוב ונועם. ימין ד' הרוממה העושה חיל, מחדשת אותנו, מטהרת ומוככת אותנו, בזוך עליון מאד. והנה נפעלים ונדמהים, נדהמים ונפעלים ומתחדשים, והוא פלאי!

ממחיצת עליון, שאין כל בריה יכולה לעמוד בה, נשקפים קויה הישרים של חטיבת האחדות האלהית העולמית הנקראת על שם ישראל, "אתה אחד ושםך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". כי עומק תוכנה וגודל מגמתה של האחדות האלהית העולמית העליונה, בכיוון פועלה והשפעתה לאושר כל העמים וכל העולמים כולם, מרוכזת באופן תמציתי בעם-ישראל, השב להיבנות בארצו.

וממחיצת עליון זו, מתעצמות מהותה בהארתה אלינו, הולך ונחשף ומתגבר בתוכנו מעין חיינו הפנימי בהשפעתו המחדשת את חיינו בתעצמות גבורה רעניוית, ומכחו הולכים ומתפנים המכשולות שבאורחות חיינו. "עברו עברו בשערים פנו דרך העם. סלו סלו המסלה סקלו מאבן" (ישעיה סב. ט). כולנו כאחד, נכנסים בשעות נשגבות אלה למעבדה אלהית מיוחדת, בה מתרחשים תהליכים מופלאים בנשמות הישראליות החיות פה, בארצות החיים. גרעני זיו, של שגב עליון, מתפזרים, מתפשטים, על פני עולמנו. רשמי אותיות, בקויהן העליונים, אידיאליהן ואידיאלי-אידיאליהן, מאירים

ומזהירים; מטייבים, מאחדים לדגל אותנו על פני המשוכות הקשות המעכבות שבחיינו. לב האבן הולך ונמס, "הסירות את לב האבן מבישרכם ונתתי לכם לב בשר" (יחזקאל לו, כו).

כשעולים אנו במעלות ההר - הר הרצל - ומיישירים מבטנו לימין, פוגשים אנו בזיו התנוף ובעמוקת הישר של דורות הלוחמים המזהירים אל תוך עולמנו. צריך להשתדל מאד להישייר המבט לימין, לימין עליון, לימין ד' הרוממה העושה כל אלה לנו, בסדן נפלאות ראשית צמיחת גאולתנו ופדות נפשנו. בהר הזה נפגשים אנו עם ההסטוריה התחתית של מדינת ישראל, שריבים רבים הם הנפילים על מזבחה - חולמים ולוחמים, בונים ופועלים. עולים הם כולם וכמו עומדים לפנינו בצחצחות זיות הארת נשמתם, מימי השומר הראשונים ומסגרות ההגנה השונות שלאחריה, מלחמת המחתרות שבהמשך, וכל חללי מערכות ישראל במדינתו, מתש"ח ועד לימינו אלה, כולל המלחמה שבתוקפה אנו עומדים.

ונשגבים אנו לדעת, כי אכן אלו דברים שאין להם שיעור: החסד, הטוב, היושר, המסירות שבחיים ומסירות הנפש על ישוב הארץ והגנתה. יש מימד ערכי השייך לשיגרת כל התורה כולה, ויש מימד ערכי מתקדם ועליון השייך למצבים מיוחדים. כזה הוא גדר מסירות הנפש המאפיין את דורותינו. בעוד שכל התורה כולה, מלבד שלוש העבירות החמורות, נדחית מפני פיקוח נפש, למעט בשעת השמד ובעת מלחמה, וזהו הערך המוסרי, האידיאלי, המודגש בשיגרת חיי האומה, הנה בעת תחיתו הלאומית נחשף בנו בהדרגה יתירה מימד ערכי, מוסרי, ישרותי, המתגשש מעל לגורמה הרגילה והמקובלת בכל הדורות, ומלכו יוצאים אנו חמושים להגנת העם והארץ והמדינה. ועוד זאת לנו לדעת ולהפנים, הנופלים על מזבח תקומתנו פעלו ולחמו מתוך ידיעה ברורה ומוחלטת, ידיעת מעמקים, שיהיה קורבנם גדול ככל שיהיה - ארץ-ישראל חיבנה ומדינת ישראל תקום ותפרח אף-על-פי-כן ולמרות הכל. וכשיצו הם לנו במותם את החיים - את אמות חיי התקומה והגאולה ובטחון צדקה ציוו הם לנו.

גם כעת נמצאים אנו בחוקפה של מלחמה ואין לדעת עדיין את אופן התפתחותה ומשך זמנה. היסוד המרכזי במלחמה הוא רוח האומה ותעצומתה הפנימית, הבאה לה מידיעתה - בהירת המעמקים שלה - כי מתוך שר' אלהיה נותן לה לב לעשות את החיל הזה, בכחה ובעוצם ידיה היא תכה שוק על ירך באויב הנורא העומד לעומתה.

יום הזכרון הזה, הבא אחרי השנה הזאת וכל מאורעותיה, מסיר בתוכנו את כל המחיצות, ומחדש ומיסד בנו את המימד הנדרש להמשך מאבקנו.

חז"ל מגלים לנו במסכת ברכות (י"ח, ב) מסתור עליון, משהו משיחת הנשמות היורדות לראות את הנעשה בחיי עולם-הזה.

ביום זה, באופן מיוחד, מרגישים אנו בכך. מתקשרים אנו אל כל אותן נשמות קדושות וטהורות, אשר ממעמך האל-מותי, ממרחק הנצח, מכינות הן אלינו ומאירות מאור משגבן עלינו. ובאמת, המרחק שבינינו לבין קטן הוא מאד, ואינו אלא מרחק הדמיון, השטחיות וההגשמה שבקטנות המבט המצומצם שלנו. אורן מטביע בנו חותם רוח עליון, חותמה של כנסת-ישראל, במובנה המגמותי, האידיאלי העליון, המתעלה ומתגשש לכל לראש. עומד הוא חותם זה למעלה מחשבון משוגותיה, עליונותה ויירדותיה של האומה, ולמעלה מהחשבון ההופעתי, של מה שאפשר כבר להתגלות בעולמה הגלוי, ומטביע בנו את ערכו, את עצמיותו ומהותו הנשגבה, הנצחית.

התעלות נשמות הנופלים במערכות ההתישבות ובמערכות מלחמותינו היא ההתעלות של כולנו. התעלות עובדתית-ממשית היא זו, ואפשר להרגישה באויר, בעיד ובכפר, בכל קצות הארץ. לפתע פתאום פורצת אל תוך עולמנו הישראלי, אל לבבות מליוני בני העם היושב בציון, ארשת רצינות, בקשת טוהר, התעלות במעלות אמיתת היושר והענוה. אין זה דבר מעושה ומלאכותי, כִּי-אם דבר עמוק מאד, הפוקד אותנו כסדר העליון והנורא של ברכת השראת השכינה האלהית המתחדשת בתוכנו. שחה קומת האדם שבנו, והרים של גאווה, דמיונות ושגיונות נמוגים כאילו לא היו. הדרך צוד ארוכה, לנוכח גודל האידיאל שבמגמת גאולתנו, אבל בודאי דברים גדולים מתחדשים בקרבנו, ולא הרי הימים האלה כימים שעברו.

נמצאים אנו בתוקפה של מלחמה המתנהלת בכל מלוא רוח ארצנו. כל המדינה היא חזית וכולם לוחמים. האויב הקם מולנו, בשלב הזה, מביא לידי ביטוי בדרך 'חימתו' וחייתיות אכזרית מועצמת רוע, מתוך מגמה לתקוע סכין בלב האומה, לבתן, 'פורר ולהרוס אותה עד היסוד. כל הקם על ד' ומשיחו סופו שטובע הוא יותר ויותר. תהומות של רשע, אכזריות וחייתיות, לדראון עולם, ונעשה הוא בכך אויב לכל ועולם, והיא לא תצלה.

מתוך הסתר טבעת זאת, הגדולה לעיתים בסגולת השפעתה הבונה, יותר מתוכחתם זל נביאי האמת והצדק, כמאמר חז"ל במסכת מגילה (י"א, א), קם ישראל, בדרך שתדלתו ומפעליותו, והולך ונאזר בגבורה. "הן עם כלביא יקום וכארי יתגשש" מדבר כג. כד).

רבים חללים הפילה בנו מלחמה זאת, אורחים, נשים וגברים, זקנים וטף, ולוחמים. "דמים בדמים נגער" (השע"ה, ב), דמי הנהרגים על "קדש ישראל לד' ראשית תבואתה", ש"כל אכליו יאשמו, רעה תבא אליהם, נאם ד'" (ירמיה ב' ג), ודמי הלוחמים בחיורף נפש בגבורה, כאמיצות ובתושיה, בנחישות ובהקדבה, שאין למעלה ממנה. "המתגדבים בעם ברכו ד'" (שופטים ה' ט). רוח טהרה של התנדבות, של נכונות להקדבה, פורצת בקרבנו ממעין חיינו הפנימי, ממקור מקורה העליון, וקמה היא בנו וגם נהייתה. בתוך מעבדת-יצירה זאת, המיוחדת, שאנו נמצאים בה, הכל מתעמק, הכל מקבל תוספת של איכות, כמוכן מתקדם יותר מכל מה שיכולנו קודם להעריך ולשער.

ביום הזה, כהקדמה לתוקף קורשת יום עצמאותנו, שגבורה תגבה בכפלים לחושיה לעין כל אפסי ארץ, מתברכת הדבוקה של כל קהל עדת ישראל. מתגלה בנו שיפעת חזיונותה של השראת שכינה מאחדת - "השנה ומשוה קטון וגדול" (פיוט זכ"ל מאמינים' לימים נוראים). שחה קומתנו ואין משמעות לקטן ולגדול. הזור המפכה מהמעין היותר פנימי בקרבנו, מברכת ד' המולת אל תוכנו סללי חיים של נועם עליון, בעת תזוהרה אותיותיה הנשמיות של הנופלים את זיות הארתן לעולמנו, מגלה את חוסר המשמעות של קטנות הדעים העוטפת אותנו בשיגרה של מוגבלות התפיסה וההגדרות הרגילות. ביום הזה עולים אנו על קברי הצדיקים, אותם שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, והעליה הזאת מעלה אותנו, משגבת אותנו, אמונית, רוחנית, בציפיית הישעיה שלנו, ובעמוקת הדבקות העליונה שלנו בכל קהל עדת ישראל, וכאיש אחד בלב אחד בד' אלהי ישראל.

...

אנחנו נמצאים בשלבים ראשונים של מהלך עמוק, מורכב ונשגב. "כי ד' דבר טוב על ישראל" (במדבר י' כט). וסדר השראת השכינה האלהית שבתוקפו בבחי הגואי של לבבות כל קהל עדת ישראל הוא פלאי. בכל מלחמותינו בדרות הקץ המגולה לא מתקיים בנו סדר הנפלאות של ד' ילחם לכם ואתם תחששו" (שמות י"ד, י"ז) כימי צאתנו ממצרים, כִּי-אם סדר נפלאות גדולת הנס הנסתר, פלאי הפקידה האלהית הרכוסה דקא במערכות הטבע. והם נעמית נפלאות ההנהגה האלהית המתאימה לאושרנו לטוב חלקנו לדורותינו, לנאצלת מגמתנו ולסגולותינו המיוחדות בקורדש וליחורן יכולתנו שבהתאם, שמסדרי סתרי ימין ד' הרוממה שבגאולה שבוךרר הטבע. שבו וניעורו בקירבנו

סגולותינו ותכונותינו הלאומיות, החכמה והפיקחות, הנחישות והתושיה, הגבורה ואמיצות הלב, טוב הלב והכנות למסור את הנפש למען עם וארץ, למען נצח ישראל וגאולתו כביטוייה הגלויים וכמאפייניה ההתחלתיים, הבסיסיים, של הגאולה. ממעניות תהום רבה של האוצרות היותר פנימיים, המעמיקים, שבגניות נשמת כנסת-ישראל, המפכים ממקור נועמה האלהי העליון, מתחדשים תדיר ומתברכים בקרבנו כל אותם כשרונות וכחות הנדרשים להקמתו מחדש באיתן ובמוצק.

בימים אלה הנוראים בכאבם, הנה דוקא מתוך קובעת כוס תרעלת יסורינו וסיבוכינו הגדולים, הלא שגוב נשגב באמת וכישר בדעתנו נאמנה, כי נעשים איתנו דברים גדולים. ממקור שפעת הקודש העליון המתחדשת ופועלת בקרבנו, בוקע ממעמקי שורשינו הנשמתיים בטחון ודאות ידיעתנו כי מונח קו החסד, של אדירת ברכת מפעל האידיאל האלהי היותר נשגב, המברכת ומקדמת את המציאות הגלויה, המוקטנת והמורכבת, ומחדשה בתצומה גדולה.

מעלות הקדושים והטהורים אשר כוהר הרקיע מזהירים אינן מותרות אותנו בלא רשם. חודרות הן לתוכנו ורשומות את חותמן הבונה, הקורא דרור למפעלותינו הצבאיים והמדיניים, שבמערכת היחסים שבינינו לבין אומות העולם.

גור אריה יהודה קם ומתנער ממקום רבצו. "כרע שכב כארי וכלביא מי יקמנו" (במדבר כד, ט). כארי זה, הנראה לעתים מתנמנם, חלש ונבזק לחות, אך בעת הצורך קם ומתנער ומתנפל על אויביו, דורס ודומם, כן היא - מסביר הרב משה דוד וואלי, תלמיד הרמח"ל (עיין בספרו "שכני יי", פרשת בלק, עמ' רנו) - כנסת-ישראל. לעתים נראית היא כחלשה וחסרת אונים, אך לפתע תקום ותתנער ובתצומה גדולה תשיב מלחמה שוערה. ממפעמה האלהי הפנימי, הנשגב, באה לה התפרצות זאת. מהמבור האדיר של יושרה המשוקה מנחלי עדני תהומות רבה של גדולת נשמתה, שבה היא לחייה החדשים, האיתנים בגבורתם. ואין לך דבר מופלא מזה.

צריכים אנחנו לדעת ולזכור כלל יסודי באמונת עתנו: לא קרה לנו ולא קורה לנו דבר שאינו צריך לקרות לנו. מהותה של הגאולה המתחדשת בדורותינו, במהלך סידרה והתפתחותה בדרך של אורות מאופל, מיוסדת על אורות עליונים מאד. לא מצד סדרי העולם-זהה ומגבולותיו נבנים מהלכי הגאולה, אלא בהתחיס לעולם חדש, אשר מבנהו, סדריו ומהלכיו עומדים הרבה למעלה מהמתכונות העולמיות המובגלות הנוכחיות. שני ימות המשיח בשלמות האחרותיות שהם עתידים לבטא, הם ראשית ההופעה של חיי העולם-הבא, של העולם שהוא כולו ארוך, ומשמשים כמעבר מן העולם ועד העולם.

מתברכת ומתגדלת אז נשמת כנסת-ישראל הגאולית בנתיב אידיאלה העליון, ונפקדים אז נשמות יחידה בהתאם במיכון מגמת האחדות העליונה, של תיקון העולם וביסוסו הגמור. ודוקא מתוך כך, באה היא אז לרדת הרבה ולהחל מפעולותיה בארץ, מפעלות גאולה, בצמיחה מתחתית המדרגה. סדר מיוחד קבוע למהלך זה, נעלם ונשגב, המשוקה מנחלי עדני מגמות הקודש היותר עליונות, סדר ברכת ד' שעל עמו ונחלתו, במהלך הקץ המגולה בדורותינו.

"לו חפץ ד' להמיתנו" - אמרה אשת מנוח למנוח - "לא היאנו את כל אלה" (שופטים יג, כג). האתגרים שעלינו לעמוד בהם במסגרת המאבק הארוך שהנו מנהלים בדרך חתינתו עם אומות העולם, אינם מפני שלא זכינו. כי לא כתשובות של זכויות וחובות עסוקים אנחנו, אלא בעומק כיוון מגמתה האחדותית של ימין ד' הרוממה, ההולכת ומופעת ופועלת עלינו על-פי הסדר היותר עמוק, שעל-פי התכנית האלהית היותר מתקדמת במשגבה. זוהי תורה גדולה שהרבה הרבה יש להעמיק בה, ולהשתב כמעלותיה.

• • •

היום הזה, יום הזכרון, עומד למעלה מכל סדר רגיל. כל החשבונות הקטנוניים ביחס ליום הזה, כל הסברות והפולפולים, אינם משנים במאומה באמיתת שגב ערכו.

אי אפשר לתפוס ולהבין את גדולת הגדולות שביסוד נוראתו בקטנות ובמובגלות.

בתוקף מציאות היום הזה, בורר ומורגש שבמערכת חיינו הפנימית, על-פי סדר פקודת הנשמתיים שבנו, מגדולת שפע האידיאל האלהי המונח בשורשה ובשורש

שורשה העליון - נעשים איתנו דברים.

מי שרוצה לראות ולחוש בדבר ילך ויעמוד בתוך קהל עדת ישראל, עת מתקבצים הם ועולים לפקוד קברי הצדיקים הנופלים במערכות ישראל. הלא זהו דבר מופלא ביותר. כי לא רק מי שיקריהם נפלו במערכה פוקדים הקברים, אלא המונים, רבים רבים מבני עמנו מפסיקים מלאכתם ומתקבצים בבתי העלמין בכל קצות הארץ להתחד עם נשמות הנופלים. ובהינתן האות, בהישמע הצפירה, נעשים כל ישראל, נשמותיהם ושורשי נשמותיהם, מחוברים ומדובקים יחד ממש מן העולם ועד העולם במחיצת עליון שאין כל בריה יכולה לעמוד בה. שתי דקות אלו עושות אותנו מרוכזים ומחוברים כאחד, בדבוקה אחת הנמשכת מן העולם ועד העולם.

האם מסוגלים אנו לשער מה באמת נעשה איתנו בדקות אלו?

ובאים אנשים ואומרים - נאמר אז תהלים או משניות, כדי שחלילה לא ניבטל מתורה. האם זה הדבר המתבקש לרגעים אלו? פתח את לבך, בן אדם, פתח את

נשמח, היה עושה מעשה עמך בחיבור עם כל ישראל. שתי דקות יש לנו בשנה בהן כל עם-ישראל נכנס לקודש הקדושים של תימות האחדות היותר עליונה, ואחרי עומד בחוץ עם חשבוניות שלא ממין העניין! פעמים מספר, כד הוינא טליא, עמדת ליד רבנו, ברגעים האלו, וזה הספיק לי לכל החיים. אי אפשר לתאר ולספר מה התרחש אצלי. אמנם בנוראת הנסיבות, אבל זו הזכות היותר גדולה והשגב היותר עליון, להיות כל ישראל מכונסים יחד, כאיש אחד בלב אחד, בדריכות של מחשבה, לב ונפש, עם אלו אשר נשפך דמם על מזבח שיבת ציון ובנינה.

וערך מיוחד יש ליום הזה בשנה הזאת, בתוקפה של המלחמה שנתרחשה עליו. עברתי היום דרך ארוכה מאד בארץ, מהצפון לירושלים. והנה בהיותנו בעליה לירושלים נשמעה הצפירה, וזכיתי לראות מחזה שכמותו טרם ראיתי עד הנה. טורים של מכונניות עצרו בו בזמן, ומכולן יצאו החוצה נהגים ונוסעים בחדרת קודש. כולם כאחד התיצבו דום על אם הדרך, ללא יוצא מן הכלל. הדרך מהקסטל עד לירושלים נהפכה לפקק תנועה ענק. שנים לא נראה כדבר הזה בארצנו. אין זה אלא תוצאת הרוח העליונה ששבה לפעם בקרבנו באופן מופלא. כל המדינה כאילו נשתנתה באחת, ללא הכר. עיברו ברחובה של עיר וראו איך נתעטרה היא כולה ברגלי המדינה, לא מוסדות הצבור בלבד, אלא כתים פרטיים בהמוניהם. כל המדינה הרי זה משוכת, וכל אחד מנסה להציג את הדגל היותר גדול. בכל מקום בו נותנים אנו את עינינו - ברחובות, באזרחים, בכל מקום ומקום - ניכר בעליל שמשו עובר על העם הזה. לעת עתה זו אמנם הבעה דוממת, המתבטאת בסממנים חיצוניים, אבל זו הבעה שפורצת מבפנים העושה את כל ישראל חברים זה לזה, בחיבור פנימי של מערכי הלב אל הקו המגמתי העמוק של יחוד-ד' העליון הפועל בתוכיותם. שיפעה אחדותית עמוקה מיסדת דבוקה, בוקעת בחיזיוניה הכונה אל תוך עולמם, והיא מקידה ברכה חיים ותעצומה, המתבלטים בקומת היחידים המזדקפת והולכת. והיא נפלאה בעינינו.

• • •

אבלים אנחנו פה, בבית הזה, מפני קובעת כוס התרעלה שבאה עלינו. אחד יחיד ומיוחד מתוכנו נפל חלל במערכה על תקומת ישראל. נפל חלל בדרך של נפילות עליונה מאד.

אבינעם שלנו, עוב את בית אמו, ובתשוקתו כי רבה ובגועגועיו הגדולים, הזורז לשים פעמיו לבית מדרשו שבירושלים. "קומת ועלית אל המקום" (דברים יז, ח).

"הכל מעלין לירושלים" (כתובות קי, ב). ולפתע, בעודו בדרך, "והנה רכב אש וסוסי אש" (מלכים ב, יא), והוא עלה בסערה השמימה. נגמר פרק חייזר כאן בארצות החיים, בעולם-הזה. נקטף השושן הצחור, בתוקף סערת המלחמה, ונדרש הוא למחיצת עליון, לישיבה של מעלה, יחד עם כל הקדושים אשר היו איתו שם, בתופת הנוראה.

"ונחנו מה" (שמות טז, ח). דממה אחזתנו. "וידם אהרן" (ויקרא י, ג).

לאלה קראתי נועם, אלו תלמידי חכמים שבארץ-ישראל, (עפ"י סנהדרין כד, א).

בתחילה איבדנו את נעם וכעת את אבינעם.

ובעוד נאחזים אנחנו בכנפי נשמנו, ממאנים היפרד, ושמועה שמענו, והיא דוברת בתוכנו בקולה הגדול, כבית אב לכל - נועם, נעימות, אהבת רעים, דיוקן חברים. ואם ישאל השואל, מנין כל זה בא לו? אני, הקטן, אלך רכיל ואגלה סוד. נועמו הרוחני והלמדני, הדבקותי וההתעלותי, ממקור שכולו לבן טהור בא הוא, ממקור הלבון של היושר האלהי העליון.

כי אכן, ישר היה אבינעם, ד' יקום דמו. ממנו נלמד מהי אהבה, אהבת רעים, אהבת כל ישראל, ומהי שייכות ואיפכיות.

אחרי כל פגיעה שהיה בחדושים האחרונים - כמו נעתקו המילים מפיו. יגיש הוא היה לדבר איתי כאדם נפגע שכל עולמו חרב עליו. כך היתה הרגשתו במשך חודשים רבים. ותמיד אמרתי לעצמי: מתי יגיעו רגשותי לרגשותיו של זה. איזו טהרה! איזו ישרות!

הוא היה מוכשר מאד ועמקן בלימודו, והכל בענוה, בהתבטלות, בהקשבה, ב"שמיעת האזן" (אבות פרק ג, משנה ה). תמיד שאלתי את עצמי: במה זכינו, אנו העלובים, לדבר לפני תלמידים כאלה.

כאשר נשמע כזאת גלקט ליישיבה של מעלה, שאין כל בריה יכולה לעמוד בה, אור גדול מאד מתפשט בכל העולמות, מן העולם ועד העולם, מן העולם-הזה לשני ימות המשיח ולחיי העולם-הבא. אור גדול מתחדש ומתברך בעולמנו. אין אפשרות לחשוב ולהבין אחרת.

האור הגדול של אורות ישראל, של נצח ישראל וגאולתו, האור הגדול של תפארת ישראל המקושר בנשמתם המצוחצחה, אור כל התורה כולה, כל שם ד' הגדול והנורא, נוקב ויורד, מתפרט, מתרחב ומתפשט בנתיבותיו, בכל נשמה פרטית ובמכלול נשמות כל קהל עדת ישראל. אור גדול של גאולתנו ופרות נפשנו, של משנה תוקף קדושת תקומת ישראל וגאולתו, מתעצם בעולמנו.

ואנחנו, כאן, בתחזיות ארץ, אוזניים חזק בכנפות אור אלהי עליון זה, שקו מגמתו מתפשט ומתנשא לכל ראש, וממנו לנו גבורות ותעצומה, להתנער כארז ולנצח.

וכשיבואו ניצוצי אורח אלו להשכשך ביונות אוחיות התורה שלנו, ויתעברו בתוך המסכתות כהן אנו עסוקים, במרחבי המוסר, האמונה והדעת, בהם אנו מתעמקים, יתבוללו הם ביחד, ויעשו עוד בכפלים לתושיה, יוחר יותר גדולים בהארתם.

• • •

ומן הגנות אל השבת.

"ואני כחסדך בטחתי" (תהלים יג, ו), - תמיד, גם ככל עת צרה וצוקה, ואז מתוך כך - "נגילה ושמחה בו" (שם קיח, כד), "גל לבי בישועתך", ואז בַּגְמָךְ - נפצח בשיך גדול, "אשירה לך" כי גמל עלי" (שם יג, ו).

אמירת ההלל של יום עצמאותנו, שבחוקפה של המלחמה בה אנו עומדים, תיאמר ותושר בפינו כתעצומה של אמונה.

מקום שמחשבתו של אדם בו - שם הוא. ומקום שאמונתו של אדם בו - שם

המציאות שבה ללכת.

נשיר את שירת ההלל, נתעצם באמונת עתנו, נעמיק בה, נשמח בה, כעבודה פנימית, בשם ובשייכות לכל קהל עדת ישראל. וידוע נדע בבהירות כי כל העובר עלינו בעת הזאת, ממפעלות-מפלאות ימין ד' הרוממה הוא, להדריכנו על במות אויבינו ולהבריאו מהמחלה העמוקה של אשליית 'אוסלר'. ואין זה דבר פשוט.

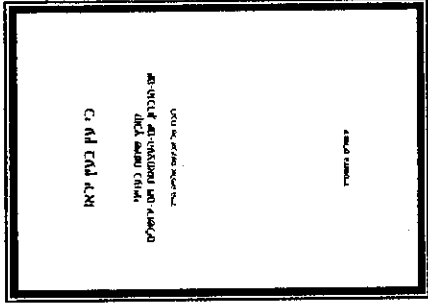
התהליכים הפוקדים אותנו אינם פשוטים, עמוקים הם מאד, בהיותם שייכים אל הנפלאה האלהית היותר עליונה, אל תהליכי נפְלֶאת השיפעה האלהית הבונה, הנמשכת ממקורי מקוריה היותר עליונים דוקא בריכוסה בנגלות המציאות. אלה תהליכים קְעֻמְקִים המסובכים במורכבותם, ודוקא הם בעמוק מדותם יובילו את המציאות לצמח בכיוון שיעור קומתה המתנשא, שילך ויִפְנֶה ויתעצם במילואו, מתחתית המדרגה לכל רום פסגת מעלותיו.

"האמונה העליונה" - כותב הרב (אורות, ישראל ותחייתו כ, עמ' לו) - "היא בעצמה המנהגת את החיים אל המדומים שהיא שרויה שמה. היא בעצמה, כחטיבותה העליונה, בצורתה המשוכללת באמונת ישראל, נותנת את האומץ" - לעם, לארץ ולמדונה - "ומפתחת את החוב העמוק לאשר את החיים כולם וכל הפרטים שבהם, מעומק ראשית עד עמק אחרית, לאותה השאיפה המאושרת, הבלתי פוסקת מלפנים כלבבות הקדושים מאושרי אלהים חיים, ומהם הולכת היא הוליפה השירית ומחגברת על החיים כולם, וכל עדינות שכלב כל איש וכל בריה - מאושר העדן היא לוקחת את רכושיה". אותם שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, מאושרי העדן העליון, מנועמי הנשמה כחופשה העליון, בהתנשאה כערגתה לאור החיים האלהיים במדתם העליונה,

האין-סופית, הם המעמיקים את ממשות העדן העליון, האחרית, התכלית, ששני ימות המשיח מובילים אליו, אל נגלות המפעלות וגבורות החיל בהם עסוק עם-ישראל במדינתו, אשר עוד יוסיפו עז ותעצומה, בהמשך מהלכי התפתחות הגאולה, מחיל אל חיל, ממעלה למעלה ומגבורה לגבורה, עד כי יאידו כנכון היום, ממקור נהרת ימין ד' הרוממה, העושה לנו את כל החיל הזה. "כי ד' דבר טוב על ישראל" (במדבר י, כט).

"כי בחר ד' בציון אזה למושב לו" (תהלים קלב, יג)

"יעקב בחר לו יזה ישראל לסגלתו" (שם קלה, ד)

כשעומדים ישראל על הים, בין המצרים הירודפים אחריהם לבין הים הסוער לפניהם, אומר הקב"ה למשה: "מה תצעק אלי?" (שמות י"ז ט) - איך זה זמן תפילה, כמאמר חז"ל. מה שאמר להתרחש איננו מצד מה שאתה ועמך תצליחו לפעול בעבורת תפילתכם כפי מעלתכם כעת, כ"א - "דבר אל בני ישראל ויסעו" (שם). מהלך ההתרחשות הוא אחר, הסדר הוא סדר אחר. גאולתכם אינה תוצאת חשבון פרטי זה או אחר, ולו יהיה הכללי ביותר, אלא מהלך אלהי בו מביע את עצמו כבנו-של-עולם, בתעצומתו האחדותית העליונה, כ"ד' אלהי ישראל" (שמות ה' א), המתגלה בגדולת חסדו וגבורתו, בהופעת עם-ישראל על כמת ההסטוריה. הנסיעה אל תוך הים - מסירות נפש היא על יחוד-ד'. מבטאת היא את התעוררות המיית דבקתם של ישראל לאל חי העולמים, דבקת שאינה חלויה בדבר, כי זו אמיתת מהותם. "מכון לשבתך פעלת ד'" (שמות טו, יז), היא מהותם של ישראל, המהות מכון לגלוי הארת המגמה האלהית שבהיותה. אין לה לכנסת-ישראל מעצמה כלום, אלא מה שהיא ממעטת עצמה, מבטלת את עצמה, אל נוכח הרוחמות האלהית. זוהי עצמותה, על-פי סוד יצירתה האלהית, זוהי תעצומתה ותפארתה. מכאן, משקיקה זו, באה הנחשנות של הקפיצה לים. למעלה מכל חשבון של זכויות וחובות, למעלה מכל אמות מידה הכפופות למגבלה העולמית, מתפרצת כאן כנסת-ישראל הנערכת ונמדדת, הכוניה והמופעת מצד אמיתת עצמו של הקב"ה, מיוחדת יחוד גמור באי-הסופיות האלהית, ברוחמותה הנעלמה והנשגבה מכל, מכרכו המהות שבהופעה שבמגמיותה העולמית. לא בתפילה חלויה הגאולה, אומרים חז"ל, כי-אם בהתעוררות רצון עליון, נעלם, נשגב, כמוס ונסתר מכל, הכולל את עומק מגמת חפץ ד' בעולמו, "אתה חרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו ורוחמתנו מכל הלשונות".

במטבע התפילה שקבעו לנו אנשי כנסת הגדולה וגילים אנו לומר: "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה" (ברכת אבות), והוא כמאמר שאומר הנביא יחזקאל (לו כב): "לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אם לשם קדשי".

למען שמו באהבה? הוא סוד המהות של הגאולה האחרונה. כל דרך מפלאות גאולה זאת - אשר כפועל מתחילה בדרך הקץ המגולה, ולפי עמוקת מגמתה באה היא דוקא קימצא קימצא בדרך הטבע, בריבוי עמלנו והשתדלותנו, ואורה הולך ורבה, מתוך עיכובים וסיבוכים רבים שכדרך - תואמת היא לעקרון היסוד של "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו". אומם הבדל אחד קטן-גדול, עצום ונשגב, יש, בין ראשית ההולדת של עם-ישראל לבין המתרחש בדורותינו. בדורות אלה, האחרונים, אותה הבעה אלהית עליונה, בשפעה המופלא, המסותר והגלוי, הנותן לנו כח לעשות את החיל הזה, איננה עניין של 'נחשוך בן עמינרב למטה יהודה', איננה עניין של

גיבורי כח

הרב עודד ולנסקי

במסכת בבא בתרא (י. ב) אומרת הגמרא על הרוגי לוד, פפוס וליליינוס, ש"אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו". והנה עולים אנחנו מידי יום במעלה ההר הזה, הר הרצל, אשר במרומיו יושבים אנו בעת הזאת, מסתופפים בד' אמות של צל קודש שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו. זוהי מידת נעימת גורלנו המיוחד, והלא דבר הוא!

הגאולה האחרונה, מלמים אותנו חז"ל למסקנת סוגיית הגמרא במסכת סנהדרין (צ"ח א), איננה תלויה בתשובה, במעלתם הקנויה של ישראל. הולכת היא ובאה על-פי הסדר העליון של "כה אמר ד' בני בכרי ישראל" (שמות ה' כב). אין היא באה מצד חשבון משקל הראויות שלנו, מליוני הפרטים הכלולים בעם-ישראל, אלא מצד סדר תוכניתה העליונה המוחלטת הניכעת להופיע מאמיתת עצמו של הקב"ה, כקצה הגבול התחתון שבהופעה של מכלול שיטת הנגישות האלהית אל ההויה ואמיתת חפצה המרוכזת בכנסת-ישראל. חשבון זה לא ניתן להיות מוגדר כאמות המידה הרוחניות, המוסריות, האנושיות הרגילות שלנו, כפי מה שמבינים אנו או איננו מבינים את הדבר. עומד הוא למעלה מכל אלה. זהו חשבון שמצד הרצון האלהי העליון, הכמוס, מצד עומק תוכנה של תוכנית האחדות האלהית העולמית העליונה, גודל היקפה וכבדיות חרידת מגמת חפץ טובה כחיים, מהלכיה ושימת דגשיה המיוחדים לה בהכללת שלמותה.

גאולה במימד כזה פגשנו בגאולה הראשונה, כיציאת מצרים. גאולת מצרים לא היתה תלויה במעלתם הבחירית של ישראל. למרות מה שהיה למקטרג לקטרג, הנה מצד התוכנית העליונה, מצד הסדר האלהי של "אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ד', אני הוא ולא אחר" (הגדה של פסח), היא באה כחפזון ובמהלך מופלא.

• דברים שנאמרו כיום הזכרון 'החשש' א כישיבת 'הר-המור' ונערכו ע"י תלמידים. נדפס ב'ערוגות הבשם' ד'.

המסורת 'בתגוי הסלע'.

"מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים" (שיר השירים ז, ז) ובמיוחד בגדולת גדולתה ותורתו, כיורעים וכלא יורעים - "כי חלק ד' עמו יעקב חבל נחלתו" (דברים לב, ט). נחלתם של ריבוא ריבואות מוסרי נפשויותיהם הטהורות על קדושת השם וארצו, עמו גיבורי צבאותינו הקדושים לכל פלוגותיהם, מאמינים ושאינם מאמינים, כביכול, במהצית"ן" (בכא בתא י, ב). 'דבר אל בני ישראל ויסעו' הוא רוח הגבורה הנשגבה של ישנם עמו פה היום, ואת אשר אינם פה עמו היום, ש"איך כל בריה יכולה לעמוד נחשון אחד, כ-אם עניין של רבים רבים, גדולים ועצומים, חיים ופועלים, את אשר

האלהית שבעוצם ממשות התחיה והתקומה שבראשית מצערי הגאולה כדורותינו, אינה אלא מצד ההתעוררות הבאה ממרום, התעוררות עומק מגמת הרצון האלהי הכמוס. ודוקא למען שמו הגדול באהבה, למען יתגדל ויתקדש שמו הגדול, מחל ועומק טובו ואחדותו לעיני כל אפסי ארץ. באופן המפלאי לכ כל מתכוונן וחושב, מחל הוא להצמיח אור גאולה וישועה מתחתיות הארץ דוקא, ממצעדי הטבע, במהלך ההדגתי של יישוב הארץ וקבוץ גלויות, של בנין ויצירה, התמודדות ומלחמה. הסדר המופלא הזה, עם כל מה שכבר הצליח בו בחסדי ד' בהגיענו עד היום, הוא מצד עמוקת תכנית האידיאל העליון של "בנים אתם לד' אלהיכם" (דברים י"א), מצד מה ש"קדש ישראל לד' ראשית תבואתה" (ירמיה ב' ג), בסדר, שלפי גודל המכון של ההתחבה האלהית העליונה אשר בו ומיעוט הכלים המציאותיים להכילה מופיע לעיתים בסדר של תשוק"ק, כשהמהלכים מרובי הקשיים והסיבוכים אינם תמיד מובנים לנו, כי כך עלה במחשבה לפניו. אמת המידה התחתית-הגאוליתית הבסיסית מופלאה היא כל-כך, עד שאף אם אין היא יודעת אל נכון להביע את עצמה, אף בלא קריאת שם, כולה קודש ואלהית היא. בכיוריה הגלוי הוא בהתפוצות אותה נורמטיביות של מסירות נפש, שמתוך השקיקה להיות נוקטים בשיפולי קו החסד האלהי של ריבון העולמים הנטויה על ציון וירושלים, ברמה של התחברות באהבה כל-כך מעמקת עם האומה, שיש בה המרה גמורה שאינה יודעת גבול. שאינה יודעת צמצום והגבלה.

אמת המידה הנעלה של היושר היא המאפייניו את דורותיו, בדמות אותה התעוררות, התאמצות והתגברות לתנופת ההצלה והחקוקה של האומה, ואפילו לים הנהפך לחרבה, אלא בהתעוררות להשיב מלחמה שערה במשך דורות, למרות הידיעה שדרך הטבע שבה אנו נגאלים, חרף הינסא וזטא' והיעסא רבא' שכימין ד'.

בכא מצינא קו, א; ועיי' לנתיבות ישראל ח"א, 'לחוקף קדושתו של יום עצמאותנו', עמ' קפג.

המדד,ה, ממקורי קודש עליון נשגב ואצילי היא.

מקוריו עד לאי סוף, "עין לא ראתה אלהים וזלתי" (ישעיה סד, ג).

ראנחנו מה! אנחנו, העומדים פה בארצות החיים, מאושרי התחלחה של הגאולה, מעוצמי אמונותיה ולחותיה, מכיסי עתידותיה, ואנחנו מה! דמוי עליין נעמוד. "וילם אהרן" (ויקרא י' ג.) ריבוי הכוחות, שמצד צדצחות האורות היותר עליונים, המתוספות מתוך מעמקי הגנות של השכול העורא העולה בחלוננו, בתעלומת סדרי סתר עליין, היא כל-כך נאדרת - נפלאה שגב. כל-כך קטנו מלינו מלדבר ולספר, וכל-כך נשגבה כעת מהותיותם של רגעים אלה, כשחבוקים אנחנו בתוך כל קהל עדת ישראל עטופי היגון. צריכים אנו לחוש מה נעשה איתנו, איך נישאים אנחנו בציציות ראשינו מהאצטגנינות הפרטית שלנו - "בחוץ עמי אנכי ישבת" (מלכים ב' ד' יג) - להליעשות מורוכבים באהבה שאינה יודעת גבול עם כל קהל עדת ישראל, להעשות ממש לדבוקה אחת, כאיש אחד בלב אחד, לגפש היה אחת מעצממת מהות, נכספת ודחת, מבורכת נשמה, המשוקעת עדנים ממקורי מקוריה היותר עליונים של חטיבת

האחדות האלהית שבישם ישראל וגאולתו תכונה, ממנה הולכת היא ובאה, ובמעלותיה היא שבה ללכת ולהתקדם.

כמעט בכל יום ויום עולים אנחנו במעלה ההר הזה, במעלות הקדושים והטהורים, מסתופפים בד' אמותיהם של קברות צדיקים עליונים וקדושים, שאין כל בריה יכולה לעמוד במהיצתו. ומתוך כך נגשים אנחנו לבית התורה שלנו, לשקידת התורה שלנו, שאליה אנחנו כל-כך מחלים ובה אנחנו עסוקים. והלא דבר הוא !

האחרונים, קברי צדיקים יותר מאשר אלה שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו? 'במקום זה?' והוא ענה ואמר: 'וכי יש בדרות האלה, דורות ראש חודש, לכאן היה מגיע. והיינו תמהים, מה לו פה, 'מה לך פה, ומי לך פה', שאל גאון וצדיק מופלא אחד בעיר-קודשנו-ותפארתנו שכמעט מדי חודש בחודשו, כערב צדיקים עליונים יש כירושלים, הבאים דוקא לכאן לעלות על קברי צדיקים. הברתי

הנפש המיוחד לו. וכיום הזה הכל כולט, הכל ברוך, הכל נערך בערכים של אמת, כי כל אדם מישראל עושה כיום הזה את חשבון נפשו. כל אדם מישראל וחשבון המדוש בדרך אמת, וחיתמו אמת, והדין הוא דין אמת, ואנחנו מה!

הדורות האלה, דורות התקומה, דורות הנחת יסודות הנצח לגאולה המלאה, השלמה והאמיתית, יש בהם סכל, סכל רב מאד. השכל הוא נורא, המחיר הוא כבד. וצלי נוראותיו מכמנים ביסודם מתני אורות גאולים של מגמה אצילית עליונה, המתאפיינת בתשתיתיה במהלכים מורכבים מיסדי אחדות עמוקה ומקיפה, שלא לרפי השכל האידיאלי המקורי, ולא לרפי רצונו, מקוטני ומצומצמי המהות יקל לשאתה. והיסורים רבים! החירות להתהלך על במת ההסטוריה כיצרים וכפועלים המאפיינת את ראשית צמיחת גאולתנו בחידושה המהותי, מקפלת כחובה את אופקה המתרחבת של מגמתיות האחרות האלהית, כפי שלא נודעה אלפים בשנים כעולמותינו הגלויים. ואזי הדבר פשוט להתרגל אליה.

הולכים אנו ומתקדמים קימעא קימעא במעלות מדולכים אלה. באמת מדולגים אנחנו אליהם באופן מופלא מבית הקברות הענקי של הגלות למפלאת ההחדשות היעירה ופאר המפעל הגאולי של דורותינו, אל המפעל והבנין, אל יכולת המאבק והמלחמה, וכל מה שבכללם. "מה תצקע אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" (שמות יד, טו) והריכור האלהי הזה הדובר בקרבנו, היא ריכור עמוק מאד, קול גדול ולא יסוף.

שורשיהם המצווחצחים עד לאין סוף. המשוקה בנחלי עדניה ממקורי אידיאליה האלהיים העליונים, ושורשיהם ושורשי הדוחף הפנימי שבמעמקי נפשו הדופק בעץ, ממקור הארת נשמתנו העליונה, פלאות, המופיע ממרומים כשהוא רכוס בטבע, נכסה ונכנף בדוקא ובעיקרון ככח התהליך היצירתי ההשתוללותי המופלא הזה. מאין כל זה בא לנו? זהו בעצם נס, פלא מוכשרים, עד שבנפלאת ההנגה האלהית מדולגים אנחנו אל הקימעה קימעה, אל

השמים עצמם שיריים לכנסת-ישראל במהלכם הפועל בארצות החיים, הפועלים, הנוצרים. התולמים והלוחמים. המסתערים אל נוכח פני הסכנה ויכולים לה.

אלה אשר אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, לזמוּם אנחנו על הישרים העונים, העם והארץ, הוא בכלל זה, אלא גם מי שאיתנו היום, וכולנו חיים. מהרגי מלכות ישראל. לא רק מי שאינו איתנו היום ונפל בקדוש במערכות ישראל על קדושת השם למען כלל ישראל הפכה להיות נודמיטית כעם-ישראל, בארץ-ישראל, במדינת ומסתערים, וקמים ומסתערים, וחים ופועלים בארצות החיים? הלא מסירות הנפש אלה הפועלים וממשיכים לפעול באותה איכותיות מופלאה כנורמה, וקמים וזו. ובמחיצת החיים של מיושרי עליון אלה בריה כן יכולה לעמוד? במחיצתם של כמעבר לכל גבול שמגבלת החיים יכולה להעמיד, אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצה וכשמיגיע הדבר למבחן היושר האצילי שבמסירות הפש הגמורה למען האומה,

התחידותנו עשויי יגון עם נוראת השכול, התכנסותנו, כל קהל עדת ישראל, אל מעבה הגנות, מבהירה לנו ומצלילה בקרבנו את כוהק רושם השבח הגדול, של מפלאת הנס המתגלם להופיע בתוכיותנו, בהתכנפו בעומק סגולת תכניותנו, בהניעו את גלגלי המפעל יום יום, שעה שעה, באחדות נאצלה. אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתנו - אותה 'בריה' הוא מי שלא מוסר נפשו, מתוך שאינו יכול, אינו מסוגל או שאינו רגיל, למסור את נפשו. אבל מי שמוסר את נפשו בארצות החיים, וממשיך וממשיך למסור את נפשו, הוא בכל אלה שצחצחות אורי האורות היותר עליזים מרשימים ומשפיעים אתם מבכפנים, לבנותם ולהחיותם בארצות החיים של נתיבי גאולים. לאורם, אנחנו, בני דורות אלה, הולכים בכל היום-יום של המשיכות הדרך.

הנתיבות החפץ והמפעל, ההתחכמות, ההתגברות והמסירות שלנו, לא פחד ולא רתיעה באשר בסיבוכי מולכי גאולתנו נדרשת העמקת ההתאמצות שלנו, העמקת

סדר נמוגה של נסיגה לאחור היא המורשת התחתית העומדת לפנינו, כי-אם עו

בפניהם אל נוכח סוד התעלומה של המתחשש איתנו בדורות האחרונים.
הנה מכתב שאפשר לנו או ממה שידועים או לדבר, צריכים או כען לשחק.

כל שנותר לנו הוא להקשיב, לשמוע ולהמשיך אל תוכיותנו, את דבוקת האחדות, עמוקת הרעות, האמיצה, הטהורה, הנמשכת מן הקצה ועד הקצה, כבירת החינוך המחבר את כל בית ישראל. ובעומדנו דמומים אל מול מצבות האבן ולהב הנשמות העולות ומתעלות במחיצת עלין, קדמונו של עולם, אל אמות עצמו של הקב"ה המאירה בכבוד הנגלה בעומק היותם של ישראל, כי "קדש ישראל לך", ראשית תבואתה" (וימיה ב, ג) ואך טוב לישראל, יודעים אנחנו, כי הלא נשתדל להתהלך כ'בתוך עמי אנכי יושבתי', חבוקים ומדובקים עם כל קהל עדת ישראל, בלב ובקומה אחת, כי שחה קומת האדם. ובאמת אנחנו מה! מה נאמר ומה נדבר, יש מי שהלך ולא שב, ויש מי שהלך ושב, ועמוק עמוק מי ידענו...

הדבוקה של "ויחן שם ישראל" (שמות יט, ב) "כאיש אחד בלב אחד" (רשי" שם), בתחתית ההר, מכוונת אל מול ההר הזה - זאת עליה על כולנה. ברגעים אלה, מהצפון החוק, מגבול הלבנון ועד נחל מצרים, בכל מלא רוחב ארצנו, מתפשטת ובאה ממקור רום הקודש היותר עליון, ממקור שכירת הנצח המאירה בירושלים עיר הקודש, ממורם הר כי"ת, אור יקרת הארת לובן החסד של 'טוב ד' לכל' בחוכיותה של כנסת-ישראל החיה בארץ-ישראל במדינת ישראל, המעמידתנו כאיש אחד בלב אחד, ברעות שאין בה מתום. ובתוך זה צריך להיות, רק להיות. אין יותר מאשר להיות, כאשר רוח מכבש ומטהר ממורם, מערה שפעתנו על כנסת-ישראל בעירי מיוחד, "יזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" (יחזקאל לו, כה). לא בעיות אנחנו רואים במבט של היום הזה, לא סיבוכים אנחנו רואים, כ-אם צלילות, בהירות איכותית של ישרה. מכל חוגי עולמים, ממחיצת הקדושים והטהורים, העליונים והנשגבים, נמשכת אל תוך עולמותינו בהירות של טהור, של עדני עדינות טוב. ההתמסרות ללא גבול לטובת הכלל, הלא כארבעים סאה של מי טהרה באה היא אל תוך עצמותינו, ומטהרת אותנו, בשפעת השפעתה המחיה כל קהל עדת ישראל.

המונים המונים זורמים אל ההר הזה, לאו דוקא בגין קשר אישי. למי באמת אין לו קשר, מי לא שייך, מי יכול לשבת בבית? מי יכול להשאר בעת כזאת באצטגנינות הפרטית שלו? הלא ענינו תחזינה מישרים איך כולם חפצים לספוג את הוור והטהרה הכללית, המלכית, המצליל, המכבש כבורית את הנפש החיה, אל חוכם. גם אנחנו מסגלים לעצמנו משהו מזה. ידוע נדע כי הוור האלהי הפנימי העליון, המתפשט לתוך עולמותינו, נושא בחובו דרך. ובתוך כל העיכובים והסיבוכים, על גביהם ומתוכם, הלא טללי חיים מורים מצמיחים חיי גאולים, להמשך ההתקדמות וההתפתחות. העליה וההתקדמות, מתוך רוב היסורים והקשים בהם נתון קהל עדת ישראל, יתרונו-יתעונו להופיע, עד כי יאיר אור יקרתה של הגאולה בכל בזהקו כנכון היום, ויתגדל

ויתקדש שם ד' הגדול במלוא האורו כנסת-ישראל, בתפארת גאולה השלמה, וממנה לכל אפסי ארץ, ויאיר בכל יקרתו אורו של משיח, בהפתח אוצר גנוז, ובהתפשט ובהעמק שפעת מהותו, ונודעה יד ד' את עבריו, ימין ד' הרוממה על עמו ונחלתו בתפארת מדינת-ממלכתו, וחבנה ותכונן ירושלים עיר קודשנו ותפארתנו, 'מקדש מלך', ותחזור להיגלות כל מלוא הארת השכינה האלהית בציון, בהיבנות בית-המקדש, בכל נוי תפארתו, ובחזרתה להאיר בו, בתוכו ומתוכו, עד לכל מלא רוחב ארצנו, כי עמנו אל.

ואם נשאל מנין לנו בעצם כל זאת? הלא נדע כי הם, 'הקדושים אשר בארץ המה ואירי כל חפצי בם', הם בקירבת קודשם, ציוו ומצוים לנו את החיים והברכה עד העולם. כי כיום הזה כעת חיה האר תאנה נשמותיהם הטהורות-העליונות כל חוגי עולמים, ואורן ילך ויבקע את כל האוירים כולם, מסוף העולם ועד קצהו, בכל המרחבים והעולמות כולם. והמבט והתמונה יתבהרו, - פדות וישע, שגב ותהילה לחי העולמים בתגבורת תוספת הארת גאולים פאר מקדושים זאת של אלה אשר אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו. ואנחנו מה! נכמלים בחוכיותנו פנימה כעפר ואפר, כאפסי כל מהות, כתולעת ולא איש, בבושת עומדנו בתחתיות ארץ שלנו, מתבוננים, נכספים ודוממים. 'ואנחנו לא נדע'.

תגובות על אירוע בברכת הסולטן

לא לא לא ינצחו אותו

אני משתתף כבר 3 שנים באירוע הזה שבערב יום הזיכרון. זו חוויה מדהימה מרגשת מחזקת ומעצימה, לא זכיתי לחוות את יום הזיכרון כמו שאני חש אחרי שאני משתתף באירוע הזה. כל המלעיוזים שגרמו נזק ל"זוכרים" ולדב קלמנוביץ, כואבים את הצלחתה של "זוכרים" להעביר את המסר שלה למעל מליון איש ולקדש את שמם של הקדושים בעוצמת שלא ניכרו עד היום. מי ששמע את הרב בן ישי מדבר בערב קיבל כוח עצום. אני קניתי 3 מקומות באורקסטרה המקומות הכי יקרים ואני תורם אותם בשמחה יתרה לארגון זוכרים. לא אבקש החזר מבימות ושהכסף יממן את פעילותם.

משתתף מרוגש, מודיעין (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

3. יישר כח לדב קלמנוביץ!

ובאמת שיתביישו האמנים שביטלו גם ביקשו כסף וגם רצו לדפוק את המארגנים שיספגו את העלויות הגבוהות, אנשים שלא מארגנים אירועים גדולים פשוט לא מבינים אך כל דבר עולה כסף ומצפים שגם יארגנו אירועים ברמה וגם שיהיה חינם חוצפה! העלויות כל כך גבוהות והת כנונים והזמן הרב שמשקיעים אנשים לא שווה כסף? ובאמת זה אירוע יוצא דופן באיכותו ובלי מימון חיצוני יש פה ממש עין רעה וזה לא ראוי! ושוב יישר כח למארגנים כאשר יענו אותו כן ירבה תמשיכו!

נתניתית, (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

4. האירוע הזה הוא קידוש השם ענק!! כל הכבוד לקלמנוביץ! (ל"ת)

מיכל, שומרון (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

ל"ת

חיה, כפר מימון (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

6. העם איתך, על אירוע כזה הייתי משלם גם 200 שקל. (ל"ת)

אדם נורמלי, שדרות (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

7. למה לגבות סכומי עתק לאירוע זיכרון? אפשר זמרים פחות ידועים

(ל"ת)

פרזיטים וגזלנים, לא צריך אותם (ז' באייר תשע"א, 11/5/011),

8. לדב קלמנוביץ

תודה למר קלמנוביץ על האירוע שהפיק ולגבי האומנים - חבל שהגבת, לפעמים אין צורך להגיב.

למערכת בבקשה להמנע מלפרסם מכתבים אנונימיים.

שמעון ראם, חיפה (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

9. מדוע לשלם לכמה אומנים אלפי שקלים? נחליף אותם ביר"ש אחד!
(ל"ת)

מאיר, (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

10. פשוט שצריך להשתתף

כ"כ פשוט שמי שרוצה להשתתף בארוע, צריך גם לשלם, כך גם ניתן לשדרג ולהעצים את הארוע והזכרון משנה לשנה, נקוה שהמכה הזאת לא תפגע בארוע ובהכנתו לשנה הבאה, כלנו מחזקים את דב על כל מפעלו ומקוים להמשך זכרון בדרך מופלאה זו.

דרור, קרית ארבע (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

11. היה מדהים ומרגש!!! למה נכנעתם להפוך לחינם? היה שווה כל שקל!
(ל"ת)

נועם, צפון (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

17. צודק לגמרי! ל"ת

יעל, (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

18. קלמנוביץ צודק. יישר כח לאיש ששינה את פני יום הזכרון!!!

בזכות האיש הזה ערב יום הזכרון למשפחות השכולות הוא ערב שאפשר לעבור אותו בשקט יחסי עם תחושה אדירה של ביחד ותקווה לבאות!!!
כולי תקווה כי בשנים הבאות נוכל להמשיך להנות מערב איכותי הן מבחינת התוכן והן מבחינת המוסיקה.

ביב, (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

19. דב, יישר כח! המשך בכפל עוצמה! (ל"ת)

יהודית קצובר, (ז' באייר תשע"א, 11/5/011)

20. זוכרים

דיטה, ת"א (ח' באייר תשע"א, 12/5/011)

21. אם הם גוברים כסף מהמשתתפים, זאת הופעה רגילה

ואז האומנים לא צריכים להופיע בחינם. תזכרו שאלה שמביעים ציוד גם מקבלים כסף על השירות. ארוחות חינם" זה הדבר הגרוע ביותר שיכול להיות.

מיכאל, חיפה (ח' באייר תשע"א, 12/5/011)

0. לא
התבדלות

דתי, תל אביב: (23.04.07)

אל לנו לראות זאת כהתבדלות אלא כעוד טקס של יום
הזכרון אשר נערך בירושלים. בתור אחת שהיתה בככר
בתל אביב אתמול יכולה להגיד שזה לא רגש אותי ולא
הרגשתי כטקס ליום הזכרון, שירי מלחמה אינם בהכרח
אומרים שזהו יום הזכרון. משהו היה חסר בככר ואם הטקס
בירושלים השלים את החסר אז הרי ישר כח וכן ירבו.

אחד
מהמארגנים,
התייחסות
לכלל הטענות

אחד ארגון
מהמארגנים 'זוכרים': (23.04.07)

כאחד מהמארגנים, היה חשוב לי לקרוא את כל
התגובות, וזו תגובתי: א. הטקס אינו טקס דתי, זהו
טקס של ארגון זוכרים בשיתוף המוסד לביטוח
לאומי ועיריית ירושלים והטקס משודר ברשת ב. ב.
מטרת הטקס לתת מקום של כבוד בצד חללי צה"ל
גם לחללי הטרור, חללים שברוב הטקסים המרכזיים
מתעלמים מהם. ג. מטרת הטקס לספק מקום של
יחד, ולכן הוא מצרף את כלל תרבות האבל למקום
אחד. גם אדם חילוני יכול להיות חלק מיהורם גאון
ועובדיה חממה, וגם אדם דתי נותן את החלק יחד
עם אהרן רזאל וישי לפידות. לטקס מגיעים 25%
חילונים, שיחסי לירושלים, עיר דתית וחרדית זה
הרבה מאד. ד. מטרת הטקס לספק אופטימיות
המלווה בשכול, מתוך אמירה ברורה. כיום בארץ
קיימות שתי אסכולות בהקשר של ערבי שירי
לוחמים, ואני בחרתי באסכולה השנייה, המשלבת
אופטימיות. ה. הנח"ל החרדי אינו סמל של הערב,
אך מתוך רצון לבטא את האחדות בחרנו בקבוצה
שלרוב נדחקה לשוליים ומוקעת דווקא בהקשר של
יום הזיכרון, המטרה הייתה להראות שלא כך הם
פני הדברים, והם הרבה יותר מורכבים. ו. הפניות
השנה היו הרבה מעבר למתוכנן, ואנו מצטערים
שמאות רבות הגיעו לאולם ונותרו ללא מקומות.
בשנה הבאה נערך מראש כך שתתאפשר כניסה
גדולה הרבה יותר. יש לציין שהאולם בבנייני
האומה, הוא האודיטוריום (ולא מגרש כדורסל או
כדורגל) (הגדול ביותר בארץ). ז. הטקס אמנם היה
בתחילתו טקס אלטרנטיבי, אך כיום הוא טקס
ממלכתי העובד בשיתוף הביטוח הלאומי ועיריית
ירושלים ו'אומנות לעם' ומשודר ברשת ב בליווי
פריצות מהערוץ הראשון. הטקס בהשתתפות יו"ר
הסוכנות (הנציג הממלכתי בחו"ל השווה לנשיא
בארץ, בגלל המורכבות בהבאת הנשיא השנה),

ראש עיריית ירושלים, מנכ"ל הביטוח הלאומי,
רמטכ"ל במיל', רב ראשי לשעבר. מבחינה פורמלית
זהו הטקס הכי ממלכתי שקיים. נכון יש לו פחות
מסורת משרים בכיכר, והוא לא משודר בערוץ 2.
אבל שרים בכיכר זהו אירוע רק של עיריית ת"א-יפו
וערוץ 2 הוא ערוץ מסחרי (לעומת רשת ב) תודה
רבה לכל המגיבים, תמיכתם חשובה ביותר.

הרב שרלו נגד קמפיין יום הזיכרון של "אם תרצו"

תנועת "אם תרצו" זוכה לאהדה רבה בקרב הציבור הדתי לאומי, אבל מסתבר, לא כולם מתלהבים מהקמפיינים של אנשי הקבוצה נגד ארגוני הקרן החדשה לישראל. הרב יובל שרלו חושב כי קמפיין יום הזיכרון של "אם תרצו" מחלק את העולם לטובים ולרעים וע"י כך יוצר פירוד בעם.

דניאל אוהיון, סרוגים 08:48 23.04.10

הרב יובל שרלו, ראש ישיבת פתח תקווה ואחד הרבנים המובילים בציונות הדתית, יוצא נגד תנועת הסטודנטים "אם תרצו". כזכור, "אם תרצו" מובילה בחודשים האחרונים קמפיין נגד הקרן החדשה לישראל ונגד מה שהם טוענים "ניסיונות הפגיעה בחיילי צה"ל מטעם ארגוני הקרן החדשה לישראל".

לקראת יום הזיכרון פרסמה התנועה מחקר על מעורבותה של הקרן החדשה לישראל בתמיכה בארגונים הפועלים לתבוע ולהעמיד לדין את קציני צה"ל על פשעי מלחמה כביכול, שאותם עמותות וארגונים מייחסים להם.

"אם תרצו" יצאה בקמפיין אינטרנט נשכני כנגד ארגון "עדאלה", על ניסיונותיה החוזרים ונשנים של העמותה להעמיד קצינים בכירים למשפט בבית הדין הבינלאומי בהאג. ביום הזיכרון חילקה תנועת המחאה תפילת "יזכור" חדשה ובה הם קוראים לציבור לזכור מי מנסה להעמיד לדין את חיילי צה"ל ומי מממן את ארגון עדאלה.

היום, אומר לסרוגים הרב יובל שרלו, שהקמפיין של תנועת "אם תרצו", שדווקא זוכים לאהדה רבה מאוד בקרב הציבור הדתי לאומי, פוגע בחברה הישראלית ויוצר מחלוקת ופירוד. "במקום לחבר ולקשור את הציבור, הם הולכים למקומות מכעיסים ולא נכונים ובכך גורמים לפירוד בעם, אומר לסרוגים הרב שרלו.

לדברי ראש ישיבת פתח תקווה, אין הכוונה להתחמק מהוויכוח בין ימין לשמאל, אך יש לדעתו לסמן בבירור היכן עובר הגבול שבין וויכוח לגיטימי לבין הסתה. ואילו אותו קמפיין של יום הזיכרון מטעם תנועת "אם תרצו" מפספס את הנקודה. "ברגע שזה מגיע לעולם של חלוקה בין טובים ורעים ולמלחמות והכפשות – המטרה הסופית מוחמצת"

הרב שרלו תקף גם את דברי ההסתה של שדרן הרדיו גבי גזית. "אמצעי התקשורת צריכים להבין כי הרדיו הינו משאב ציבורי ועליהם להשתמש בו לא בכדי להסית אלא בכדי לאפשר לכל אחד להביע את דעתו וכי בשעה שהם מנצלים את מעמדם בכדי להסית או לקדם אג'נדה – הם מועלים בתפקידם"

דובר "אם תרצו", ארז תדמור, ביקש שלא להתייחס לדבריו של הרב שרלו.

תגיות: אם תרצו, גבי גזית, הסתה, הקרן החדשה לישראל, הרב יובל שרלו, חופש הביטוי

לא מחדל בירוקרטי, אלא כבוד ללוחמים

איך הוצמד יום הזיכרון לחללי צה"ל ליום העצמאות

הטעמים כי לולא מתיישבי הגוש ועמירתו ההירואית – ירושלים היתה נופלת.

"במעמד זה כולם הסכימו, כי במוותם ונפילתם של חללי צה"ל, הם איפשרו את עצמאותה של מדינת ישראל. לעמדתנו היתה השפעה על בן-גוריון, משום שבגוש נפלו 240 מתיישבים ולוחמים – לא היה עוד מקום אחר בארץ, במלחמת השיחרור, שאסון כזה פקד אותו.

"בספרו על מלחמת השיחרור, כתב בן-גוריון, כי 'נערכת גוש-עציון והו האפוס הגדול, נורא ההור, של מלחמת היהודים. אם קיימת ירושלים עברית, אם מכת המוות ליישוב שהיתה כמונחת בקופסתו של האויב לא ניתנה – אזי התורה הראשונה של ההיסטוריה הישראלית ושל העם כולו נתונה בראש ובראשונה ללוחמי גוש עציון.

"מכאן, שעמדתנו שגרסה את השילוב שבין יום הזיכרון לבין יום העצמאות נתקבלה על דעתו של בן-גוריון, ללא שום פיקפוק.

"למעמד הזה של קביעת מועד יום הזיכרון עם בן-גוריון – יש עדים. כרצ שקשה להבין כיצד צץ הסיפור על מחדל בירוקרטי".

י. א. י. א. א.

ביום העצמאות התפרסמה ידיעה של סוכנות עת"ם, ולפיה, מראיון שהעניק בעבר הרב הראשי, שלמה גורן זצ"ל, לרב גילהר, לפני שש שנים, עולה כי מחדל בירוקרטי הוא זה שהביא לחיבור הצמוד של יום הזיכרון לחללי צה"ל עם יום העצמאות.

אלא שהאמת, כנראה, שונה.

משה ("מושקו") מושקוביץ, יו"ר "היכל שלמה", ממתיישבי גוש עציון לפני מלחמת השיחרור ומקימיו מחדש לאחר מלחמת ששת הימים, מספר כי יום הזיכרון לחללי צה"ל נקבע בצמוד ליום העצמאות, לבקשת הפליטים והשרידים של גוש עציון, מראש הממשלה דאן, דוד בן-גוריון ז"ל.

גירסתו של מושקוביץ נתמכת על ידי אישיות ביטחונית ידועה, שהיתה המקורבת ביותר לבן-גוריון.

וכך מספר "מושקו":

"כידוע, גוש עציון נפל בתש"ח, יום אחד לפני הקמת המדינה. ביום שיש, ערב ההכרזה על הקמת המדינה, עלינו, הפליטים והשרידים של הגוש, אל בן-גוריון. רובר או על קביעת יום הזיכרון לחללי צה"ל, יום לפני יום הקמת המדינה. באווירת השכול של אותם ימים, זה נראה לבן-גוריון. הוא

הצופה 16

יום ה', ו' באייר תש"ס, 11.5.2000

טענה: יום הזכרון וקבע בצמוד

ליום העצמאות בגלל מחדל בירוקרטי

מזה, התקווה והכל הכל בוכות הגופ' לים. והם קיבלו את זה".

הדברים נאמרו לגילהר כאשר היה כתב חדשות בערוץ 2. בנוסף סיפר אז גורן כי הסתיר את הסיבה האמיתית לחיבור בין שני הימים לא רק מההור, גם גולדה רים השכולים. לדבריו, גם גולדה מאיר התעניינה בדבר בזמנו, אבל הוא לא היה מסוגל לומר לה מה הסיבה האמיתית. גיטו של הרב גורן – רבה הראשי של חיפה הרב שאר ישוב הכהן שליוות את הרב גורן בשלביה השונים של קבלת התחלטה, מתי לקי בוע את יום הזיכרון, אישר בראיון לתוכנית "קפה טלעד" את מה שגילהר הרב גורן לפני מותו. (עתי"ם)

פקודת יום ליום הזיכרון. הוא אומר לי: איזה יום זיכרון? אמרתי: אנחנו קובעים היום את יום הזיכרון לנוף לים. זה היה יומיים לפני יום העצמאות, אז אמרתי לו שמחר יהיה יום הזיכרון.

"מאז נקבע היום הזה בלי לחשוב מראש שאנחנו קובעים את זה. לא היתה לנו שום מחשבה להצמיד את זה ליום העצמאות אבל כבר לא היתה לנו ברירה".

לשאלת גילהר, מה אמרת למשפחות ששאלו אותך, למה יום הזיכרון בצמוד ליום העצמאות, ענה הרב גורן כי "אמרתי להם שזה טוב מאוד שהמדינה תדע שכל מה שיש לה, כל הש-

הראיון בו מגלה הרב גורן ז"ל את הדברים צולם ביום הזיכרון לפני כשש שנים, כשנה לפני מותו של הרב גורן, מי שהיה הרב הצבאי הראשי בימי קום המדינה. גולל באוזני גילהר את הדברים הבאים: "במשך כל השנה הראשונה לאחר הקמת המדינה, ישבנו עם משרד הביטחון ותכננו באיזה יום לקבוע את יום הזיכרון. דחינו את ל"ג בעומר, דחינו את ראש חודש אב, ואת עשרה בטבת. אז עברה שנה שלמה, שלושה ימים לפני יום העצמאות ואני רואה שאין יום זיכרון! עברה שנה ולא קבענו יום זיכרון לח' לוק כבוד לנופלים...".

"רצתי לרמטכ"ל וביקשתי ממנו

תוכנית הבוקר של טלעד "קפה טלעד" חשפה ביום ג' פרשיה עגרי מה מימיה הראשונים של המדינה, השופכת אור אמוני על הסיבה שבגללה נקבע יום הזיכרון בצמוד ליום העצמאות.

בראיון שהעניק הרב שלמה גורן ז"ל למגיש התוכנית דב גילהר ואשר שודר ביום ג', מתברר כי מחדל בירוקרטי הוא שהביא לחיבור בין יום הזיכרון ליום העצמאות, ועד עצם הימים האלה הוא צורם לרבות מהמשפחות השכולות. גיטו של הרב גורן, הרב שאר ישוב הכהן, רבה הראשי של חיפה מאשר בראיון לתוכנית "קפה טלעד" את הדברים.

הרב עובדיה יוסף הורה לציין את יום הזיכרון לחללי צה"ל במוסדות ש"ס

הרב הורה, באופן חסר תקדים, להקדיש שעת לימוד לעילוי נשמת הנופלים בכל מוסדות רשת מעיין החינוך התורני • סקר בקרב בוחרי ש"ס מגלה: 69 אחוז מתנגדים למסירת אבו ד'ס, 24 אחוז ישקלו זאת בחיוב אם יועברו תקציבים לתנועה • האגף ללחימה בפשיעה במשטרה החליט: אין מקום להעמיד לדין פלילי את הרב עובדיה יוסף על ששילח יונה מחקן

אסא כשר

יום הזכרון: עבר, הווה

את מועדו של יום הזכרון קבע בן-גוריון

"מלחמת יום הכיפורים מצאה את מיכאל ביום האחרון לשירותו בצבא", אני קורא עליו, מוריד בקורס קציני שריון. למורת עמר להשתחרר ול- התחיל בלימודיו בסבניון. "מיכאל פעל כמפקד מחלקת טנקים על קו המים" בגיוריה הצפונית של תעלת סואץ, אני ממשיך וקורא. "לעת בוקר, בעד לוח השחר של יום ראשון, י"א בתשרי... פגע טיל בצריח הטנק בו ניצב מיכאל, הפילו לקרקע והר- גו". בכרך "יזכור" אני קורא, לבסוף, משפט מן ההנמקה של "עיסור העור", שהוענק להוריו של מיכאל לאחר מותו: "בכל פעולותיו גילה אומץ לב רב, קור רוח, כושר מנהיגות ותושיה".

אני זוכר את רפאל ורדי מספר לי את סיפורו של ההחלטה על "יום הזכרון" לפני "יום העצמאות". זה היה כרחבה שליד לוח השמות של גופלי עוצבת "בני אור". עמדנו שם שנינו, בשיחה חרי- שית. הוא, לא הריחק מן הלוחית של "סגן ורדי מיכאל", מוריד בקורס קציני שריון. אני, לא רחוק מן הלוחית של "סגן יחורו כשר", מ"פ בקורס מפקדי טנקים. שיחה חרישית. המלים, בלשון עבר, בן-גוריון, דיין ומקלף, ימים רחוקים. ואילו המגני- נה, בלשון הווה, אהבה, גאווה, געגועים.

יום הזכרון, עבר, יום הזכרון, הווה.

הציונות של "יום הזכרון" ואחריו "יום העצמאות" גרמה לי תמיד הסמל העמוק ביותר של מדי- נה ישראל. יותר מן הרגל, יותר מן "התקווה", יותר מן המנונה של בית-המקדש, יותר מירושלים. הציונות של שני הימים הללו, בסדר הזה, הוא צי- רוף רגיש ועדין ועמוק להפליא.

מימים ימימה שאלתי את עצמי, מי הגה את הסמל הזה, מי השכיל לעצב אותו, בשילוב מופלא כל-כך של תבונת ההבעה והפשטות הביטוי. לפע- מים שאלתי מה וסם מי אבי הרעיון, אבל התשובה לא נמצאה, עד שלא מומן התפענחה התעלומה, בסיפור מעניין.

הבקשה להציע מועד מתאים ל"יום הזכרון" הגיעה מראש-הממשלה ושר הכסות, דוד בן-גוריון ו, אל הרמטכ"ל (השני), יגאל דיין. הרמטכ"ל הע- ביר את הבקשה לסגנו, מרדכי מקלף, לימים הרמ- טכ"ל (השלישי). סגן הרמטכ"ל העביר את הבקשה לעוזרו, לימים האלוף רפאל ורדי, יכרל לחיים ארזים. ממנו למרתי את סיפור המעשה.

ורדי העלה שתי הצעות, בהתאם ללוח השנה הציוני: י"א באדר, כ' בתמוז. ההצעות הסבכויות הללו התקבלו על דעתם של מקלף ודיין והועברו לבן-גוריון. לא ידוע אם בן-גוריון התייעץ בעוד מישהו או לא. מכל מקום, עד מהרה הגיעה ממנו ההוראה לבצע את עבודת המטה הדרושה לקראת ההכרזה על יום הזכרון לא ב"א באדר ולא ב' בתמוז, אלא ביום הקודם ליום העצמאות, בדרך כלל, ד' באייר.

לדידי, היה זה סיפור חדש ומעניין. במחשבה שניה, סיפור לא מפתיע. לא קשה לי לייחס לבן- גוריון את היכולת לבדור את התאריך הזה ולהח- לים על הסמל החדש הזה של מדינת ישראל, סמל מיוחד במינו.

למרבה הצער, זהו לא כל הסיפור. במהלך אותן שנים ראשונות לקיום המדינה, כהן היא התחילה לעצב את פניה, גולד מיכאל, בן רפאל ורנה ורדי.

בוחרי ש"ס, עולה כי רוב בוחרי ש"ס מתנגדים למסירת אבו ד'ס-לירי הרשות הפלסטינית. עם זאת, עולה מהסקר כי 24 אחוז מהם מוכנים לקשור בין העברת תקציבים לש"ס ובין עמדתה של המפלגה בנושא מסירת אבו ד'ס. הסקר, שנערך בימים ראשון ושני השבוע על ידי המכון למחקר קהילתי באוניברסיטת בר אילן, הוזמן על ידי גורם בימין. ככל הנראה ביקש מומין הסקר להכיר את הרב עובדיה יוסף בכך שזוכה כי רוב מצביעי ש"ס מתנגדים לק הווי של הממשלה. הסקר עימת את עמדתו של הרב עובדיה עם עמדתם של הרב המקובל יצחק כרדורי והרב מרדכי אליהו. בוחרי ש"ס התבק- שו להשיב על השאלה: "אם הרב כרדורי והרב מרדכי אליהו יצהירו שאסור למסור כפרים באזור ירושלים (כגון אבו ד'ס ואל-עזרייה) תמורת הסכם שלום עם הפלסטינים, והרב עובדיה יוסף יצהיר שמותר, מה תהיה עמדתך?" 69 אחוז השיבו כי יתנגדו למסירת אבו ד'ס, 17 אחוז הצהירו כי יתמכו, 14- אחוז לא השיבו על השאלה.

שאלה נוספת שהציג פרופ' כץ עסקה בקשר שבין העברת כפרים למסירת ש"ס ובין תמיכה במסירת הכפרים הסמוכים לירוש- לים לירי הרשות הפלסטינית. מצביעי ש"ס נשאלו "האם על ה'כים של ש"ס לתמוך בהצעה למסור כפרים באזור ירושלים לרשות הפלסטינית תמורת מקדמה של עשרה מיליו- נים שקלים שאחר-כך מתחייב להעביר לרשת החינוך התורני של ש"ס". 24 אחוז ממצביעי ש"ס השיבו כי "אפשר לקשור בין העברת הכפר לש"ס לבין תמיכה במסירת כפרים". 63 אחוז התנגדו, ואילו 13 אחוז לא השיבו על השאלה.

מנהגה הרוחני של תנועת ש"ס, הרב עוב- דיה יוסף, ורדה באופן חסר תקדים להקדיש ביום הזיכרון לחללי צה"ל שעת לימוד לעי- לוי נשמת הנופלים במערכות ישראל בכל מוסדות רשת מעיין החינוך התורני של ש"ס. מכתב שהוציא אל "המנהלים והמלמדים בתלמודי התורה ובבתי הספר של רשת מעיין החינוך התורני", כותב מנהיגה הרוחני של ש"ס: "לקראת יום הזיכרון לחללי צה"ל, החל ביום שני ד' באייר, הנני פונה בזה לייחד שעת לימוד משניות ואמירת תהלים לעילוי נשמתם של הקדושים, אחינו ובנינו חילי ישראל ה"ד, אשר נפלו חללים במלחמות ישראל, תהי נשמתם צרורה בצרור החיים אמן. והשם יגדור פרצות עמו ויאמר לצרותי- נן ד', ולא יישמע עוד שור ושנן בגבולינו, וישלח משיח צדקנו בעגלה ובזמן קריב אמן. במרכת התורה עובדיה יוסף". הרב עובדיה מתכוון לחזור על קריאתו זו בשיעור השבו- עי הקבוצ במוצאי השבת הקרובה בבית הכנסת 'דורוים'.

בשנים עברו לא צוין יום הזיכרון לחללי צה"ל ברשת מעיין החינוך התורני, אם כי במרבית מוסדות החינוך של ש"ס נהגו לקרוא פרק תהלים בזמן הצפירה. מקורב לרב עוב- דיה ובהיר כי "הרב עובדיה הרגיש רחמים יתר להוציא את פסק ההלכה הזה בשל חילול השם שנגרם על ידי קיצוניים שלא עמדו בצפירה ביום השואה". עם זאת, בהורא המקו- רב כי "הרב עובדיה נמנע במכוון מלהכניס לסוגיה האם על תלמידי הרשת גם לעמוד בזמן הצפירה לזכר חללי צה"ל". י"ד שינוי, ח"כ טומי לפיד, אמר בתגובה: "אני מברך את הרב עובדיה יוסף על הראונו והיותי מברך עוד יותר אילו ראה לכך שבני הישיבות שלו יתגייסו לצה"ל".

ציונות

"היו שלום, חיים ומתים יחדיו. / גם דגל מורד לחצי החורן / מתנופף בשמחה ברוח הנושבת".

יהודה עמיחי, מחנך
שלוחה חולה, שאלות ותשובות"

27 תשרי

זעם על דברי אלוני נגד אמירת "יזכור אלוקים" באזכרות צבאיות

הספר הממ"ד, אבל בבתי הספר הממלכתיים יש ללמד דעת ולא דת. היא הוריעה שהורחה להכניס יהדות כספרי הלימוד, אבל אין צורך להביא את היהדות מבחוץ. לשאלה על התקציבים ללימודי יהדות שהפסיקה אמרה, "אני הורדתי את התקציבים". האלה, והחורתי אותם למקומם." (סוף בעמוד 2)

"חובת הזכרון היא שלנו. להבנים כאן את אלקים, זה לא חכמה", הסבירה.

בהזמנות זו חורה ואמרה דברים נגד השימוש של בתי הספר בבחורי ישיבה ובכוגרות "פלך" ללימודי יהדות בבתי הספר הממלכתיים. "זה מכניס קתפליקט בין התלמידים לבין המורה", טענה. היא הוסיפה שהיא לא נוגעת בלימודים בבתי

מאת מופר הצפה בירושלים

שרת החינוך שולמית אלוני יצאה אתמול בהצהרה חדשה, נגד השימוש ב"יזכור אלקים" באזכרות לחללי צה"ל ובעד השימוש בנוסח החילוני של "יזכור עם ישראל", בדבריה אתמול לפני איגוד הדוברים ומרכז ההסברה. במלון שערי ירושלים בבירה.

99

רקע/ ירח טל

כצנלסון חיבר נוסח חילוני

גורן. התוכנה עם דיין

כצנלסון. לזכר חללי תל חי

תפילת "יוכור" המקורית חוברת לפני כ-400 שנה ונפתחת במלים "יוכור אלוהים". התפילה מופיעה כמחזורי התגים והמועדים (ולא בסידור הרגיל) משום שהיא נאמרת רק בחגים ייחודיים, אלמנים ואל-מנות לזכר יקיריהם. תפילת ה"יוכור" לזכר חללי מערכות ישראל היא תפילה חדשה, יחסית, שהוכנסה למחזורי התפילה לאחר קום המדינה והיא מזכירה את תפילת ה"יוכור" העתיקה, משום שהיא נפתחת במלים "יוכור אלוהי ישראל" אך מותאמת לזכרם של חללי צה"ל ומערך כות ישראל.

בשנת 1920 חיבר ברל כצנלסון תפילת "יוכור" מיוחדת לזכרם של חללי תל-חי. במקום המלים "יוכור אלוהי ישראל", המופיעות בתפילה המקורית, הכניס כצנלסון את המלים "יוכור עם ישראל". ואולם, בתפילה שלו אין "צידוק הדין". ברל כצנלסון חיבר נוסח המתאים לציבור חילוני, ובו נאמר:

"יוכור עם ישראל את הנשמות הטהורות של בנינו ובנותינו הנאמנים והאמיצים, אנשי העבודה והשלום שהלכו אחרי המחשבה וחירפו נפשם על כבוד ישראל ועל אדמת ישראל. יוכור ישראל ויתברך בורעו ויאכל על זיו העולמים וחמרת הגבורה וקדושת הרצון ומסירות הנפש אשר נפלו במערכה הכבדה ואל יישכח ואל יפוג האבל עד בוא יום בו ישוב ישראל וגאל ארצו הטהורה".

פרופ' אניטה שפירא, הכינוגרפית של ברל כצנלסון, מגוללת בספרה החדש "חרכ היונה", הרואה אור בימים אלה בהוצאת "עם עובד", את סיפור חיבורה של תפילת "יוכור" של כצנלסון. היא מציינת כי הנוסח הזה שימש בשניוניים קלים בכל טקסי הויכור הרשמיים עד היום, וכי רק באחרונה הוחל בהכנסת הנוסח הדתי במקום הנוסח המקורי של כצנלסון לטקסי הויכור.

בתפילת שנות החמישים התעורר ויכוח בין מי שהיה אז הרב הראשי של צה"ל, אלוף שלמה גורן, לרמטכ"ל ראון, רביאלוף משה דיין. דיין ביקש להנהיג בטקסי הויכור הרשמיים לחללי צה"ל את הנוסח שהיבר ברל כצנלסון, אך הרב גורן התנגד בתקיפות. הרב גורן סיפר כי הם הביאו את המחלוקת להכרעתו של ראש הממשלה ושר הביטחון, דוד בן-גוריון, שהכריע לטובת עמדתו של הרב גורן והורה להכניס לפקודות המטכ"ל את הנוסח הדתי שהציע גורן. פרופ' אניטה שפירא טוענת כי לא ידוע לה על שפקודות המטכ"ל מחייבות את הנוסח הדתי, וכי עד היום אמרים את הנוסח של כצנלסון.

בטקס הרשמי הפותח את חגיגות העצמאות על הר הצלצור קורא הקריין זה שנים דווקא את ה"יוכור" של כצנלסון ואיש לא ערער על כך, גם לא החוגים הדתיים, משום שלתפילה הזו מוצמדת תפילת "אל מלא רחמים". בנוסח המדויק, כפי שהיא מופיעה בסידורי התפילה. לשרה שולמית אלזני דווח כי באחרונה, בלחץ של חוגים דתיים, חויבו מארגני הטקסים הרשמיים לומר את התפילה מהמחזור, דבר שקומם, לסענתה, חלק ניכר מהחוגים החילוניים.

הרב יוחנן פריד, מעורכי "סידור כלל ישראל", אמר כי כל עוד בטקסי הויכור נאמרת תפילת "אל מלא רחמים", אין זה משנה לדידו איזה נוסח של תפילת "יוכור" תיאמר בטקסים.

קובץ: (ורמיה) 2 5110920203 D:

כותרת- הרב הראשי: אדישות ועליה

הרב הראשי, מורדכי אליהו, קרא לו יותר יחס ו"לפתוח את הלב" כדי לו לעולים להיקלט.

104 הדעות יום שישי כז באלול תשנ"ב 992

הרבנים הראשיים והרב גורן תוקפים את דברי אלזני

הרב שפירא: צריך להיות גבול; הרב אליהו: לא ייתכן שנשמע בדורנו דברים כאלה; הרב גורן: המדינה אינה שייכת לאלזני

הרב הראשי לישראל אברהם שפירא אמר אתמול, כי דבריה של שרת החינוך שולמית אלזני בנוגע לשינוי נוסח תפילת "יוכור", דתית ולא התייחסה כמאחר.

הרב הראשי לישראל אברהם שפירא אמר אתמול, כי דבריה של שרת החינוך שולמית אלזני בנוגע לשינוי נוסח תפילת "יוכור", דתית ולא התייחסה כמאחר.

הרב הראשי לישראל אברהם שפירא אמר אתמול, כי דבריה של שרת החינוך שולמית אלזני בנוגע לשינוי נוסח תפילת "יוכור", דתית ולא התייחסה כמאחר.

הרב הראשי לישראל אברהם שפירא אמר אתמול, כי דבריה של שרת החינוך שולמית אלזני בנוגע לשינוי נוסח תפילת "יוכור", דתית ולא התייחסה כמאחר.

הרב הראשי לישראל אברהם שפירא אמר אתמול, כי דבריה של שרת החינוך שולמית אלזני בנוגע לשינוי נוסח תפילת "יוכור", דתית ולא התייחסה כמאחר.

י"ש לנו קצת מועקה בלב" (מהמרת ישראלית מתייחדת עם זכר הנופלים ליד מכונות המזל)

לאן נעלמה הבושה?

ביום שני בשעה 20:00, בערב יום הזיכרון,
בשעה שכל בתי העינוגים בארץ היו סגורים,
נציגו כ-600 מהמרים ישראלים בקניינו ביריחו
● "אסור היה לבוא לכאן", מסכמת אחת
המהמרות, "בגלל הנאחס שמביא היום הזה"

דילר בקזינו. מאזן של המסדים בלבד ● צילום ארכיון. מלאש 90

אבי שילון

מאות ישראלים פקדו ביום שני, ערב יום הזיכרון לחללי צה"ל, את הקזינו ביריחו. גם בשעה שנשמעה צפירת הזיכרון המשיכו רוב הישראלים להימורים נמרצים. באותו ערב הסתבר שאחד הזיכרונים העתיקים במדינת ישראל, שאלת החיבור בין יום העצמאות ליום הזיכרון, הוכרעה למעשה. בעבור אותם ישראלים ה'טונים של יריחו הפילו את חומות הזיכרון. הרוב הישראלי ב"אואזיס" העריף את הרולטות, הבלק ג'ק, ושאר מרעין חביבין על פני עור סיפור על התווה הסינית.

תירוצ:

"הרי אין מה לעשות היום"

לפני שהגענו לשטח הדרוש הפלסטינית, ההימור ששלט בין חברי המערכת היה שמקסימום ניתקל בקומץ הישראלי המפורסם. אלה עם המנגלים החרושים, שמותאמים להודי המלון באילת. אבל התברר שלמצוא ישראלים שמבלים את ערב יום הזיכרון בקזינו, זו משימה לא דרבה יותר קשה מלפש מחס בערימה של מחטים. עובדי המקום העריכו שמדובר בכ-600 ישראלים, ואפילו עדכנו אותנו כי לקראת חצות כבר יהיו שם הרבה יותר. "היית צריך להיות כאן בערב יום השור אה", סיפר אחד הישראלים.

משה נהג מוגנית מאזור המרכז, הגיע ליריחו בחברת רעייתו כשעה לפני כניסת יום הזיכרון, והתחיל בסיוור נמרץ כדי למצוא את המכרז. נה הנכונה. הוא אומר שזו לא הפעם הראשונה שלהם בקזינו, אבל הם גם לא מהמרים כבדים. "הרי אין מה לעשות היום", היא ממלמלת בהתנצלות מסוימת.

בכל זאת, זה יום הזיכרון.

"תשמע, באמת יש לנו קצת מועקה בלב".

מועקה או לא מועקה, ההשערה שהעלינו בפניהם לגבי הנאחס שיפ קוד את כל מי שמחמר ביום כזה, מעלה בהם גילחון. "לא, אל תתיי אש", הם ממליצים. מאידך, יש כאלה שהעדיפו להתרשם מהמבנה במקום להמר, אבל זה לא בגלל שהסירים של חזה אלברשטיין הוציאו

או להם את החשק. "מה, שניתן לכלבים האלה כסף", מסבירה ברכה, "הרי הוא זה שגורף את כל הכסף בסוף". הוא, כלומר הראיס ערפאת. אז למת באת?

"אלה ימים שאין מה לעשות בבית".

קובלנה:

"אין פה מזל"

ער כאן מחלקת מתמרי המטבעות הקטנים. לצד שולחני הבלק ג'ק אפשר למצוא ישראלים הרבה יותר עסוקים. אחד מהם הפסיד כרגע לא פחות מאלפיים דולר, והשאלה "אם הוא לא חושב שזה בגלל יום הזיכרון", די מעצבנת אותו. הוא העריף להגיב בתנועת ביטול מהסוג שראיתם בעימות "ביבי נגד איציק", רק שבגרסה שלו זה נראה הרבה

היה גם ישראלי שהגיב

"ל'תודה', של מחלקת הז'טונים

ב"טנקין, אומק". אבל חוסר

הטאקט שלו נבע רק מכך

שהוא עוד פעם הפסיד. חוץ

מזה, ב"אואזיס" הדילריות

מבינות רק אנגלית

יותר מפחיד. יור מעט שמונה, וזוג מבוגר של ישראלים מפסיד כסף ליד הרולטה.

תגידו, יכול להיות שעוד מעט יפגרו סוף?

"למזל"

יום הזיכרון נכנס.

"מה זה קשור?"

שמענו שביום מספר היה סגור.

"אולי כי זה נפל על אחד החגים שלהם".

אלא שרקתיים לפני הצפירה, בעלה מחליט לסגור את הבסטסה הפרטית שפתח על השולחן. "אין פה מזל", הוא מפטיר. ואז הוא ממחר לשולחן חדש. "אתה רואה", אומרת אשתו לדילר שננטש, "כולם בור' חים ממך". האחרון מעדיף לחייך. כנראה אלפי הישראלים שעברו פה בחורשים האחרונים (וזה יום הזיכרון הראשון בקזינו) הבדירו לו עם מי יש לו עסק.

היה גם ישראלי שהגיב ל"תודה", של מחלקת הז'טונים ב"טנקין, אומק". אבל חוסר הטאקט שלו נבע רק מכך שהוא עוד פעם הפסיד. חוץ מזה, ב"אואזיס" הדילריות מבינות רק אנגלית, או זה בסדר.

התייחדות:

"בואו נצא החוצה. נעמוד דום"

בעוד חצי דקה תישמע הצפירה ברחבי ישראל. שאלנו את מוטי, בחור אחרי הצבא, אם הוא מודע לכך. "מזה" הוא עושה רושם של מי שנבהל באמת, וממחר לקרוא לצמר שותפיו. "בואו, בואו נצא החוצה. נעמוד דום". בתוך שנייה מתארגנת קבוצה של חמשיה צעירים ישראלים שפחותת בריצה מהירה לעבר היציאה. "אבל אני חושב שכבר הפסדנו את הצפירה", אומר משהו. "במילא לא שומעים פה כלום", מעדכן השני. אבל כולם נרתמים למשימה ונעמרים דום בכניסה לקזינו.

שם, בכניסה, נתקלנו בחבורה נוספת שהגיעה בדיוק עכשיו והביאה עימה את הבשורה הקשה. "הפסדתם, הצפירה כבר נגמרה". מצד שני, אחוזת ישראלים שכמו כבר זומן לא נראתה במקומותינו, והאיש

שכן הצליחה לבצע את משימתה ולעמוד רום בזמן, הוריעה נורא, העיקר הכוונה. אלוהים יסלח לכם. אלוהים, אגב, תפקד. ונטיב מרכזי בשירות הסמול טוק של הערב הזה. אותה אישה אפילו הוסיפה בטיפוס ש"עכשיו אולי אלוהים יביא לנו מול". חורנו פנימה, והאמת היא שנתקלנו בלא מעט פרצופים זועפים. אם להיעזר בסרמינולוגיה ההכיבה על המשתתפים באירוע של יום שני, או בהחלט ייתכן שהיושב במרומים נקם את נקמתו. באותן שעות שהיינו שם, הצביעה התמונה הכללית אצל הישראלים על מאון של הפסדים בלבד.

את דליה, תושבת ירושלים, השאלה "איך זה להיות כאן ביום הזיכרון", מעצבנת. "או מה אתה ושה כאן", היא מתריסה בחורה. "אני עבדתי להצטרף והס"ש בעצם אני ובעלי כאן וקר, ואמרתי לו שאנחנו צריכים לעזוב לפני שמונה". אבל, אתה יודע איך זה בקונו, תמיד תקעים פה שעות".

לירה מסתובבים שני חרדים, לא הייתי מרחיק לכת ואומר שהדבר היחיד שמקיים אותם בעולם הוא זעמם, אבל הם לא ניוק עושים רושם של אנשי רעים. תרועע. הם גם לא ממש משתתפים. בלילה הזה, ומישהו מסביר שהם כאן כדי להלוות לנוקשים. ובקונו כמו בקונו, תמיד יהיה מי שיצטרף. אלה שכן הואילו להסביר מה הם עושים כאן, ועכשיו, השיבו.

דרך כלל במתכונת הזמנת של הישראלים בערב הזה, שכלל בעיקר את המנטרה: "אין מה לעשות בבית". גברת מבוגרת אחת הוסיפה נרסה משלה, על פיה "ברור שאני יודעת שזה ערב יום הזיכרון, ואני לא מרגישה עם זה טוב. אבל כבר עברתי מספיק עצב בחיים".

אחדות:

"אחי, אנחנו לא רשעים. עמדנו בצפירה"

דני וחבר שלו יושבים מתוחים ליד שולחן הרולטה.

אתם לא מרגישים קצת לא נוח?

"מה?"

קצת לא נעים?

"למה?"

זה ערב יום הזיכרון.

"מה?", הוא מתפלא, מעיף מבט בשעון שלו, רואה שהשעה רבע לתשע, ומרווח לחברו: "כבר שמונה, נכנס יום הזיכרון, בוא נלך. גם אם הייתי מרווח הייתי מתבאס".

דרך אגב, בתשע הוא נצפה מפסיד עוד קצת דולרים. לעומת זאת היה גם אחד שעצם אוכזר העובדה שעכשיו ערב יום הזיכרון, גרמה לו להגיב ב"אחי, תן לי להמר גרוי לבד, טוב". לזכותו ייאמר, שהוא היה כל כך שקוע במאבק נגד הריגור, שנרמה היה שהוא פשוט לא הבין מה שאמרנו לו. ואולי בעצם יש לומר, לחובתו.

כינתניים, ליד רוכן השוארמה, שלומי והחברים שלו מסמכים הפס"דים קלים ושומרים על אדיבות. אחרי שלומי מגיש לי סיגריה, הרגשתי חופשי מספיק לשאול אותו משהו כמו, "האם הנאחס היומי לא קשור בזילות יום הזיכרון".

"מה פתאום? אח, אנחנו לא רשעים. עמדנו בצפירה".

מצד שני, אחד החברים דווקא אהב את הרעיון. "כן, יום הזיכרון זה יום נאחס". מצד שלישי, כנראה שכרע הענקנו לו על מגש של בלק ג'ק את התירין האידיאלי להגיע גם ביום העצמאות.

המשכנו הלאה. "איך הולך?" "הולך ברגל", משיבה מיכל באיני טונציה מביאסת בעליל. וגם פה שמחים לאמץ את העיקרון של הפסדים תמורת יום הזיכרון. "צו רק, אטור היה לבוא היום", היא מסכמת בעצב את הרולטים שאבדו. כנראה שמה שלא עושה שיר של אהוד מנור, עושה ה"אס" שחסר.

גאווה:

"מה אנחנו לא יהודים?"

וכך בעצם נמשך ערב יום הזיכרון המזור הזה בקונו שבידיהו. קצת לפני שעזבנו, נתקלנו בברכה מרחובות שהגיעה לכאן עם החבר והדודה שלה ומסכמת במינוולוג מרגש את האווירה הכללית.

"בטח שיש לי ייסורי מצפון. מה, אנחנו לא יהודים? תרע לך שבכניסה הם הכריחו מישהו להוריד את דגל ישראל מהאוטו? אלה ערבים. אבל אני לא מהמרת כבדה. לך תראה את חבר שלי, הוא כבר שעות עם הרולטה. מה אני כבר עושה לוחצת על הלחצן במכוונות? לא נורא. מה שיהיה יהיה. אבל להגיד לך את האמת? בשמונה נכנסתי לשירותים, ועמדת חמש דקות לבד. חמש דקות, לא דקה. אז הרגשתי יותר טוב". ואולי בגלל תחושת ההקלה היא הוסיפה ש"כדאי לך ללכת למכונה של דורה שלי. שם יש הרבה מול, המון כסף".

שאלה:

שמענו שביום כיפור

היה סגור.

תשובת המהמר הישראלי:

"אולי כי זה נפל על אחד

החגים של הערבים"

מהמרת ישראלית:

"להגיד לך את האמת?

בשמונה נכנסתי לשירותים,

ועמדתי חמש דקות לבד.

חמש דקות, לא דקה.

אז הרגשתי יותר טוב"

הרב יונה מצגר לחרדים: "לימדו לע"נ החיילים"

הרה"ר פונה במכתב נרגש לתלמידים ואברכי כולל: "אנא הקדישו מזמנכם ביום הזיכרון לחללי צה"ל, ללמוד משנה - אותיות נשמה, לעילוי נשמות הנופלים". הרב מצגר הוסיף במכתבו כי מעבר לחשיבות למוד התורה לשמה, יהווה הלימוד ביום זה לעילוי נשמת החיילים תרומה לחיזוק צה"ל ואנשי כוחות הביטחון במשימותיהם

איטל קציר | ה' באייר תשעא 09.05.11 11:42

הרב יונה מצגר) צילום: פלאש 90

הרב הראשי לישראל ונשיא מועצת הרבנות הראשית, הרב **יונה מצגר** קורא לתלמידי הישיבות להקדיש את לימודם היום לעילוי נשמת החיילים שנפלו במערכות ישראל.

במכתבו מדגיש הרב מצגר כי חיילי צה"ל שנהרגו קדושתם ומעלתם גדולה ונוראה מאוד, וכולם חבים להם הכרת הטוב.

"קירנו אהובנו, חיילי צה"ל הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם, אשר חרפו נפשם והשליכו חייהם מנגד במערכות המלחמה אשר נכפו עלינו ע"י אויבנו, דינם כהרוגים על קידוש ה'. קדושתם ומעלתם גדולה ונוראה מאד, כולנו חבים להם הכרת טובה והרכנת ראש לתרום מזמננו למענם ולעשות כל אשר לאל ידנו לעילוי נשמתם,, כותב הרב הראשי.

עוד כותב הרב מצגר: "לפיכך הנני בא בזה בקריאת קודש לכל לומדי התורה, העומדים על משמר לימוד תורתנו הקדושה, די בכל אתר ואתר, אנא הקדישו מזמנכם ביום הזיכרון לחללי צה"ל, ללמוד משנה - אותיות נשמה, לעילוי נשמות הנופלים, ולהקדיש את זכות לימודיכם כל אותו היום, לתועלת נשמות הקדושים.

"כמובן, שמי שיכול לעשות סיום מסכת הרי זה משובח. בזה תעשו חסד ונחת רוח לנשמות גיבורי החי"ל הי"ד, ובוודאי שתתרמו לאחדות העם ולשותפות גורל קיומנו בארצנו."

הרב מצגר הוסיף במכתבו כי מעבר לחשיבות למוד התורה לשמה, יהווה הלימוד ביום זה לעילוי נשמת החיילים תרומה לחיזוק צה"ל ואנשי כוחות הביטחון במשימותיהם.

הזכרת נשמות
ותפלות אזכרה
לגבורי מלחמת הקוממיות
בשבת לפני יום הזכרון וחג העצמאות

בשבת שלפני יום הזכרון ויום חג העצמאות עורכים בכל בתי הכנסת
לפני תפלת מוסף הזכרת נשמות לגבורי מלחמת הקוממיות
אומרים אל מלא רחמים ותפלת אזכרה זו:

אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים, אֵל אֱלֹהֵי הַרוּחֹת לְכֹל בָּשָׂר, זָכַר נָא
אֶת הַנְּשָׁמוֹת הַזֹּכוֹת וְהַטְּהוֹרוֹת שֶׁל בְּנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ אֲשֶׁר
הָעִיר נִפְשָׁם לְמוֹת מוֹת גְּבוּרִים, בְּהַחֲלָצָם לְעֶזְרַת הָעָם וְהָאָרֶץ:
מְנַשְּׂרִים קִלּוֹ וּמַאֲרִיזִים גְּבוּרָה בְּמִלְחָמָתָם לְמַעַן שְׁחֻרֹר
עַמָּם וּמוֹלָדָתָם:

בְּעִלּוֹתָם עַל מִזְבֵּחַ תְּקוּמַת יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ קֹדֶשׁ, הִפִּיחוּ
רוּחַ עֹז וּגְבוּרָה בְּכֹל בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ וּבְתַפּוּצוֹת,
וְהִתְעוֹרְרוּ לְקִרְאָת גְּאֻלָּתוֹ וּפְדוּת נַפְשׁוֹ:

יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה עִם רַבּוֹת אֱלֹפֵי קְדוּשַׁי יִשְׂרָאֵל
וּגְבוּרָיו מִיְמֵי עוֹלָם:

בְּצֻרֹר הַחַיִּים יִצְרֹר אֶת נַשְׁמָתָם, בְּגֶן-עֵדֶן תְּהֵא מְנוּחָתָם,
וַיְנוּחֻהוּ בְּשָׁלוֹם עַל מִשְׁכָּבָם, וַיַּעֲמֵדוּ לְגוֹרְלָם לְקֵץ הַיָּמִין, אָמֵן:

הרב גבריאל קדוש

מה בין חורבן לחורבן - למשמעות הזיכרון

הקדמה

בימים הקרבים, ימי בין המצרים, קשה שלא להיזכר בימים הראשונים שאחרי ביצוע תוכנית ההתנתקות מיישובי גוש קטיף וצפון השומרון, בחודש אב תשס"ה. לאחר מאבק ארוך וממושך של מתיישבי גוש קטיף ותומכיהם מכל הארץ, נפל הפור, וממשלתו של אריאל שרון החריבה 18 יישובים בגוש קטיף ומסרה אותם לרשות הפלסטינית, ולאחר זמן קצר התחלף השלטון בה לשלטון החמאס.

בימים שאחרי ימי בין המצרים, מיד לאחר ט' באב, באווירת החורבן הכפול, של בית המקדש ושל יישובי גוש קטיף ובתוכם ביתנו הפרטי, קיבלתי טלפונים רבים, מחברים, משפחה, מכרים רחוקים ועמך בית ישראל. התקשר אלי הרב שלי מהישיבה התיכונית, בקולו נשמעה מבוכה, מה לומר וכיצד, ואז באה השאלה הצפויה 'מה שלומכם ואיך אתם מרגישים?' ואני, מוצא את עצמי מעודד במקום לקבל עידוד, עונה: 'הקב"ה כבר אלפיים שנה בלי בית, אנחנו רק כמה ימים...'

ואכן ההשוואה הזו בין חורבן בית מקדש לבין חורבן בית פרטי, ואפילו ביתם של עשרת אלפים איש, נשמעת מוגזמת. באמת, במחשבה ראשונה, ההשוואה קשה ומעוררת התנגדות, ואכן יש הבדל בין חורבן לחורבן, אך בכל זאת יש גם קשר ביניהם. עלינו להבין שהריסת יישובי גוש קטיף אינה רק הריסת בתים פרטיים אלא זוהי אף מאיסה בארץ חמדה. עלינו ללמוד מהו הקשר בין מאיסת ארץ חמדה לבין חורבן בית מקדש, וכן באופן החיובי, ללמוד מהו הקשר בין חיבת ארץ חמדה לבין בית מקדש.

התורה והארץ,

ים בעין צורים

התורה והארץ

התורה והארץ

התורה והארץ

התורה והארץ

